

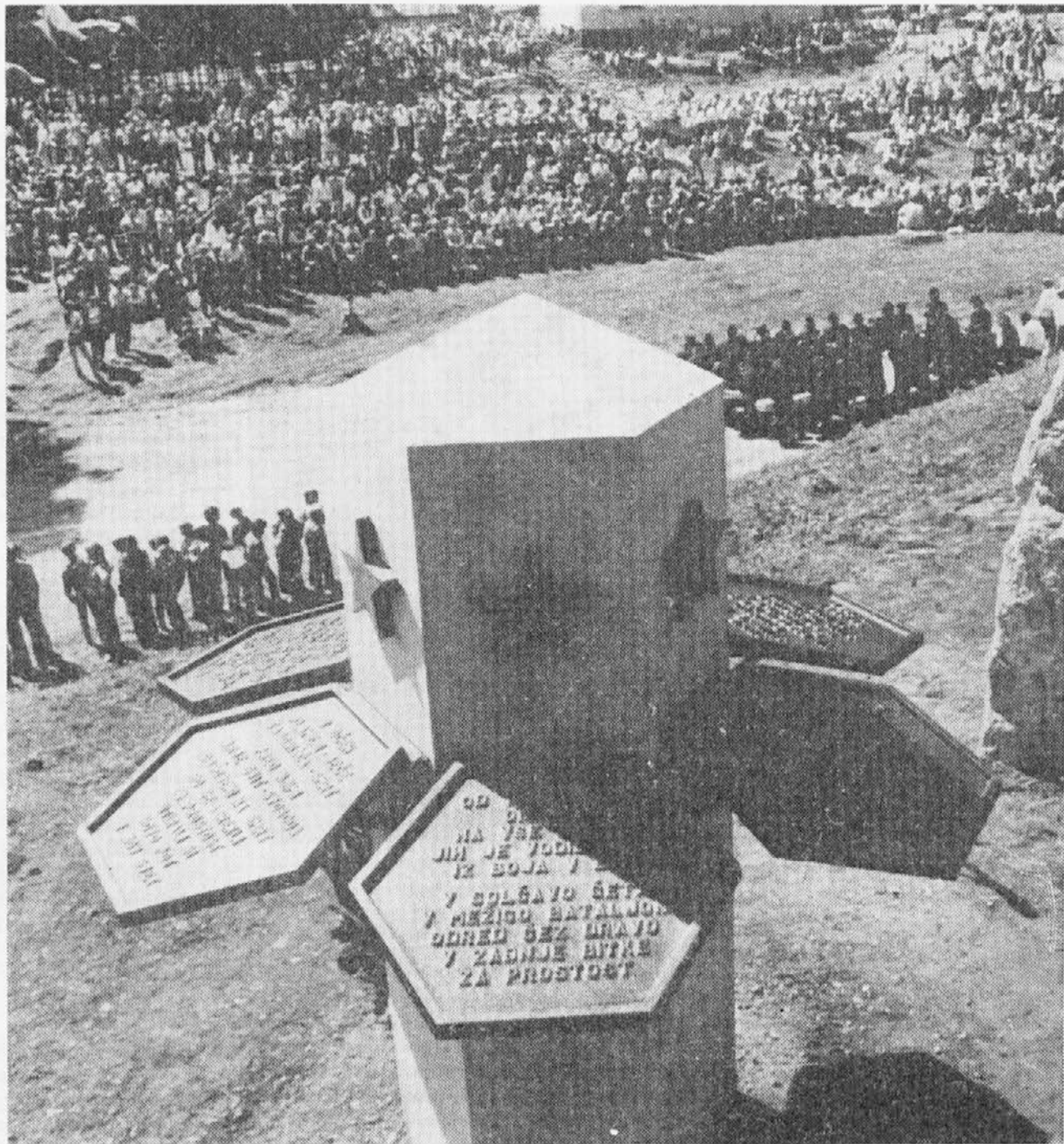
REPUBLIKI
ZA ROJSTNI DAN
NAŠE
ISKRENE
ČESTITKE

RAZGLEDI RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto XXXI

Ravne na Koroškem, 25. novembra 1981

Št. 4

ODKRITJE
-SPOMENIKA
V TOPLI

30 LET KOROŠKEGA FUŽINARJA

Gvido Pavlič

Domovini in Titu

Uvod. Nekoč sem gledal dokumentarni film, ki je mojim očem razkril vso težo poraza nacistične soldateske na jugoslovanskih tleh. Z besedo »poraz« pa ne mislim vojaškega, oziroma strateškega poraza: termin je v pričujočem sestavku povsem drugotnega pomena. Poglejmo: film je posnel vojaški reporter iz Hitlerjevega stanu v Berlinu, ki je svoje sadomazohistično poslanstvo očitno zadovoljivo opravil. Kadri so nizali streljanje, ali, če hočete, brezpravno pobijanje srbskega življa nekje v ekolici Požarevca in zdelo se mi je, da naduti nadčlovek med zverinsko eksekucijo dejansko objokuje svojo usodo v napetih

stirana zgolj kot vsesplošni simboli nekakšnih meglenih zgodovinskih predstav o nevarnosti, izprijenosti in grozljivosti neraziskanih prepadov človeške monstroznosti in pomračenega razuma. Z drugimi besedami: včeraj smo ubijali tudi v imenu vojne, da bi lahko že v narobesvetnem danes jutri ubijali tudi v imenu miru! Kdaj, o Človek, edino bitje tega sveta, ki imaš pravico do velike začetnice, bo konec tvojih blodnih tavanj? Kje je tvoja Itaka, kjer si boš skozi ušesa dvanajstih bojnih sekir slednjič izprašal živalsko vest?

Naj se povrnem k filmu. Strelji so v meglenem jutru, kljub temu, da je bil film

dviga rdeča pest proti vsem blatnim moriščem našega planeta!

TITO. Kasneje sem dolgo gledal slike, ki ohranjajo obraz moža s klenim pogledom in kljubovalnimi črtami v kotičkih ust. Obraz brezkompromisneža, ki ni hotel prikrivati Resnice in si v vsem svojem življenju tudi za trenutek ni privoščil škodljivih utvar. Ta obraz je nedorečen — to sta morala spoznati tako umetnik kot politik, tako sovražnik kot prijatelj — prav zaradi volje po navdihu in posebnega žara, ki je sicer izven človeškega samo še avreola fanatičnih zablod in religioznih motivov.

Gledal sem podobo, na kateri plemenito glavo pokriva partizanska kapa titovka, ki se ji na čelu blešči proletarska petokraka, prinesena iz neurja ruske revolucije. In v hipu je ves prizor oživel pred mojimi očmi: dan je vstajal, ko je hrabri mož zvil cigareto in jo s posebnim občutkom kadilca vstavil v pipico z ukrivljenim ustnikom. Zadovoljno je potegnil prvi dim in se ogledal po jutranjem svetu: in tema je bila pregnana, zenice sonca so se razširile v jasnih pogledih Josipa Broza. Sinjkasti dim nespečne noči se je pretegnil in zvil kot pretepena kača, nalahno vzdrtel v hladni sapi bosanskih gora, potem se je razkadil.

Gledal sem moža — vojščake, ki so se prvi odzvali njegovemu klicu po svobodi in so zdaj molče prisluhnili zahtevam zvonkega glasu, saj so vedeli: dogaja se nekaj velikega, kar so si doslej upali le slutiti. Dogaja se natanko tisto, za kar ne pojmujejo podobe, ki bi se jim lahko prikradla v nemirne sanje in vedeli so, da trenutki ob upornem možu določajo razplet dogodkom, ki bodo prilili jurišnega duha in z ognjem revolucije slednjič zvrhali junaška srca.

Pričela se je dolga kontikijska plovba po bojnem oceanu, razpenjenem od krvi in srda, pogoltnem od sovraštva in obupa, vseuničujočem v blaznosti junaštev in trpljenja. Skozi usodno plovbo, za katero po besedah Miroslava Krležje »ni bilo navigacijske karte«, je v najusodnejših trenutkih vselej jeknil glas krmarja, ki je prek oceanskih višav Prenja, Zelengore in Durmitorja preglašal vojne ciklone, odstiral koprne divjega meteža ter vodil k obalam svobode. Iz njegovih besed je dihala odločnost in brezmejnja vera v moč in trdnost ladje, ki se je imenovala Partija. Vizionarsko in sugestivno, tudi kadar je govoril o težavah, je Tito strgal temo okupacije in vodil svoje borce v svet prihodnjih dimenzij in uresničenih sanj. Njegova odkritost in zaupanje sta še izraziteje mobilizirala narodovo voljo in pozornost.

— Poglejte, tovariši, povsod okoli nas se odvijajo boji. Sovražnik poskuša na vse načine obkoliti in uničiti naše sile. Danes, ko proslavljate naš veliki dan, ga ne morete počastiti s plesom in veseljem, temveč morate, kakor se komunistom in proletarcom tudi spodobi, v težke boje in spopade.

Tito med nami — naši najlepši spomini

strunah senc, s kakršnimi sta ga okužila simbol orla in znamenje kljukastega križa. Morilci z dvatisočletno omiko so se z nekakšno mačjo okrutnostjo premikali pred budnim očesom kamere, ki je vztrajno brnela in katere posnetki so tako godili zlovesčim zadovoljstvom duhovno pohabljenega firerja in drugih trdih buč totalitarne režima, kakršen je lahko zrastle le na zeljniku nacifašistične demagogije.

In nehote sem se spraševal, kdo neki bo sredi enkratnega svetovnega prepaha pomnil ali vsaj naštel imena nacističnih rabljev, če bo prihodnost pojmovanje zločinov kdaj zabarantala za enačenje s spodrseljaji najstramotnejših ekscesov v eksperimentu človekove tragikomične civilizacije. Saj človeški um vendar ne more mimo dejstva, da so imena vojnih zločincev že danes regi-

nem, bobneli kot kitajski mučilni gongi, cevi pušk pa so se naveličano dvigale v ledeno noč povsem enakih, togih in porazno dotolčenih statur nesmiselnih morilcev. In v mojih prsih je siknila kača upora in pljunil bi na vso to oholo podrtijo kasarn in mučilnic satanskega rajha, ki ga je zgodovina pustila na cedilu hkrati z namišljeno veličino germanskih mitov o Wallhali. Pljunil bi na zaton krvave mizerije, a vse te nepomembne rabeljske kreature so bile dejansko daleč, tako zelo in nesmiselno daleč. Po razdrti smodnišnici je za njimi vztrepetavala le bleščeča svetloba, ki je edina pozvana v življenje nad tevtonskimi stopinjami zavojevalcev in nad sledovi krvi, ki so na celuloidnih trakovih tega sveta vselej sveži. Slutil sem, kako se v ozadju fašističnih orgij iz zemlje srbskega seljaka

O partizanski taktiki je Tito govoril jasno in določeno: — Pri izvajanju akcij se izogibajte negibnim frontam. Nikoli ne dovolite, da bi vam sovražnik podtaknil frontalne spopade. Takih bojov mi ne moremo vzdržati zaradi slabe oborožitve. Sovražnika je treba onemogočiti v zasedah in s hitrimi napadi. To nam prinaša zaplembe streliva in orožja, kar je za nas osnovni problem. Z obrambo ne dosežemo nobenega cilja, pri tem le trošimo strelivo.

Titovi borci so nenehno čutili, da niso sami in prepuščeni na milost in nemilost divjanju germanskega meča ter sovražnikovi oholosti, ki je sodila, da zmore nekaj več in edina obvlada skrivnost vojskovanja, ki je temu tako neukemu pastirskemu in poljedelskemu ljudstvu neznan. Čutili so, da najgloblje Titove misli, ki so bile tudi iniciativa vstaje, oživljajo vsakokrat, kadar se jim približa ali ustavi pred njimi ta magični človek. Njegove misli, formulirane jasno in enostavno, so polnile srca z zaupanjem ter jih krepila kot novo doživljanje lastnih moči. Vedeli so, da je njihovo gibanje v Titu našlo osebnost, ki ne le močno izraža njihova čustva, temveč jih med seboj tudi povezuje. In vse skupno, kar je v posamezniku tlelo kot meglena težnja, je Tito krepil in prelil v jasna čustva, čvrsto voljo, smer in možnost delovanja. Njegove besede so postajale partizanova gotova predhodnica v boju za novo življenje.

»Fašizem čuti, da mu bijejo zadnje ure in v svoji pobesnelosti bo vse poskušal. Toda mi ga bomo premagali. Na njegovih kosteh bomo zgradili našo prihodnost, nova mesta in vasi. Naša dežela se bo razcvetela, pušk ne boste odložili, dokler to ne bo uresničeno.«

Besed, ki jih je izrekel legendarni človek Tito, ni bilo več mogoče preklcati: le boj jih je lahko potrdil. In borci za svobodo so spoznali, da prisotnost duha pomeni pot k sreči. Samo globoko prepričanje in zavezanost bitja v surovi boj porajata zmagoslavna čustva nepopacene iskrenosti in prinašata dokončen poraz brezvestnim demonom samonikle fašistične ideologije.

Vojna, ki jo je »nadčloveški« osvajalec štel za svojo poglavitno in edinstveno lastnost in prioriteto, je bila skrivnost, ki jo je poznal tudi Josip Broz Tito, vojak revolucije in vrhovni poveljnik NOV in POJ. In prav zato so partizanski borci v njem iskali in našli trajen navdih za vse, kar nam danes pomeni njegovo ime.

DOMOVINA. Skozi šum dežja in bučanje Plivinih slapov je jeknila iz Sokolskega doma v Jajcu Internacionala. Mogočne besede, ki so nosile v sebi dolga stoletja, so preletele budne straže nad mestom, dosegle so gore in poletele na bojišča do Triglava, do snežnih vršacev Šare, Pelisterja, Durmitorja; jeknile so nad pojočimi gozdovi Petrove gore, segle so do vseh jadranskih luk, obleganih z burjami, ogrele so zaledenele vojvodinske ravnice. Pognale so noč in segle v srca borcev in trpinov svojih čudovitih narodov.

Na govorniški oder slavnostno okrašene dvorane je stopil Tito in se s pogledom partizanskega vojskovođe in maršala nove federativne republike Jugoslavije zazrl v preteklost in prihodnost nove države ter z visokega stališča obsodil bestialno fri-

gidnost nacifašističnih plenilcev ter njihovih domačih opričnikov:

»Obrekovali so nas in nas še obrekujejo z vseh strani — toda po enotnem načrtu. Vsi okupatorji, njihovi kvilingi — prodani izdajalci, ustaši, nedicevci, četniki Draže Mihajloviča in njihovi gospodarji v inozemstvu — so govorili in govorijo, da je naša narodnoosvobodilna borba v Jugoslaviji čisto komunistična zadeva, boljše viza-cija dežele, poskusi komunistov, da prevzamejo oblast, ukinitve privatne lastnine, uničenje cerkve in vere, uničenje kulture itd. itd. Te klevete so stare in obrabljene. Skuhale so se v Goebbelsovi kuhinji in so sedaj postale »glajhšaltana« hrana, s katero Goebbelsovi somišljeniki krmijo prebivalstvo »nove Evrope« in jo poskušajo tudi izvažati iz Evrope. Toda v te laži še malokdo verjame, najmanj pa narodi Jugoslavije. Naš boj za obstanek je preveč težak in krvav, mnogo in preveč so naši narodi v teku teh treh let pretrpeli, da bi jih lahko s takšnimi obrabljenimi klevetami odvrnili s poti tega velikega in slavnega boja za neodvisnost, za boljšo in srečnejšo prihodnost. Minili so časi, ko je peščica reacionarjev, včasih celo z uspehom, podtikala komunistom v Jugoslaviji take in podobne stvari, da bi jih izolirala od ljudstva. V tem velikem osvobodilnem boju so se narodi Jugoslavije prepričali, da so komunisti najbolj zvesti sinovi svojega naroda, vedno pripravljeni na največje žrtve za njegovo srečo.

V zvezi s tem, predvsem pa z razvojem splošne ljudske vstaje, z osvoboditvijo vedno večjega ozemlja, v zvezi z vedno večjimi nalogami, ki se postavljajo pred naše narode, in v zvezi z razvojem dogodkov v inozemstvu, je potrebno pravočasno storiti vse ukrepe za nadaljnji uspešni razvoj narodnoosvobodilnega boja, potrebno je storiti vse, da si naši narodi zagotovijo takšno državno ureditev, ki bo temeljila na bratstvu in enakopravnosti vseh narodov Jugoslavije in ki bo zagotavljala resnično svobodo in demokracijo in vsem družbenim slojem.«

Vojaki — graditelji so v daljni novembrski noči postavili temelje novi stavbi jugoslovanske večnacionalne skupnosti. Profesor dr. Metod Mikuž, član slovenske delegacije na II. zasedanju AVNOJ, se spominja: »Šli smo torej v Jajce in glasovali za federacijo ter za vrsto drugih sklepov. Vendar federacija, ki smo jo izglasovali, ni bila po sovjetskem vzoru, kot je na prvi pogled kazalo in kakršne so bile tudi nekatere kasnejše interpretacije. Šlo je za velikanško razliko: Sovjetska zveza je res prav tako federacija, toda federacija sovjetrov, Jugoslavija — in to smo vedeli vsi in hoteli — federacija ljudskih demokratičnih odborov. Proglasili smo federativno demokratično Jugoslavijo. In med njo in Sovjetsko zvezo je razlika kot noč in dan! Sovjeti so revolucionarni organi, organi delavcev, kmetov, vojakov itd., pri nas pa je šlo za ljudske odbore, oziroma NOO, odbore demokratičnih sil.«

Terezija Jaser

Domovini

November je, tvoj rojstni dan,
predraga naša domovina!
Da ga večno bi slavila,
saj stojimo ti ob strani,
tebi zvesti in vdani.

Potrudili smo se mi,
da z uspehi proslavimo ga prav vsi,
še lepše pa bi nam bilo,
če praznoval bi z nami,
tovariš Tito, tudi ti.

Čeprav zunaj je hladno,
v srcih naših je le toplo,
saj živeti
v svobodni domovini
nam je zares lepo.

Zeleni so gozdovi tvoji,
domovina moja,
v soncu blešče se reke tvoje,
ptice mi lepo pojo.
Takšno domovino
ljubiš lahko prav srčno.

In čvrste kolone južnoslovanskih puntarjev so zagospodarile nad balkanskimi gorami, rekami, gozdovi. Mnogi darovalci časa so ostali na stičišču nebesa in zemlje — na mrtvi straži — in naše življenje obogatili z očmi, ki so presijale temo spočetja in spregledale ves naš obstoj.

Dan republike. Vidim te in slutim tvoje srce, domovina, kadar pobožam poljsko cvetje, lahko in ljubeče, kot bi utripali pod blazinicami mojih prstov tanki kristalni lističi, oškropljeni z jutranjo roso v slapovih prebujajočega se dneva. Dihaš v nočno tišino in vodni curek v mesečini me spominja tistih davnih novembrskih titanov, ki so prekipeli v nagnjenju do ustvarjanja. In tista skrivnostna noč tli v meni kot slutnja spokojne ptice, ki prebujena leta v gostih krošnjah, ko si plete gnezdo. Tiho pljuskuje ribe v vodah Plive, kapljice rečnih slapov pršijo v pritajeno dihanje svečanih cvetov. Neopazno tonem v kraljestvo zgodovine, ki ga vsrkava moja duša, ko nevidna odpira oči. Prisluskujem utripom drobnih src rastlin in se v duhu sprehajam po ljubečih mrzlih srcih balkanskih skal, ki s pošteni in razumnimi čeli odsevajo vame slutnjo razsodne moči in levjesčnosti!

Zdaj vem: v neskončnosti edinega bivanja je moja preteklost, četudi slutena le z duhovnim otipom, lahko božanska, in je postala svetinja, ljubezen, molitev. In na tvoji dlani, Republika, utripa moje srce pod praporom maršala Tita!

Pavle Žaucer-Matjaž

Spomenik koroškimi borcem v Topli

V nedeljo, 13. septembra 1981, so pri Končniku v Topli odkrili spomenik koroškim borcem za svobodo. Objavljamo slavnostni govor, ki ga je imel organizator koroškega partizanstva — Pavle Žaucer-Matjaž. Takole je govoril:

Čast imam, da vas vse zbrane, borce, aktiviste, domačine, še posebno pa mladino in predstavnike koroških Slovencev iz Avstrije pristrčno pozdravim v imenu soborcev, ki smo v zimi 1942—43 zimovali tukaj pod Peco, v imenu Osrednjega odbora koroških partizanov v Ljubljani in v svojem imenu. Srečen sem, da sem med vami, in ponosen sem, da sem bil koroški partizan.

Topla je draga vsakemu partizanu, ki je kdajkoli hodil po tej slikoviti dolinici pod legendarno Peco — ostala mu je v najlepšem in trajnem spominu. Ozrite se po teh petih domačijah, partizanskih domovanjih, ki so tako lepo razporejene po sončnih pobočjih Pece, oglejte si te mogočne dvore kmečke arhitekture, ki nas prešinjajo z lepoto kot podoba navdiha preprostega kmečkega človeka, ki ima posluš za skladnost in smotrnost. Te domačije so primer ljudskega stavbarstva gručaste alpske arhitekture in se uvrščajo med redke spomenike slovenske urbane dediščine. Topla je biser naravne lepote in človeške ustvarjalnosti. V teh domovih so živeli in živijo ponosni domačini, Toplani, ki so nas tako toplo in pristrčno sprejemali med sebe kot svoje otroke; nas fante: Gašperja, Draga, Dolfa, Cirila, Milančka in druge kot svoje prave sinove, našo Marjetko pa so še posebno občudovali in ji izkazovali pristno ljubezen.

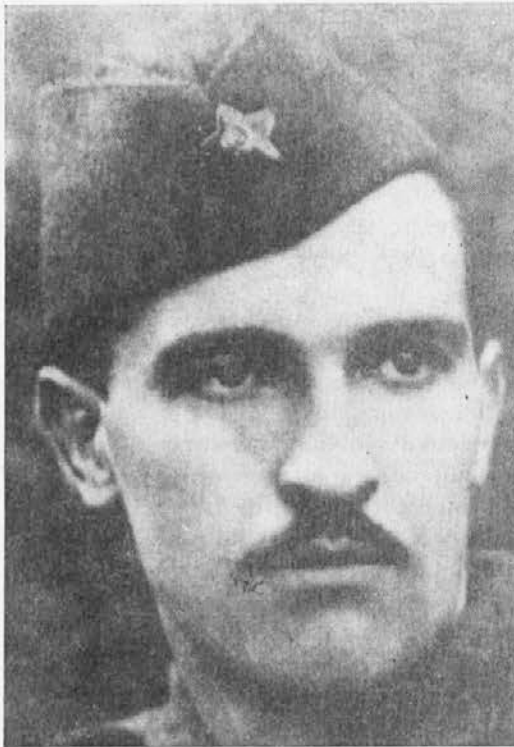
Ko je leta 1975 Osrednji odbor koroških partizanov poslal Republiškem zavodu za spomeniško varstvo predlog za proglašenje Tople za kulturnozgodovinski spomenik prve kategorije, za naravni spomenik je bila Topla proglašena že prej, sem v utemeljitvi zapisal: »Topla zasluži, da se uvrsti med zgodovinske spomenike prve kategorije v spomin na aktivni prispevek prvih koroških partizanov in domačinov v borbenem in oboroženem uporu na Koroškem. Ta živi spomenik naj ohranja in neguje tradicije koroškega partizanstva.

Topla naj ostane ohranjena mlademu rodu kot varovan spomenik, kot obča dragocenost naravnih in človeških vrednot pod legendarni Peco z njenim simbolom svobode za slovenskega človeka, kot edinstven kompleks naravnega, kulturnega in zgodovinskega spomenika, ki hrani dragocenosti prvobitne narave in domiselnosti človekove ustvarjalnosti, obenem pa ohranja revolucionarne tradicije NOB«.

Spomenik, ki ga danes odkrivamo, pa naj postane veren pričevalec zgodovinskih dogodkov pred nekaj manj kot 40 leti, spomin na borce prve koroške partizanske čete, na aktiviste koroškega okrožja KP in OF, na prvi koroški bataljon in na Vzhodno-koroški odred. Ta spomenik naj priča o zvestobi koroškega slovenskega človeka, ki se je vključeval

val v NOB iz tega žarišča v Topli po dolinah okrog Pece in Obirja, v Mežiški dolini, v Podjuni in v Rožu. Veseli me, da se ta sicer skromen spomenik lepo vključuje v naravno in urbano okolje in da z jedrnatimi besedami Sušnikovega stila, izpod peresa črnega krajana profesorja Janeza Mrdavšiča izpričuje zgodovinske dogodke in njihov pomen.

Prav je, da se najprej spomnimo prvih upornikov iz Mežiške doline, ki so pred 40 leti padli mučeniške smrti v Begunjah in v Domžalah. Sekretarji celic KPS s Prevalj in iz Dravograda, Franc Štern, Henrik Zagernik in Franc Golob, so s soborci padli že 21. avgusta oziroma 3. septembra 1941. Ustreljenih je bilo 18 aktivistov OF, veliko število pa jih je bilo odpeljanih v koncentracijska taborišča. Le redki od teh so preživeli pekel na-

Koroški partizan — Pavle Žaucer-Matjaž

cističnih strahot. Prav na začetku je bil zadan težak udarec osvobodilnemu gibanju na Koroškem.

Poskusi obnoviti gibanje na Koroškem v letu 1942 niso bili uspešni. Ker akcij štajerskega bataljona avgusta 1942 ni spremljalo politično delo na terenu, tudi niso pustile organizacijskih sledi. Nemci pa so širili strah in grozo z množičnim zapiranjem prvih aktivistov OF na Koroškem. Johan Zupanc in Stane Mrhar sta razpletla široko mrežo organizacij OF kot klice oboroženega odpora med koroškimi Slovenci. Nemci so v okolici Železne Kaple, v Selah in v Podjuni zaprli več kakor 100 ljudi; na zloglasnem krvavem procesu v Celovcu so trinajsterico obsodili na smrt in so jih 29. aprila 1943 na Dunaju obesili.

Sklep PK KPS za severno Slovenijo z dne 24. ali 25. oktobra 1942. leta, da pošlje v koroško okrožje dva aktivista z nalogo, da

postaneta kvas narodnega upora med koroškimi Slovenci, je za razvoj koroškega partizanstva zelo pomemben. Naloga, ki sva jo dobila z Ateno, ni bila niti lahka niti enostavna. Srečna okoliščina, da se je po hudem udarcu, ki ga je doživel štajerski bataljon 7. novembra na Dobrovljah, skupina 11 revircev odločila, da prezimijo v Mežiški dolini, je pripomogla, da se je ustvarilo jedro za razvoj partizanstva na Koroškem.

Iz Koprivne smo revirci in politični aktivisti že okrepljeni s koroškimi borci — domačini odšli na prvo akcijo na Solčavo, ki smo jo med 15. in 16. decembrom 1942. leta za eno noč osvobodili. Solčavo je zasedlo 22 partizanov in zato štejejo ta datum za nastanek prve koroške partizanske čete, ki se je po akciji vrnila v prezimovališče v Topli. V tej akciji je sodeloval tudi Karel Prušnik, ki je zadnje dni novembra pobegnil Gestapu pred aretacijo in je že 3. decembra 1942 postal naš partizan, naš Gašper.

Domovanje pod Peco je postalo v zimi 1942-43 žarišče narodnoosvobodilnega dela na Koroškem. Širili smo uporno misel po dolinah okrog Pece in iskra upora se je od tod razgorevala v mogočen plamen koroškega partizanstva. Iz koroške čete, ki se je v prvih mesecih 1943 močno okrepila s koroškimi borci, je Franc Rozman-Stane zadnje dni marca 1943 v Koprivni formiral prvi koroški bataljon. Iz Tople ga je povedel na prvo bataljonsko akcijo v Mežico v noči med 3. in 4. aprilom. V tej znameniti akciji je padel komandant bataljona Franc Pasterk-Lenart, Tavčmanov iz Lobnika pri Železni Kapli.

Mežiška akcija je postala v letu 1943 simbol partizanske smelosti in dejavnosti na Koroškem. Ob uspešnem delu okrožnega komiteja KPS za Koroško, člani komiteja so bili Boris Čižmek-Bor, komisar bataljona, Lavoslav Eberl-Polde Jamski in Tomaž Slapar-Tugo, drugi komandant bataljona ter jaz kot sekretar, se je partizanska dejavnost širila ne le po Mežiški dolini, temveč tudi v Podjuno in v kraje nad Pliberkom do Drave. Menim, da je tak sestav komiteja, dva vojaška funkcionarja in dva politična delavca na terenu, v dobri meri omogočal uspešno usklajevanje vojaških akcij in terenskega političnega dela. V tem času je bil na Koroškem vsak partizan tudi politični aktivist. To je prišlo do izraza na prvi konferenci političnih aktivistov 12. in 13. maja 1943 pod Belo pečjo. Na konferenci se nas je zbralo okrog 15 aktivistov OF, ki smo v tem času delali na vzhodnem delu Koroške. Borci bataljona, ki so skrbeli za varnost, so tudi sodelovali na konferenci. Pomen te konference za nadaljnji razvoj koroškega partizanstva še ni dodobra ovrednoten. Najbolj ponosni smo na naše pozdravno pismo vrhovnemu komandantu Titu, kajti bili smo prvi, ki smo mu s takega delovnega sestanka poslali pozdrave.

Poleti 1943 se je gibanje toliko spremenilo, da je PK KPS za severno Slovenijo razdelil Koroško okrožje v dve okrožji, in sicer v Podjuno in Mežiško okrožje. Sekretar pr-

Odkritje spomenika v Topli

vega je postal Karel Prušnik-Gašper, v Mežiškem pa je bil sekretar Polde Jamski.

Ni čas, da bi kronološko našteval dogodke iz koroškega partizanstva. Povedati pa je treba, da je bilo oktobra 1943 postavljeno enotno politično in vojaško vodstvo za Koroško, torej še pred moskovsko konferenco. Vzhodno-koroški odred je bil formiran 5. februarja, v začetku aprila pa so stali borci tega odreda v stroju pri kozolcu na tem zgodovinskem kraju, na začetku gornjega Končnikovega travnika. Štaba obeh koroških odredov, Zapadno in Vzhodno-koroškega, sta od 24. aprila 1944 odgovarjala štabu Koroške grupe odredov. Čas enotnega vojaškega poveljstva za Koroško je najslavnejše obdobje koroškega partizanstva. Komandant KGO je bil narodni heroj Vinko Simončič-Gašper, komisar pa Mitja Ribičič-Ciril.

Ko bo uresničena zamisel turističnega centra okrog Pece in ko bo odprt mednarodni prehod na Lužah, si bo Topla pridobila nov sloves, s tem spomenikom pa bo ostala veren in zgovoren pričevalec nekdanjih slavni partizanskih dni.

Zgodovinski pomen zimovanja prve koroške čete nad Toplo je jedrnat ocenil Gašper v članku z naslovom »Stanetov zvonček«, ki ga je posvetil prvemu aktivistu OF na Koroškem Stanetu Mrharju. V tem članku je Gašper opisal uspeh enega izmed svojih semestrov izobraževanja in izpopolnjevanja, ko je klesal samoniklo, samorastniško osebnost komuniste, borca, partizana. Gašper je o tej »niverzi« nad Toplo zapisal: »V teh zimskih taboriščih v Peci nad Toplo je prva partizanska koroška četa izkoristila čas predvsem za politično izobrazbo za pomlad, ki bo prišla, s puško in knjigo v rokah. Matjaž je lahko zadovoljen s svojim delom. Nihče od 13 »slušateljev« ga ni razočaral. Iz teh knapov ter kmečkih in gozdni delavcev so naslednjo pomlad postali zreli politični delavci na vojaškem in političnem področju. Sad te »univerze« v globokem snegu skalnate Pece

1942 in 1943: Prvi koroški bataljon, Vzhodno-koroški odred. Mnogo smo se tam naučili. Tudi pozneje smo se v oboroženem krvavem boju učili. Od vojne smo se naučili biti novi ljudje. Preteklost smo pustili strohneti v Peci. Tudi v meni je onemela.«

Lani pa je onemela tudi Gašperjeva živa beseda. Ni dočakal tega današnjega dogodka pod Peco, da bi skupno obudili prijetne spomine na nekdanje dni. Danes bo v njegov spomin, v spomin na ta zimski semester, objavljen razpis za bralno značko Karla Prušnika-Gašperja. To bo naša oddolžitev Gašperjevemu spominu, današnja slavnost pa bo spodbuda mladini za uspešen začetek Gašperjeve bralne značke.

Tekmovanje za bralno značko ima namen približati lepo knjigo mlademu človeku, mu razviti kulturno potrebo za branje, za študij ter mu širiti znanje in splošno obzorje. Berilo Gašparjeve bralne značke bo vodilo bralca skozi vsa obdobja zgodovine koroških Slovencev. Osnovna knjiga bodo Gašperjevi »Gamsi na plazu«, knjiga je letos izšla v tretjem ponatisu v slovenščini, izšla pa je tudi v nemščini in srbohrvaščini. Pri založbi »Komunist«, pa je v pripravi zbornik z delovnim naslovom »Koroški Slovenci v Avstriji nekoč in danes«, v katerem bodo objavljeni odbrani spisi priznanih slovenskih znanstvenikov in publicistov o življenju in boju koroških Slovencev. To študijsko gradivo bo obveza bralcem Gašperjeve bralne značke, da se bodo seznanili s celovito problematiko tudi dananšnjega boja koroških Slovencev za njihove narodnostne pravice, za njihov obstoj in razvoj. Mladi bralci Gašperjeve bralne značke naj bi postali pobudniki in organizatorji najraznovrstnejših oblik pomoči matičnega naroda koroškim Slovencev na kulturnem, gospodarskem in društvenem področju, pri širjenju trdnih vezi in vzdrževanju stalnih medsebojnih tokov med našo narodno skupnostjo na Koroškem in med matičnim narodom.

Kardeljeva misel iz Speransa, da je dolžnost vsakega dela slovenskega naroda, da se samostojno bori za svojo svobodo na svoji zemlji, da pa ima pri tem pravico zahtevati in pričakovati od matičnega naroda pomoč pri tej svoji borbi, je še danes živa in aktualna. V slovenski ustavi je opredeljena dolžnost matičnega naroda za pomoč Slovencev, ki živijo zunaj meja naše domovine. Mladi ljudje naj si ob študiju literature Gašperjeve bralne značke pridobijo vednost in znanje o koroških Slovenceh, da jim pomoč matičnega naroda kar najbolj ustreza in koristi. Vzgoja, izobraževanje, kulturna in splošna razgledanost so prvine za uspešno in smotrno delo.

Koroški partizani smo se edini z orožjem v rokah več kot tri leta borili na ozemlju »tisočletnega Rajha«. Krvni davek koroških Slovencev je vgrajen v temelje druge avstrijske republike in je bil porok za sprejem 7. člena avstrijske državne pogodbe. Ta člen zagotavlja narodnostne pravice koroškim Slovencev in Gradiščanskim Hrvatim, vendar jih avstrijska država ne spoštuje in ne izpolnjuje. Določbe 7. člena so državnopravna osnova za današnji boj koroških Slovencev, za njihove narodnostne pravice. Koroški partizani ne moremo in ne smemo molčati ob krivicah, ki se še danes godijo našim bratom onstran državne meje. Njihov boj je tudi naša obveza!

Mednarodna situacija je izredno zaostrena. Odpirajo se nova žarišča vojne nevarnosti; satanska grožnja z nevtronsko bombo napoveduje uničenje vsega živega. Tudi sicer se sile napredka in reakcije v svetu polarizirajo. Raste pa vloga neuvrščenih držav; protivno razpoloženje množic v svetu pridobiva veljavo in moč. Ob medsebojnem merjenju moči velike sile ne morejo in ne smejo mimo teh kazalcev ravnotežja.

Ob vsem tem so izkušnje iz naše revolucionarne preteklosti, tako iz časa NOB kot

povojne graditve, še vedno obveza za nas vse, da se odločno in neomajno spoprijemamo s težavami in problemi današnjih dni. Morda v vsem obdobju od informbiroja naprej ni bilo take potrebe, kot je danes, da se strnemo vsi, mladi in stari, v enotno fronto in da zastavimo vse sile in moči za stabilizacijo, za premostitev naših gospodarskih težav, ki načenjajo naš standard in žrejo živce našemu delovnemu človeku. Za stabilizacijo se moramo boriti na vseh področjih; tudi za pravilno vrednotenje dela in odnosov do dela, za socialistične medčloveške odnose, za utrjevanje etičnih vrednot, poštenja, tovarištva, za narodni ponos in za domovinsko ljubezen. Ohranjanje in negovanje revolucionarnih tradicij je treba pojmovati v prvi vrsti iz tega zornega kota. Danes se zaostrojuje vprašanje odgovornosti kot osnovne prvine v delovnem in samoupravnem procesu.

Te dni smo brali o zahtevi po zaostrovanju osebne odgovornosti, ki so jo sprožili v skupščinskih klopek. Tiste, ki se obnašajo grobo, nesamoupravno in neodgovorno, je treba imenovati z imeni in priimki. Skrajni čas je, da načelo osebne odgovornosti začnemo

Koroški partizan — Karel Prušnik-Gašper

dosledno uresničevati, in to v sorazmerju s težo odgovornosti od zgoraj navzdol.

Stari borci se ne branimo prevzeti deleža obveznosti tudi na tej fronti, v široki politični akciji, ker se delu nikdar nismo izmikali. Vemo pa, da je danes teža odgovornosti na mladi generaciji. Naša predvojna mlada generacija je v času NOB in v povojni graditvi častno opravila svojo revolucionarno obvezo. Tudi v času trde preizkušnje informbiroja smo tesno strnjeni ob tovarišu Titu izbojevali drugo zgodovinsko bitko.

Danes naj mlada generacija s Titovim izročilom dobojuje bitko na samoupravni fronti. Samoupravljanje ni le pravica, je dolžnost, je obveza in odgovornost. Nas stare borce najbolj prizadeva ugotovitev, da smo danes gromovniki na besedah, skromni pa v dejanjih. Bolijo nas družbene anomalije, ekscesi, kriminal, najbolj pa smo prizadeti, ker taka dejanja le sramežljivo odkrivamo, malo pa storimo, da bi jih odpravili in onemogočili; krivce je treba eksemplarično kaznovati.

S partizansko vero in zaupanjem zrimo v jutrišnji dan. Tudi tako srečanje, kot je današnje, nas bodri, da bomo uspešni v tej samoupravni bitki, kakor smo bili uspešni v vseh dosedanjih spopadih.

Maks Gašparič

SEDEŽ DRAVOGRAJSKEGA OKROŽJA

(Govor ob otvoritvi pomnika)

»Zbrali smo se na Kozarnici visoko pod Uršljo goro ob pomniku, ki obeležuje zadnji sedež OK KPS in OO OF za Dravograjsko okrožje, ki je ne samo organiziral in vodil NOB in socialistično revolucijo, temveč je predstavljal tudi politično in upravno oblast. Na osvobojenih ozemljih je ljudstvo volilo NOO, na okupiranih območjih pa so to oblast predstavljali odbori OF SN.

Zbrali smo se na slovesnosti v počastitev 40. obletnice ustanovitve OF SN, dneva borca in vstaje slovenskega in vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti, zato je prav, da se na kratko ozremo v našo zgodovino.

Ko se je Hitler in krvoločni nacizem v Nemčiji utrdil na oblasti, zločinsko uničil napredne ljudi in sile, je krenil, v zločinski, osvajalni pohod po Evropi. Padale so države za državo, tudi velike, pokosil je dejansko celo Evropo. S priključitvijo Avstrije je prišel na naše meje. Iz Celovca, Gradca in drugih nacističnih centrov so organizirali nacistično propagando na našem območju in s pomočjo Nemcev ter kulturbundovcev — močno peto kolono. KP Jugoslavije in Slovenije sta mobilizirali najširše ljudske množice in še posebej delavski razred ter mladino v boju proti fašizmu. Tudi na tem območju so organizirali celice KPS in okrožni komite KPS. Študentje so organizirali narodno obrambne tabore, in to leta 1938 v Šentanelu in v Kotljah, leta 1939 na Lešah in leta 1940 na Ojstrici nad Dravogradom.

Tedanji reakcionarni režim in vlada v Beogradu sta se poklonila Hitlerju in podpisala zločinski ter sramotni trojni pakt, to je pristop k osi Berlin—Rim. Toda naši narodi so pod vod-

stvom KPJ in TITA z množičnimi demonstracijami po vsej Jugoslaviji odločno rekli »Ne«. Rekli smo: »Bolje stoje umreti, kakor kleče živeti«. Odgovorili smo: »Bolje vojna kakor pakt!« Tako je bil 27. 3. 1941. leta pakt razbit. To je bil prvi veliki in edini udarec, ki ga je v pokorjeni Evropi — mogočni Hitler in nemški nacizem doživel od svobodoljubnega, tedaj še golorokega ljudstva narodov Jugoslavije. Ta naš jugoslovanski udarec Hitlerju in njegovi mogočni vojni mašini je imel za Nemčijo usodne posledice, saj je moral napad na SZ preložiti in zato ni uspel pred zimo priti v Moskvo.

Svetovno znani, in to zahodni, zgodovinarji in vojni analitiki dokazujejo, da je to dejansko prva izgubljena bitka fašističnih armad, ki pomeni velik preokret v II. svetovni vojni.

Res da so nemška, italijanska, madžarska, bolgarska vojna mašina zaradi izdajalske in petokolonske vloge naše tedanje protiljudske oblasti in generalov — v kratkem zasedle in razkosale Jugoslavijo in tudi slovenski narod. Toda te lahke zmage in kapitulacije stare Jugoslavije so se fašisti in okupatorji prezgodaj veselili.

KPJ pod vodstvom genialnega voditelja TITA in napredne sile naših narodov in narodnosti — kapitulacije, okupacije in razkosanja Jugoslavije ni priznal. Na poziv KPS se je že 27. aprila 1941. leta ustanovila OF SN, pričeli smo zbirati orožje, organizirati odbore OF, organizirali smo sabotaže in partizanske čete ter bataljone po vsej razkosani Jugoslaviji. Mi, Jugoslovani, smo Hitlerju in Mussoliniju — združenim fašistom, ob

napadu na SZ — organizirali prvo, neuničljivo ter edino fronto v pokorjeni in zasužnjeni Evropi. Že leta 1941, ko so fašistične horde zmagovalno prodirale proti Moskvi in Leningradu, smo imeli na naših jugoslovanskih tleh — osvobojena ozemlja. Napredni svet je ostrmel, fašistični pa besnel. Ta zgodovinska dejstva obujam zato, da bi mladi generaciji prikazali revolucionarno sposobnost in trdnost KPJ. Zgodovinski je pomen odločitve CK KPJ, ki je pod dalekovidnim Titovim vodstvom pozval vse naše svobodoljubne narode in narodnosti na neenako in v naši zgodovini usodno NOB, ki je prerasla v socialistično revolucijo. Pod vodstvom partije in Tita smo bili Jugoslovani v Evropi prvi in nekaj let edini, ki smo ustvarili drugo fronto.

Tudi v tej prelepi ožji domovini — Mežiški dolini in v Dravograjskem okrožju — so komunisti in zavedni svobodoljubi organizirali OF in odpor, zbirali material in vršili sabotažne akcije. V te kraje so že leta 1941/42 prihajali organizatorji vstaje v severovzhodni Sloveniji, in to narodna heroja Miloš Zidanšek in Dušan Kveder, Rudi Janhuba in drugi. Patriotizem in revolucionarni boj našega ljudstva je mogočnega fašističnega okupatorja spremenil v podivjano zver. Izganjal je naše ljudi v Srbijo in Bosno, v Nemčijo — v koncentracijska taborišča, množično je zapiral in zapornike zverinsko mučil. Zgodovinsko dokazano je, da so Nemci samo avgusta in septembra 1941. leta na Prevaljah aretirali 33 aktivistov OF, od katerih je nacistične grozote preživelo le 5 ljudi. Že 19. avgu-

sta 1941. leta je izredno vojaško sodišče obsodilo na smrt šest prevaljskih prvoborcev, ki so kot člani KPS organizirali OF in NOG. Padli so prvi talci, ki so junaško dali življenja za našo svobodo, in to: Franc Stern, Hajnrih Zagernik, Jurij Mesner, Rafael Pavlin, Mihael Špacapan in Anton Jerič.

Že 22. avgusta 1941. leta so v Dravogradu gestapovci aretirali 16 članov OF, članov KPS in skojevcev, ki jih je vodil komunist, akademski slikar Franc Golob. Že 3. septembra 1941. leta so Franci Golob, Oskar Slemenik, Ferdinand Hrovat, Pavel Korošec, Mirko Pernat in Ludvik Vertnik junaške smrti padli kot talci. Na smrt obsojeni so na strelišču vzklikali svobodi, KP, OF in smrt fašistom. Okupator z mučenjem in streljanjem talcev ni zlomil svobodoljubnega duha naših ljudi, ni uničil KP in SKOJ. Na mesta padlih aktivistov OF, streljanih talcev in aretiranih so vstopali novi aktivisti OF in borci NOB. Četudi so Nemci s terorjem, aretacijami, mučenjem in streljanjem talcev na tem območju nekoliko zavrli razvoj NOB, se je med ljudi širila zaupniška mreža članov in aktivistov OF.

Preživeli predvojni komunist — kmet Beno Kotnik iz Podkrajja — je že oktobra 1942. leta ustanovil prvi odbor OF slovenskega naroda za Kotlje iz Guštanj. To navajamo zato, da bi mladi videli, da sta ostali v tistih zgodovinsko usodnih časih samo KPS in KPJ zvesti našim narodom, da je bila samo in edino KPJ pod Titovim vodstvom sposobna povesti naše narode in narodnosti v odločilni narodnoosvobodilni boj in zmagovito socialistično revolucijo. Že v začetku novembra 1942. leta je prišel v te kraje za sekretarja novoustanovljenega okrožja KPS za Koroško — inž. Pavle Žaucer. Še isti mesec je prišla v Bistvo četa partizanov Savinjskega bataljona, ki je kmalu prerastla v I. koroški bataljon. Zaupniška mreža aktivistov OF se je množično širila v vasi in industrijske centre. Že 28. marca 1943. leta je prišel na to okrožje Lavoslav Eberle — Polde Jamski. 12. in 13. maja je bila pomembna okrožna konferenca KPS za Koroško. Na tej konferenci so sprejeli pomembne sklepe: o vzgoji kadrov, ustanavljanju odborov OF, odborov DE, SPZZ, mladine, narodne pomoči, narodne zaščite itd.

V narodnoosvobodilno gibanje in OF se je vključevalo vedno več ljudi. V partizane so vstopali vedno novi borci. Že do junija leta 1943 je v industrijskih centrih Mežiške doline Polde Jamski — Eberle v tovarnah in rudniku organiziral 11 odborov DE, ki so ob odborih OF predstavljali našo novo ljudsko oblast. Poleti leta 1943 se je Koroško okrožje reorganiziralo v dve okrožji. Mežiška dolina in Dravograd sta se imenovala Mežiško okrožje, kraji onstran državne meje — od Zelezne Kaple proti Velikovcu in Dravi pa so spadali pod okrožni komite KPS Podjuna. Pavle Žaucer-Matjaž je odšel na nove dolžnosti. Za sekretarja OK KPS Mežica je bil imenovan Lavoslav Eberle. Njegovi najožji sodelavci so bili Franjo Kastelic-Džon, Marjetka, Grega, Kater in kasnejši izdajalec Jože Gutovnik-Aga.

Po nenadni smrti okrožnega sekretarja Lavoslava Eberla in prebegu Jožeta Gutovnika-Age k Nemcem je postal sekretar OK KPS, in to februarja 1944. leta, Franjo Kastelic Džon. To je bil v zgodovini Mežiškega okrožja čas težkih preizkušenj, saj so bili samo trije člani, in to Džon, Marjetka in domačin Avgust Razgoršek-Peter, ki pa je bil že aprila leta 1944 odpoklican v partijsko šolo na Dolenjsko.

Ob sodelovanju izdajalca Jožeta Gutovnika-Age so gestapovci, policija in vojska postavljali šte-

vilne zasede, aretirali naše ljudi, ki jih je izdajalec Aga poznal itd. Organizirali so izdajalce — raztrgance, ki so se izdajali za partizane, da bi odkrili ljudi, ki so pomagali partizanom. Nemci so tiskali sovražne belogardistične letake s podpisom Jožeta Gutovnika-Age in jih delili skupno z živilskimi kartami, samo da bi begali naše ljudi.

Navkljub vsem težavam in najostrejšemu teroru se je OF širila, NOG pa se je krepilo, vedno novi prostovoljci so vstopali v partizane.

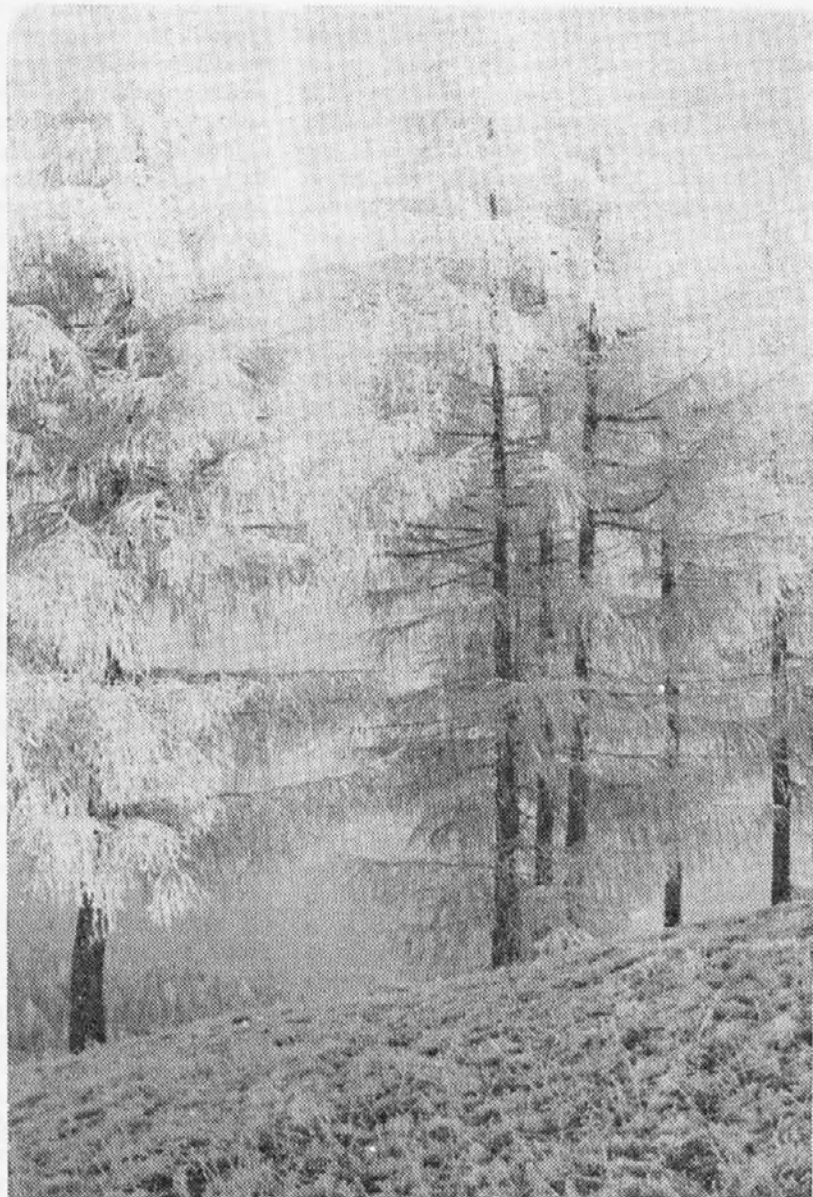
Koroška je dala številne borce naši NOV, predvsem je napajala brigade na Pohorju in Lackov odred na Kozjaku.

Obstajali so trije okrajni odbori OF: Črna — Mežica, Guštenj — Prevalje, in Dravograd. Nemci so imeli v vseh centrih, trgih in mestih močne orožniške-polijske postaje in gestapo. Junija leta 1944 pa so zaradi naraščajočega NOG in partizanskih enot pripeljali še 2.100 nemških vojakov, ki so jih razmestili od Dravograda do Črne, v Kotljah in na Lešah itd. Nenehno so postavljali zasede in križarili po vaseh in hribih ter pri samotnih kmetijah. Teror so stopnjevali. 4. novembra 1943 so samo v Mežici in okolici aretirali 152 ljudi in jih odpeljali v uničevalno koncentracijsko taborišče Dachau in druga.

Terensko delo naših aktivistov in kurirjev je bilo izredno težko. Kljub temu je aktivistom uspelo 28. avgusta 1944. leta ustanoviti začasni okrožni odbor OF, katerega predsednik je postal inž. Mohorič, podpredsednik Štefan Trbovšek-Zdravko, sekretar pa Franjo Kastelic-Džon. Že avgusta leta 1944 je bil sekretar OK KPS

Franjo Kastelic-Džon premeščen v Podjuno. Za sekretarja OK KPS Mežica je prišla znana aktivistka Majda Vrhovnik-Lojzka, ki je uspešno pripravljala sestanke in konference OF, organizirala je Zvezo slovenske mladine in SKOJ. V tem času je aktivno delala partizanska tehnika Mežica-Netopir. Slovenski partizanski tisk se je širil po vaseh in kot naše močno orožje po številnih kanalih prodiral v centre. Že od jeseni leta 1943 so bile organizirane partizanske TV — kurirske postaje in linije, ki so povezovalе vse okraje. Jeseni leta 1944 je bilo v Mežiškem okrožju organiziranih že 17 krajevnih odborov OF, ki so jih vodili domačini — ilegalci. 27. septembra 1944. leta je bilo po sklepu SNOS imenovano novo okrožje Dravograd z okraji: Črna-Mežica, Guštanj-Prevalje, Dravograd in Slovenj Gradec. Ob lastni komite za Štajersko je imenoval za člane OK KPS naslednje tovariše: Maksa Gašpariča za sekretarja, za člane po Lojzeta Ribiča, Avgusta-Petra Razgorška, Karla-Pera Aberška, Nado Praprotnik in Danico Badovinec. V naslednjem obdobju sta od domačinov postala člana OK KPS še Beno Kotnik-Hostnik in delavec Kater, ostali so bili Bojan Šorn, Tone Rader-Joško, sekretar OK SKOJ Pepca Loše.

2. oktobra sem prišel v Jazbino, že naslednji dan pa smo pod vodstvom domačina-partizana Gašperja Lesnika krenili v Karpuhove peči pod Naravske ledine. V strmini in skalovju smo zgradili tri velike brunarice in uredili sedež Dravogradskega okrožja. Sedež okrožja smo zgradili na taki strmini, da je bil dostopen samo najboljšim poznavalcem terena. Četudi bi bili izdani, nas

Ivje

Nič nas ne sme presenetiti

Nemci ponoči ne bi mogli napasti. V starem Karpuhu in članih njegove družine pa smo imeli zanesljive obveščevalce, javko in oskrbovalni center.

Stari Lesnik-Gašper, delavec iz Žerjava, je bil eden naših najboljših kurirjev in brezmejno predan borec. Planino je bolje poznal kakor domačini, ki so bili na njej rojeni in so na njej živeli. Neštetokrat nas je rešil pred Nemci in varno vodil po kozjih poteh mimo nemških zased. V starih časih je bil v grofovskih loviščih tako uspešen divji lovec, da ga njegovi valpti nikoli niso zasačili. Stari Gašper je dobival najtežje in odgovorne naloge, ki jih je vsakdar uspešno opravil. Ob osvoboditvi je s Prevalj hitel proti domu, da pozdravi svojo družino. Umikajoče fašistične tolpe so ga na tej poti prestregle in že v svobodi ubile.

V primerni oddaljenosti smo zgradili še eno večjo brunarico, kjer je bil sedež okrožne NZ in okrožnega gospodarskega odseka. V tej brunarici, ki je okupator ni odkril, so bili: član OK KPS Beno Kotnik, načelnik narodne zaščite Mešl Gams — in njegov namestnik Vušnik. Velika prednost novega Dravogradskega okrožja je bila, da so bili člani sposobni, predani in ugledni domačini. Peter Razgoršek in Pero Avberšek sta prišla iz CK-jevske partijske šole na Rogu, v kateri sta si pridobila veliko znanja. Beno Kotnik je bil že pred vojno organiziran član partije, starejši in razgledan človek. Kmet, ki je užival velik ugled in je uspešno deloval med ljudstvom. S takšnimi kadri smo organizacijsko in kadrovske usposabljali okrajne komiteje KPS in okrajne odbore OF, imeli smo večdnevne konference in izvajali idejnopolično vzgojno delo. Prodirali smo tudi v centre. Ustanovili smo novi okrožni odbor OF, katerega člani so bili, razen članov OK KPS, še: Flora Kotnik-Cvetka, Julijana Kristov-Julka, Stefan Goršek-Čaki, Ivan Sorn-Bojan, Micka Tratnik, Ivan Hercog-Tim in Tone Britovšek-Propaganda. Veliko pozornost smo posvečali organizaciji ZSM in SKOJ. Ustanovili smo OK SKOJ ter organizacijo PZZ. Žene in mladina so se množično vključevali v NOB. V okrajnih komitejih KPS, odborih OF, mladine, SKOJ in žen je rasel in delal samo domači kader. Ko so Nemci konec decembra 1944. leta ujeli kurirja okrožja Dravograd, smo zapustili naše naselje pod Naravskimi ledinami.

V hudi zimi in visokem snegu ter ob nenehnih hajkah smo se premikali po višinskih vaseh Jazbini, Javorju nad Malo Črno, nad Selami itd. Starejše in oslabele smo morali z vrvmi voditi čez snežne zamete. Oskrbovali in pogreli smo se

v visoko ležečih bornih kočah. Ti revni ljudje so nam odstopali zadnje repice in zadnjo žlico moke. Kruha niso imeli. Bili so primeri, da smo si na teh premikih z Nemci, ki so nas nenehno iskali, skorajda podajali kljuge na vratih. Kako uro — ali še manj — pred nami so zapustili hišo, mi pa za njimi v hišo. V neizbrisnem spominu sta nam ostali dve starejši ženici, ki sta živeli v borni koči visoko na planini nad Malo Črno. Ko smo ponoči premraženi, mokri, lačni ter izčrpani prišli k njima, sta nas z ljubeznijo ter odprtega srca sprejeli. Povedali sta, da so Nemci malo pred nami bili pri njima in da so odšli proti Črni. Govorili sta, da smo zdaj varni, da se naj pogrejemo in počijemo. Ponudili sta nam zadnjo zalogo repice, zadnjih nekaj žlic moke in njuno edino kozo. Vse to da naj skuhamo in se okrepimo. Dobro se spominjam, da sem odločno odklonil, da bi jima pojedli edino kozo, njuno pravo bogastvo. Odločno sta vztrajali, da to naredimo, češ, sicer jo bodo tako Nemci vzeli. V tem času so že ropali višinske kočice in kmetije. Govorili sta, da si bosta že kako pomagali. Tudi na tem primeru vidimo, kako predani so bili ti preprosti ljudje, ki so živeli v tej naši mogoči Gori — Uršlji. Ti dve stari ženici, Karpuhi in nešteti drugi. Bili so dejansko z nami eno samo neuklonljivo in neuničljivo narodnoosvobodilno gibanje.

To je bila resnična vseljidska vstaja in socialistična revolucija.

Novo postojanko za okrožje Dravograd in oblastni komiteje KP ter PO OF za Štajersko smo imeli pri čudovitem in predanem kmetu Jaki Lenasiju in njegovi sestri Nežki v Gornjem Podgorju, po domače Pečovniku, kjer je sedaj nov lovski dom. Njihova hiša nam je bila, ne glede na švabske hajke, noč in dan odprta. V bližini hiše ob potoku smo zgradili velik zemeljski bunker, imenovan Bojan-33. V njem je delal agitprop okrožja, in Tine Lah, član agitpropa pri PO OF za Štajersko je v njem po ofenzivi na osvobodeno ozemlje urejal pokrajinsko glasilo OF Novi čas. V ta sedež Bojan-33 so po ofenzivi na osvobodeno ozemlje prišli člani OBL, KPJ in PO OF za Štajersko, tovariši: Dušan Bole, Mira Juranič, Dušan Pirjevec-Ahac, Heli Modic, župnik Franc Šmon in drugi. Prinesli smo tudi ranjeno Mico Šlander. Na našem okrožju v propagandi je delal dr. Marjan Britovšek, doma iz Slovenj Gradca, ki je danes zgodovinar in znanstvenik.

Domačija Lenasi in ta bunker sta bila zelo močan politični center v času po švabski ofenzivi na osvobodeno ozemlje na Štajerskem in v Zg. Savinjski dolini. Zraven tega bunkerja smo zgra-

dili dve ali tri večje brunarice na Vernerici pod Plešivčko kopo pri »Starem« — 1128 m visoko. Tja smo preselili tudi ranjeno Mico Šlandrovo. Vernerica je služila svojemu namenu vse do osvoboditve. Kozarnico smo gradili v zimi 1944/45. Po veliki decembrski nemški ofenzivi so naše brigade okrožju predajale ozeble in ranjene partizane, za katere smo morali imeti zanesljivo zavetje, da se ozdravijo in si opomorejo. V ta namen smo zgradili Kozarnico. Ker pa smo za ranjene in bolnike našli druga zatočišča, je postala Kozarnica sedež Dravogradskega okrožja in to ostala vse do osvoboditve. Iz te baze so kadri okrožja uspešno organizirali svoje naloge.

Preživeli člani in aktivisti Dravogradskega okrožja dajemo vse priznanje KO ZB NOV in KS Kotlje, da so to obnovili — brunarica in ta kraj bosta spominjala mlade generacije na našo dejavnost.

Naj povem, da so se člani okrožja zbirali na sedežu samo na sejah, kjer so poročali o politični situaciji na terenu in sklepali o novih nalogah, nato pa so zopet odhajali na nevaren teren. Na Štajersko in na naše okrožje je prišel član CK KPS in IO OF za Slovenijo ter član glavnega štaba NOV in POS Slovenije Boris Kraigher-Janez.

2. in 3. februarja se je udeležil razširjene seje OK KPS Dravogradskega okrožja. Naj navedem dnevni red seje:

1. politični pregled
2. poročila z okrajev
3. agitacija in propaganda
4. sodelovanje z vojsko
 - a) prehrana vojske
 - b) zimska akcija
 - c) politično delo v vojski
5. delo v centrih
6. zveze s sosednimi okrožji
7. razpored dela

Boris Kraigher pa nas je posebej zadolžil za naslednje naloge:

1. mobilizacija vseh sil za NOB in NOV
2. razkrinkavanje reakcije in gestapovca Aga, ki nam je delal težave na terenu
3. čuvanje enotnosti OF — razne parole Bege — belo plave garde
4. stalni politični sestanki z aktivisti OF, legalci in idejna vzgoja članov Partije
5. sprejeti so bili sklepi:
 - a) da se naj vršijo okrajne konference z legalci in aktivisti OF
 - b) da se organizirajo in utrjujejo partijske organizacije
 - c) da se organizira dobra obveščevalna mreža proti Nemcem, izdajalcem in BEGO.

Že februarja 1945. leta smo pod Uršljo goro visoko nad Selami organizirali OPA-OF. Konference se je udeležilo okrog 60 ljudi, med njimi precej mladine. Na konferenci so sodelovali aktivisti, partizani in legalci iz doline ter industrijskih centrov. To je bilo obdobje velikega poleta in množičnosti NOB.

22. marca 1945. leta je bila na Kozarnici VI. seja okrožnega komiteja KPS za Dravograd. Seji je prisostvoval sekretar Oblastnega komiteja KPS za Štajersko Sergej Kraigher. Na tej seji smo sprejeli naslednje sklepe:

1. do kraja izvesti mobilizacijo za NOV in materialnih sredstev
2. čim več materialnih sredstev mobilizirati iz centrov in jih prenesti na deželo (ropanje Nemcev)
3. po krivdi okupatorja ubožanim ljudem vsestransko pomagati

Proti Reki

4. čuvati enotnost OF
5. organizirati akcijo za obdelavo vse zemlje — svoboda — hrana — obdelava zemlje praznih domačij.

To sem napisal zato, da bi mladi videli, kakšna je bila naša organizacija v razmerah NOB, kakšne probleme so na sejah reševali in kakšne naloge smo na terenu izvajali. Želim, da bi mladi vedeli, da smo visoko v Gori v zimi, v okupirani deželi delavci, kmetje, mladina, žene in izobraženci uspešno reševali zelo odgovorne in tudi težke naloge. Celó v pogojih okupacije smo organizirali obdelovanje zemlje na tistih kmetijah, s katerih so odpeljali in pozapri družine. Reševali smo tudi socialne probleme tistih družin, ki so zaradi aretacije oskrbnikov ostale brez sredstev za preživljanje.

Predvsem pa želim današnjim organizacijam prikazati, da so bile zadolžitve za opravljanje nalog konkretne in osebne. Zato je bila tudi odgovornost konkretna in osebna. To pa je pomembna naloga tudi za današnji čas.

V tem času je bilo v okrožju organiziranih 57 krajevnih odborov OF. V povprečju je bilo na območju okrožja zajetih v OF okoli 80 % prebivalcev. Celic KP je bilo 27, 6 komitejev s 165 člani KPS. Skojevske aktivov je bilo 57, z 278 člani. Aktivno je delalo 56 odborov ZSM in 43 odborov SPZZ. Te številke so veren dokaz o moči, zavesti in organiziranosti najširših ljudskih množic. Odbori OF in DE v tovarnah so bili dejanski organi ljudske oblasti, saj so izdajali celo mobilizacijske pozive in določali davek. Vrh in krona obsežne ter množične NOB in organiziranosti KPS, OF, SKOJ, ZSM, SPZZ in odborov DE pa je bila mogočna okrožna konferenca aktivistov — v veliki večini legalcev — 8. aprila nad Lesnikom na Gornjih Selah, na kateri se je pred nosom okupatorja zbralo čez 150 ljudi. Na tej konferenci je govoril tudi sekretar Oblastnega komiteja KPS za Štajersko in PO OF ter današnji predsednik predsedstva SFRJ Sergej KRAIGHER. Za to množico se je moral organizirati varen prehod mimo zased in postojank, prehrana in vrnitev na domove. Na tej konferenci so bili sprejeti pomembni sklepi, že za prevzem oblasti.

Naj povem še to, da je bil Dravograjskemu okrožju od februarja 1944. leta priključen še okraj Šoštanj.

Okupator je do zadnjega dne ljubosumno čval to prelepo Mežiško dolino, imel je na gosto

posejane svoje številne postojanke, zato je z lahkoto vojaško kontroliral in obvladal teren. Nenehno je hajkal in postavljaj zasede. Zato je od jeseni leta 1944 do osvoboditve na tem območju padlo 92 predanih okrajnih aktivistov in kurirjev ter mladincev-skojcevcev.

Naj suhoparnemu naštevanju dejstev in številk dodam še nekaj nepozabnih vtisov in spominov na ljudi pod to mogočno Uršljo goro. Že dan po mojem prihodu v Jazbino, ko smo v večji koloni odšli v Karpuhove peči pod Naravske ledine gradit sedež okrožja, smo se ustavili pri visoko ležeči kmetiji pod Uršljo goro v Jazbini 20, kjer je živel starejši najemnik grofa Thurna Konečnik, po domače Krpuh. Že od daleč sem opazil, da je bil z našo predhodnico v živahnem pogovoru, še z rokami je hotel govoriti. Pospešil sem korak in se pridružil. Stari grofov najemnik Krpuh pa je spraševal in modroval dobesedno naslednje: »Povejte mi, zakaj se vi borite, ali za tisto staro, kar je bilo? Če je tako, potem vas je zares škoda, da bi dali življenja in da bi trpeli. Ko vas gledam, vidim, da ste še tako mladi in zdravi, za tisto staro bi bilo zares škoda, da bi umrli, potem je najbolje, da odvržete orožje, se poskrijete in nekako preživite vojno.« Želel sem se vključiti v pogovor, pa mi ni dovolil, temveč je sam nadaljeval: »Če pa se borite za kaj novega, za drugačen svet in red, kot smo ga imeli in ga imamo, pa so vam vrata moje borne kočice vedno — noč in dan odprta in vse kar imamo mi, je tudi vaše — je za vas.« Tako je modroval stari Krpuh, glasnik vseh izkoriščenih in zatiranih, tako je doživljal NOB in našo socialistično revolucijo nepismeni najemnik grofa Thurna. To svoje modrovanje in obljubo je do osvoboditve vsakodnevno potrjeval in izpolnjeval. Njegova hiša je bila naša najmočnejša javka in oskrbovalni center. Vsi člani družine so veliko prispevali, tudi hčerka Lenčka.

Sedež okrožja je bil v strogi tajnosti, tudi okrajni aktivisti in sekretarja niso imeli vstopa in niso vedeli, kje je. Da bi bila obveščevalna učinkovita, da bi ne bilo neprijetnega presenečenja in ker je bil stari Krpuh obveščevalec in smo mu globoko zaupali, smo ga za božični večer pripeljali na sedež okrožja in ga pogostili. Od sreče, da je deležen takšnega zaupanja, je jokal in nam zagotavljal, da če bi ga Nemci živega zažgali, nas ne bo nikoli izdal. Istočasno pa je tudi trdil, da nas v tem skalovju in strmini tudi sam kot domačin ne bi našel.

Ker smo morali zapustiti okrožje — bilo je izdano in smo v težki zimi in snežnih zametih spali v snegu, zmrzovali in stradali, ko so Nemci na smučeh in belih haljah hajkali za nami, smo neki večer prišli do Krpuha. Nemci so malo pred tem bili pri njem in poizvedovali za nami. Ljudje so bili prestrašeni. Ko je prišel Krpuh k nam v gozd in nas je videl vse utrujene in premrzle, nas je povabil v hišo, da se pogrejemo in najemo. Mi smo to odklonili, češ, če nas Nemci presenetijo, jih bodo vse pobili in dom zažgali. Krpuh pa nam je odločno dejal: »Postavite straže, če pridejo Nemci, gremo mi vsi z vami. Ali se bomo skupaj z vami rešili, ali pa skupaj z vami padli.« V tistih časih neprekinjenih nemških hajk smo takšne hiše in takšne ljudi, ki bi tako govorili in tako ravnali kot Krpuh, prešteli na prste. Med nami je okrožni kurir Andro Štefič, danes živi na Navrškem vrhu. Tovariš Andro je bil skrajno discipliniran, požrtvovalen, tovariški in skromen partizan. Opravljal je najbolj zaupne kurirske naloge. V neki hajki sta s kurirjem Hinkom Bricmanom padla v zasedo. Bricman je bil ubit, Štefič pa težko ranjen. Prenašala sta zaupno pošto, ki je okupator nikakor ni smel dobiti v roke.

Štefič Andro se je tega prav dobro zavedal, zato je, četudi težko ranjen, iz zasede reševal težke nahrbtnike in nam jih prinesel. Tvegaj je svoje življenje. Predanost in zavestna disciplina sta bila močnejši kakor težka rana, izguba krvi in strah pred smrtjo.

Kolikšne žrtve so prispevali tukajšnji ljudje za našo svobodo in o zverstvih okupatorja govori primer Rožankovih.

3. junija 1944. leta so Nemci aretirali Rožankovega Ivana in ga pred družino in otroki mučili. Nato so aretirali še brata Jožeta in kovaškega pomočnika Gustla Kotnika. Vse tri so odpeljali na Rimski vrelec in jih strahotno mučili in ubili. Že naslednji dan, 4. junija, so šli vsi Rožanki — skupaj jih je bilo 13, v ilegalo, v planino, v skalno votlino. V tej skalni votlini so živeli vse do pozne jeseni, do mojega prihoda na Koroško. To so bili: stara mati, na TBC bolni sin Maks, trije otroci Rožankove Julke, od sestre Marije, poročene Petrič, ki je bila že zaprta — pet otrok, in komaj dve leti star otrok sina Maksa. V tej skalni votlini je živelo več kot štiri mesece 11 ljudi, od tega 9 otrok. Julka je kot aktivist OF delala na terenu, sestra Ančka-Mirta pa v tehniki Netopir. Nekako v tem času so morali iti v partizane vsi Kotnikovi, Lubasovi, ker bi jih sicer Nemci aretirali, očeta Bena ustrelili, mater z otroki pa bi poslali v uničevalno koncentracijsko taborišče. Tudi Kotnikovi — sedemčlanska družina, so nekaj časa živeli v planini. Sin Flori in Režika sta bila gluhonema, najmlajši, Stanko, pa je imel komaj 11 let. V tem času smo šele organizacijsko obnavljali Dravograjsko okrožje. Tedaj še nismo bili sposobni v planini varno prezimiti in preživeti toliko otrok, bolnih in starejših ljudi. Zato smo se odločili za tedaj edino možno in najboljšo rešitev, da pošljemo otroke in bolne na osvobojeno ozemlje v Zg. Savinjsko dolino. S tričlansko partizansko patroljo in popotnico smo poslali devet Rožankovih otrok, bolno babico, bolnega sina Maksa, štiri Kotnikove otroke in še koga, v Zg. Savinjsko dolino. Za mene je bil ta dogodek v času NOB in sploh v življenju eden od težjih doživetij. Z očmi in z žalostjo v srcu smo spremljali to nemočno kolono. Če bi trčili na nemško zasedo ali hajko, kako jih naj rešuje patrolja treh borcev. Vsi bi bili zajeti ali v begu in boju ubiti. Upati smo smeli samo to, da jih bo spretnost in iznajdljivost naših borcev varno pripeljala mimo vseh okupatorjevih zased. Tistih nekaj noči, dokler se patrolja ni vrnila, nisem spal. Mislil sem samo na otroke in babico, ali so varno prispeli na cilj. In res so prispeli. Ta ločitev je bila težka tudi za matere in teto, saj so naloge NOB in revolucije narekemale, da smo mater Julčko, mater Floro, in teto Ančko kot aktivistke obdržali na tukajšnjem terenu. Če se je možki ali mladi človek odločil za NOB in za vstop v partizane, je bila to njegova dolžnost. Če se je za tako pot odločala mati nebogljenih otrok in če se je morala od njih ločiti ter staviti na kocko svoje in življenje svojih otrok, tedaj je bila to neizmerna predanost in zvestoba lastnemu narodu, svobodi, NOB. Tedaj je to bil resničen heroizem naših mater. Narod, ki ima take matere, ne more izgubiti NOB in socialistične revolucije. To veliko resnico potrjuje življenjepis družine Angele-Micke Tratnik iz Podgore, članice OO OF Dravograd, ki je z možem in otroki aktivno sodelovala v NOB. Ker jim je pretila nevarnost aretacije in uničenja, se je Mica odločila, da vstopi s celo družino — možem in štirimi otroki — v partizane. Najmlajša, Angelika, je bila stara komaj osem let. Vsi člani družine, Micka, mož in trije otroci, so bili partizani, aktivisti OF in SKOJ. Hčerka Micka, stara

Rože

komaj 16 let, je kot skojevka in aktivistka padla pri Šentanelu s skupino, ki jo je vodil čudoviti aktivist Plešnikov Nestl.

Najmlajša, osemletna Angelika je bila najprej na sedežu okrožja Bojan-33 in nato do osvoboditve na sedežu okrožja tukaj na Kozarnici. Danes Angelika težko bolna živi v Podgori 1/a. Od tukaj ji pošljimo pozdrave in najboljše želje za njeno zdravlje.

Tito je nešteto krat govoril, da smo v NOB in socialistični revoluciji zmagali tudi zato, ker so se borili in za zmago žrtvovali svoja življenja tudi otroci. Če že govorimo o otrocih, pa naj opišem še primer Kotnikovih, Lubasovih otrok, ki smo jih poslali v osvobodeno Zg. Savinjsko dolino. Hčerko Cvetko pa smo kot skojevko obdržali tukaj na terenu. Komaj 13-letni Beno (danes gospodar na domačiji v Podgori) je v Ljubnem odločno odklonil, da bi šel na kmetijo. Zahteval je, da ga sprejmejo v partizane. In res, postal je partizan na komandi mesta Ljubno. Ob ofenzivi na osvobodeno ozemlje je bil med zadnjimi branitelji Ljubna. Tovariši so ga klicali in ga imeli že skoraj za odpisanega. Bili so razbiti. Beno in še neki tovariš, mladi vrstnik, sta ostala sama. Z orožjem sta se podala v neznanost in se v snegu in mrazu prebijala proti Koroški in Uršlji gori. Med pohodom so se jima pridruževali osamljeni borci — tudi zdemoralizirani, brez orožja in brez titovk. Nekateri starejši so tudi od njihju zahtevali, da odvržeta orožje in titovko ter vse, kar označuje partizana, da ob srečanju z Nemci ne bi vzbujala pozornost. Beno in njegov tovariš sta to zahtevo odločno odklonila, med potjo priključevala še druge osamljene borce in nam jih vse pripeljala pod Uršljo goro, kjer smo jih predali partizanski enoti. Ti osamljeni borci bi bili od Nemcev ujeti, ali pa bi morda šli tudi med skrivače. Beno je postal zaupen in najmlajši kurir na okrožju. Nemci so na zavzetem ozemlju pri kmetu aretirali gluhonemega Florijana Kotnika in ga z večjo skupino zaprli. Gluhonema sestra Rezika je jokala in malemu 11-letnemu bratu Stanku zatrjevala, da bodo Nemci Florija ustrelili. Mali Stanko jo je tolažil, češ, da je Flori prebrisan in da jim bo gotovo pobegnul, zato naj ima Rezika pripravljeno culo s popotnico. In res, iz te večje skupine je Flori še z nekim tovarišem

uspel pobegniti. Ko je pritekel na kmetijo, so v trenutku — Rezika, mali Stanko in Flori vzeli culo in pobegnili v gozd in v zasneženo planino. Flori je dejansko pobegnil smrti, saj so vse zaprte Nemci postrelili. Med potjo so se jim pridružili še neki otroci. Vodstvo je prevzel 11-letni Stanko. Nastopili so pot v neznanost, brez poznavanja geografije in terena, čez planino, skozi snežne zamete, v negotovost, lakoto in mraz. Toda šli so svobodi naproti, šli so proti magični Uršlji gori, šli so iskat mater, očeta, sestro in brata. Spali so v gozdu, v planini, na mrazu. Jedli so borno skorjico kruha, ki so ga dobili pri kakšni revni hribovski bajti. To je bila pot gorja in trpljenja, pot upora in hrepenenja, to je bila življenjska pot navidez nemočnih otrok, ki so šli upanju in svobodi naproti. Prenekateri odrasel bi v takšnih okoliščinah omagal. Ti otroci z malim Stankom na čelu, pa so zmogli toliko moči, volje do življenja in svobode, da so vzdržali vse težave in prišli pod Uršljo goro, v Javorje in Jazbino, kjer so nas našli. Ptice in živali imajo neki od narave dani kompas, ki jih vodi v njihov rodni kraj, ljudje tega nimamo.

Kako so ti otroci našli pravo smer, kako so prišli v Javorje, tega niti sami nikoli ne bodo doumeli.

Še bi morali naštevati številne tovariše in tovarišice, matere in skojevke ki so kot svetli liki — borci in aktivisti — žrtvovali svoja življenja. Toda prostor in čas mi tega ne dopuščata. Zato mi naj vsi neimenovani tega ne zamerijo. Ob ta-

kih primerih, dogodkih in ljudeh, še posebej otrocih in materah, bi morali nenehno vzgajati mlade generacije.

V imenu aktivistov Dravograjskega okrožja izrekam priznanje in zahvalo samoupravnim in družbenopolitičnim organom železarne Ravne, TOZD Jeklarna, za njihovo plemenito odločitev, da bodo oskrbovali to obeležje, ter za negovanje in prenašanje tradicij NOB in socialistične revolucije na mlade generacije.

Ni nam bilo težko v NOB in socialistični revoluciji pod vodstvom partije in Tita kovati enotnost našega ljudstva, ni nam bilo težko s krvjo graditi bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti in ni nam bilo težko graditi z organiziranjem OF nove ljudske oblasti. Ni nam bilo težko boriti se za slehernega našega človeka in njegovo pripadnost naši stvari, ni nam bilo težko stradati, zmrzovati in zreti smrti v oči. Tisoči in tisoči so umirali v zaporih, taboriščih, kot talci na strelišču in kot borci NOV z zavestjo, da bodo živi v svobodi in miru lepše živeli. Samo iz Mežiške doline je za našo svobodo žrtvovalo življenje 550 borcev in aktivistov NOV. Zato z dejanji čuvajmo velike pridobitve NOB in socialistične revolucije: bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti, naš samoupravni demokratični socializem, našo nevezano in neodvisno socialistično Jugoslavijo. Naj nam naperi pri nadaljnji graditvi naše družbe in premagovanje težav ne bodo pretežki.»

PRISEGA IN OBET

Objavljamo tekst recitacije, ki jo je profesor Mrdavič sestavil iz napisov na spomeniku v Topli (in nekaterih drugih), za svečanost ob odkritju tega spomenika.

Zborna recitacija

Govorijo trije glasovi (v zboru ali posamezno). Če je zbor številnejši, se lahko glasovi znotraj posameznih skupin še naprej delijo, pač glede na barvo, ki ustreza razporeditvi — vsebini govorenega besedila. Glas A govori bolj ali manj nevtralno besedilo sporočila, B je glas preteklosti (partizani) in C glas sedanosti. Ker le-ta posega tudi v pripovedovanje o preteklosti, mora biti njegova vloga v prvem delu natančno opredeljena, prehodi v vseh pogledih tako izpeljani, da besede, ki jih govori, ne pretrgajo kontinuitete osnovnega sporočanja (preteklosti). Ko v drugem delu recitacije postane glas C vodilen, velja ista opomba za glasova A in B.

A.

Ko si fašizem je osvajal svet in so »veliki« klecali pred njim, se tod mogočno je razplamenel upor — v dolinah zadušen, a ne zatrt.

B.

Tod hoste partizanom razprostrle so objem, domovi nam odprli vrata na stežaj, ljudje so nas odprtih rok sprejemali.

C.

Tod še živi spomin na tiste dni — sedanosti spodbuda, v prihodnost nam — učitelj — kaže pot.

A.

V očeh plameni, ječe, taborišča — smrt, pred njimi zarje svit — svoboda.

B.

Obsojeni na smrt smo se izrekli za prostost, utirali si novo pot v nov svet.

C.

Mi danes hodimo po nji ...

A.

In materinščina, pregnana iz vasi in mest, med njimi našla je zavetje — dom, in pesmi — nje razcvet, udarnih misli moč od njih skrivaj so spet utrle pot si med ljudi.

B.

In spremljale so nas, dajale nam moči, spodbudo in polet.

A.

Zlo ni poznalo mej ...

B.
Naš boj jih ni poznal:
odhajali smo v smrt
za mir v svobodi,
bratstvo med ljudmi...

Od vsepovsod,
od tod na vse strani
nas je vodila pot
— iz boja v boj:
v Solčavo četa,
v Mežico bataljon,
odred čez Dravo,
v zadnje bitke za prostost.

A.
Uprlo se je ljudstvo
— KRALJ MATJAŽ —
organizirano v OF,
iz svojih korenin je črpalo moči
za zmagoviti boj.

C.
V svobodo je vzcvetel sad žrtev, boja,
z rastjo v svobodi nam vsak dan zori.

B.
Svoboda, iz krvi rojena, obvezuje.

C.
V nje temeljih življenja žrtvovana
zaveza naša so
in opomin ljudem sveta.

V bron, v jeklo, v kamen
pišemo spomin,
ki v srcih nam živi.

B.
Na mrtvih stražah
branimo svobodno rast.

C.
Neskončna so obzorja mladih sanj.

Zdaj sami svoje sreče smo kovač.
Ponosni na prehojene poti
z zaupanjem v prihodnost
uravnavamo korak.
Vi bdite z nami,
kažete nam pot.

Dolžniki zgodovine
odgovorni smo pred njo,
da ne zaidemo s smeri.

Beseda naša je prisega in obet.

Justina Petrač

KORAKI V VIHARJU

To resnično pripoved posvečam
hčerki in sinu —
vsem hčeram in sinovom
te naše drage
in čudovite domovine.
Mogoče jo bodo pripovedovali
dalje svojim potomcem
in tako iz roda v rod...
Potem bodo razumeli,
da je ta trnjeva pot
bila potrebna zato,
da lahko oni v miru ustvarjajo.

Usodni 6. april 1941 me je zalotil pri
bratu Francu v Zgornji Savinjski dolini.
Bil je upravitelj šole na Gorici blizu Na-
zarij. Tiste velikonočne nedelje se je proti
opoldnevu vrnil z opravkov v Kokarjih in,
ko je odprl vrata, je komaj izgovoril:
»Nemci so nas napadli!« Predobro smo se
zavedali, kaj to pomeni: nadčloveško
trpljenje, ječe, taborišča, smrt.

Na vrnitev domov na Ravne ni bilo mi-
sliti; železnice so bile dolgo na razpolago
samo za vojsko. Tako sem morala ostati v
Savinjski dolini, čeprav me je doma ča-
kala triletna hčerka v varstvu moje sestre.

Kaj kmalu so Nemci pokazali svoj pravi
obraz. Za začetek so v vasi pričeli pobirati
ženske za prisilno delo. Nekaj se nas je
skrilo v cerkveni stolp, kjer smo nekaj dni
zmrzovale in gladovale, dokler se vsa stvar
ni malo pomirila. To je že pomenilo prvi
rahlejši upor okupatorjem.

Brat seveda ni mogel več misliti na
službo upravitelja šole, ker so takoj na-
mestili nemške učitelje in uradnike. Njega
pa so poslali na planino — Čreto, kjer je
odgovarjal za skupino gozdnih delavcev.

Tako je kaj kmalu prišel v stik s prvimi
skupinami partizanov, ki so se že pričeli
zbirati po gozdovih. Predstavljal je prvo
zvezo med nami v dolini in njimi. Prenašal
in odnašal je različna sporočila. Jaz pa sem
ta sporočila dostavljala dalje na prava
mesta: in tako sem že v samem začetku
postala »terenka«.

Spet doma — in v ječi!

Meseca septembra mi je končno uspelo
priti domov. Že pred odhodom iz Savinjske
so me opozorili, naj bom na Koroškem
previdna: predvsem, s kom in kaj bom go-
vorila. Na poti od postaje do doma sem
srečala gospo A. L., ki je vedela, od kod
prihajam. »Kako je kaj v Savinjski,« me
je vprašala. Nič hudega sluteč (saj sva bili
dobri znanki) sem ji z navdušenjem pove-
dala, da tako pač ne bo dolgo, kot je se-
daj, saj je v Savinjski že polno partizanov,
in mi jim pridno pomagamo. V svojem
navdušenju sem ji povedala še marsikaj.
Nisem se dovolj zavedala, kako nevarno
gnezdo so bile takrat Ravne (stari Gu-
štanj).

No, moja naivnost je bila kaj kmalu po-
plačana. Že takoj naslednji dan dopoldne
vidim, kako se hiši približuje nemški
orožnik. Po kratkih formalnostih mi spo-
roči, da ima nalog, da me pripelje na žan-
darmerijsko postajo. In tam se je pričelo
zasliševanje: Od kod sem prišla, kaj sem
prinesla s seboj, kaj pa »politš« itd. itd. ...
Na vsa vprašanja sem v glavnem odgovar-
jala z »ne vem«. »Boste pa še zvedeli,« mi
reče mlad orožnik, si zadane puško na ra-
me in me odpelje peš proti Prevaljam —

na gestapo. Kot da pelje kakšnega razboj-
nika.

Na gestapu seveda spet zasliševanje in
podobna vprašanja — ter podobni odgo-
vori. Na koncu zasliševanja me cinično
vprašajo, če vem, kje je vila Kroflič. Kako
naj bi vedela: pa sem kmalu zvedela!
Orožnik me je peljal skozi Prevalje narav-
nost — v zapor. »Ali sedaj veste, kje je vi-
la Kroflič?« Nato se za menoj zaloputnejo
vrata celice. Torej tako! Kako dolgo me
mislijo tu držati, kaj nameravajo z me-
noj. Tisoče vprašanj mi v trenutku prešine
možgane. Samo mirno kri, si govorim. V
mislih si urejam vtise zadnjih dni: torej
sem bila ovadena. Ne zaupaj nikomur, do-
kier mu ne prepoznaš prave barve. Če se-
veda še kdaj pridem iz teh sivih prostorov,
kjer vse spominja na smrt. Dnevi in noči
se vlečejo v neskončnost. Nič ne kaže, da
bi me poklicali na zaslišanje. Čakanje, to
peklensko čakanje. Praznina tako počasi in
nečujno ubija. Sto vprašanj, pa brez od-
govorov. Za zabavo in kratek čas so mi dali
v celico neko staro, nepoznano žensko. Niti
je nisem vprašala, od kod in zakaj je tu.
Ni bila dolgo — bila je vohunka. Od mene
ni zvedela ničesar. Delen odgovor je pri-
šel čez nekaj dni. Paznik Kroflič je odprl
vrata moje celice in me vprašal, če hočem
iti ribat tla na gestapo, rekoč, da me bodo
tako mogoče prej poklicali na zaslišanje. In
res, kmalu nato sem bila poklicana na za-
slišanje. Gestapovec, ki me je zasliševal, je
imel vsa vprašanja lepo razdeljena po
točkah: in skoraj po istem vrstnem redu,
kot sem pripovedovala takrat ob prihodu
domov tisti gospe. A tako, me prešine. V
trenutku se odločim ter vse priznam. Po-
tem prosim za besedo: povem, da me ta
gospa očitno ni dobro razumela! Kar sem
ji pripovedovala o partizanih, sem vse sli-
šala v vlaku med vožnjo od neke družbe.
In to sem ji pripovedovala! »Pa veste,
kaj je bila vaša dolžnost? Da bi vse to ta-
koj prijavili!« »To bi itak naredila, pa na
vlaklu ni bilo policije, na naslednji postaji
pa je skupina že izstopila,« mu pravim.

Videti je bilo, da sta moje prepričljivo
pripovedovanje in gladko tekoč nemški je-
zik napravila nanj dober vtis. Malo sem se
oddahnila, saj so mi vse dni grozili z ustrel-
itvijo. Spravili so me nazaj v celico. Se-
veda dvomov še ni bilo konec: koliko so
mi v resnici verjeli. To se bo moralo kma-
lu pokazati. Če me bodo odpeljali v Begu-
nje, potem je vseh upov konec.

Tako sem preživljala še nekaj strašnih
dni in noči v celici, dokler nisem neke no-
či zaslišala velik direndaj po hodniku. Ni-
sem vedela, kaj naj to pomeni, dokler
zjutraj stražar ni odprl vrat moje celice
in me začuden pogledal: »Vi ste tukaj!«
»In kaj potem?« ga vprašam. »Večino so
danes ponoči odpeljali v Begunje — to ve-
ste, kaj pomeni!« Spomnim se, da sta bila
med njimi tudi domačina Juro Gracijanski
in Franc Kraksner.

Velik kamen se mi je odvalil od srca,
hudo pa mi je bilo za onimi.

Cirkus z župnikom

V naslednjih dneh so v zapor pripeljali
še več ljudi. V sosednjo celico so potisnili
neko žensko ter jo zverinsko obdelovali s
puškinimi kopiti in brkami. Potem je cele

Šentanel

dneve in noči strašansko vpila, tako da nisem mogla zatisniti očesa.

Nekega dne je bilo po hodnikih in celicah še posebej tiho: vse moške so namreč odpeljali na dvorišče. Potem sem zaslišala korake dveh oseb. Eden se je ustavil pred sosednjo celico, drugi pa je zavil dalje po hodniku na moško stran. Iz sosednje celice se je slišal sledeči razgovor: »Hačika, pridite, župnik je prišel, če se hočete spovedati, kakor ste izjavili na gestapu.« Potem je paznik odprl linico na mojih vratih: »Petračeva, če hočete še vi k spovedi, lahko greste k župniku, je že tu!« »Hvala, bom šla enkrat drugič k drugemu župniku,« mu odgovorim z ironičnim glasom.

Moja sumničenja so se kmalu potrdila na dvorišču, kjer je bilo razgibanje — hoja v krogu. Previdno sem se približala Hačetovi in ji šepnila: »Kako je bilo pri spovedi?« »V redu, zelo prijazen duhovnik je bil. Potožila sem mu, da doma ne vedo, kje sem. Pa mi je dal denar za pismo!« »Pa vas je kaj o politiki tudi vprašal?« »Tudi.« Več je nisem utegnila spraševati, ker smo morali nazaj v celice.

Naslednji dan sem rekla pazniku, kako je škoda, da ga nisem ubogala in šla k spovedi, ker je bil častiti gospod župnik tako dober srčen, da je kar denar delil pri spovedi... Moral je opaziti očiten posmeh v mojem glasu in jo je hitro odkuril stran od moje celice.

Ko sem se čez nekaj dni rešila zapora in se vračala domov vsa oslabela, a vsa srečna in vesela, da sem še sploh živa in svobodna, me je pot vodila mimo Fare. Stopila sem v mežnarijo, ker sem se poznala z Miklnovo Micko. Takoj je vedela, od kod prihajam, pa me je zelo gostoljubno sprejela in lepo postregla. Čez nekaj časa, ko sem že malo prišla k sebi, me je vprašala:

»Povej, Justika, ali ste imeli v zaporu pred kratkim kakšno predstavo?« »Imeli, imeli!« Potem sem ji povedala vso zgodbo z župnikom. »Sem si kar mislila,« pravi

ona. »Prišli so k našemu župniku in zahtevali na posodo štolo, kapo, haljo in mašno knjigo.« »Pa smo tam.«

Žal mi je bilo, da Ane Hače nisem mogla prej opozoriti na to umazano igro. Pozneje sem zvedela, da so jo odpeljali v Begunje, a se je po srečnem naključju izognila najhujšemu — usmrtitvi.

Nazaj v Savinjsko in med partizane

Da bi po vsem tem še ostala v domačem kraju, bi bilo nespametno in nevarno. Bila sem slabo zapisana in bi pazili na vsak moj korak. Tako sem po počitku in nekotliko pomirjenih živcev spet pospravila v nahrbtnik najpotrebnejše in odšla nazaj v Savinjsko.

Tam sem še z večjo vnemo pričela delati s partizani za naše stvari. Zaradi velike izpostavljenosti sem dobila partizansko ime — Almira (iz Miklove Zale). Dobivala sem vedno nove naloge, ki sem jih z velikim veseljem izvrševala. Bilo nas je nekaj zanesljivih oseb, trdno povezanih med seboj, ki smo si lahko zaupali.

Bilo je poleti 1942. leta. Za nedeljo popoldan je bil napovedan sestanek s terenci na Čreti. S Čukovo iz Kokarij sva se napatili na Tajno — tako se je reklo mestu sestanka. Malo pod vrhom, na lepi jasi, redko poraščeni z mladimi smrekami, smo se sestali. Tod blizu je vodila pot na vrh Črete. Naenkrat zaslišimo govorjenje. Bilo je prepozno, da bi se poskrili. Eden od tovarišev stopi prednje in potegne iz žepa pištolo. Bili so domačini iz vasi. Nekaj sekund potem, ko so nas ostale opazili, smo tiho zrl drug v drugega. Potem se oglasi tovariš s pištolo: »Zarotim vas, če bo kdo izdal ti dve tovarišici, veste, kaj vas čaka!« Pri zadnjih besedah je pomenljivo pomigal s pištolo in pokazal na puško. V teh časih s resnično nisi mogel zanesti na vsakega... Grožnja je, kot se je pozneje izkazalo, zalegla: nihče ni nič izvedel o sestanku.

Moja neposredna osebna zveza je bil tudi tedanji sekretar okraja Gornji Grad Anton Zupan-Zvone. Pogosto je prihajal na dom: tu smo imeli pisalni stroj in večkrat je bilo treba kaj napisati, ali pa se osebno posvetovati.

Novoletni priboljšek za partizane

Bližalo se je Novo leto 1942. Kako smo si vsi želeli, da bi bilo to zadnje, ko bodo nemški škornji še gazili in pustošili po naši zemlji! A svit svobode je bil še daleč na obzorju, čeprav je že svetlikal v naših srcih. Doma smo s svakinjo in bratom sklenili, da fantom v hosti pripravimo nekaj priboljška. Tako smo pripravili cel koš dobrot. Spekli sva velik hleb rženega kruha, velik šarkelj, veliko peciva, priložili suho sadje in desetlitrsko platenko mošta, najmanj 10 kg medu (brat je bil čebelar) in druge drobnarije. S Čukovo sva se domesnili in na Silvestrovo noč težko natovorjeni odkorakali skozi temno noč iz Gorice v dolino. Ura je bila blizu polnoči. Bili sva zelo oprezni, posebno še, ko sva morali prekoračiti glavno cesto, ki vodi proti Gornjem Gradu. Ravno, ko sva se pripravljali, da hitro prekoračiva cesto, je izza ovinka posvetila močna luč žarometov! Nemci s kamioni. Če so naju opazili, je po nama...

Takoj se vrževa v jarek ob cesti in s tesnobo v srcu čakava: ali bo počilo? Zadrževali sva sapo. Ne. Dolga kolona se je bučno pomikala dalje. Verjetno so se vračali s hajke. Globoko sva si oddahnili, ko so bili mimo. Tudi ta pošiljka je prišla na pravo mesto — kot že toliko drugih poprej.

Iz nemške vojske — v partizane

Sosedovemu sinu Slavku Čeplaku so se iztekali zadnji dnevi dopusta iz nemške vojske. »Pa bi šel v partizane, namesto nazaj v nemško vojsko?« ga vprašam. »Seveda bi, pa nimam nobene zveze!« »To ti bom jaz uredila,« sem mu rekla. Potem sem mu naročila, da je napisal svojemu očetju dopisnico z naslednjo vsebino: »Ko se vračam v vojsko, mislim na vas in vse lepo pozdravljam — vaš sin Slavko.«

Doma se je poslovil, potem pa jo je peš mahnil do Mozirja. Ko se je stemnilo, se je po skrivni poti vrnil in se skril pri meni. Po dveh dneh sem dobila zvezo: ponoči je prišel ponj Joža Planovšek-Jaka iz Nazarij in ga odpeljal v gozd. Dopisnico sem hranila jaz, in je naredila čudne ovinke, preden je dospela na očetov naslov: Najprej v kuverti do moje sestre na Ravnah, od tod pa s poštnim vagonom nazaj v Savinjsko. Ker se Slavko le predolgo ni javil svoji nemški komandi, so se zanj zanimali na občini Rečica. Oče je moral na občino — na zaslišanje, kaj je s sinom, da se ni vrnil v svojo komando. Rekel jim je, da se je še doma poslovil, vrnil in se tudi oglasil z dopisnico. Očeta so poslali domov ter zahtevali, naj se takoj vrne z dopisnico. Tako so bili vsi, vključno z očetom, prepričani, da se je Slavku nekaj pripetilo med potjo. Njegovi dolgo niso vedeli, da je odšel v partizane in se odpovedal nemški vojski. In pedantna nemška administracija je očetju še dolgo pošiljala podporo za pogrešanim sinom. To je bilo meseca aprila 1943. leta.

Zgornja Savinjska začasno osvobojena

Septembra 1943 so partizani napadli Rečico, le 20 minut oddaljeno od nas. Po uspešnem napadu so se vračali mimo nas v Zadrebško dolino, na Čreto. Večja skupina borcev se je oglasila pri nas, dva laže ranjena sem obvezala, vsi so se malo okrepčali in hiteli dalje v zavetje gozdov. Tako smo izvedeli za več podrobnosti o napadu. Junaštvo in vedno večji uspehi naših so vlivali novo upanje v skorajšnjo svobodo.

Avgusta 1944 pa so partizani v celoti osvobodili Zgornjo Savinjsko dolino. Od povsod so prihajale vesti o porazih nemške vojske... Preden so morali zapustiti te kraje, so zbesneli, požigali vasi ter uničevali, kar se je dalo. Prvo osvobojeno ozemlje in že tudi prve volitve. Anton Zupan-Zvone mi pošlje kurirja: »Pripravi vse potrebno!« Veliko je bilo tekanja in dela, a delali smo z vnemo. Takrat sem bila izvoljena za tajnico, Jože Melavc pa za predsednika občinskega odbora. Prva ljudska oblast v teh krajih.

Pa ni trajalo dolgo: Konec novembra je nemška drhal v ostri protiofenzivi zopet pregazila to lepo dolino. Bati se je bilo krvavih represalij Nemcev nad prebivalstvom, zato je prišel ukaz: vsi, tudi živina — v hosto. Tudi jaz se primerno oblečem,

naprtim nahrbtnik, medtem so ostali odšli, svakinja mi reče: Jaz z mojo najmlajšo hčerko se ne maknem nikamor, kar bo, pa bo. Ko se hočem posloviti od ostalih dveh in hočem oditi — zadnji hip opazim skozi okno, kako se hiši bližajo Kozaki z naperjenimi puškami. Skočim v svojo sobo, nahrbtnik vržem pod kavč, prav tako gozderje in že sem pod odejo. Šlo je za sekunde! Takole oblečeno bi me na pragu hiše gotovo ustrelili. Vse prostore so prevohali ter pokradli, kar se je dalo. Tudi tokrat se je vse dobro izteklo.

Spet domov — tokrat v svobodo

Začela sem razmišljati, da bi bilo zame še najboljše, če bi se vrnila domov na Ravne. Več razlogov je bilo za to odločitev. Eden izmed njih še posebno tehten: takrat sem namreč že nosila novo življenje pod srcem. Nisem bila več sama...

V Nazarjih je bil sedaj nemški štab. In edino štab bi mi lahko izdal dovoljenje, da bi lahko odšla iz tega kraja. Ojunačila sem se in poizkusila srečo. Ob takih priložnostih sem se zanašala na znanje nemškega jezika. Kaj pa, če že imajo vse podatke o meni? No, potem me ne reši noben jezik... Tako zavzeta z mislimi sem stopila proti Nazarjem.

Marija Terglav-Milena

Spomini na partizanske dni

Zadnjič sem opisala, kako se je začelo moje partizanstvo, danes bom nadaljevala o tem, kako sem ga doživljala. Prišla sem v VKO oziroma v četo tega odreda, ki se je takrat zadrževala v bližini Ošvena. Kdo je bil komandir, ne vem več, dobro pa se spominjam deseterja Franka. V tej četi sem dobila prve napotke za partizansko življenje: kako se imenuje kakšno orožje, kako se čisti, razstavi, kako se imenujejo različne bombe, kakšen je njih učinek. Dalje, kako se napravi ležišče iz vej, kako se tiho hodi, kako se kuri ogenj brez dima, o straži itd. To so bile tako imenovane vojaške ure, imeli smo tudi politične ure. Jaz sem na teh urah, imeli smo jih večinoma ob tabornem ognju, veliko pridobila in mi je znanje pozneje v različnih situacijah še kako prav prišlo.

V tej četi nisem bila dolgo. Prišla je Marjetka iz mežiškega OK in me odvedla na teren. Postala sem mladinska aktivistka. Bilo je še več aktivistov — Pero, Dare, Breda, Ela, Janez Krajnc, Don in drugi. Meni je Marjetka povedala, kaj je moje delo, da je pač treba organizirati mladino, postavljati odbore ZSM in aktive SKOJ, sprejemati v SKOJ, seveda, kdor si to zasluži. Moram pa povedati, da je za vstop v SKOJ marsikateri mladinec imel pomisleke. Ljudje, predvsem kmečki, so bili pač pobožni. Tako mi je Španarjeva Marica izpod Brinjeve gore, zelo pridna in agilna mladinka, rekla, da bo vse delala, v SKOJ pa ne gre, ker to je komunistična mladina, ona pa bi rada hodila v cerkev. Vsa Španarjeva družina je bila zelo radodarna, kolikokrat so nas nahranili, oprali in dali, kar

Dobila sem dovoljenje

V najhujši zimi in mrazu, meseca januarja, sem se z neko gospodinjjo iz Kokarj peljala s konjsko vprego proti Zalcu. Vse zmrzli sva prišli do njenih sorodnikov. Tu so njo kot mene lepo sprejeli in pri njih sem tudi prenočila. Zjutraj, ko sem hotela na vlak Celje—Maribor—Ravne, pa je pritisnil tak mraz, da so še kolesa vlaka zamrznila. Še dva dni nestrpnega čakanja. In končno sem po dolgem, dolgem času spet ugledala moj dragi domači kraj, hčerko, sestro, brate, prijatelje.

Svoboda se je bližala z velikimi koraki. In potem mesec maj — tako zelen in bel od cvetov in svoboden. Svoboden!

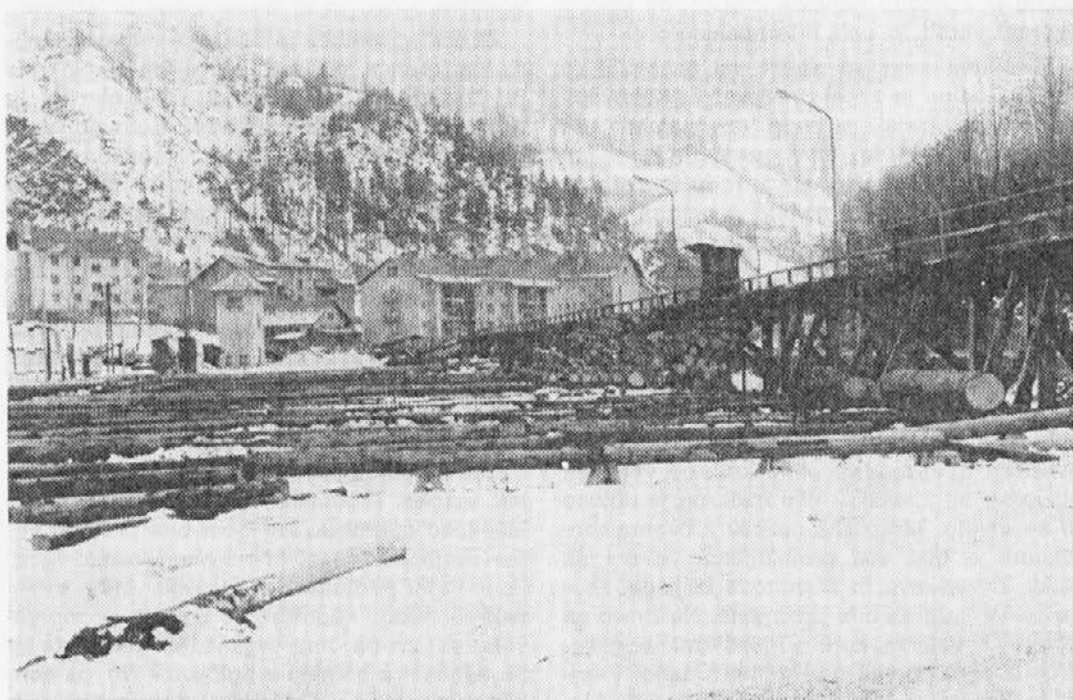
Kmalu po svobodi sem se spet odpravila v Savinjsko. Vleklo me je tja, kjer sem preživela toliko nepozabnih trenutkov. Trenutkov obupa, upanja, sreče in idealov. V tej lepi zeleni dolini sem bila, ko se je kovala naša nova bodočnost.

V Mozirju sem obiskala Franca Leskovška, ki je imel blizu cerkve majhno trgovino in trafiko. Ta je oskrboval partizane s cigaretami in drugim. Jaz sem imela z njim stalno zvezo. Ko me je zagledal, se je na moč začudil, pa ga vprašam, zakaj. »Vi ste živi? Ko so se Nemci 1944 vrnili v te kraje, so se za vas precej zanimali in vas iskali!« Tisto dovoljenje v Nazarjih, si mislim. Sreča! Čudna so bila takrat pota usode.

družine, pri »Eroplanu« smo rekli, pa Dvornikove velike družine iz Šentanela, srčno dobre mame ter deklet, ki so redno skrbele za sanitetni material ter še druge reči. Pa drobna plavolasega Miloša Jeromla, ki je tudi vse naredil, kar mu je bilo naročeno. Miloš je bil po končani vojni na okrajnem odboru ZSM Prevalje priden in vesten mladinski aktivist. Še veliko, veliko je družin mladincev in mladink, ki so nam v tistih težkih časih pomagali, nam nudili zavetje, zaradi tega prestajali strah, zaradi nas in sebe. Saj tudi ni bilo lahko za njih. Pri zadnjih vratih so odšli partizani, na dvorišče pa so že prihajali Nemci. Mene velikokrat preganja misel, da po vojni tem dobrim ljudem nismo izpolnili obljube, češ, tudi po vojni se vas bomo spominjali, vas obiskali.

18. junija 1944 smo bili napadeni pri Ocvirku. Gretka je skuhalo veliko skledo žgancev in kave. Pa nismo imeli časa pojedsti, ker je že prej zapokalo. Mislim, da nas je bilo 18 partizanov. Vsi smo se rešili, samo Stojana iz VDV bataljona so ranjenega ujeli Nemci. Ranjen se je zavlekel v grmovje, mimo je prišla neka ženska, ki je šla v cerkev. Bila je nedelja in padal je dež. Prosil jo je pomoči, ona pa je šla na policijo, ki je bila v Flisovi hiši na Prevaljah, in ga izdala. Odpeljali so ga v bolnico v Celovec in ga zdravili. Ranjen je bil v koleno. Ker ni nič izdal, so ga ustrelili.* Stojan je bil doma ali v Mežici ali v Črni. Gretka pa je z malim sinom in bratom odšla v partizane.

Proti koncu julija 1944 sem bila poslana na Dolenjsko v X. višji skojevski tečaj. Dobila sem prepustnico, ki se je glasila: Tovaršica ta in ta potuje po TV stanicah. S kurirji, seveda. In kdor je kdaj potoval s kurirji, potem že ve, koliko kilometrov ima kurirska ura. To so bili večinoma mladi, drzni fantje, dobro oboroženi, s polno torbico pošte, s polnim nahrbtnikom časopisov in literature. Poznali so poti, vedeli, kje so zasede, kje prehodi čez reke in mostove. Šli so kot gamsi po strmih kozjih stezah in če nisi bil dober v nogah, se ti je slabo pisalo. Koliko se spominjam, sem po tednu dni prispela v Podzemelj v Beli Krajini. Ker še nismo bili vsi zbrani, sem si lahko ogledala nekatere

V Mušeniku

Zima je tu

kraje. Tu je bilo res osvobojeno ozemlje, povsod zastave, glasno petje, nič tihe hoje, nič razmaha v vrsti. Prebivalstvo pa je bilo že izčrpano. Ni bilo dovolj hrane, soli pa sploh ne. Tudi sladkorja ni bilo in še danes ne vem, kako so matere hranile dojenčke, kolikor so jih pač imele, saj tudi mleka ni bilo dosti, ker pač ni bilo živine. Treba je bilo nahraniti številno vojsko in v Beli Krajini so bile razne šole. Na Gradniku, kjer smo imeli tečaj, je živela družina Kambič. Imeli so hčerko moje starosti (mislim, da ji je bilo ime Vida). Ona mi je veliko pripovedovala, kako živijo, kako je, kadar vdrejo ustaši čez Kolpo, kadar kolje »črna roka«, pa »gorjanski orli«. Res, hudi časi.

V Črnomlju je bil 1944. organiziran II. zbor aktivistov OF. In ker še vedno ni bilo vseh tečajnikov, (na tečaju nas je bilo 32) smo se tisti, ki smo tam že bili, udeležili tega zbora. O čem se je razpravljalo, ne vem več. Bili pa so navzoči naši najvišji predstavniki oblasti: Kidrič, Vidmar, Kardelj, Stane Rozman in baje je bil tam tudi Titov sin Žarko. Name je naredilo največji vtis to, da smo v dvorani vstali in peli Internacionalo.

Med tem smo se zbrali vsi tečajniki in Ferdo Godina je začel predavanje. Kako dolgo je tečaj trajal, ne vem več, vem pa, da sem se vračala, ko je v gozdovih zorel kostanj. Do Save je šlo vse v redu, zveze čez reko pa še nekaj dni ni bilo. Na drugi strani Save, na nemški strani, so bile težke borbe. Neko noč je pa le prišel čez Savo brodar Miklavž in nas prepeljal na drugo stran. Kakšna sprememba, spet tišina, razmak, pripravljenost. Na Grmačah pri Maravčah se mi je nudila žalostna slika požgane hiše in hleva. Živina je z ožganimi in napihnjenimi trebuhmi ležala na hrbtu, privezana k jaslim. Na dvorišču rjavi madeži suhe krvi, ne vem, ali človeške ali živalske. Vse naokrog je pokalo in se kadilo. Moravska cerkev z dvema zvonikoma je bila vsa preluknjana. Tu sta se tolkli Zidanškova in Šlandrova brigada. Zveze po TV liniji so bile pretrgane. Na zvezo pa je prišel vojaški kurir Zidanškove brigade. Prosila sem ga, naj me vzame s seboj v brigado, ker imam tam sestrično. To je bila Marija Potočnik-Alenka. Kurir jo je poznal, bil

je iz štaba, Micka pa je tudi bila v štabu, in tako me je vzel seboj. Srečanje je bilo prisrčno, obe sva bili solzni, radi sva se imeli in zelo dolgo se že nisva videli.

Zveza po TV liniji je bila spet vzpostavljena in krenila sem proti Koroški. Na neki karavli sem srečala Dušana Pirjevca-Ahaca. Rekla sem mu, da bi rada šla na avstrijsko Koroško. Ahac mi je povedal, s katerim kurirjem moram iti, da bom prišla do Matjaža ali Gašperja. Rekel je tudi, da so na Koroškem precejšnje žrtve, ampak jaz na to nisem mislila. Ne vem več, kje na Koroškem sem srečala Matjaža in njegovo zaščito. Povedala sem mu, kdo me pošilja, pokazala spričevalo s tečaja (ki, mimogrede, ni bilo slabo) in Matjaž me je bil vesel. Rekel je, da sem dobrodošla, ker res primanjkuje aktivistov. Tam sem spoznala nove tovariše: Zalo, Tončko, Ireno, Gašperja, Olgo Vipotnik, Petra Podjunskega in še mnoge druge. Na nekem sestanku sem srečala Miheloga Anzija-Pio in Sadovnikovega Ernesta-Vera. Oba sta bila iz Kotelj, znanca še iz civila.

Spet sem hodila po terenu, organizirala mladino in druge zavedne Korošce. Največ v krajih okrog Obirja, Železne Kaple, Lobnika, Remšenika, obiskovala sem Korte, Sele, Škocjan, Št. Primož. Tu so živeli zavedni ljudje, srčno dobri, vsi so znali slovensko. Tudi z mladino ni bilo nobenih težav. Pač pa so bile tu pogoste hajke, veliko zased, vsak dan je pokalo. Spominjam se, da smo nekoč v enem dnevu trikrat padli v zasedo, kajti tu je bilo veliko vojaške policije. Pa tudi nemški gozdarji so prispevali svoje. Če so nas slučajno srečali, so nas naznanili in sledila je hajka ali nova zaseda. Tu je bila previdnost, predvsem pa točna obveščevalna, na prvem mestu. Če smo se preobuvali, smo preobuli najprej eno nogo, potem pa drugo. Spali smo vedno obuti in oblečeni ter opasani. Vsaj jaz nisem nikoli spala sezuta, ker sem imela priložnost videti, kako se teče bos. Starejši tovariši, ki so že dolgo partizani na Koroškem in so imeli temu primerne izkušnje, so nas mlade učili, kako se držati v primeru ujetništva, kako pomagati sotovaršem. Morala in tovarišstvo sta bila na Koroškem na zelo visoki ravni. Bolj ko je bilo nevarno, večja sta bila odgovornost in tovarišstvo.

Za 28. november je bila sklicana pomembna konferenca aktivistov koroških okrožij. Na tej konferenci naj bi razformirali okrožja in postavili pet okrajev: Pliberk, Celovec, Velikovec, Beljak in Podkloster. Vendar te konference ta dan ni bilo, ker smo bili že zjutraj napadeni. Nemci so prišli čisto do bunkerjev, vžgali z dumdumkami in bombami, stražarja — bila sta dva — pa so zadavili na stražarskem mestu (vsaj tako se jaz spominjam). Nastal je velik direndaj, padala so povelja za umik. Precej tovarišev je imelo v bunkerju na obešalniku brzostrelke, vsak jo je hotel dobiti. Tudi jaz sem imela torbico obešeno na obešalniku, opasana sem pa bila, pa je nisem mogla doseči, tako da so jo Nemci dobili v roke. Moram povedati, da tudi nisem bila tako pokretna, ker sem bila prejšnji večer ranjena v nogo. Imela sem prebito kost. Pa je Peter Podjanski — Rigelnov Miha s Prevalj — rekel: »Konferenci boš še prisostvovala, potem pa bom organiziral konja, da te bo odnesel v bolnico v Solčavo.« No, pa sem kar sama prišla v Solčavo. V tisti torbici sem imela spričevalo iz politične šole, v njej so

bili moji osebni podatki, tako da so Nemci točno vedeli, kje sem doma. Zato so klicali mojega očeta na občino Guštanj, mu pokazali spričevalo in rekli, da so me na Koroškem ubili, te papirje pa so našli pri meni. Moj oče res ni vedel, če sem še živa ali mrtva, ker s Koroške nisem nikomur pisala, ali se kako drugače javila. Oglasila sem se šele junija 1945, ko sem se vračala iz Ljubljane, kamor sem vodila delegacijo koroške mladine na II. kongres ZSM. Bila sem spet v civilu. Odprem vrata v kuhinjo, bilo je to v Lubasovi žagi. Ata (mame nisem več imela) sedi za mizo in kadi fajfo, jaz vstopim pa pozdravim: »Zdravo, ati,« in mu molim roko. Njemu pade fajfa iz rok, nič ne reče, samo gleda me. Stojim blizu njega, pa rečem: »Jaz sem, kaj vam je?« Ati pa reče: »A si res ti, a je le tvoj duh?« No, potem mi pove, kaj so mu rekli na občini. Še sreča, da v torbici nisem imela kakšnega seznama ali kakšnih imen ljudi.

Povedala sem že, da je ob napadu na bunkerje nastala velika zmešnjava, ker je bil napad tako nenaden in silovit. Vsak se je reševal, kako je vedel in znal. Ker jaz nisem mogla stopiti na nogo, sem se enostavno vsedla v sneg in se pognala po bukovem listju po bregu navzdol v graben. V grabnu pod hribom pa je bilo že precej naših tovarišev, predvsem od naše zaščite. Hitro so me pograbili in mi pomagali na drugo stran hriba. Za nami je pokalo in treskalo (pri bunkerjih je bilo čuti vpitje in krike), vendar ni nobenega zadelo. Pri bunkerjih so bile žrtve, nekaj so jih tudi polovili.

Pri tem napadu oziroma »kupljanju« je imela smolo Olga Vipotnik. Po strmem in zasneženem bregu jo je metalo v debela in v velike kamne, z glavo je udarjala ob debela, ni se mogla ustaviti in nazadnje je napol nezavestna obležala v vodi. Bila je vsa potolčena in tovariši so ji pomagali na noge. Komaj je hodila, mogoče še teže kakor jaz. In kakor mi je pozneje pisala, ima še danes posledice, hude glavobole. Tudi našo kuharico so našli šele spomladi, ko je skopel sneg in Olga mi je povedala, da je bila še čisto cela, samo noge je imela polomljene in prestreljene.

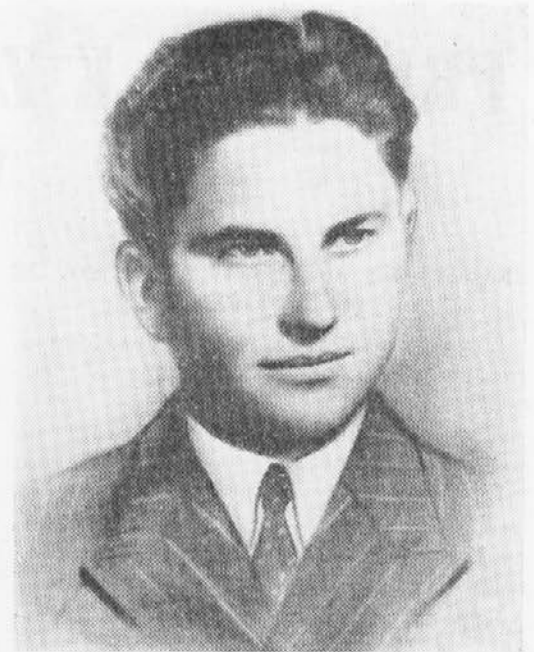
S pomočjo tovarišev sem proti večeru prišla v Luče. Sprejela me je Marjeta Varič-Pirjevec, sekretarka oblastnega komiteja SKOJ za Koroško (Tudi Olga Vipotnik je bila zraven). Marjeta mi je dala pižamo in čaja in me spravila v posteljo. Poklicala je dr. Hadžiča. Dal mi je dve injekciji proti tetanusu. Moja noga je bila močno otečena in rdeče modra. Saj ni čudno, ves dan sem šantala v volneni nogavici, ko se je pa strgala, so mi tovariši pri nekem kmetu ovili nogo v žakljevino in povezali s špago, kajti čevljev nisem mogla natakni na nogo. Zvečer so prišli tovariši iz zaščite bolnice v Robanovem kotu, mi zavezali oči in Peter me je na hrbtu odnesel po navpičnih stopnicah oziroma lestvi v bolnico za nepokretne ranjence. Če se prav spominjam, nas je bilo okrog 12. Bolničar je bil Ivan iz Črne. Med osebjem bolnice je bil tudi Darko-Anton Ikovic. Bila sem edina partizanka med ranjenimi partizani. Med težkimi ranjenci je bil tudi Mozganov Franci-Ljubo, ne vem, ali je bil doma na Prevaljah ali v bližini Prevalj, poznala sem ga še iz civila in tudi on je mene poznal. Bil je res hudo ranjen, popolnoma nepokreten in strašno je trpel. Kadar pa ni imel tako hudih bolečin, je

rad zapel. Imel je zelo lep glas in najraje je zapel tisto: Šušter nočem biti, to je reven stan, stare čarfle flikat, to je mene sram« in pa tisto »Men se dekile smili, k'je včasih moje blo, zdaj jo drugi falotje zapeljujejo« itd. Jaz sem ležala zgoraj na pogradu, pa me je včasih poklical in rekel: »Ti boš že še vide-la Prevalje, jaz pa ne vem več, če bom kdaj hodil tam.« Decembra 1944. se je začela velika nemška ofenziva na Zgornjo Savinjsko dolino. Zmeraj bolj je pokalo, vedno bliže smo čuli strele, vedno več je bilo ranjencev in neko jutro stopi v sobo Krn in reče: »Tovariši, kdor more hoditi, naj gre, pričakujemo najhujše. Nepokretne bomo pa zadeponirali.« Tako so tudi storili in kolikor je meni znano, Nemci niso odkrili nobenega ranjenca. Tako je tudi Ljubo dočakal konec vojne, samo srečala se po vojni še nisva, čeprav sem ga takrat v bolnici tolažila in mu rekla: »Na svidenje na Prevaljah.«

Jaz sem po tistih Krnovih besedah odvila langeto, zlezla s pograda in odšla v sneg. Obuti se še nisem mogla, pa saj tudi čevlje nisem imela, ovila sem nogo v cunje in za tovariši. Vse naokrog sneg, mraz, bilo je okrog božiča. Terena nisem poznala, vsepovsod je pokalo in se kadilo. Nemci so požigali hiše. Moja prva misel je bila: »Nazaj na Koroško, tja v Korte, med meni znane tovariše.« Čeprav sem težko hodila, lačna sem bila in v sami jopici, sem v Logarski dolini

pomagala starejšemu tovarišu, ki je obsedel v snegu ob cesti in ni mogel več naprej. Imel je visoko vročino, bil je iz pokretne bolnice. Prijela sem ga pod pazduho in počasi sva hodila dalje. Blizu kašte ob vodi sva šla v neko hišo prosit jesti. Še danes bi našla to hišo, v kateri so nama dali toplega mleka in kruha. Zato pa, dobri ljudje so v človeški stiski več vredni kot gore zlata.

Nekako sem, kljub vsem težavam, le prišla na Koroško. Ne morem povedati, kako srečna sem bila, ko sem v neki hiši malo čez mejo našla Matjaža in njegovo zaščitnico. Ker sem bila brez orožja, je Matjaž rekel Aleksandru: »Daj Mileni svojo pištolo, ti si boš laže priboril drugo kakor ona!« Malo se je obotavljal, potem pa mi je dal težko poljsko pištolo na 16 metkov. Ta me je potem spremljala na vseh poteh Koroške tja do Svinske planine do konca vojne. Junija 1945 so mi jo vzeli Angleži v Velikovcu, ko so premetavali mojo sobo v restavraciji »bei Krone«. To je pa spet zgodba za sebe in mogoče bom prihodnjič opisala, kako se nam je godilo potem, ko se je iz Koroške umaknila naša vojska, kako smo šli aktivisti, kolikor nas je na Koroškem še ostalo, ponovno v ilegalo in kako smo se morali skrivati pred Angleži, kako so nam spet pomagali zavedni koroški Slovenci in mladina, kako so bili ti dobri ljudje z nami vred razočarani nad sklepi zahodnih zaveznikov.

Paja Pletikosić

očeta, mamo, Šimeta in Mariško... Meni je dobro, živim bolje kot doma...«

Pismo je 12. maja 1945 odšlo po vojni pošti skozi cenzuro št. 5 in prišlo v roke očetu, materi, bratu in sestri. Ko so pismo prejeli, so pri njih, kakor po vsej Jugoslaviji, slavili zmago, peli in se veselili vseh vračajočih iz vojnih enot.

Toda Paja se ni nikdar vrnil v svojo Srbijo, v svoj rojstni kraj, k očetu in materi, k bratu Šimi in sestri Mariški.

Dne 16. maja 1945 zjutraj je omahnil za vedno, po tolikem trpljenju in garanju od svojih desetih let starosti dalje pa vse do bojev v narodnoosvobodilni vojski, do 15. maja 1945. Samo nekaj ur je živel v svobodni Jugoslaviji, za katero se je boril.

V uradnem sporočilu 12. vojvodinske brigade piše:

»Pletikosić Pajo, borac II. bataljona 12. Vojvodinske brigade poginuo je 16. maja 1945 godine u selu Guštanj (Slovenija) nesretnim slučajem, t.j. nagazivši na nagaznu minu, te je sahranjen u istom mestu.«

Do 6. maja 1970 je bil pokopan na pokopališču na Ravnah pri Antonu.

Po 6. maju 1970 so bili posmrtni ostanki, skupaj s posmrtnimi ostanki drugih padlih znanih in neznanih borcev, preneseni v skupno grobnico ob spomeniku padlim v NOB na pokopališču Barbara.

Lani sem bil na pokopališču Barbara. Videl sem nekaj tovarišev, ki so hodili med vrstami grobov, in takoj vedel, da iščejo nekoga...

Pristopil sem in jih vprašal, kaj iščejo. Rekli so mi, da je nekje tu pokopan partizan, mladinec Pletikosić Pajo. Dali so mi dokument 12. vojvodinske brigade in zadnje pismo od Paje. Objubil sem jim, da bom vse raziskal in točno ugotovil, če se vse ujema z dokumenti in z vsem tem, kar mi je povedal Pajev še živeči brat Šime Pletikosić, s katerim sem se spoznal pri »Barbari«.

Vse sem preveril na občini Ravne na Koroškem. Dokumenti in izpovedi Šime Pletikosića so resnični in sem jih v kratkem opisal v tem članku.

Naj bo ta zapis posvečen dnevu republike, v spomin na partizana Pajo in vsem njemu enakih znanih in neznanih junakov, katerih kosti trohne pri »Barbari« in širom vse naše Titove Jugoslavije.

Boris Florjančič

LE NEKAJ UR SVOBODE

V spomin borcu — mladincu

Sredi maja 1945 so divjali v naših koroških krajih srditi — zadnji boji z umikajočo se nacistično armado, ki ji je poveljeval generalfeldmaršal von Lohr. Na naši strani pa so boje vodili koroški in gorenjski partizanski odredi in bataljoni, ter XIV. divizija in deli III. jugoslovanske armade pod poveljstvom generala Kosta Nada.

O teh zaključnih bojih za osvoboditev Jugoslavije je bilo napisanih že mnogo člankov in knjig. Še posebno zanimivi sta knjigi Franceta Sterleta in generala armade Kosta Nada.

Navzlic naporom, da bi vse dogodke tistih zadnjih dni vojne zapisali, bodo mnogi znani in neznaní junaki pozabljeni, ker pač ni mogoče zapisati vsega, kar se je dogajalo.

Prav je, da opišemo dogodke in junake, za katere na ta ali oni način izvemo.

Treba je vsak znan primer preveriti na osnovi dokumentov ali verodostojnih prič. Čas beži z veliko naglico in dogodki tistih dni so že 36 let za nami.

Veliko dokumentov iz tistega časa se je izgubilo, mnogo ljudi je že umrlo in tako je tudi živih prič vse manj. Navzlic odmikajočemu se času še najdemo dokumente in priče za posamezne dogodke.

Po dokumentih in pričevanju še živih prič bom opisal mladince in borca narodnoosvobodilne vojske iz Srbije, ki se je boril z borci iz vseh republik tu na Koroškem zadnje dni — za osvoboditev Jugoslavije, za bratstvo in enotnost vseh narodov in narodnosti in za boljši jutri vseh nas.

Bil je to Pletikosić Pajo, rojen 26. septembra 1925 v kraju Svetozar — Miletič v Srbiji kot

sin revnih staršev, očeta Jožefa in matere Stane. Imel je še brata Šima (roj. 1930) in sestro Mariško (roj. 1933). Naredil je le štiri razrede osnovne šole. Z desetimi leti je moral že pričeti delati in skrbeti za očeta, ki je bil invalid, in za zelo bolno mater ter za takrat pet let starega brata in dveletno sestrico.

Ko je okupator pregazil po 6. aprilu 1941 vso Jugoslavijo, je bil Pajo star petnajst let in pol.

V najtežjih dneh okupacije je skrbel za očeta invalida, za bolno mater in za malega brata in sestro. Vsa družina je bila več lačna kot sita.

V narodnoosvobodilno vojsko je vstopil star osemnajst let. Zapustil je očeta, mater, brata in sestrico ter jih zaupal dobrim ljudem.

Pajo je bil borec II. bataljona 12. vojvodinske brigade v sklopu III. jugoslovanske armade. V neprestanih bojih je preživel vse težke in najtežje bitke v Sremu, Podravini, Zagorju in vse do Maribora in Dravograda do bitk na Poljani.

V bližini takratnega Guštanja — sedanjih Ravn na Koroškem, je partizan Pajo, borec narodnoosvobodilne vojske, mladinec, star devetnajst let, pisal dne 12. maja 1945 pismo staršem, bratu in sestri.

Slovenski prevod pisma se glasi:

»Dragi starši! Javljam se, da sem živ in zdrav, kar želim tudi vam. Sedaj sem v Sloveniji na meji, hvala bogu, da sem do sedaj ostal živ. Mi smo blizu Maribora. Nemcev ni več videti in slišati, veliko smo jih zajeli... Lahko vam javim, da je vojna končana... Mislim, da dolgo ne bomo ostali tu, šli bomo v Vojvodino ali Sombor, Novi Sad ali Subotico. Željan sem vas videti;

Zvonko Robar

PRISPEVEK K ZGODOVINI DELAVSKEGA GIBANJA V MEŽIŠKI DOLINI

SKORAJ NE MOREŠ VERJETI, DA JE VSE TO RES

23. avgusta je nehalo biti srce delavca, rudarja, revolucionarja in komunista Benedikta Žagarja.

Večkrat sem bil pri njem in skoraj nisem mogel verjeti, da je vse to res, kar mi je pripovedoval.

»Celo moji sorodniki mi ne verjamejo, da je vse to, kar vam pripovedujem, res,« se mi je nekoč nasmehnil.

Benediktu Žagarju je bilo več kot osemdeset let, toda njegove misli so bile jasne in marsičesa se je spomnil do neverjetne podrobnosti. Čudil sem se njegovi razgledanosti, ker je končal samo dva razreda osnovne šole, ker za časa njegove mladosti mladina revnih družin ni mogla hoditi v šolo. Takoj, ko je dobil delo v rudniku Mežica, se je vključil v delavske organizacije in delavsko prosvetno društvo Svoboda. Življenje med rudarji in delo v delavskih organizacijah mu je dalo široko splošno izobrazbo, ki jo je širil z branjem delavske literature in knjig. Z enostavnostjo in jasnostjo je znal pritegniti preproste rudarje, s svojo razgledanostjo pa je bil enakopraven sogovornik z ljudmi z visoko izobrazbo, ki so se čudili njegovim naravnim sposobnostim.

V svojem življenju je moral okusiti marsikaj grenkega: že v rani mladosti služiti za pastirja, v rudniku delati najtežja dela, biti več mesecev brezposeln, da ni imel niti osnovnih dohodkov za svojo družino, in bil je celo v taborišču smrti Dachau. Njegovo odkrito dejavnost so nazadnje grajali in mu hrbet pokazali lastni prijatelji, ker se niso hoteli zameriti predpostavljanim.

Z dvignjeno roko je vzkliknil: »Smrt fašizmu — svoboda narodu!« ko je zapuščal sestanek, na katerem je čutil, da se mu godi krivica. Tako je kljuboval vsem ter ostal do zadnjega diha zvest samemu sebi in idealom, za katere se je boril vse življenje.

TEŽKA MLADOST

Benedikt Žagar se je rodil 17. 3. 1900 v Ljubnem ob Savinji. Zrasel je v samorastniški družini, v kateri je bilo več nezakonskih otrok. Mati je kot dekla pri kmetih s težavo služila svojim otrokom vsakdanji kruh. Delati je morala od jutra do večera, zato je težko negovala svoje otroke. Ko je bilo Benediktu sedem let, ga je mati poslala k stricu Filipu Kakarju, ki je bil razgledan možak, čeprav je bil le hribovski kmet. Vedno je govoril, kakšne krivice se dogajajo na svetu. Po prepričanju je bil socialist in je dečka vzgajal v naprednem duhu. Z desetim letom je moral Benedikt k drugemu kmetu, ki ga je potreboval za delo na kmetiji, zato ga ni pustil več hoditi v šolo. Tako je šolo končal v drugem razredu.

RAZJARJENI RUDARJI

Prvič se je Benedikt Žagar srečal z delavskim gibanjem, ko je bil pri botru Florjanu Robniku v Črni. On je delal v mežiškem rudniku. Pri Drofenu v Črni je bil 1912. leta shod rudarjev, ki so ga sklicali krščanski socialisti. Shod je vodil Škoflek, ki je bil predsednik krščanske socialistične stranke v Črni. Na shodu je dal besedo nekemu kaplanu iz Ljubljane, ki je v govoru med drugim dejal:

»Delavec ima na dan dovolj tri krompirje in 'krigel' vode!«

Na zborovanju so bili večidel rudarji, ki so bili organizirani v socialno demokratski stranki. Tudi boter Florjan Robnik je bil socialdemokrat. Kaplanove besede so rudarje tako razkačile, da so začeli kričati, metati steklenice in stole ter vse, kar jim je prišlo pod roke. Črnuhi so kot večje izginili iz dvorane.

GRMELI SO TOPOVI

Prvo svetovno vojno je Benedikt Žagar dočakal pri starem očetu Dederetniku v Ljubnem. Dederetnik je bil kmetovalec, zato je bilo dovolj dela in tudi hrane ni manjkalo.

Vsak dan je s strahom poslušal topove, ki so grmeli v daljavi. Ob večerih je na zahodu onstran Kamniških Alp pobliskovalo. V okolico Ljubnega so pribežali begunci iz okolice Trsta in Benetk. Hodili so od kmeta do kmeta ter kupovali samo dobro hrano: jajca, prekajeno meso in klobase, smetano in sir.

Ob koncu vojne so prišli h kmetu Dederetniku štirje jugoslovanski vojaki in se zadrževali na kmetiji približno teden dni. Potem je moral Benedikt Žagar zapreči konje in se peljati v Šoštanj, kjer so mu naložili poln voz hrane, ki jo je moral peljati na Šentvid. Na Šentvidu so mu raztovorili hrano in naložili poln voz streliva in orožja, kar je moral peljati v Črno. Tam so mu raztovorili tovor, ki ga je pripeljal, in mu naložili hrano, ki jo je moral peljati v Pliberk in Šmihel. V Šmihelu so mu zopet naložili strelivo, ki ga je moral peljati v Velikovec. V Velikovcu so ga preoblekli v vojaško obleko. Tako je postal koroški borec. Ded pa se je s konji odpeljal domov v Ljubno.

Koroški borci so prodirali na Svinjo nad Velikovcem. Na zahtevo Angležev so se morali umakniti do Pliberka, od koder so lahko odšli, kamor so hoteli.

NA PRVEM »ŠIHTU«

Prva svetovna vojna se je končala. Nastala je nova država Jugoslavija, od katere so si delavci obetali boljše življenje.

Benediktu Žagarju je bilo že osemnajst let. Pri dedu v Ljubnem ni bilo denarja, da bi se lahko primerno oblekel. Vedno si je želel, da bi vsaj toliko zaslužil, da bi

se dostojno oblekel in obul. Stalno je v njem tlela misel, da bi odšel v svet — v Ameriko, o kateri so sanjali v takratnih časih mnogi mladi ljudje, ki so živeli v revščini in bedi.

1921. leta se je zaposlil v rudniku v Mežici. Rudnik je bil pod državno upravo. Upravnik rudnika je bil Cihelka.

Delo je dobil v topilnici svinca v Žerjavu, kjer je bilo v tistih časih zdravju najbolj škodljivo delo, ker je moral topilec ves »ših« požirati strupeni plin, ki je prihajal od odprtih peči. Topilec je bil pravi siromak, ko se je zastrupil s svincem, ker takrat niso poznali takšne zaščite in niti takšnih zdravil, kot jih imajo danes.

Na prvem »ših« mu je rekel Lekš Orešnik, ki je bil že star topilec:

»Pob, če boš priden, si boš lahko zaslužil penzijo!«

Delo pri topilniških pečeh je bilo težko zaradi vročine in zaradi plina, ki je izhajal iz njih. Pri odprti ameriški topilniški peči sta delala dva topilca in dva pomagača. Žagar je bil v začetku pomagač. Zaradi svoje pridnosti in sposobnosti je hitro napredoval, postal topilec in dobil boljšo plačo. Kot topilec je delal samo šest ur, kot pomagač pa je moral delati osem ur. Edino orodje, ki so ga imeli pri peči, so bile lopate, železne »štange« in grebljice. Z železnimi »štangami« so morali stalno mešati svinco, ker se je drugače prijel v kepo. Delo ob peči je bilo izredno naporno.

1921. leta je rudnik prevzela angleška družba The central European mins linitea, ki je imela za cilj, da kar najbolj izkoristi tukajšnje naravno bogastvo in ceno delovno silo v Mežiški dolini. Toda angleški družbi ni šlo vse tako gladko, kot si je zamislila, ker se rudarji niso dali brezglavo izkoriščati. Večina rudarjev je bila vključena v Unijo slovenskih rudarjev, ki jo je vodila KPJ. Po izdaji zakona o zaščiti države so imeli rudarji lahko še samo strokovno organizacijo Zvezo rudarjev Jugoslavije. »Med unijo in zvezo ni bilo bistvene razlike, ker sta se obe borili za iste pravice rudarjev«, se je nasmehnil Žagar. »Rudarji so bili večinoma socialisti,« je povedal s posebnim poudarkom, »a ne socialdemokrati, kot danes trdijo nekateri. Vodila jih je KPJ, čeprav je bila v ilegali. Kasneje so se socialisti delili le na bernotovce in na korunovce.«

VALEŠ KOLOMAJ

Čez mejo je iz Avstrije na jugoslovansko stran prihajal znani komunist in revolucionar Valeš Kolomaj, ki je bil organizator KPA v Leobnu.

Po znani vstaji 1934. leta je prišel v Avstrijo na oblast Dolfus. Oblasti v Avstriji so iskale Kolomaja Valeša, ki se je moral zaradi tega umakniti v strogo ilegalo. Večkrat je prišel čez mejo in se se

stajal z rudarji na Pristavi pri Črni. Največkrat so se sestali v gostilni pri Geršaku. Na sestanke so prihajali rudarji in delavski zaupniki. Navadno se je zbralo dvanajst rudarjev. Koloman jih je navdušil za komunistično delo in ustanovil na Pristavi prvo partijsko celico, čeprav so vsi dobro vedeli, da je KPJ z obznano in zakonom o zaščiti države prepovedana.

NITI EN DAN DOPUSTA

Benedikt Žagar je užival ugled med rudarji. Dvanajst let je bil zaporedoma izvoljen za predsednika mežiške podružnice Strokovne zveze rudarjev. Sindikat se je boril za višje plače in draginjske doklade, ker so cene življenjsko potrebnih predmetov iz dneva v dan naraščale. Uprava rudnika in sindikat sta vsako leto sporazumno usklajevala plače in draginjske doklade. Ker so bile cene v Rdečem konsumu navadno nižje kot v drugih trgovinah, so se predstavniki sindikata brez posebnih težav sporazumeli z upravo rudnika, ki je vedela le za višje cene v ostalih prodajalnah.

Iz leta v leto so cene naraščale, zato so rudarji sestavili indeks, po katerem so plače naraščale sorazmerno z draginjo. Uprava rudnika je vedno pozorno poslušala utemeljitve rudarjev in jih tudi upoštevala, če so bile očitne. Nikoli pa se niso mogli sporazumeti o dopustu rudarjev, ker je uprava menila, da rudarjem dopust ne pripada. Kadarkoli so hoteli razpravljati o dopustu, ni hotel upravnik niti poslušati. Nameščenci so imeli letno pravico do dvanajstdnevnega dopusta, rudarjem ni bil priznan niti en dan.

Strokovna zveza rudarjev Jugoslavije je mežiškimi rudarjem dajala napotke za njihovo delo. Svoj sedež je imela v Zagorju, kjer je bil glavni odbor in tajnik Jure Areh. Predstavniki strokovne zveze rudarjev so večkrat prihajali v Mežico ter Črno in se tu seznanjali s težavami, s katerimi se ubadajo rudarji. Strokovna zveza rudarjev je tudi večkrat klicala predsednike delavskih zaupnikov in strokovne organizacije na skupna posvetovanja v Zagorje, na katerih so primerjali stanje v posameznih rudnikih v Sloveniji in izmenjavali izkušnje v boju za svoje pravice. V primerjavah z drugimi rudniki v Sloveniji so imeli mežiški rudarji takrat najboljše plače in najbolj urejene razmere med upravo in rudarji.

ORGANIZACIJA KPJ V ILEGALI

Od leta 1927 je vodil Benedikt Žagar v Mežici partijsko celico v ilegali. V celico so bili vključeni:

1. Franc Borovnik — gozdar
2. Franc Šahman — električar — padel v NOB
3. Stanko Šahman — gozdni delavec
4. Jože Vrhovnik — rudar, blagajnik
5. Rudolf Lesnik — rudar
6. Karl Potočnik — rudar
7. Maks Potočnik — rudar
8. Valentin Knez — rudar
9. Antonija Kočan — gospodanja
10. Avgust Vinkel — ključavničar

Benedikt Žagar, delavec, rudar, revolucionar in komunist

Člani KPJ so se sestajali v posebni sobi pri Viyodu in največkrat na domu Benedikta Žagarja. Včasih tudi v sobi Rdečega konsuma. Okoli dvanajst sestankov so imeli v gozdu.

Benedikt Žagar je bil povezan s člani KP v Celju in Šoštanj. Z Rajšterjem iz Šoštanja se je večkrat sestel na planinskih postojankah. Z njim je imel stik tudi v začetku NOB. Člani KP so razpravljali o vseh problemih, ki so se pojavljali v kraju, bili so vključeni v strokovni odbor Zveze rudarjev Jugoslavije podružnice Mežica ter delali v delavsko prosvetnem društvu Svoboda. To potrjuje tudi sestava strokovnega odbora zveze rudarjev in odbora delavsko prosvetnega društva.

Sestava strokovnega odbora zveze rudarjev:

1. Benedikt Žagar — rudar — predsednik — član KPJ
2. Valentin Topler — rudar — tajnik
3. Pavel Mavrič — rudar — član KPJ
4. Jože Vrhovac — rudar — blagajnik — član KPJ
5. Andrej Ladinek — rudar — član KPJ
6. Jože Perovec — rudar
7. Valentin Knez — rudar — član KPJ
8. Franc Vrtačnik — rudar
9. Franc Praper
10. Robert Lampret — rudar
11. Franc Borovnik — rudar — član KPJ
12. Avgust Vinkel — rudar — član KPJ

Člani odbora delavsko prosvetnega društva Svoboda v Mežici:

1. Jože Potočnik — rudar
2. Jože Veidel — rudar
3. Franc Kompan — rudar
4. Frančiška Ledinek — gospodinja
5. Avgust Vinkel — rudar — član KPJ
6. Franc Zupanc — poslovodja Rdečega konsuma — član KPJ
7. Rudolf Lesnik — rudar — član KPJ
8. Franc Šahman — električar — član KPJ
9. Stanko Šahman — rudar — član KPJ
10. Antonija Kočan — gospodinja — članica KPJ
11. Franc Borovnik — rudar — član KPJ

BRATOVSKA SKLADNICA

Rudarji mežiškega rudnika so bili organizirani v Bratovski skladnici, pri kateri so bili starostno in bolezensko zavarovani. Bratovsko skladnico je vodil Franc Trbovc. Benedikt Žagar je bil dolga leta odbornik v Bratovski skladnici. Uprava rudnika je imela pravico, da je vsaka štiri leta imenovala predsednika bratovske skladnice, rudarji pa so lahko imenovali podpredsednika. Odbor bratovske skladnice je sestavljalo polovico članov, ki jih je določila uprava rudnika, polovico pa so jih vsaka štiri leta izvolili rudarji. V odboru je bilo dvanajst članov. Ob glasovanju je imel predsednik dva glasova,

Žerjav

tako je lahko polovica odbora, ki ga je določila uprava rudnika, preglasovala drugo polovico.

RUDARJI V BOJU ZA SVOJE PRAVICE

Za pravice rudarjev v mežiškem rudniku so se borili njihovi delavski zaupniki. Benedikt Žagar je bil dvanajst let delavski zaupnik. Za delavske zaupnike so rudarji navadno izvolili najbolj predane in sposobne tovariše in takšne, na katere so se popolnoma zanesli.

V obratih mežiškega rudnika so izvolili navadno po osem delavskih zaupnikov. Ravno toliko jih je določila uprava. Rudarji so svoje delavske zaupnike volili vsaka štiri leta na tajnih volitvah. Za delavske zaupnike so bili največkrat izvoljeni naslednji rudarji: Franc Repanšek, Filip Dolinar, Alojz Dolinar, Ivan Forstner, Franc Žagar, Karel Andrejatev, Peter Havli, Benedikt Žagar in še nekateri. Predsednik delavskih zaupnikov je bil znani komunist Anton Ravšer, ki je bil po osvoboditvi predsednik prvega delavskega sveta rudnika Mežica.

Seje delavskih zaupnikov so sklicevali na zahteve delavcev in obvezno vsak mesec enkrat. Seje so imeli navadno skupaj z zaupniki, ki jih je imenovala uprava rudnika. Govorili so o izboljšanju delovnih razmer, o varstvu na delovnem mestu, največkrat o akordih, ki so bili navadno pre nizko plačani, o draginjskih dokladah in o posameznih problemih. Na seje so navadno povabili prizadete delavce, da so sami povedali, kakšna krivica se jim godi. Pred pomembnimi sejami so se navadno zaupniki, ki so jih izvolili rudarji, sestali sami, da so bili potem na skupni seji enotni.

Angleži, ki so upravljali rudnik, so delavske zaupnike pazljivo poslušali in navadno ugodili njihovim zahtevam, če so bile dovolj utemeljene, ker je bilo življenje rudarjev itak težko. Tudi Angležem ni bila skrivnost, da je bila glavna hrana rudarjev koruzna polenta in kava. Meso je redkokdaj prišlo na mizo.

Najnižja plača v rudniku je bila 40 dinarjev na »šiht« in najvišja 55 dinarjev, za ženske pa samo 18 dinarjev, te so bile očitno zapostavljene. Takoj, ko se je ženska

poročila, je izgubila delo. Še slabše plače so bile, ko je bil rudnik pod državno upravo. Takrat so zaslužili rudarji komaj 25 dinarjev na šiht.

V mežiškem rudniku so bili rudarji v primerjavi z drugimi rudniki v Sloveniji najboljše plačani. Najslabšo plačo v Sloveniji so imeli rudarji v Zabukovici, Hudi jami in Senovem. Po tem si lahko predstavljamo, kako so živele rudarske družine v drugih krajih,

Po kolektivni pogodbi, s katero so določili indeks življenjskih stroškov, so mežiškim rudarjem plače avtomatsko rasle.

Poleg plače, ki so jo dobivali vsakih štirinajst dni, so imeli rudarji brezplačno stanovanje, če so živeli v rudniški zgradbi. Vsi pa so dobivali kot deputat 4 m³ bukovih drv in 4 t premoğa na leto; plačali so ga po četrtinski ceni. Mnogo teže so živeli rudarji, ki so stanovali v zasebnih hišah, ker je bila mesečna stanarina visoka in so jo morali plačati sami.

Najbolj razredno zavedne delavske zaupnike je uprava kaznovala tako, da jim niso dali stanovanja v rudniških zgradbah. To se je dogajalo Benediktu Žagarju, ki kljub številnim prošnjam ni dobil stanovanja.

VOHLJAČ RINDIN

Aleksandrova diktatura se je čutila tudi med mežiškimi rudarji. Oblasti so na različne načine preganjale, zapirale voditelje delavskih organizacij. Občinski odbor, ki je bil v rokah socialistov, je bil razpuščen že leta 1927. Nekateri odborniki so z lažnimi obtožbami zaprli v Mariboru. Med njimi tudi Vinka Möderndorferja, učitelja na mežiški osnovni šoli, ki je pomagal rudarjem v boju za njihove pravice.

V tem obdobju je bil v mežiškem rudniku ruski emigrant G. Konstantin Rindin, ki so ga oblasti postavile za komisarja rudnika. Benedikt Žagar je bil takrat predsednik Strokovne organizacije zveze rudarjev Jugoslavije. S svojo družino je stanoval onkraj reke Meže v privatni hiši v podstrešnem stanovanju.

Rindin je uporabil poseben trik, da je prišel vsak dan v stik z Benediktom Žagarjem. K njemu na dom je dal v varstvo kokljo s piščanci in tako je imel izgovor,

da je vsak dan prišel k njemu na obisk. Žagarja je večkrat povabil s seboj na sprehod. Nič hudega sluteč se je Žagar odzval njegovemu vabilu. Med sprehodom sta se pogovarjala to in ono, Žagar je kmalu opazil, da Rindina najbolj zanima delavsko gibanje v rudniku, zato se je stalno izogibal tem odgovorom. Sprehodi so trajali tako dolgo, dokler ni začel Rindin izsiljevati, da mora Žagar izstopiti iz delavsko marksističnih organizacij, če tega ne stori, bo z njim ostro postopal, ker je osumljen komunizma.

»Rudarji se borimo samo za svoje pravice in nič drugega,« se je izgovarjal Žagar, »iz delavskih organizacij ne morem izstopiti, ker so me delavci izvolili. Jaz sem delavec in delavec ostanem!« ga je na koncu odločno zavrnil.

»Take ptičke, kot ste vi, moramo spraviti v taborišče v Lepoglav!« je začel pretiti Rindin. Iz žepa je potegnil samokres in začel groziti:

»Ali vidiš, kaj imam v rokah? S tem te lahko pihnem, če se ne izjasniš! Delavske marksistične organizacije so podobne ruskemu boljševizmu!«

Med prerekanjem in kričanjem je Žagarju uspelo, da je Rindinu pobegnil za grmovje in v gozd in se po krožni poti vrnil na svoj dom. Spotoma se je oglasil na orožniški postaji v Mežici in povedal, kaj se mu je zgodilo, toda oni niso ničesar ukrenili. Šele Möderndorfer je Žagarju pojasnil, naj se čuva, ker je Rindin komisar rudnika in lahko on ustrahuje žandarje, ne oni njega.

ZA ŽENSKO PLAČO

Benedikt Žagar je bil predsednik Strokovne organizacije zveze rudarjev Jugoslavije v mežiškem rudniku. Vohljaču Rindinu in komisarju mežiškega rudnika ni uspelo, da bi s prilizovanjem in z grožnjami pridobil Žagarja na svojo stran, zato se je na drugi način kruto maščeval. Dne 29. 1. 1931. leta je angleška uprava rudnika Benediktu Žagarju odpovedala delo, čeprav je delal v rudniku že več kot deset let in je moral oskrbovati petčlansko družino z majhnimi otroki, ki so hoteli vsak dan jesti.

Že prej je moral vedno delati na najtežjih delovnih mestih; v topilnici, kjer se je večkrat hudo zastupil. Zdaj pa je bil naenkrat na cesti brez dela. Na upravo rudnika se je večkrat obrnil s prošnjo za delo, a so mu vsako odklonili. Nato je poskušal srečo pri drugih podjetjih, tudi tam mu niso dali dela, ker je bil politično nezanesljiv. Petnajst mesecev je bil brez vsake zaposlitve. Beračit ni hotel iti, ker mu je bilo pod čast. Družina je gladovala in se le s težavo prebijala iz dneva v dan.

Nato je poslal pritožbo na glavni odbor zveze rudarjev Slovenije, šele na posredovanje glavnega odbora zveze rudarjev, strokovne komisije, delavske zbornice in rudarskega glavarstva v Ljubljani ga je morala uprava rudnika ponovno sprejeti na delo, ker se je večkrat pred odpustom v topilnici zastupil in je to vplivalo na njegovo zdravstveno stanje in delazmožnost. Uprava rudnika ga je zaposlila za žensko plačo. Ženske so bile takrat namreč za isto delo manj plačane kakor moški. S to plačo je Benedikt Žagar težko vzdrže-

val svojo družino, zato je ponovno poslal prošnjo na upravo, naj ga zaposlijo za moško plačo, ki mu po zakonu pripada. Predpostavljani niso hoteli o tem nič slišati in je moral tri leta delati za žensko plačo...

DELO POD STROGIM NADZORSTVOM

Benedikt Žagar je v Delavski politiki objavil članek, v katerem je napisal, kakšne čudeže delajo Angleži v mežiškem rudniku, da pri zaposlitvi spreminjajo moške v ženske.

Ta članek je tako razburil rudniško gospodo, da je odredila Benediktu Žagarju pri delu strogo nadzorstvo. Vsak dan je moral prihajati na delo ob drugi uri. Obratovodja je navadno dejal s hinavskim privzokom:

»Gospod Žagar, jutri pridite na delo ob 4. uri, pojutrišnjem ob 7. uri in naslednji dan ob 5. uri, da bova skupaj delala.« Pri delu ni smel niti za trenutek počivati. Obratovodja je budno pazil, da ga je pravočasno opozoril za vsako malenkost.

V petek in soboto zanj ni bilo dela. Tako je zopet manj zaslužil kakor drugi delavci, ki se niso na ta ali oni način zamerili upravi rudnika.

Večkrat je moral iti na raport v pisarno, sam ni vedel, zakaj. Obratovodja ga je zasliševal kakor pred sodiščem in ga obtoževal:

»Vi zadržujete delavce pri delu! Vi hujskate rudarje proti naši državi in oblastim.«

Na mesec je zaslužil Benedikt Žagar komaj 144 din. S to plačo je moral preživljati petčlansko družino, da niso mogli živeti niti umreti.

STALNO POD NADZORSTVOM OROŽNIKOV

V rudniku so delali 32 ur neprenehoma, ker je bilo treba opraviti neko nujno delo. Po delu so odšli v gostilno ter si privoščili pijačo in jedačo. Kmalu so postali bolj glasni. V lokal je stopil orožnik Jernej Vandal. Delavci za gostilniškimi mizami so se spogledali, ker niso radi videli, če je bil v gostilni žandar. Benedikt Žagar se je z Jernejem Vandalom dobro poznal. Bil je načelnik orožniške postaje v Črni. Žagarja je večkrat poklical na dom in sta se večkrat precej dolgo pogovarjala.

Jernej Vandal je poklical Žagarja na stran in dejal:

»Fant, pazi se, žandarji imamo nalogo, da te lahko aretiramo; ker simpatiziraš s komunisti!«

Žagar ga je prepričal, da je samo delavec in da se bori za pravice delavcev. Za komunizem pa niti ne ve, kaj je.

V Mežici so žandarji izredno pazili na njega. Stalno so ga čakali in zasledovali. Če se je pojavil na cesti v Mežici, mu je žandar s prstom pokazal, da mora izginiti. Zaradi varnosti je stalno menjaval poti, da ga ne bi slučajno pihnil iz zasede. Kot predsednik strokovne organizacije je večkrat z delavci in člani odbora vzdrževal stike s pomočjo žene. Ona jim je navadno nosila pošto, ker ni bila tako sumljiva.

Orožniki so mu celo prepovedali hoditi v naravo, ker so menili, da se v gozdu sestaja z delavci. Žena je bila stalno v

skrbah, da se mu kaj ne pripeti. Posebno nemirna je postajala v mraku, če ga še ni bilo domov. Nekega dne je zvečer prišel k Žagarju Ivan Prevalnik.

»Kje imaš moža?« jo je vprašal. Ko mu je povedala, ji je rekel:

»Pojdi mu naproti, slišal sem, da ga bodo počili.« Oba sta ga šla iskat. Ko so se vračali proti domu, so jih srečali žandarji. Žagar jih je v šali odgovoril:

»Dober večer, gospodje!«

»Dober večer!« sta mu odzdravila orožnika.

»Gresta v patroljo,« je izzivalno dejal, »potrebno je tako.«

Žena se je jezila na moža, ker ogovarja žandarje, ki ga stalno preganjajo...

UDARNIKI

V Jugoslaviji se je ustanovila po zgledu fašizma in nacizma profašistična organizacija orjuna (organizacija jugoslovanskih nacionalistov), ki je imela namen razbijati delavske shode ter napadati voditelje naprednih delavskih organizacij, ki so bile pod vplivom komunistične partije.

Na pobudo delavskih central v Mariboru in Ljubljani so mežiški rudarji ustanovili kot protiutež orjune udarnike. V Črni je bilo organiziranih v tej organizaciji 50 do 80 rudarjev, ki so bili oboroženi s pištolami in puškami. Benedikt Žagar je imel doma v postelji skrito puško.

Voditelja udarnikov sta bila Franc in Lipi Repanšek.

V Črni je bil jarmak. Čez Št. Vid so prišli v Črno celjski orjunaši. Rudarji so bili

na delovnih mestih v rudniku. Ko so dobili sporočilo, da je v Črni orjuna, so takoj zapustili delo in se odpravili v Črno ter po skupinah čakali orjunaše po gostilnah in ob vogalih. Ko so orjunaši opazili sumljivo pomikanje rudarjev, so se umaknili čez Št. Vid, od koder so prišli.

V Črni orjuna ni bila organizirana. Nedvomno pa je bilo v Mežici in Črni nekaj njenih simpatizerjev.

PRAZNOVANJE PRAZNIKA DELA

Prva leta po prvi svetovni vojni je bilo delavsko gibanje izredno razgibano. Zaradi draginje, ki je bila posledica vojne, in zaradi svobodnejše politične dejavnosti so se rudarji bolj odločno bili za svoje pravice. Nedvomno je na politično vzdušje vplivala zmaga delavstva pod vodstvom boljševoikov v Rusiji.

Moč in enotnost delavskega razreda v Mežiški dolini se je kazala posebno ob prazniku dela 1. maju, ki so ga slavili vsi rudarji z družinami vred in celo kmetje so na ta dan prihajali z okoliških hribov v dolino, da skupno z delavci proslavijo ta praznik.

Mogočne povorke so se vsako leto ob 1. maju pomikale eno leto iz Črne v Mežico, drugo leto pa iz Mežice v Črno, kjer so imeli skupno zborovanje mežiški in črnski knapi. V povorkah so poleg mož korakale žene in otroci. V Črni se je povorka navadno ustavila v Štulerjevem vrtu in v Mežici v Vivodovem vrtu, kjer je zborovanje začel predsednik zveze rudarjev v Mežici. Na zborovanju so rudarjem govo-

Prvi sneg

riji predstavniki iz Maribora in Ljubljane. Govorili so Arh, dr. Reisman iz Maribora, profesor Tepy in dr. Jelenc iz Ljubljane. Zborovanja se je udeležil in tudi govoril urednik Delavske politike Eržen. Rudarji so ga izredno spoštovali, ker je bil predan boju za pravice delavskega razreda. Večkrat je moral zaradi člankov, ki so bili uperjeni proti takratnim oblastem, po cel mesec v zapor, ker ni hotel izdati imen dopisnikov.

Povorke in zborovanja ob 1. maju so bila do podrobnosti dobro organizirana. Navadno je pred povorko stopal zastavonoša in za njim rudarska godba. Udeleženci povorke so nosili transparente z gesli, ki so izražala zahteve delavcev. Črnski rudarji so nosili tudi transparent: »Proletarci vseh dežel, združite se!«

Zvečer po zborovanju je bila zabava pozno v noč.

Po šestojanuarski diktaturi je bilo praznovanje prvega maja prepovedano. Oblasti so prepovedale vsako zborovanje ljudi, niti trije niso smeli iti več skupaj — so bili že sumljivi. Ob prvem maju so posebno skrbno zastražili državno mejo. Mežiški rudarji so navadno ob prvem maju poslali skrivaj svojo delegacijo v Avstrijo.

Benedikta Žagarja so vsako leto na večer pred 1. majem poklicali na orožniško postajo in mu prepovedali vsak izhod od doma na 1. maj. V nasprotnem primeru ga bodo aretirali.

Rudarji so kljub prepovedi oblasti vseeno praznovali prvi maj. Posamič so odhajali iz kraja in se zbrali na dogovorjenem mestu, kjer so spontano proslavili praznik 1. maj. Ob takih priložnostih so prodajali zborovalcem kmečka jedila in točili jabolčnik, ki ga na Koroškem ni primanjkovalo. Na mesto zborovanja je prišla posamič tudi godba, da so se lahko po zborovanju zavrteli pod krošnjami dreves. Taka zborovanja so imeli največkrat na Šumahovem vrhu nad Mežico.

Najbolj žalostno pa je bilo, da so bili med rudarji nekateri klečeplazci in priliznjenci uprave rudnika in oblasti, ki so jim nesli na ušesa, kaj rudarji pripravljajo in kje se bodo zbrali. Komaj se je zborovanje začelo, so se pojavili orožniki in motili razpoloženje.

Pri posameznih voditeljih strokovne organizacije so delali orožniki večkrat preiskavo. Tako so se nepričakovano pojavili pri Benediktu Žagarju in prebrskali celo stanovanje. Za njegovo dejavnost so mu prisodili tudi denarno kazen. Tudi šestojanuarska diktatura ni utišala dela mežiških rudarjev. Zavest delavca — rudarja se je kljub diktaturi iz leta v leto krepila, kar se je pokazalo na volitvah v občinski odbor, kjer so socialisti vsako leto zmagali...

SOCIALISTI NA OBLASTI

Že prva leta po prvi svetovni vojni, ko je nastala stara Jugoslavija, so na volitvah v občinski odbor zmagovali v Mežici socialisti. Po zaslugi socialistov, ki so imeli oblast v rokah, je morala uprava rudnika zgraditi v Mežici za otroke najlepšo šolo v Mežiški dolini, krajevni vodovod, nekaj stanovanjskih hiš. Socialistični občinski odbor je imel v načrtu, da odpre rudnik železa na Lomu in elektrarno.

Leta 1926, to se pravi, že dve leti pred Aleksandrovo diktaturo, so oblasti z lažnimi obtožbami razpustile občinski odbor in odbornike zaprle ter postavile pred sodišče. Kraj Mežico je vodil od oblasti postavljeni komisar.

Tudi Aleksandrova diktatura in prevoed vseh organizacij v kraju nista strli socialistične misli med mežiškimi rudarji. Sedem let je imel vso oblast v občini creski načelnik Milač, ki je bil komisar mežiške občine. Tudi njemu ni uspelo, da bi zlomil uporni duh rudarjev. Spet so začele v kraju delovati politične skupine. Socialisti — bernočevci, ki jih je vodila KPJ, so se kmalu organizirali in nastopili na volitvah s svojim kandidatom Robertom Lampretom, plavi ali narodni socialisti so kandidirali gostilničarja Rudolfa Stoparja. Z njimi je sodelovala rudniška uprava. Zato so imeli v rokah ves propagandni stroj za agitacijo za svojo stranko: za prevoz avto, rudniški vlak in še druge prednosti. Socialisti niso imeli ničesar. Na predvolilnih sestankih niso mogli svojim somišljenikom ničesar obljubiti. Lahko so računali samo na njihovo razredno zavest. Plavi so že bili prepričani v svojo zmago. Na volišču je imela vsaka stranka svojo tajno komisijo; ta je kontrolirala glasovanje, ki je bilo javno. Socialisti so se na tajnem sestanku domenili, da bo ob zaključku volitev volilo še 34 zanesljivih socialistov, ki bodo verjetno odločili izid volitev.

Ves dan so kontrolirali potek volitev. Nacionalisti so bili malenkost boljši od socialistov. Ob peti uri pa je odšlo na volišče 34 socialistov. Med njih se je pomešalo šest kmetov. Pred volilno komisijo so javno glasovali:

»Robert Lampret, Robert Lampret...!«

Volilna komisija je onemela. Tudi kmetje so pod vplivom rudarjev glasovali za Roberta Lampreta. Tako je volilo proti koncu volitev za kandidata socialistov 40 volilcev. Tehnica se je nagnila na stran socialistov, nacionalist Krivočenko, ki je bil v tajni komisiji na volišču, je vzkliknil, ko je videl odločne rudarje, ki so glasovali za Roberta Lampreta:

»Železna garda gre!« Zato so kasneje imenovali to skupino rudarjev železna garda. Nacionalisti so imeli pri Stoparju že pečeno celo prase, da bi slavili zmago, namesto obilne pojedine in veseljačenja pa so se ves večer pripravili in zmerjali socialiste, ki so jim na tako pretkan način prekrizali načrte.

Socialisti so zmagali tudi na volitvah 1936. leta in 1939. leta. Oblast so imeli v svojih rokah, toda niso mogli ukrepati, kakor bi sami želeli, ker je bila občina odvisna od rudniške uprave, ki je imela prvo in najvažnejšo besedo v kraju.

JAKOB SEM

Zasluga za zmago rdečih na volitvah gre tudi mežiškemu kaplanu Jakobu Semu, ki je bil po prepričanju socialist in komunist. V predvolilnem obdobju je na razne načine agitiral za socialiste in prepričeval kmete, da so volili za socialiste.

Na dan volitev, ko so zmagali socialisti, je dal postaviti mizo na ulico, stopil na njo in navdušeno vzklikal:

»Živijo, rdeči smo zmagali! Rdeči smo zmagali!«

Viktor Levovnik

Zimska

Sredi polja molčijo topoli,
kjer mlade breze v mrazu trepetajo,
se vije bela pot med polji,
nad njo snežinke z vetrom se igrajo.

Jaz grem na belo pot s teboj. Kot skrita
melodija je, zima, tvoja govorica,
in zdi se mi, da nova pomlad diha
in da nje cvetje boža moja lica.

Večerni zvon oglasi se prek poljan,
misli v zimo se nazaj zbudijo,
ne, še ni pomladi, le zimski čar —
krasi to dolino.

V neskončno beli mir
se v srcu obude spomini...
Tako sam sem na beli, kolovozni cesti,
čisto sam z otožnimi spomini.

Uprava rudnika se je Jakobu Semu kmalu maščevala za njegovo pripadnost k socialistom. Župniku je uprava rudnika plačala mesečno 1000 din plače, kaplanu pa 500 din. Po tem dogodku je uprava rudnika ukinila kaplanu vsako plačo. Na pomoč so mu priskočili socialisti, ki so začeli na lastno iniciativo zbirati denar in kaplanu vsak mesec dali več kot 500 dinarjev, da ni občutil pritiska uprave rudnika.

Potem je poslala uprava rudnika pritožbo višji cerkveni oblasti. Jakob Sem se je moral iti večkrat zagovarjat v Gornji grad.

Ob prihodu Nemcev v Mežico so ga med prvimi aretirali in med prvimi tudi usmrtili.

V KREMLJIH FAŠIZMA

Stara Jugoslavija je nevzdržno drvela v propad, kamor jo je vodilo njeno vodstvo. 26. 12. 1940 je jugoslovanska oblast na zadovoljstvo fašistov razpustila in prepovedala vse delavske strokovne organizacije. Svoj blagoslov so dali nacionalisti ali »plavi«, ki so v svojem fašističnem časopisu pisali takole:

»Zadnji čas je, da je naša oblast uvidela in razpustila marksistične strokovne organizacije. Sedaj je konec komunizmu v naši državi.« Tega pa niso napisali, da oblasti vodijo Jugoslavijo v kremplje fašizma.

Ob prihodu okupatorja so se plavčki skrili pod plašč črnega in rjavega fašizma. Delavcem Mežiške doline so oblasti proti koncu stare Jugoslavije onemogočili stike z drugimi delavskimi središči v Sloveniji. Delavci raznih podjetij po Sloveniji so kljub temu vzdrževali stike med seboj s kurirji, ki so prenašali pošto od enega do drugega središča. Od delavske zbornice v Celju je dobil Benedikt Žagar 60 brošur »Hitlerjevci v Sloveniji,« ki jih je Franc Dvornik razdelil med prebivalce v Mežici.

Tako je pripovedoval Benedikt Žagar ure in ure zgodovino mežiških rudarjev in na obrazu ni bilo opaziti niti malo utrujenosti. Ob pripovedovanju so se mu svetlikale oči in večkrat mu je zaigral na obrazu smehljaj. Marsikaj bi še povedal mlademu rodu, če ne bi njegova usta onemela za vedno...

Janez Mrdavšič

Voščilo ob tridesetletnici

Zanimanje bralcev je zelo razvejeno, bolj ali manj vsem pa je skupno to, da kaj hitro odklonimo vse, kar ne pritegne naše pozornosti, kar vsaj posredno ne govori o naših težavah in uspehih ali tako splošnih stvareh, da najdemo v napisanem vsaj del odgovora na vprašanja, ki si jih tudi sami zastavljamo. Ko bi Koroški fužinar že od vsega začetka ne bil tak, da v njem res vsakdo lahko najde kaj takega, kar ga zanima, bi tridesetletnice gotovo ne bil učakal.

Ena bistvenih značilnosti in odlik Koroškega fužinarja je potemtakem njegova širina, posluš njegovih urednikov in uredniških odborov za vso raznoliko problematiko naših krajev in ljudi, za njihovo preteklost in sedanost, za načrtovanje njihove prihodnosti. Pa ne samo za to: menda ni področja človekove dejavnosti, ki bi o njem tudi v Koroškem fužinarju še ne bil kdo kaj napisal.

Tako širokemu zamahu je bil kos, ker je pritegnil k sodelovanju veliko sodelavcev. Med njimi je nekaj takih, ki pišejo in bi pisali, četudi bi Koroški fužinar ne izhajal, še več pa je drugih, ki so prav zanj napisali svoje prve sestavke in postali njegovi redni sodelavci. Njihovi prispevki zgovorno pričajo o ustvarjalni volji, raziskovalni sili in izrazni sposobnosti naših ljudi. Brez njihovega pomembnega deleža bi Koroški fužinar ne bil tak, kakršnega poznamo in imamo radi.

Pomembno poslanstvo opravlja in veliko vrzel zapolnjuje. Kar precej je namreč krajev in območij v Sloveniji, ki bolj ali manj pogosto in redno izdajajo svoje zbornike. Mežiška dolina in širša Koroška krajina takega zbornika nimata, ga pa dokaj uspešno nadomešča Koroški fužinar. Nekatere tehtne razprave, objavljene v njem, so vsebinsko zaokrožene in trditve v njih znanstveno tehtno podprte, nekateri prispevki pa predstavljajo nepogrešljive kamenčke, ki bo iz njih šele prihodnost sestavila mozaik našega preteklega in sedanjega življenja. Že dolgo ne more mimo prispevkov v Koroškem fužinarju nihče, kdor želi napisati o naših krajih in njihovih problemih karkoli tehtnega in izčrpnega.

Prav to, kar je dajalo in še daje Koroškemu fužinarju enkratno podobo in pomen, pa je menda že nekajkrat predstavljalo tudi nevarnost zanj, toda Koroški fužinar je vedno znova dokazal svojo življenjsko moč in upravičenost, se obdržal in ohranil svojo podobo.

Ko zdaj že vrsto let opravlja nalogo neposrednega obveščevalca Informativni fu-

žinar, je lahko Koroški fužinar natančneje opredelil svojo naravo in pomen. Dovolj širok je, dovolj udomačen in priljubljen med tisoči svojih zvestih bralcev, da se je res lahko razglasil za »razglede ravnenskih železarjev«.

Ellen Acman

TRIDESET LET KOROŠKEGA FUŽINARJA

Koroška osrednja knjižnica — Študijska knjižnica — Ravne na Koroškem izdeluje poleg nekaterih drugih bibliografij tudi bibliografijo Koroškega fužinarja. Ta obsega popis vseh v Koroškem fužinarju objavljenih prispevkov, razvrščeni pa so v njej po priimkih avtorjev in po strokah, kakor to določajo mednarodno sprejeta in uveljavljena pravila klasifikacije (UDK).

Ob tridesetletnici tega — pri nas gotovo najbolj branega — glasila smo zbrali le nekaj splošnih podatkov, ki pa že sami zgovorno pričajo o skrbi koroških fužinarjev zanj in njegovih urednikov za pestrost vsebine.

Koroškega fužinarja izdaja ravnenska železarna in opravlja s tem veliko kulturno poslanstvo.

Pobudnik in prvi urednik Koroškega fužinarja je bil Avgust Kuhar. »Postati moramo mojstri dela, poleg stroke bomo objavljali vse, kar je značajno in veliko, kar je krepostno in lepo, z naših strani bo dihala naša koroška dežela in naša domovina,« je zapisal v prvi številki ob dnevu republike 1951. S tem je začrtal uredniški in

življenjska moč Koroškega fužinarja in širina razgledov ravnenskih železarjev nam zagotavljata, da mu brez skrbi za njegovo nadaljnjo usodo zaželimo še več uspehov v nadaljnjih desetletjih njegovega izhajanja.

svojski profil Koroškega fužinarja, ki ga je nato urejal do svoje smrti — 17. novembra 1964. »Štirinajst letnikov Koroškega fužinarja bo pričalo o svojem očetju kakor trajen spomenik,« je zapisal dr. Franc Sušnik.

Za Avgustom Kuharjem je prevzel uredniške posle književnik Marjan Kolar in ga urejal do leta 1976 (do številke 2), od leta 1976 (številka 3) do danes pa ga urejuje Jože Šater.

Prvič je torej Koroški fužinar izšel 29. novembra 1951 v številki 1—2, leta 1952 je začel redno izhajati v dvanajstih številkah na leto in je tako izhajal vse do leta 1965. Vmes sta v letih 1960 in 1962 izšli še številki 12a. Od leta 1966 dalje pa izhaja v štirih številkah na leto.

Naslov glasila je ostal vsa leta isti, spreminjali so se le podnaslovi, in sicer štirikrat:

- od 29. XI. 1951 do 23. II. 1952 (številka 1—3) se je imenoval Koroški fužinar — glasilo guštanjskih železarjev,
- od 30. V. 1952 (št. 4—6) do 25. I. 1969 (št. 1) Koroški fužinar — glasilo ravnenskih železarjev,

Na vsem lepem pa krave (bi zapisal Kuhar)

Mi vprašujemo, Ajnžik odgovarja

Ob tridesetletnici smo zaprosili za mnenje naše najzvestejše sodelavce. Tokrat objavljamo Ajnžikov prispevek, ostale pa bomo v naslednjih številkah Koroškega fužinarja. Za prispevke hvala.

V. Kdaj ste se v Fužinarju prvič oglašili?

O. V drugi številki prvega letnika.

V. Iz katerega razloga ste začeli sodelovati?

O. Že dolgo prej sem čutil težnjo, da bi kaj napisal in dal objaviti, vendar za to nisem imel korajže; tudi nisem vedel, na koga naj se obrnem.

V. Zakaj ste si izbrali Fužinarja, v katerem vsa leta precej redno sodelujete?

— od 25. IV. 1969 (št. 2) do 23. VIII. 1974 (št. 3) Koroški fužinar — glasilo Mežiške doline,

— od 25. XI. 1974 (št. 4) naprej pa ima naslov in podnaslov: Koroški fužinar — razgledi ravninskih železarjev.

Trideset letnikov Koroškega fužinarja je natisnjeno na 5.780 straneh velikega formata. Če bi vse to gradivo ponatisnili v knjigah običajne velikosti, bi dobili 153 knjig s po 150 stranmi; skupno število strani pa bi bilo 23.120. Kar čedna knjižnica!

Skupno je v Koroškem fužinarju izšlo 3710 prispevkov zelo različne vsebine. Največ jih obravnava domoznansko problematiko, govori o naših ljudeh (biografije), o njihovih popotovanjih (potopisi) in zgodovini, še posebej o zgodovini NOB. Skupaj je teh člankov 1.008. Veliko je bilo v Koroškem fužinarju objavljenih prispevkov s področja družbenih ved, kar 899. Tem sledijo prispevki s splošno problematiko, nato s področja uporabnih ved — 505, s področja umetnosti, glasbe in športa — 460, jezikoslovja in književnosti — 285, s področja prirodoslovnih ved — 39 in filozofije — 6. Vse torej kaže na to, da je Koroški fužinar ostajal bolj ali manj zvest usmeritvi, ki mu jo je začrtal prvi urednik v prvi številki glasila.

Vse to veliko število prispevkov je objavilo v Koroškem fužinarju 682 avtorjev, bolj ali manj stalnih, pa tudi samo občasnih sodelavcev.

Koroški fužinar je objavil v tridesetih letih svojega izhajanja tudi 4.916 fotografij, včasih samostojno, včasih kot ilustrativno gradivo k objavljenim prispevkom.

Potemtakem je zbranega v Koroškem fužinarju veliko dragocenega gradiva. Fužinar je dokaz trajne kulturne volje koroških jeklarjev, poročevalcev o naši preteklosti in sedanosti, neizčrpen vir podatkov in informacij, ki jih bodo iz njega črpali prihodnji rodovi.

O. Zato ker je iz njega naravnost zadržalo po domačnosti; v njem so pisali samo naši krajani, pa tudi snov je bila vsa iz našega kraja. To me je pritegnilo; edini pomislek, ki sem ga imel, je bil ta, če lahko sodelujem, ker nisem zaposlen v železarni. Enakega mišljenja je bil tudi urednik, saj me je v uvodni besedi opravičil.

V. O čem je govoril vaš prvi prispevek?

O. O nekdanji mlačvi. Bil je tako dolg, da je izšel v dveh nadaljevanjih.

V. Kaj vas veže, da vztrajate kot naš sodelavec?

O. Volja do pisanja in priznanje bralcev. Dogaja se mi, da mi da priznanje prijatelj, znanec; zgodilo se mi je celo, da so me pohvalili tuji ljudje. Da smo si odkriti: ne gre mi za pohvalo, toda takšna priznanja dajejo človeku moralno moč, da vztraja pri delu, ki zahteva kar precej truda, požrtvovalnosti in jemlje prosti čas, ki ga v mojem poklicu ni veliko.

V. Kdaj pišete?

O. Samo v prostem času: ob nedeljah in praznikih, večernih, veliko tudi v nočnih urah.

V. Na koga ste se opirali kot začetnik?

O. O svojem mentorju sem pisal letos spomladi. Zdaj, ko ga ni več, pišem samostojno.

V. Kaj menite o Fužinarju?

O. Predvsem to, da je prerasel samega sebe. Že davno ni več samo glasilo železarjev, ampak široki razgledi naše doline. Prav zanimiva je naslovna slika prve številke letnika. Kaže Ravne s pogledom od Votle peči: vidi se del trga s cerkvijo, tovarniški dimniki in v ozadju Peca. Nastala in objavljena je bila slučajno, simbolizira pa pogled v Mežiško dolino. Fužinar pa je bil vseskozi, prav gotovo bo tudi v prihodnje kot razgled naše doline.

V. Kaj sodite o industrijskih glasilih?

O. O tem sem enkrat že napisal svoje mnenje. Neposredno in hitro obveščajo, prinašajo pa zanimivosti tudi z drugih področij. To še ni vse. Zaradi velike domačnosti pridobivajo vedno več sodelavcev; nekaterim omogočajo, da začnejo pisati in objavljati. Prodrejo, kot se temu pravi.

V. Imate kakšne probleme v zvezi z našim sodelovanjem?

O. O problemih ne bi mogel govoriti. V vseh tridesetih letih so mi bili zavrtni samo trije prispevki; drugače so sprejemali moje članke vsi trije dosednji uredniki rade volje. Omenim naj samo eno majhno nevšečnost. Marsikdaj bi se namreč rad kaj pomenil z urednikom, to pa mi ne uspe vselej. Sedanji urednik sicer stanuje prav blizu zbiralnice za mleko, kjer sem vsako jutro, toda takrat njega ni doma. Na službenem mestu ga težko dobim; do njega ne morem brez privoljenja šefa varnostne službe. Sicer mi on to dovoli, zgodi se pa, da je odsoten. Prejšnji urednik je imel

službeno mesto na glavni upravi, zato sem prišel do njega brez težav. Razumem, da samo zaradi mene ne morejo menjati službenega mesta sedanjemu uredniku, želim si pa, da bi imel do njega dostop z neko trajno dovolilnico. V sedanje prostore uredništva sem kot šolar nosil nekaj let mleko. Pripominjam, da teh opravkov nimam rad na domu. To me je navadil že prvi urednik Gustl, ki mi je naročil, naj mu nosim prispevke v pisarno. Ob nekem takem obisku je bil zelo zaposlen in živčen. Ujedal se je nad strankami in se pritožil: »Še tam me čaka en hudič!« Pri tem je pokazal na mene, ki sem precej dolgo in potrpežljivo čakal pri vratih. Ker sem ga dobro poznal, mu nisem zameril.

V. Imate namen še naprej sodelovati?

O. Če bom pri zdravju in če se mi bo še porodila kakšna pametna misel, peresa ne bom vrgel v kot.

V. Kaj boste prispevali za jubilejno številko?

O. Za tridesetletnico bom zvestim bralcem zaupal kratek odlomek iz romana, ki sem ga dokončal letošnjo pomlad.

V. In kaj nam boste o tem romanu še povedali?

O. Nič več. Če bo izšel, bo še itak priložnost kaj spregovoriti, če ne, je to brezpredmetno.

Jernej Krof

Za tridesetletnico

Prišlo je mnogim do ušes, da naš Koroški je fužinar postal že slavni zgodovinar!

Že trideset let je naš tovariš, več knjig lahko že z njim sestaviš, iz srca rad bi mu čestital, še kakšno pesem zanj napisal.

Težko smo že prizadeti, če ne moremo razodeti, kar na srcu nam leži, in da zvedeli bi vsi!

Naj še eno se ukrene, da honorar bo boljše cene, drugič vam pa spletom bič, če iz tega ne bo nič.

Ajnžik

Nesojena ljubezen

(Odlomek iz romana)

Tri leta so že pretekla, odkar so dobili pri Tratniku pomoč, katere so bili lahko po pravici vsi veseli.

Tratnici je bila Zalka prava desna roka. Molžo ji je že davno vso prepustila, kar jo je občutno razbremenilo. V veliko pomoč ji je bila tudi v svinjaku: pomagala je pripraviti svinjsko kuho, nositi težke mevtre, skidala je v svinjaku gnoj in dobila travo za svinje. Tudi domača dekleta so znala izkoristiti pridno dekle pri pomivanju posede in ribanju poda. Na polju ni bilo dela, kateremu se ne bi privadila in vsakemu je bila kos. Mati Tratnica je poleg vsega cenila tudi to, ker se je Zalka vsakega dela lotila voljno; z veseljem je naredila vse, kar ji je bilo ukazano, še več, tudi tista vsakodnevna opravila, ki jih ni bilo treba ukazovati. Bila je vesela, živahne narave. Pri delu si je rada pela ali požvižgavala. Ljudje, ki imajo veselje do petja, si radi izberejo pesem ali kakšen napev, katerega pojejo pogosto; zapojejo ali samo zabrudajo si to priljubljeno melodijo, da sami ne vedo, kdaj. Tudi Zalka si je osvojila tak napev; bil je pravzaprav odlomek neke opere ali morebiti spevoigre, ki ga je čula kdove kje:

»... premlad si še,

če mi pa greh storiš, od hiše grem.«

Nič manj ko materi je bila v pomoč tudi Franciju. Pri vsakem delu, ki ga težko ali sploh ne moreš opraviti sam, mu je pomagala. Zato je Franci laže pogrešal zapitega Dolfca, ki je zdaj spet pogosteje pil in je precej popustil pri delu. Sicer tudi ni bil več redno pri hiši, bil je zdaj pri enem, spet pri drugem kmetu, vmes pa se je potikal po gostilnah.

V veliko pomoč je bila Franciju tudi zato, ker ga je nemalokrat popolnoma nadomeščala pri živini. Pri reji živine je nam-

reč zelo nerodno to, ker mora živina jesti tudi ob nedeljah in praznikih. Zato mladi ljudje, ki čez teden še kolikor toliko redno skrbijo za živino, radi zatajijo in če le morejo, prepustijo to delo drugim. Kaj si hočemo, gredo pač svoja pota. V tem pogledu tudi Franci ni bil nič boljši, čeprav je bil drugače priden in vesten. Kolikokrat se je zaradi tega ujedala mati: »Daj živini saj časopis ali v denarju!« je rekla večkrat, ko se je primulil v hlev takrat, ko je že vse opravila. Odkar je bila pri hiši Zalka, je odpadlo njej tudi to delo in skrb. »Zalka, ker si tako pridna, ti bom kupil aderco,« se je rad pošalil z njo, ko je prišel dobre volje domov. Te svoje obljube ni nikoli izpolnil, raje jo je dražil s tem, da jo je pocukal za dolgo, debelo, temno kostanjevo kito. Ker je bila drobna in živahnega obnašanja, ji je dal zdevek »škrablica«. Škrablica sem, škrablica tja, tega so se navadili vsi pri hiši, čeprav jo je tako nagajivo klical samo Franci. Naneslo je tako, da ji je dal še en vzdevek: »kuštravček«. Tratnikovim dekletom se je zazdelo prestaromodno, da bi Zalka nosila kito, ki se ji je v resnici zelo podala. Pregovorile so jo, da si je dala narediti trajno. Franciju je bilo zelo žal lepe kite, ki so jo v mestu najbrž zažgali, toda pomagati si ni mogel z drugim kot s to nagajivo besedo.

Kakor se je Zalka zelo hitro privadila vsakemu delu, se dolgo ni mogla hrani. Ni bila izbirčna, jedla je vse, kar so drugi, šle ji niso le močnate jedi. Temu se ni čuditi, kajti močnate jedi, kot so nudlji, knedli, cveki, nudlji in flike, bodejo vsakega, ki pride na Koroško. To je namreč koroška narodna jed, ki se je obdržala le še na kmetih. Pravijo, da si po močnati jedi dolgo sit, da dolgo drži.

»V vašem kraju jejo samo božavo,« jo je rad podražil Franci, kadar je pri taki jedi hitro položila žlico.

Prišel je čas, ko je Franci nehal klicati Zalko »škrablica« ali »kuštravček«. Je že tako na tem našem ljubem svetu! Tudi kmet, ki ima svojo žival vsak dan pred očmi, ne vidi in ne opazi, kako mu raste in se razvija. Šele sosed, ki pride v hlev, pohvali: »Kako so zrasli ti bikci, odkar jih nisem videl!« Tedaj tudi kmet vidi to, česar ni opazil v svoji vsakdanjosti.

Na to stvar so Francija opozorili njegovi vrstniki.

»Celo nevesto že imaš v hiši,« so menili taki, ki tudi o ženskah govore spoštljivo.

»Kako močna prha je postala Zalka! Nekateri namreč ne izbirajo besed.

»Ali ne vidiš, Franci, kako ritasta je že Zalka?« Najdejo se tudi taki, ki o spolnosti ne morejo govoriti drugače, kot da kvafajo in se na ta način izživljajo.

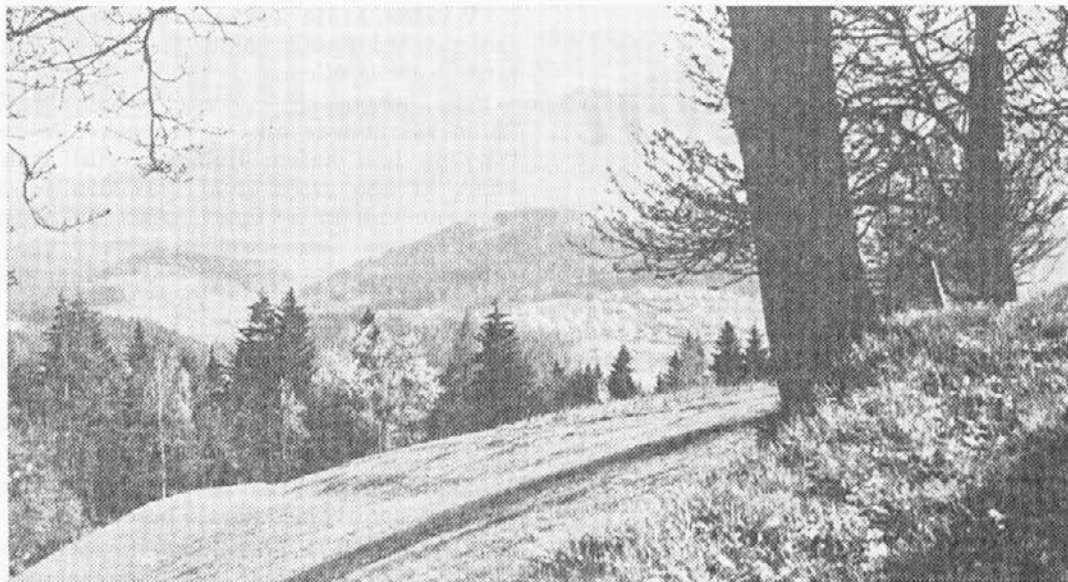
Franci je prisluhnil in spregledal. Priznati si je moral, da je doslej videl v Zalki le pridno in vestno delavko, popolnoma pa je zanemaril njen razvoj, ki je v letih, v katerih je bila ona, zelo hiter in močan. Odslej jo je gledal z drugačnimi očmi. Skrbno jo je opazoval, za kar je imel dovolj priložnosti, saj sta bila pri vsakdanjem delu večinoma skupaj. Ugotavljal je, da se je iz drobnega dekleta lepo razvila. Zrasla je, njene obline so postale vabljive. Boki so ji pobrali vsako obleko in so je izzivalno pozibavali. In njene prsi! Zdelo se mu je, kot da so to drobni, nežni popki, ki čakajo na ugodno vreme, da se razcveto; štrleli, silili so navzven, kot da hočejo zdaj zdaj prebosti obleko. Njene temne, nagajive oči so imele nenavaden lesk. Bil je še premlad in neizkušen, da bi mogel uginiti, kaj odseva iz njih. Nagajivost, kljubovalnost, izzivanje, razposajenost? Nič drugega ni mogel ugotoviti, kot da je v njih nekaj zelo privlačnega. Pogosto jo je opazoval pri hoji. Zdelo se mu je, kot da njeni boki naravnost izzivajo in vabijo za nekaj, kar je imel za pregrešno in prepovedano. Njegove radovedne in željne oči so visele neprestano na tem mladem bitju, kot da bi hotele nadomestiti to, kar so zamudile prej. Posebno se je mudil pri njenih nogah. V poletnih mesecih, ko je hodila bosonoga, se je naslanjal na belini in ljubki zaraščenosti; ker je nosila kratko obleko, je lahko opazoval lepa kolena, ki so bila očarljivo zaokrožena; kadar je imel srečo, je videl še za ped ali malo više. Kaj in kako je dalje, je samo slutil in si predstavljal v najlepši podobi. Večkrat si je močno zaželel zgrabiti, stisniti to nagajivo bitje k sebi, toda že v naslednjem trenutku je imel to za greh. Strah pred grehom, posebno še pred materjo, je bil vedno močnejši kot vsi čari mladega dekleta. Kaj bi vendar rekli mati, ki imajo na to svoje poglede? Pod nobenim pogojem se ne bi spoprijaznili, če bi se s tem dekletom podal dalje, kot to lahko stori pred njenimi očmi. Vse to je Franci vedno pogosteje premleval, preudarjal in obenem krotil strasti, ki so gorele v njem z vedno večjim ognjem. Zalkine oči so ga zapeljevale, njene prsi in boki so izzivali, vabili, ljubeč glas pa je pogosto pel:

»... premlad si še,

če mi pa greh storiš, od hiše grem.«

»Druve«

Daleč spodaj pa Sance

Pri Tratniku so spravili žito v kašto. Bila je precej dobra letina; vsi so bili zadovoljni in so se pošteno odkašljali po prahu, ki so se ga dobro najedli. Polne kóšte — predale za žito — je mati Tratnica pobožno zravnila z rokami, v žito je naredila znamenje križa z besedami: »Sveti križ božji! Hvala Bogu!« Te zahvale ni nikoli pozabila, kadarkoli so spravili pridelek pod streho. »Bo kruha, bo, samo da bi bilo še zdravje!« je še rada dodala. Bilo je opravljeno veliko in zelo važno delo.

Za košnjo otave je bilo še malo prezgodaj, zato je v verigi kmečkih del nastala majhna vrzel. Vendar ta kratek premor ne pomeni, da bi bili na kmetih brez dela, kajti vsak tak dan je treba izkoristiti za steljo, katere na gruntu ni nikoli zadosti, kaj šele preveč. V takem premoru lahko spraviš domov steljo, ki ti je kdaj prej ostala v lesu, ali pa si nasekaš nove.

Bilo je vročega, soparnega dne v avgustu. Sonce je kraljevalo na brezoblačnem nebu in dajalo vse od sebe. Suša je že bila. Vsa rast je tiščala nazaj k tlom, otava se je redčila in krtulila; vso naravo je močno žejalo. »Steljo, ki je ostala še v lesu, bo treba pripeljati domov!« je pri južini omenila mati Tratnica. »Da bo imel ofer Toni kaj delati. Sicer je tudi že zadnji čas, če ne, se bo osula,« je še pripomnila. Franci ni ugovarjal. Sam je vedel, da suhe stelje nima pomena spravljati domov; ko se osuje kopre, je manj vredna in tudi za sekanje, je bolj trda.

Po južini je Franci pripravil žlefe za vožnjo stelje. Žlefe so sila preprosto in praktično vozilo za steljo. Dve okroglici dolgi tri do štiri metre zbiješ nekoliko v trapez, v širino koloteka, to privežeš na sprednji podel voza, opremiš še z dvema dolgima verigama in vozilo je nared. Posebno pripravno je to vozila za vožnjo po bregu navzdol. Ker je razmeroma lahko, ga živina laže potegne v breg, nazaj v dolino pa taka fura ne goni, nasprotno, živina jo mora vleči tudi navzdol.

Nabrusil je tudi sekiro, brez katere iti v les je smrten greh, je že čul od očeta. Pri nalaganju stelje morata biti dva, zato je s Francijem šla tudi Zalka.

Kljub lahkim žlefam sta Pram in Šek počasi in s težavo lezla v breg. Podoba je bila, kot da se zdi volom neumno, da jih v

tej vročini spravljajo na pot. Največji sovražnik goveda so muhe in obadi, prav posebno v vročini. Otepa se jih, kakor ve in zna: z glavo, repom, z nogami, z ušesi in drgetanjem kože. Toda, naj se revše s temi svojimi pripomočki še tako oteplje in brani te nadloge, ne more se je popolnoma ubraniti; okoli izpostavljenega goveda krožijo kar celi roji, ki iščejo priložnost in mesto, da se morejo vsaj za trenutek vvesti na govedo in započiti oster rilček do krvi. Na trupu goveda so tudi mesta, kjer se ne more braniti; tako mora prenašati boleče ugrize, kajti mrčes za ta mesta dobro ve.

»Haj, Pram, hej no, Šek!« je kar naprej priganjal Franci in mahal z bičem po zraku mimo volov. Vse priganjanje pa ni zaleglo nič, vola sta stopala svojo počasno mero naprej.

V primerjavi s hudo vročino je bilo v lesu prijetno hladno. Sončni žarki so skozi krošnje dreves sicer našli pot na obrasla tla, toda te prelihe so bile premajhne; zdelo se je, kot da moč sonca mimogrede obvisi na vejah gostega drevja. V zraku je bilo čutiti prijeten duh po smoli, rastju in celo duh po trohnobi se je skladno mešal z ostalimi dišavami. Vse, kar v lesu odmre in strohni, je gnoj za drugo rast. Bilo je za čuda tiho. Vse živo se je brzkone pred vročino skrilo v svoja zavetja. Tišino je motilo edino brenčanje muh, ki so v rojih oblegovale Prama in Šeka.

Stelja je bila že v plaste; potegnila sta jo do mesta ob poti, kjer sta postavila žlefe. Čeprav sta bila vola pametna, se Franci ni zanesel na njiju. V srditi obrambi pred muhami bi se lahko primerilo, da bi se spozabila in nehote premaknila žlefe. Zavaroval se je tako, da je vola izpregel iz ojesa, ju z jarmom privezal k smreki, okoli katere je raslo košovje. Tu sta se lahko muhala in tako laže počakala, da bo stelja naložena. Nalaganje stelje na vozilo je delo, ki ga mora opraviti vajena roka, če ne, se to hudo maščuje. Spodnja plast mora biti naložena tako, da štrlijo rajlji navzgor, potem se stelja nalaga obratno.

Zalka se je navadila tudi tega opravila. »Jaz laže mečem veje na voz,« je trdil Franci in jo vselej pripravil k temu delu.

Ko sta nalagala steljo, je Franci nena doma prišel do velikega odkritja. Namreč, vse tisto, kar je bilo prej skrito njegovim

radovednim in poželjivim očem, se mu je zdaj razkazovalo kar samo od sebe, ne da bi se mu bilo treba za to vsaj malo potruditi. Ker je Zalka stala precej više od nje, mu je nehote in nevede razkazovala gole, lepo raščene noge. Medtem ko jih je prej v najboljšem primeru videl za ped nad koleno, je lahko zdaj njegov pogled skrivaj zdrknil povsem do kraja, do stične točke. Še več! Kadar se je sklonila in naravnala veje, so se pred njegovimi očmi zablisnile očarljive obline njenih bokov; spodnje perilo, ki se je tesno prilagalo, nikakor ni kazilo lepih oblin, ampak jih je celo poudarjalo.

Franci je bil ves omamljen. Duh po smoli, rastju in trohnobi je za njega izginil: njegovi čuti so zaznali povsem nekaj drugega, skrivnostnega, privlačnega; nekaj, o čemer se ni mogoče pravilno izraziti in je staro prav toliko kot človeštvo samo. V tej omami je imel še toliko razsodnosti, da je pazil, da ga pri prepovedanem početju ni zalotila Zalka. Da ne bi bilo teh prelepkih trenutkov prehitro konec, je podajal steljo počasi, po eno, dve veji. Zalka prav gotovo ni slutila, kaj se dogaja okrog nje. Poltiho je pela neko pesem, katero, tega v svoji veliki napetosti ni mogel vedeti; zapopadel je šele, ko je zapela svoj priljubljeni odlo-mek:

»... premlad si še,
če mi pa greh storiš, od hiše grem.«

Francijevo mlado telo je preletel nov, močnejši val strasti in komaj se je obvladal. Je res to greh, je skušal razmišljati, vendar treznih misli ni bil sposoben. Ogenj v njem je gorel z vedno večjim plamenom; požiral je razum in razsodnost, podžigal pa je strast. Zalka se je spet globoko sklonila.

»Franciiiiiii!«

Spokojno tišino opojnega ozračja je pretrgal prestrašen krik. Pregelal je ptico, ki je dremala na bližnji veji; s slišnim frfutanjem je odletela v drugo zavetje. Potem je bilo spet vse tiho. Franci se ni zavedal samega sebe. Njegove roke so podzavestno zgrabile to, kar se mu je ponujalo in kot otroka v zibel položile na mehki mah. Čutil je, da se mu je mlado telo voljno predalo. Na debelem mehkem mahu, sredi opojnega rastja in zakriti z visoko, zeleno praprotjo, sta se združili dve mladi telesi...

Pram in Šek sta medtem cedila obilne sline. Tako velike, da so se jima kot dolge debele niti vlekale iz gobca, se trgale in padale na tla, kjer so na mahu puščale belo, penasto sled. Leno sta prežvekovala, se srdito otepala muh in brezbrizno gledala v eno mero, kot da se ni nič zgodilo.

MISLI

Nevarno je biti iskren, če nisi neumen.
Oscar Wilde

Človek, ki ni več otrok, ne more več občutiti nobenega zadovoljstva v življenju.
Chaplin

Kdor je z ničem zadovoljen, ima vse, kar potrebuje.
Boileau

Janez Mrdavšič

O KNJIŽNICAH IN KNJIŽNIČARSTVU V RAVENSKI OBČINI

Knjižničarstvo je v ravenski občini dobro razvito, skrb zanj in njegov nadaljnji razvoj pa je skrb nas vseh, zato je prav, da se vsi tudi pobliže seznanimo z njim in njegovo problematiko.

ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA

Narodnoosvobodilni boj in socialistična revolucija sta bila boj za korenite spremembe vsega našega življenja, za nove medsebojne odnose, za pravico svobodnega odločanja. Razumljivo torej, da je ta proces preobražanja zajel tudi kulturo kot nepogrešljivo sestavino in način človekovega življenja. Kultura in umetnost sta bili živo vključeni v ta boj in v vizijo povojnega sveta, kakor so si ga predstavljali borci zanj.

Ena izmed posledic take usmeritve je bila tudi uredba o Narodni in univerzitetni knjižnici (NUK) in okrožnih študijskih knjižnicah, ki sta jo izdala jeseni leta 1945 SNOS in Narodna vlada Slovenije. Na tej podlagi so druga za drugo nastajale študijske knjižnice v Celju, Mariboru, Novem mestu, Ptujju, (Postojni), Novi Gorici, na Ravnah, v Kranju in Murski Soboti.

Študijsko knjižnico na Ravnah je ustanovil 3. februarja 1949 OLO Dravograd, nato pa so dolžnosti in pravice ustanovitelja prevzemali OLO Maribor, skupščina okraja Maribor in skupščina občine Ravne na Koroškem. Ustanovljena je bila torej kot »študijska knjižnica«, s tem pa sta bila določena tudi obseg in način njenega delovanja.

Kot študijska knjižnica je pod skrbnim vodstvom dr. Franca Sušnika, ki jo je očetovsko vodil polna tri desetletja, dosegla lepe uspehe. Zbrala je veliko knjig in drugega, predvsem rokopisnega in slikovnega gradiva. Dr. Sušnik je živel s kraji naše doline in vse Koroške, poznal je njihove potrebe in je izhajal iz njih, zato temeljne zasnove knjižnice še danes ni treba prav nič spreminjati.

Prostore za svoje delo je dobila knjižnica v ravenskem gradu, ta pa je po zaslugi krajevnih dejavnikov (predvsem železarne in občinske skupščine) v letih po vojni temeljito spremenil svoj zunanji in notranji videz.

Študijska knjižnica na Ravnah ni nikoli križem rok čakala na bralce, ampak je storila vse, da bi jih pritegnila, da bi v kar največji meri stregla njihovim potrebam, da bi utrla knjigam pot tudi v najbolj oddaljena naselja naše občine in med zamejske rojake. Marsikatera spodbuda njenega ravnatelja predstavlja uresničena tako živo vsebino našega vsakdanjega življenja, da je prav zato niti ne opažamo več.

LJUDSKE KNJIŽNICE

Študijska knjižnica je pomenila za Ravne in občino novost, medtem ko so imele ljudske knjižnice, predhodnice današnjih splošnoizobraževalnih knjižnic, tudi v krajih

Mežiške doline in vse današnje Koroške krajine takrat že daljšo tradicijo. Njihovi začetki segajo že v prejšnje stoletje, izraziteje pa se je knjižničarstvo pri nas začelo razvijati v obdobju med svetovnjima vojnama. Tudi delavska prosvetna društva so se zavedala velikega pomena in moči tiskane besede, zato so uvrščala knjižničarstvo med svoje temeljne dejavnosti.

Ob začetku okupacije se je narodna zavednost ljudi kazala tudi v tem, da so skrivaj odnašali knjige iz javnih knjižnic in jim iskali varnejša zavetja. Kljub tej ljubezni do njih in skrbi zanje pa se jih je le malo ohranilo do konca vojske. Večina jih je zgorela že v prvih tednih okupacije.

Po vojski se je knjižničarstvo znova hitro razmahnilo. Svoje knjižnice so ustanovljale delovne organizacije in njih sindikati, krajevne skupnosti, delavska prosvetna društva in drugi.

KOROŠKA OSREDNJA KNJIŽNICA

Burna povojna leta so tudi našim krajem spremenila življenjski ritem. Z naglim razvojem, z demokratizacijo vsega javnega življenja, z reformami šolstva, z uvedbo trajnega izobraževanja in izpopolnjevanja, s študijem iz dela in ob delu, s pravico in dolžnostjo samoupravnega odločanja ... pa so postavila tudi pred knjižničarstvo nove naloge in mu hkrati odprla nove možnosti. Terjala so kakovostno višji način organiziranosti in delovanja. Preživela se je doterdanja dvotirnost: »študijske knjižnice« — »ljudske knjižnice«. Bistvena razlika med njimi je bila v tem (ocenjujejo danes), da so študijske zadovoljevale potrebe po znanju — študiju, ljudske pa so zapolnjevale

občanom zgolj »prosti čas«. Poenotenje je bilo torej potrebno predvsem zato, ker ljudske knjižnice niso bile več kos nalogam, ki jih je prednje postavljalo življenje.

To dvotirnost je ukinil zakon o knjižnicah, sprejet leta 1961, popravljen in dopolnjen leta 1965. Med drugim je določil, da naj se vse knjižnice v republiki povežejo v skladno delujoč knjižnični sistem. Skupščinam slovenskih občin je naložil dolžnost, da imenujejo občinske matične knjižnice, tem pa, da povežejo knjižnice na svojem območju v občinsko knjižnično mrežo in poskrbijo za uspešnost njenega delovanja.

V skladu z določili zakona se je doterdanja Študijska knjižnica Ravne na Koroškem preimenovala v KOROŠKO OSREDNJO KNJIŽNICO — Študijsko knjižnico — RAVNE NA KOROŠKEM. Sprememba imena pa je seveda samo izraz vsebinskih sprememb v obsegu in načinu njenega delovanja.

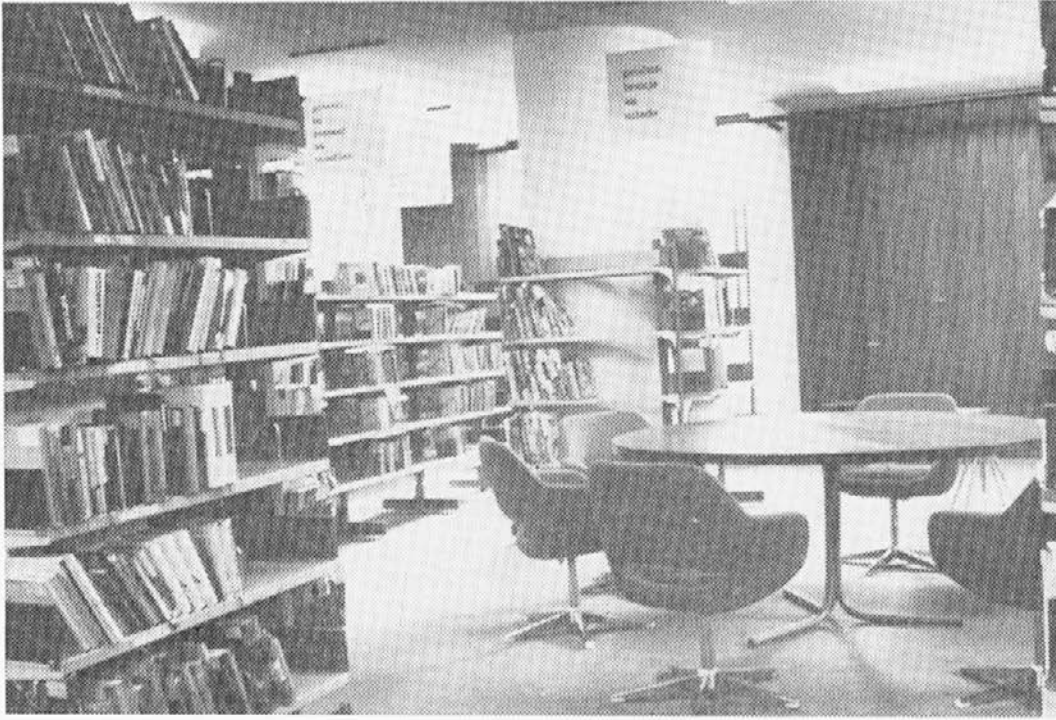
KNJIŽNICE V OBČINI RAVNE NA KOROŠKEM

Ljudske knjižnice so delovale takrat v vseh večjih krajih občine, pa tudi že v nekaterih manjših zaselkih Mežiške doline. V Podpeci, Žerjavu, Mežici, na Prevaljah, Ravnah in v Kotljah so jih ustanovila delavska prosvetna društva, v Črni in Šentanelu krajevni skupnosti (v Šentanelu tedanja vaška skupnost), knjižnico v Strojnski Reki in občasna izposojevališča v nekaterih manjših zaselkih pa Koroška osrednja knjižnica.

Tej je zakon o knjižnicah naložil dolžnost:

Pionirska knjižnica Leopold Suhodolčan na Ravnah

Splošno izobraževalna knjižnica na Prevaljah

da vse knjižnice v občini poveže v občinsko knjižnično mrežo;

da organizira centralno službo, ki bo kupovala in strokovno obdelovala knjižnično gradivo za vse knjižnice in ga razporejala po vsej mreži;

da mora načrtovati in izvajati posebne dejavnosti za pospeševanje bralne kulture in izrabo knjižničnega gradiva v vseh svojih enotah.

ORGANIZACIJA KNJIŽNIČNE MREŽE V OBČINI

Nove naloge niso bile lahko izvedljive, čeprav že tudi Študijska knjižnica dotodanjih ljudskih knjižnic ni puščala v nemar, ampak jim je po svojih močeh in v okviru svoje dokaj ozke pristojnosti že ves čas pomagala.

Dolžnosti in pravice občinske matične knjižnice je sprva odstopila ravenski ljudski knjižnici, ki je pod vodstvom prizadevnega Jožka Hermana dosegala lepe uspehe in je bila med vsemi ljudskimi knjižnicami v občini najbolj razvita. Pozneje je Koroška osrednja knjižnica organizirala matično službo v lastni hiši.

S tem, da je začela centralno naročati in obdelovati knjižnično gradivo tudi za dotodanje ljudske knjižnice, so te izgubile dotlej popolno samostojnost. Pomisleki o domnevni zapostavljenosti nekaterih krajev in morda res nekoliko pretiranih željah drugih so sprva porajali dvome o pravičnosti razporejanja knjižničnega gradiva. Morda je prav zaradi takih naziranj tudi prehod na zares enoten knjižnični fond Koroške osrednje knjižnice počasnejši, kot bi lahko bil. Še zmeraj po nekaterih knjižnicah drugače obravnavajo knjige, v katerih je lastništvo označeno z žigom prav te enote, in drugače tiste, ki imajo žig potujočega oddelka Koroške osrednje knjižnice. Ko bomo dokončno premagali tako miselnost in bomo lahko organizirali hitrejše pretakanje knjižnih fondov iz enote v enoto, bomo s tem opravili enega največjih možnih premikov v organiziranosti in delovanju občinske knjižnične mreže. Tega pa trenut-

no tudi iz čisto objektivnih razlogov še ne moremo izvesti.

Delo matične knjižnice za mrežo pa se ne omejuje samo na nakupe, strokovno obdelavo in razporejanje knjižničnega gradiva. Koroška osrednja knjižnica je s posebno številko svojih »Obvestil« seznaniła vse krajevne skupnosti, gradbene odbore, ki so vodili gradnjo ali prenavo poslopij, v katerih so bili predvideni tudi prostori za knjižnice, in vse šole s tem, kakšne prostore naj bi imele njihove knjižnice glede na standarde, ki veljajo za to dejavnost. Tesno je sodelovala s projektanti, nosilci in izvajalci naložb in skupaj z njimi načrtovala knjižnične prostore in opremo zanje. Hkrati s tem je neposredno in posredno — v tesni zvezi z občinsko kulturno skupnostjo, ki ima za knjižnično dejavnost polno razumevanje — združevala sredstva za te namene. Tako je bilo v Črni, tako na Prevaljah in Ravnah.

Da bi poskrbela za sodobno urejenost zunanjih enot in omogočila njihovim obiskovalcem prost pristop do knjižnega gradiva, je Koroška osrednja knjižnica s svojimi delavci na novo uredila fonde splošnoizobraževalnih knjižnic v Črni, Žerjavu, na Prevaljah in v nekdanji ljudski knjižnici na Ravnah, ki je v novih prostorih Pionirske knjižnice Leopold Suhodolčan dobila tudi nekatere povsem nove naloge.

Konec maja letošnjega leta je začel vodja matične službe pri Koroški osrednji knjižnici redno obiskovati zunanje enote. Knjižničarjem volonterjem, ki jih vodijo, svetuje in praktično pomaga pri njihovem delu. Seznanja jih z novimi knjigami, dopolnjuje kataloge zunanjih enot ipd. Ta oblika pomoči bo gotovo obrodila zaželene sadove, potrebna pa bo vse dotlej, dokler tudi zunanjih enot ne bodo vodili poklicni knjižničarji. To pa gotovo še ne bo tako kmalu.

V preteklih letih je matična knjižnica zagotavljala zunanjim enotam strokovno obdelano knjižnično gradivo, honorar za knjižničarje in del sredstev za čiščenje prostorov, vprašanje lastništva opreme pa je ostajalo nerešeno. Z večjim delom osnovnih sredstev teh enot je že doslej upravlja-

la Koroška osrednja knjižnica, z manjšim pa druge pravne osebe, predvsem krajevne skupnosti. Letos je prvič združila z občinsko kulturno skupnostjo več sredstev za te namene in je lahko predlagala dosedanjim lastnikom opreme, naj jo do konca leta brezplačno prenesejo na knjižnico, ta pa jih bo ustrezno amortizirala, vzdrževala in po potrebi nadomeščala. Prav tako bo lahko plačevala stroške ogrevanja, razsvetljave in čiščenja knjižničnih prostorov.

Po vsem tem ni več mogoče govoriti o kaki dvojnosti. Občina Ravne na Koroškem ima potemtakem organizirano knjižnično mrežo, ki jo sestavljajo vse splošnoizobraževalne knjižnice in matična knjižnica. Nobena izmed njih ni zunaj sistema, tudi matična ne. Tako povezane sestavljajo to, kar označujemo z izrazom Koroška osrednja knjižnica, samo kot celota lahko zadovoljujejo predvideni odstotek (80 %) potreb terena, ki ga pokrivajo s svojo dejavnostjo.

Ugotovitev, da občinska knjižnična mreža obstaja in deluje, pa seveda še ne pomeni, da v njeni organiziranosti in delovanju ni več slabosti. Delavci Koroške osrednje knjižnice se jih zavedamo in načrtujemo, kako jih bomo postopno odpravili.

KNJIŽNIČNI FOND KOROŠKE OSREDNJE KNJIŽNICE

Pri izpolnjevanju svojih knjižnih zalog se Koroška osrednja knjižnica, kolikor je to le mogoče, drži dogovorjenih razmerij. Ta priporočajo med leposlovno in drugo — poljudnoznanstveno — literaturo odnos 60:40 v korist leposlovja, med literaturo za odrasle in mlade bralce pa 70:30 v korist literature za odrasle.

Svoje zaloge knjižnica oblikuje in izpolnjuje z lastnimi nakupi, z obveznimi primerki, z odkupi republiške kulturne skupnosti, z darovi posameznikov in z zamenjavo.

Velikega pomena zanj so obvezni primerki. Dvakrat mesečno prejme brezplačno po en izvod vsega, kar v tem času natisnejo slovenske založbe za potrebe domačega knjižnega trga in v sodelovanju s tujimi založniki. S tako pridobljenim gradivom v precejšnji meri zadovoljuje potrebe matične knjižnice; obvezni primerki ji omogočajo sprotni pregled nad vso knjižno produkcijo v Sloveniji, ob njih pa se lahko preudarno odloča tudi za dodatne nakupe. Pravico do njih zagotavlja knjižnici leta 1971 sprejeti zakon o obveznem pošiljanju tiskov.

Pomemben vir gradiva so odkupi republiške kulturne skupnosti. Ti ne zajemajo vse slovenske knjižne produkcije, ampak samo izbrane naslove, zato pa te v več (3, 8, 16, 25) izvodi. Z njimi napaja knjižnica zunanje enote in potujoči oddelki.

Darila posameznikov in zamenjave ne predstavljajo v celotnem dotoku gradiva pomembnejšega vira, je pa prav po tej poti prišla v knjižnico marsikatera redkost, ki bi ji bila sicer nedosegljiva.

RAZPOREJANJE KNJIŽNIČNEGA GRADIVA

Pozornost, ki jo posveča Koroška osrednja knjižnica knjižnični mreži in njenim potrebam, se kaže tudi v lastnem nakupu in razporejanju knjižničnega gradiva. Leta 1980 je, recimo, kupila 2.557 knjig, a jih je obdržala v matični knjižnici samo 418,

druge pa je razporedila po zunanjih enotah.

V letu 1981 nadaljuje z enako politiko razporejanja, le da letos (predvsem zaradi velikih podražitev) najbrž ne bo mogla kupiti toliko knjig kakor lani, četudi je namenila za to več denarja kakor lansko leto.

Pomembna prvina pri razporejanju gradiva v posamezne enote so tudi bralci, njihova starost in poklic, njihovi interesi in zanimanja. Ti pa gotovo ne smejo biti edino merilo, saj morajo knjižnice in sestav njihovih knjižnih zalog odsevati tudi širše družbene interese. Politika nakupa in razporejanja knjig, ki bi tega ne upoštevala, bi splošnoizobraževalnih knjižnic ne dvigala na višjo raven, ampak bi ohranjala tip nekdanjih ljudskih knjižnic, ki so marsikje in marsikdaj res samo zapolnjevale »prosti čas bralcev«, kar pa, kot rečeno, ni več njihov edini namen.

Seveda pa vse knjižnice vsega gradiva ne bodo nikoli imele, pa ne samo zato, ker je to kratko in malo nemogoče, ampak bi tudi smotno ne bilo. Tudi zato Koroška osrednja knjižnica ne obremenjuje zunanjih enot s knjigami, ki bralci po njih redko segajo, so pa tudi te vključene v skupni knjižni fond knjižnice in so na voljo bralcem vse mreže, le manjši del samo v prostorih matične knjižnice; tiste namreč, za katere velja poseben režim izposoje.

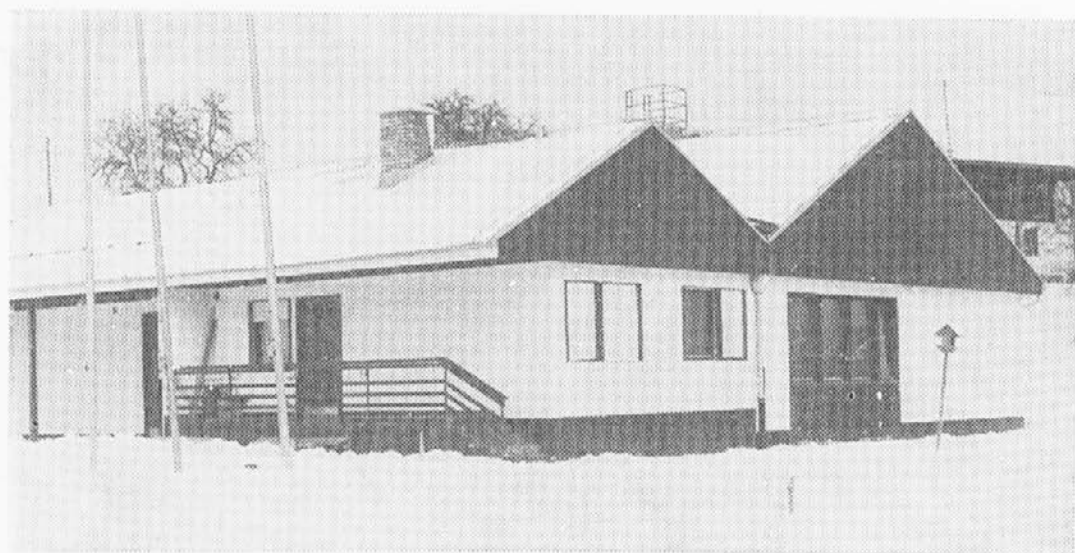
IZRABA KNJIŽNIČNEGA GRADIVA

Novi, ustrežnejši prostori, ki so jih pridobile knjižnice v Črni, na Prevaljah in Ravnah, prost pristop do knjig, večji dotok knjižnih novosti, vse akcije, ki jih je organizirala knjižnica, da bi povečala izrabo knjižničnega gradiva, in še nekateri drugi vzroki so pripeljali do večjega števila obiskov v knjižnicah in do večje izposoje. Leta 1979 so si izposojevalci v vseh naših enotah izposodili 80.124 knjig, lani pa 81.166. Medtem ko je v prvem polletju lanskega leta izposodila Koroška osrednja knjižnica v vseh svojih enotah 47.998 knjig, jih je letos v enakem obdobju že 49.109. Število obiskov se je v prvem polletju letošnjega leta povečalo za 6.684.

Lokacija Pionirske knjižnice Leopold Suhodolčan in njene žive knjižne zaloge tudi za odrasle bralce so nekoliko povečale obisk in izposajo v matični knjižnici. Za izposajo v njej pa je značilna še ena sprememba. Odkar smo začeli bolj kot prej izposojati knjige tudi na dom, je upadla izposoja v bralnicah. Ker se razmerje med njima umirja, lahko sklepamo, da si izposojajo v bralnicah le še tisti uporabniki, ki jim to narekujejo neugodne domače razmere, in tisti, ki si izposojajo gradivo, dostopno samo pod posebnimi pogoji; tudi tisto, ki si ga Koroška osrednja knjižnica izposodi zanje z medknjižnično izposajo iz drugih knjižnic.

POPULARIZACIJA KNJIŽNIČNEGA GRADIVA IN DELO Z BRALCI

Obiskovalci Koroške osrednje knjižnice so zelo različni, saj prihajajo v njene enote cicibani in upokojenci, ljudje z dokončano osnovno šolo pa magistri in doktorji znanosti, strokovnjaki humanističnih in naravoslovno-tehničnih ved. Različne so njihove temeljne usmeritve, še bolj različna

Osnovna šola na Lokovici

pa so njihova postranska zanimanja. Ta segajo na vsa področja človekove ustvarjalnosti in zajemajo vse zvrsti in oblike književnosti. Bralci iščejo v knjižnici temeljne informacije o določenem pojavu ali dogodku, pa tudi temeljitejše znanstvene odgovore na določena vprašanja. Del bralcev dobro pozna literaturo s področja, ki jih zanima, drugim jo je treba svetovati in iskati po katalogih.

Da bi jih kar najbolj seznanila s knjižničnim fondom, objavlja knjižnica v Koroškem fužinarju sezname novitet, vsak mesec razstavi vse knjižne novosti in prireja občasne komentirane tematske razstave. Taki sta bili, recimo, razstavi knjižnih zbirk, namenjenih otrokom in mladini, pa razstava leposlovne in znanstvene literature o NOB na Slovenskem. Veliko število obiskovalcev, zlasti šolske mladine, ki prihaja na razstave organizirano, vedno znova potrjuje smotrnost takih prireditev.

Popularizaciji knjižničnega gradiva in seznanjanju z njim so namenjeni tudi literarni večeri in nekatere druge občasne prireditve, ki jih prireja Koroška osrednja knjižnica. Pri načrtovanju in izvajanju letih daje nekaj prednosti cicibanom, pionirjem in mladini. Nekatere teh oblik (pravilnične ure, literarne uganke...) izvaja razen v matični in Pionirski knjižnici Leopold Suhodolčan na Ravnah tudi po zunanjih enotah, kar pa, žal, zaradi prostorske utesnjenosti ni mogoče prav po vseh knjižnicah občine.

Reformirana šola, predvsem pa sodobno življenje z vedno novimi potrebami in zahtevami terja že od mladega človeka, da se nauči poiskati in samostojno uporabljati literaturo in drugo gradivo. Nekaj temeljnih napotkov za to dobijo učenci in dijaki pri urah skupinskega uvajanja v knjižnico in v uporabo knjižničnega gradiva. Po dogovoru z nekaterimi delovnimi organizacijami, zlasti z železarno, prireja Koroška osrednja knjižnica uvajalne ure tudi za njihove novosprejele delavce.

Bralcem, ki že vrsto let obiskujejo katero izmed enot Koroške osrednje knjižnice, si izposodijo in preberejo največ knjig in tudi sicer izpričajo svojo navezanost na dobro knjigo, posvetijo knjižnici, odbor za knjigo pri ZKO in Društvo koroških knjižničarjev vsako leto posebno pozornost. Povabijo jih na srečanje s tem ali onim znanim književnikom in jim podelijo skromna

knjižna darila. Akcijo smo imenovali »Iščemo zvestega bralca«, srečanje je vsako leto v drugem kraju občine, zveste bralce pa izberejo knjižničarji vseh enot občinske mreže. Žal pa tudi v tem primeru ni mogoče zajeti vseh, ki bi si tako pozornost zaslužili.

Knjižnični delavci so zavzeti za oblike dela z mladimi in odraslimi bralci, prav te pa odpirajo veliko novih možnosti, ki pa jih knjižnica s sedanjim številom zaposlenih delavcev v še večjem obsegu ne more izvajati.

POSEBNE NALOGE KOROŠKE OSREDNJE KNJIŽNICE

Kakor bi bilo nedopustno, če bi Koroška osrednja knjižnica ne izpolnjevala predvsem svojih obveznosti, ki jih ima kot občinska matična knjižnica, prav tako bi bilo neodgovorno in nesmotno, ko bi zamenjala ali morda celo opustila vrsto posebnih dejavnosti in zbirk, ki jih je zasnovala in razvijala v tridesetih letih svojega delovanja, čeprav ji zakon o knjižnicah skrbi zanje prav posebej ne nalaga.

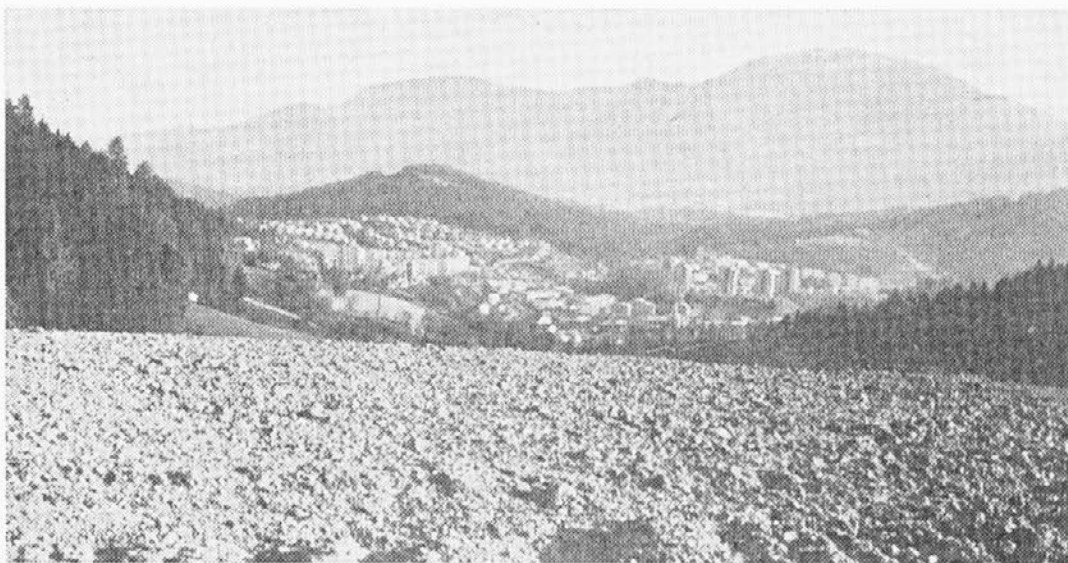
To velja še posebej za domoznansko zbirko in njene oddelke. V tej knjižnici zbira in želi zbrati vsaj vso najpomembnejšo literaturo, ki se kakorkoli nanaša na Koroško, njeno preteklost in na sodobno problematiko koroških Slovencev, in prav vse, kar zadeva kraje in ljudi današnje Koroške krajine.

V ta namen izloča iz svojih zalog vse ustrezno gradivo, ga na novo obdeluje in postavlja, hkrati pa sproti dopolnjuje z vsem, kar so napisali in pišejo ljudje, ki so se rodili ali ustvarjali na območju Koroške krajine, kar so o njej napisali domači in drugi avtorji, kar na njenem območju natisnejo domače tiskarne in kar po naročilu naših naročnikov natisnejo zanje drugi.

Še prav posebno skrb posveča knjižnica domačim izdajam Prežihovih del in njih prevodom v tuje jezike, dokumentom in pričevanjem o njegovem življenju in delu.

Obsežna in dokaj popolna je zbirka izdaj in prevodov del Leopolda Suhodolčana, ki so, kot vemo, prevedene v mnoge svetovne jezike.

Seveda pa knjižnica ne zbira samo knjig, brošur in drobnih tiskov, ki se nanašajo na Koroško in Koroško krajino, ampak tudi drugo dostopno gradivo. V tridesetih

Gradimo, gradimo

letih je zbrala v svojem rokopisnem oddelku veliko dragocenih rokopisov, v kartografskem veliko najrazličnejših zemljevidov in kart, zbrala je veliko fotografskega in drugega gradiva.

Zadnje čase načrtneje zasleduje tudi izide gramofonskih plošč in kaset, diafilmov in drugega avdiovizualnega gradiva, ki sodi v domoznansko zbirko, in ga pazljivo zbira.

Gradivo pomeni in bo vse bolj pomenilo nujno podlago za vse vrste raziskovalnih in drugih nalog, vezanih na preteklost, sedanjost in prihodnost Koroške sploh in Koroške krajine še posebej.

Dr. Franc Sušnik je prav tej zbirki posvečal posebno skrb in pozornost. Koroška osrednja knjižnica združuje sredstva zanjo z raziskovalnimi skupnostmi koroških občin, ki se zavedajo njenega pomena in podpirajo njen razvoj.

Vse zbrano gradivo pa dobi pravo vrednost in pomen šele takrat, ko je strokovno obdelano in dostopno uporabnikom. Tudi kompleti časopisov in časnikov ne koristijo veliko, če ne nastaja sproti tudi razvid (bibliografija) vsega, kar v njih izide in je za naše kraje s kateregakoli vidita zanimivo. Sestavljanje teh razvidov je zamudno delo in terja veliko natančnost, vendar ga knjižnični delavci vestno opravljajo, saj vedo, da šele s tem osmišljajo prizadevanja in skrb za domoznansko zbirko.

KRAJINSKI ZNAČAJ KOROŠKE OSREDNJE KNJIŽNICE

Temeljne enote knjižničarskega sistema v Sloveniji so torej občinske matične knjižnice z mrežo krajevnih splošnoizobraževalnih knjižnic in izposojevališč na svojem območju. Tip regionalne matične knjižnice, ki bi za vso regijo opravljala matično dejavnost, se ni uveljavil, se pa lahko občinske matične knjižnice dogovorijo za nekatere skupne akcije in tako izvajanje nalog, ki bo izključevalo podvajanja zamudnih in dragih opravil in nesmotrno uporabo denarja, združenega za potrebe knjižničarstva.

Domoznanska zbirka Koroške osrednje knjižnice, kakor je zasnovana in zamišljena, vsekakor sodi med dejavnosti, ki knjižnica pri njih že od vsega začetka upošteva potrebe vse Koroške krajine. To pa seveda ne izključuje domoznanskih zbirk v drugih knjižnicah Koroške krajine, a tudi ne v

knjižnicah znotraj njene lastne mreže, vendar v drugačnem obsegu in z drugačnimi poudarki.

Regionalne potrebe pokriva Koroška osrednja knjižnica tudi z bogatim gradivom, ki bralci po njem ne posegajo ravno vsak dan, ga pa kar pogosto vendarle nepogrešljivo potrebujejo. Med uporabniki tega gradiva je že vrsto let vsaj trideset odstotkov občanov drugih koroških občin.

Vedno več je tudi tistih uporabnikov iz drugih občin Koroške krajine, ki segajo po gradivu, zbranim v Marksistični bralnici Koroške osrednje knjižnice. V njej je knjižnica zbrala okrog pet tisoč enot družboslovne literature, prav to zbirko še posebej skrbno dopolnjuje z dostopno aktualno literaturo (tudi v drugih jugoslovanskih jezikih) in pri tem še bolj kot v drugih primerih upošteva potrebe in želje uporabnikov.

Gotovo je v interesu vse Koroške krajine, da knjižnica še naprej bogati zbirko enciklopedij (tudi tujih), slovarjev in druge podobne literature. Nedopustno bi bilo mirno gledati, kako veliko bogastvo te zbirke pred našimi očmi zastareva, ne da bi ga v okviru možnosti poskušali pomlajevati z novimi izdajami.

Res je, da se vedno bolj uveljavlja medknjižnična izposoja in si za potrebe bralcev lahko potemtakem izposodimo gradivo tudi v drugih, večjih knjižnicah, toda tudi te ne bi mogle zadovoljevati vseh potreb, če bi med njimi in povprečno ali celo podpovprečno razvitimi občinskimi matičnimi knjižnicami ne bilo takih, ki resnično lahko zadovoljijo osemdeset odstotkov vseh potreb širšega območja.

PEREČI PROBLEMI IN NAČRTI KOROŠKE OSREDNJE KNJIŽNICE

Koroška osrednja knjižnica je upravni organ gradu Ravne, ki zanj veljajo načela spomeniškega varstva. Njegovega osrednjega dela zato ni dovoljeno spreminjati, to pa je v veliki meri vplivalo na določitev namembnosti prostorov v njem. Kljub svojim razsežnostim ti ne omogočajo niti ravno najbolj učinkovite organizacije tekočega dela, sploh pa ne, da bi lahko začeli z dokončnim urejanjem domoznanske zbirke in njenih oddelkov, saj bi za vsakega izmed njih potrebovali poseben prostor. To še posebej velja za razstavni del Kuhar-Prežihovega seminarja in za ustre-

no opremljeno medioteko, v kateri bi lahko posredovali uporabnikom vsak trenutek tudi avdiovizualno gradivo, ki ob knjigi postaja vedno pomembnejši in učinkovitejši vir informacij in znanja. Brez take medioteke Koroška osrednja knjižnica v prihodnosti ne bo mogla opravljati svojih nalog tako, kot jih je v preteklih desetletjih, ko je še lahko shajala brez nje. Prej ko bomo lahko začeli s tem delom, lažje bomo pristorili vsaj del že zamujenega in ubrali korak s časom. Da pa bomo to lahko storili, bo potrebno veliko razumevanja in pomoči vseh, ki želijo, da bi Koroška osrednja knjižnica tudi v novih razmerah ostala in pomenila to, kar je pomenila v preteklih desetletjih. V prostorih, s katerimi sedaj razpolaga, je to nemogoče.

Prostorska stiska, ki tare knjižnico in ji onemogoča učinkovitejše delo in normalen razvoj, pa ni njen edini problem. Vsem naštetim nalogam z dosedanjim številom zaposlenih delavcev ne bo kos, zato bo treba resno razmišljati o kadrovski okrepitvi, ki pa bo morala biti v skladu z nakazanimi perspektivami in potrebami matične knjižnice in vse občinske knjižnične mreže.

Z novim koledarskim letom nameravamo opustiti pobiranje izposojnine, kar je večina slovenskih knjižnic že storila, in uvesti članarino. S tem bo odpadlo veliko zamudnega dela in drugih nevšečnosti. Višina članarine bomo določili v dogovoru s kulturno skupnostjo, članske izkaznice pa bodo veljale za vso knjižnično mrežo. Predvidena sprememba bo precej poenostavila finančno poslovanje, hkrati pa bo omogočala zanesljiv pregled nad številom članom, ki nam je potreben, če želimo izdelati kakršnokoli analizo dela knjižnične mreže kot celote in katerekoli knjižnice v njej. Pričakujemo, da bodo delegati skupnosti in bralci naša prizadevanja razumeli in jim ne bodo nasprotovali.

Ko bo ta informacija izšla, bo verjetno sprejet že nov zakon o knjižničarstvu. Bistvenih strokovno organizacijskih sprememb najbrž ne bo uzakonjeval, bo pa v njem vsa problematika natančneje obdelana in usklajena z drugimi zakoni, ki urejajo splošna vprašanja kulture in naše samoupravne organiziranosti.

Izkušnje iz preteklosti navdajajo knjižnične delavce z optimizmom, saj smo prepričani, da bomo s skupnimi močmi vseh prizadetih tudi v prihodnosti lahko uspešno reševali probleme, ki trajno obstajajo v zvezi s knjižničarstvom v občini Ravne na Koroškem. Zavedamo se tudi trenutnega gospodarskega položaja, zato z denarjem, ki nam je na voljo, ravnamo skrajno varčno in preudarno.

Viktor Levovnik

Koroški

Pozdravljena bodi, Koroška prelepa,
polna krasot si, skritih dobrav!
Svedok si, iz davnine prerok —
s knežjega kamna pošiljaš pozdrav!

Slovenska naj pesem doni po planjavah,
kjer Drava in Zilja skrivnostno šumi,
slovenska beseda v vaseh naj domuje,
tako nas knežji kamen uči!

Šolski center Ravne na Koroškem

daje poročilo za šolsko leto 1980-81

Na referendumu 23. decembra 1980 so se delavci gimnazije in šolskega centra odločili, da bodo od 1. 1. 1981 dalje združili delo in sredstva ter poslovali pod firmo ŠOLSKI CENTER RAVNE NA KOROŠKEM.

11. maja so delavci in učenci sprejeli nov statut, h kateremu sta dala soglasje ustanovitelja SO Ravne na Koroškem in železarna Ravne na Koroškem. Statut upošteva nove usmeritve in programe, ki so v skladu z zakonom o usmerjenem izobraževanju.

Od 1. 1. do 31. 8. 1981 je bil ravnatelj novega šolskega centra Janez Brglez, pomočnik ravnatelja pa Tone Golčer.

Svet šole je na svoji seji 27. julija 1981 v skladu s statutom šole imenoval z veljavnostjo od 1. 9. 1981 dalje za ravnatelja Antona Golčerja, profesorja biologije, za predstojnika kovinarske in metalurške usmeritve Janeza Brgleza, prof. Ze-Zg, za predstojnika pedagoške usmeritve Erno Kožar, prof. An-Ne, za predstojnika naravoslovno matematične usmeritve pa Mihaela Kodrina, profesorja biologije.

V okviru Šolskega centra Ravne so v šolskem letu 1980/81 delovale naslednje šole za mladino:

a) Poklicna kovinarska in metalurška šola

— 1. razred: 116 + 16 = 132 učencev

— 2. razred: 108 + 17 = 125 učencev

— 3. razred: 91 + 14 = 105 učencev

Skupaj: 315 + 47 = 362 učencev

Ob zaključku šolskega leta je uspešno izdelalo razred 353 (97,5 %) učencev.

Zaključni izpit so uspešno opravili 103 (98,1 %) učenci.

Od tega:

— strojni ključavničarji:

1. Brusnik Bojan — Kotlje

2. Čapelnik Jurij — Prevalje

3. Franc Jože — Ravne na Koroškem

4. Gorenšek Boris — Brdinje

5. Hartman Stanislav — Slovenj Gradec

6. Jelen Drago — Črna na Koroškem

7. Juvan Rajko — Ravne na Koroškem

8. Kačič Dušan — Ravne na Koroškem

9. Kajžer Boris — Prevalje

10. Kacil Jože — Brdinje

11. Kac Miran — Dravograd

12. Knez Gvido — Črna na Koroškem

13. Kogelnik Metod — Prevalje

14. Kogelnik Ciril — Prevalje

15. Korbar Iztok — Ravne na Koroškem

16. Kočevar Darko — Slovenj Gradec

17. Kobal Milenko — Ravne na Koroškem

18. Krajnc Mirko — Prevalje

19. Lasnik Rudi — Mežica

20. Levar Jože — Brdinje

21. Lešnik Franjo — Prevalje

22. Lipovnik Danijel — Dobrije

23. Lužnik Ivan — Slovenj Gradec

24. Lužnik Igor — Slovenj Gradec

25. Novak Ivan — Mislinja

26. Pajnik Anton — Ravne na Koroškem

27. Pečoler Anton — Dravograd

28. Plevnik Bojan — Ravne na Koroškem

29. Pisnik Mladen — Prevalje

30. Piko Marjan — Črna na Koroškem

31. Pisar Janko — Mežica

32. Rabuza Miroslav — Mežica

33. Repotočnik Rado — Mežica

34. Sadovnik Maks — Ravne na Koroškem

35. Saitl Brane — Mežica

36. Slekovec Niko — Črna na Koroškem

37. Stropnik Gorazd — Mežica

38. Štern Branko — Dobja vas

39. Tasič Aleksander — Ravne na Koroškem

40. Tušek Janez — Brdinje

41. Založnik Bojan — Črna na Koroškem

42. Zavratnik Bojan — Mežica

— strugarji:

43. Benko Stanislav — Mežica

44. Blatnik Jože — Mežica

45. Horvat Marija — Dravograd

46. Hovnik Ciril — Sele

47. Hribernik Vladimir — Dovže

48. Karpač Slavko — Prevalje

49. Kaučič Jože — Žerjav

50. Kaiser Tomislav — Dravograd

51. Krajnc Sašo — Mežica

52. Kunc Ivan — Koprivna

53. Laznik Franc — Brdinje

54. Ledinek Danica — Mežica

55. Mesarič Jože — Mislinja

56. Miklavc Jožica — Ravne na Koroškem

57. Mlinar Igor — Mežica

58. Mravljak Milan — Dobja vas

59. Ošep Darko — Prevalje

60. Plešej Srečko — Prevalje

61. Potočnik Marija — Mežica

62. Skitek Jože — Poljana

63. Slatinek Bogomir — Slovenj Gradec

64. Veber Stanislav — Radlje ob Dravi

65. Vindiš Franc — Ravne na Koroškem

66. Vravnik Alojzija — Ravne na Koroškem

— konstrukcijski ključavničarji:

67. Apačnik Jurko — Slovenj Gradec

68. Brenčur Tone — Podvelka

69. Golob Marko — Dravograd

70. Hrašnan Borut — Dravograd

71. Iskrač Terezija — Prevalje

72. Jamnik Silva — Kotlje

73. Lužnic Zvonko — Dravograd

74. Mori Zdravko — Dravograd

75. Pandev Danica — Ravne na Koroškem

76. Pečovnik Jože — Dravograd

77. Remic Jurij — Dravograd

78. Štafunko Ivan — Dravograd

79. Viltušnik Branko — Dravograd

80. Zolger Miran — Smartno

— rezkalci:

81. Čebulj Branko — Ravne na Koroškem

82. Glinšek Janez — Slovenj Gradec

83. Hovnik Jože — Ravne na Koroškem

84. Klančnik Ivan — Ravne na Koroškem

85. Ledinek Marjana — Mežica

86. Mongus Peter — Dravograd

87. Paradiž Marjan — Ravne na Koroškem

88. Ravšer Samo — Mežica

89. Senica Marija — Prevalje

90. Sovič Darinko — Ravne na Koroškem

91. Studenčnik Marina — Dolga brda

92. Tratnik Ivan — Ravne na Koroškem

93. Tuksar Anton — Kotlje

— brusilci:

94. Krajnc Božidar — Ravne na Koroškem

95. Mager Dragica — Podkraj

96. Močivnik Damjan — Prevalje

97. Plazl Marjana — Prevalje

98. Plazovnik Branko — Črna na Koroškem

99. Polenik Konrad — Ravne na Koroškem

100. Zorman Edvard — Prevalje

— ključavničarji:

101. Lepen Igor — Prevalje

102. Mlekuš Bojan — Slovenj Gradec

— orodjarji:

103. Ošlak Andrej — Slovenj Gradec

b) Strojna tehniška šola:

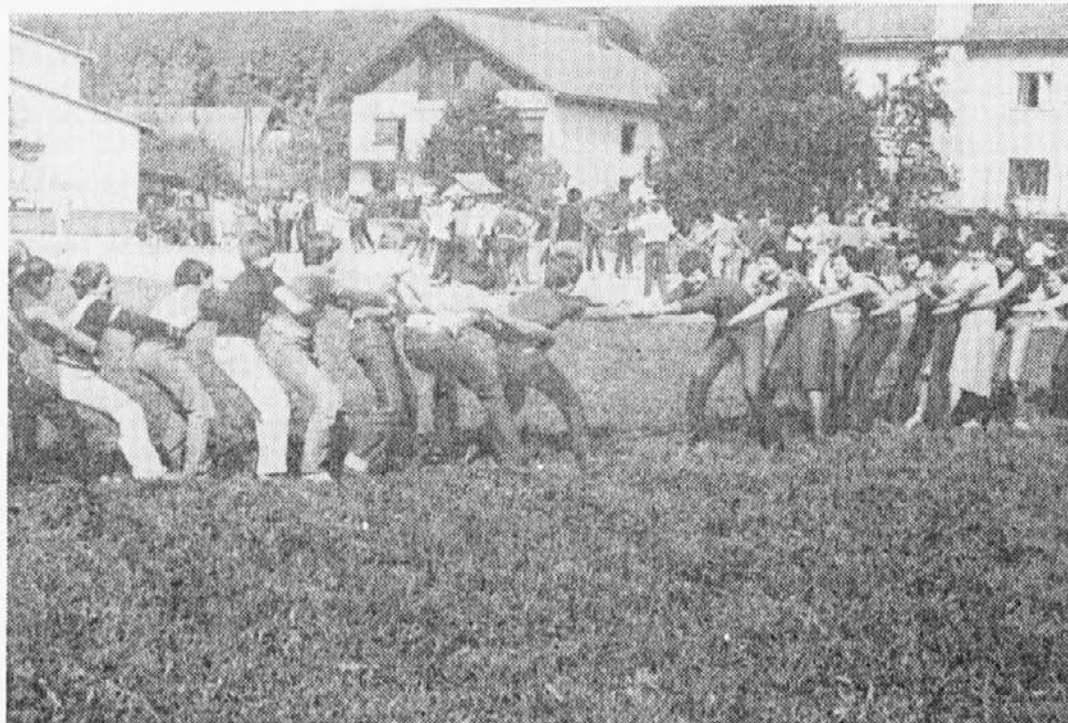
— 1. razred: 26 + 6 = 32 učencev

— 2. razred: 31 + 2 = 33 učencev

— 3. razred: 23 + 7 = 30 učencev

— 4. razred: 27 + 6 = 33 učencev

Skupaj: 107 + 21 = 128 učencev

Med rekreativnim odmorom

Piramida

Ob zaključku šolskega leta je uspešno izdelalo razred 123 (91,1 %) učencev. Zaključni izpit je uspešno opravilo 33 (100 %) učencev:

1. Ačko Adrijana — Ravne na Koroškem
2. Banko Margit — Prevalje
3. Bevc Drago — Ravne na Koroškem
4. Geršak Dejan — Črna na Koroškem
5. Glavič Matjaž — Slovenj Gradec
6. Gostenčnik Ivan — Slovenj Gradec
7. Horvat Marjetka — Ravne na Koroškem
8. Ipavic Igor — Mežica
9. Janežič Roman — Črna na Koroškem
10. Kadiš Sonja — Ravne na Koroškem
11. Kavdik Bojan — Slovenj Gradec
12. Klug Branko — Muta
13. Koroš Stanislav — Libeliče
14. Kotnik Karel — Ravne na Koroškem
15. Kumer Friderik — Črna na Koroškem
16. Lipnik Franjo — Slovenj Gradec
17. Matečko Josip — Ravne na Koroškem
18. Motaln Edvard — Prevalje
19. Panzi Zlatko — Muta
20. Peruš Bernarda — Ravne na Koroškem
21. Petrič Jožef — Črna na Koroškem
22. Predikaka Vilko — Mežica
23. Roner Igor — Slovenj Gradec
24. Sajovic Niko — Dravograd
25. Simetinger Samo — Mežica
26. Stradovnik Jožef — Slovenj Gradec
27. Spiler Ljudmila — Prevalje
28. Toplak Viljem — Ravne na Koroškem
29. Vauh Bojan — Trbonje
30. Vavče Marko — Ravne na Koroškem
31. Viderman Ivan — Libeliče
32. Vrhovnik Franjo — Ravne na Koroškem
33. Vukovič Darko — Ravne na Koroškem

c) Šola za specializirane metalurške delavce:

- 1. razred: 19 + 0 = 19 učencev
- 2. razred: 20 + 4 = 24 učencev
- Skupaj: 39 + 4 = 43 učencev

Ob zaključku šolskega leta je uspešno izdelalo razred 32 (74,4 %) učencev. Zaključni izpit je opravilo 18 (75 %) učencev; od tega:

— jedkarji:

1. Čerenjak Miran — Kotlje
2. Čuješ Anica — Leše
3. Koren Srečko — Pameče
4. Makan Zorko — Ravne na Koroškem
5. Mlačnik Olga — Črna na Koroškem

6. Praper Anica — Mežica
7. Repotočnik Branko — Ravne na Koroškem
8. Šteharnek Jože — Tolsti vrh
9. Pešl Olga — Muta

— valjavci:

10. Bobek Zoran — Ravne na Koroškem
11. Kokučnik Bojan — Ravne na Koroškem
12. Križovnik Drago — Slovenj Gradec
13. Kupec Mirko — Črna na Koroškem
14. Osojnik Rado — Črna na Koroškem

— talilci elektro peči:

15. Gabrovec Tonček — Dravograd
16. Hribernik Avgust — Dravograd
17. Kolar Srečko — Ojstrica
18. Štefančič Ljubo — Ravne na Koroškem

č) Gimnazija pedagoške smeri:

- 1. razred: 10 + 44 = 54 učencev
- 2. razred: 4 + 28 = 32 učencev
- 3. razred: 13 + 51 = 64 učencev
- 4. razred: 8 + 55 = 63 učencev
- Skupaj: 35 + 178 = 213 učencev

Ob zaključku šolskega leta je 210 (98,6 %) učencev gimnazije pedagoške smeri uspešno zaključilo razred. Od tega jih je 63 (100 %) uspešno opravilo zaključni izpit.

d) Gimnazija splošne smeri:

- 1. razred: 33 + 63 = 96 učencev
- 2. razred: 28 + 72 = 100 učencev
- 3. razred: 31 + 70 = 101 učencev
- 4. razred: 33 + 64 = 97 učencev
- Skupaj: 125 + 269 = 394 učencev

Ob zaključku šolskega leta so učenci gimnazije splošne smeri dosegli 100% uspeh. Od tega jih je 97 (100 %) uspešno opravilo zaključni izpit.

Zaključne izpite so uspešno opravili:

a) GIMNAZIJA splošne smeri: (33 + 64 = 97)

1. Černe Alojz — Kotlje
2. Hovnik Zdenko — Slovenj Gradec
3. Jamnik Marko — Ravne na Koroškem
4. Laure Mitja — Slovenj Gradec
5. Majcen Marjan — Slovenj Gradec
6. Majerič Slavko — Prevalje
7. Matvos Darko — Slovenj Gradec
8. Mrmolja Uroš — Šmartno
9. Perovič Dušan — Prevalje
10. Plešej Franc — Slovenj Gradec
11. Pušnik Danilo — Ravne na Koroškem
12. Bivšek Marina — Mežica
13. Godec Irma — Slovenj Gradec
14. Hodnik Jelka — Slovenj Gradec
15. Kavšak Joža — Ravne na Koroškem
16. Kobolt Mira — Slovenj Gradec
17. Krejan Tatjana — Slovenj Gradec
18. Krof Pavla — Prevalje
19. Lihteneger Darja — Prevalje
20. Merc Rozalija — Prevalje
21. Oder Vera — Ravne na Koroškem
22. Osenjak Mirjana — Ravne na Koroškem
23. Pogorevčnik Lilijana — Ravne na Koroškem
24. Potočnik Valerija — Ravne na Koroškem
25. Rus Jelka — Ravne na Koroškem
26. Štepančič Majda — Slovenj Gradec
27. Strmčnik Lilijana — Ravne na Koroškem
28. Šipek Alenka — Ravne na Koroškem
29. Šisernik Suzana — Ravne na Koroškem
30. Šteharnek Jožica — Prevalje
31. Štumberger Sabina — Slovenj Gradec
32. Tasič Marija — Mislinja
33. Vrčkovnik Bojana — Mežica
34. Čepin Gorazd — Črna na Koroškem
35. Čeru Mladen — Ravne na Koroškem
36. Čivnik Vlado — Ravne na Koroškem
37. Haramija Mladen — Ravne na Koroškem
38. Hovnik Marko — Ravne na Koroškem
39. Iglar Darko — Mežica
40. Pregel Darko — Ravne na Koroškem

41. Presečnik Igor — Slovenj Gradec
42. Reiser Andrej — Mežica
43. Žak Janez — Mežica
44. Celcer Meta — Slovenj Gradec
45. Fajmut Mirjana — Ravne na Koroškem
46. Jamer Valerija — Ravne na Koroškem
47. Krebs Irma — Ravne na Koroškem
48. Lagoja Blanka — Prevalje
49. Lenassi Simona — Ravne na Koroškem
50. Levar Polana — Ravne na Koroškem
51. Medved Andreja — Ravne na Koroškem
52. Oblak Darja — Ravne na Koroškem
53. Ošlovnik Darja — Ravne na Koroškem
54. Planinšec Almira — Slovenj Gradec
55. Podmenišek Silva — Ravne na Koroškem
56. Popič Silva — Ravne na Koroškem
57. Rodič Maja — Ravne na Koroškem
58. Simoniti Barbara — Slovenj Gradec
59. Smonkar Magda — Slovenj Gradec
60. Sušnik Veronika — Prevalje
61. Svršina Metka — Mežica
62. Štruc Anita — Ravne na Koroškem
63. Vranjek Anica — Slovenj Gradec
64. Zakrajšek Irena — Ravne na Koroškem
65. Zdovc Dušana — Slovenj Gradec
66. Brglez Maja — Celje
67. Bošnik Stojan — Slovenj Gradec
68. Hartman Branimir — Dravograd
69. Krautberger Bojan — Muta
70. Kus Bojan — Radlje ob Dravi
71. Meršak Borut — Radlje ob Dravi
72. Perovnik Vlado — Libeliče
73. Poberžnik Matjaž — Dravograd
74. Rek Vilko — Vuzenica
75. Sušek Samo — Radlje ob Dravi
76. Štraser Bojan — Radlje ob Dravi
77. Vodopija Zoran — Slovenj Gradec
78. Vrhovnik Davorin — Dravograd
79. Bjelič Vera — Dravograd
80. Čofati Brigita — Črna na Koroškem
81. Čadej Jasna — Radlje ob Dravi
82. Dobnik Marija — Radlje ob Dravi
83. Fajmut Suzana — Črna na Koroškem
84. Hölbl Ljudmila — Vuzenica
85. Novak Andreja — Ravne na Koroškem
86. Pircnik Zdenka — Vuzenica
87. Podržavnik Irena — Muta
88. Rotovnik Anica — Dravograd
89. Sušec Nevenka — Slovenj Gradec
90. Šmon Jana — Slovenj Gradec
91. Sturm Sabina — Radlje ob Dravi
92. Tršar Brigita — Radlje ob Dravi
93. Urnaut Helena — Muta
94. Večko Tatjana — Troblje
95. Verdnik Branka — Muta
96. Wankmüller Marina — Vuzenica
97. Pogorelnik Marta — Šmartno

b) GIMNAZIJA pedagoške smeri: (8 + 55 = 63)

1. Grobelnik Sonja — Slovenj Gradec
2. Ikoč Andreja — Ravne na Koroškem
3. Jamšek Tanja — Radlje ob Dravi
4. Jeseničnik Mirjana — Črna na Koroškem
5. Lečnik Simona — Ravne na Koroškem
6. Levar Meta — Ravne na Koroškem
7. Libnik Ivana — Prevalje
8. Mežnar Lilijana — Ravne na Koroškem
9. Mirkac Minka — Prevalje
10. Rosc Tanja — Prevalje
11. Sibečnik Vera — Ravne na Koroškem
12. Skuk Tanja — Prevalje
13. Štefl Darinka — Muta
14. Verdnik Jožica — Slovenj Gradec, Podgorje
15. Zmrzlikar Milena — Črna na Koroškem
16. Donik Samo — Mežica
17. Gjurin Zoran — Slovenj Gradec
18. Janežič Iztok — Ravne na Koroškem

19. Pavič Bojan — Ravne na Koroškem
20. Račnik Darko — Muta
21. Babin Darja — Ravne na Koroškem
22. Kaiser Darja — Dravograd
23. Kolenc Irena — Prevalje
24. Koler Cvetka — Radlje ob Dravi
25. Korošec Alenka — Dravograd
26. Krajger Karmen — Slovenj Gradec
27. Krajcer Brigita — Prevalje
28. Krapež Marta — Dravograd
29. Krenker Anita — Ravne na Koroškem
30. Kuster Kristina — Muta
31. Lasnik Marija — Ravne na Koroškem
32. Maher Irena — Vuzenica
33. Mešnjak Mira — Ravne na Koroškem
34. Pečko Tatjana — Slovenj Gradec
35. Podbevšek Damjana — Ravne na Koroškem
36. Pratekar Valerija — Mežica
37. Repnik Julita — Vuhred
38. Šerbinček Janja — Prevalje
39. Šipek Nada — Ravne na Koroškem
40. Vezonik Regina — Dravograd
41. Vidmar Cvetka — Vuhred
42. Vojinović Natalija — Dravograd
43. Žager Anita — Mežica
44. Pečovnik Miha — Vuzenica
45. Porčnik Srečko — Muta
46. Štruc Smiljan — Vuhred
47. Borovnik Majda — Slovenj Gradec
48. Bosilj Marjeta — Prevalje
49. Čas Maja — Dravograd
50. Galun Marjana — Prevalje
51. Hriberšek Irena — Slovenj Gradec
52. Jurovič Andreja — Prevalje
53. Kapelari Alojzija — Dravograd
54. Kladnik Tonka — Slovenj Gradec
55. Kos Alojzija — Črna na Koroškem
56. Krebl Tatjana — Slovenj Gradec
57. Krivec Irena — Slovenj Gradec
58. Kumer Marjeta — Prevalje
59. Petrič Barbara — Prevalje
60. Predikaka Draga — Črna na Koroškem
61. Tavzelj Vida — Dravograd
62. Uršnik Renata — Vuzenica
63. Vilar Lilijana — Muta

Rezultati zaključnih izpitov v jesenskem roku 1980.

Opravili so jih:

gimnazija splošne smeri:

- Kelc Marija — Slovenj Gradec
 Miklavc Andreja — Mežica
 Dornik Mira — Ravne
 Preglau Barbara — Prevalje
 Ivartnik Bojan — Prevalje
 Pandel Danijela — Prevalje
 Senica Romana — Šentanel

gimnazija pedagoške smeri:

- Rebernik Miran — Ravne
 Kosmač Bernarda — Ravne
 Šertel Marija — Slovenj Gradec
 Kokot Simona — Slovenj Gradec
 Strnad Vijolanda — Ravne

V šolskem letu 1980/81 se je torej v ŠC Ravne šolalo 621 + 519 = 1140 mladih. Razred je uspešno izdelalo 1112 (97,5 %) učencev. Zaključni izpit pa je uspešno opravilo 314 kandidatov.

V šolskem letu 1980/81 je v vseh šolah centra poučevalo mlade 59 učiteljev za nedoločen čas, 6 učiteljev za določen čas in 26 zunanjih sodelavcev, predvsem iz železarne Ravne.

ORGANIZACIJE, DRUŠTVA IN DRUGE PROSTOVOLJNE DEJAVNOSTI

Vsi učenci so bili vključeni v organizacijo ZSMS na šoli, v šolsko športno društvo in v

mladinsko kulturno društvo. OO ZSMS in ŠSD so v tem šolskem letu delovale še po stari organizaciji.

Največ dela so opravili učenci v ŠSD, saj je v okviru tega društva delovalo 12 različnih krožkov — nekateri so bili celo podvojeni. Za uspešno delo je prejelo ŠSD letos na novo uvedeno »zlato plaketo« in se tako uvrstilo v sam vrh ŠSD v SRS. Člani našega ŠSD so osvojili vrsto priznanj in prvih mest na raznih tekmovanjih v regiji in republiko. Tudi letos so bila naša dekleta v »štafeti zmage« 3 × 600 m v okviru tekmovanja Po poteh partizanske Ljubljane prva. Enak uspeh so dosegli tudi fantje v štafeti 3 × 1000 m.

Člani ŠSD so navezali stike s šolskimi športnimi društvi na tehniški šoli in gimnaziji v Celju ter z gimnazijo Velenje. Srečali so se tudi s športniki gimnazije za Slovence v Celovcu.

Učenci naših šol so se vključevali tudi v mladinsko kulturno-umetniško društvo. V okviru tega društva je delovala vrsta krožkov, kot so: recitacijski, literarni, dramski, filmski, likovni itd. ter mešani pevski zbor. Zelo aktivni so bili recitatorji, saj so nastopili skoraj na vseh šolskih proslavah pa tudi na raznih proslavah v občini. Pevski zbor je sodeloval tudi na pevski reviji »Od Pliberka do Traberka«. Razredne skupnosti so pripravile vrsto jutranjih oddaj, ki so obravnavale aktualne dogodke iz našega družbenopolitičnega življenja in dogodke po svetu.

Naši učenci so bili vključeni tudi v različne družboslovne krožke, kot so: marksistični, zgodovinski, zemljepisni, OZN ter obrambe in zaščite.

Delovali so tudi naravoslovno-matematični krožki, kot so: matematični, fizikalni in prirodoslovni. Največ uspeha so dosegli člani prirodoslovnega krožka, ki so delovali kar v treh sekcijah.

Na šoli so delali tudi jezikovni krožki: nemški, angleški in francoski. Mnogi učenci so se pomerili v tekmovanju znanja iz tujih jezikov v SRS, en dijak pa v okviru SFRJ.

Veliko naših učencev se je udeležilo področnega tekmovanja za Cankarjevo nagrado, ki je bilo na Ravnah. Nekaj pa jih je sodelovalo tudi na republiškem tekmovanju. Vrsta dijakov je osvojila Prežihovo in Kidričevo bralno značko.

OO ZSMS in OO ZK sta na šoli organizirale tudi mladinsko politično šolo. Vrsta naših dija-

kov jo je uspešno končala in nekateri izmed njih so se vključili v OO ZK na šoli.

OO ZSMS so skupno s šolsko skupnostjo organizirale tudi mladinske ure. V vsakem oddelku je bilo opravljenih od 8 do 10 mladinskih ur.

Veliko dela so vložili mladi v okviru ZSMS tudi v informiranje. Urejali so več oglasnih desk, stenskih časopisov in izdajali informativno glasilo. Učence smo vzpodbujali k izvenšolskim dejavnostim in spremljali aktivnost posameznikov.

Veliko učencev se je vključilo v mladinske delovne akcije v kraju ter v mladinske delovne brigade.

V okviru šolske skupnosti smo učence 1. razreda seznanili z izvenšolsko dejavnostjo na šoli. Skupaj s predstavniki razrednih skupnosti so spremljali učne uspehe, krožkovne dejavnosti in samoupravne odnose med učenci in učitelji. Učenci so sami dežurali v oddelkih in poslopih centra.

Delegacija učencev je aktivno delovala tudi v svetu centra. Prav tako so se učenci povezovali v druge delegacije.

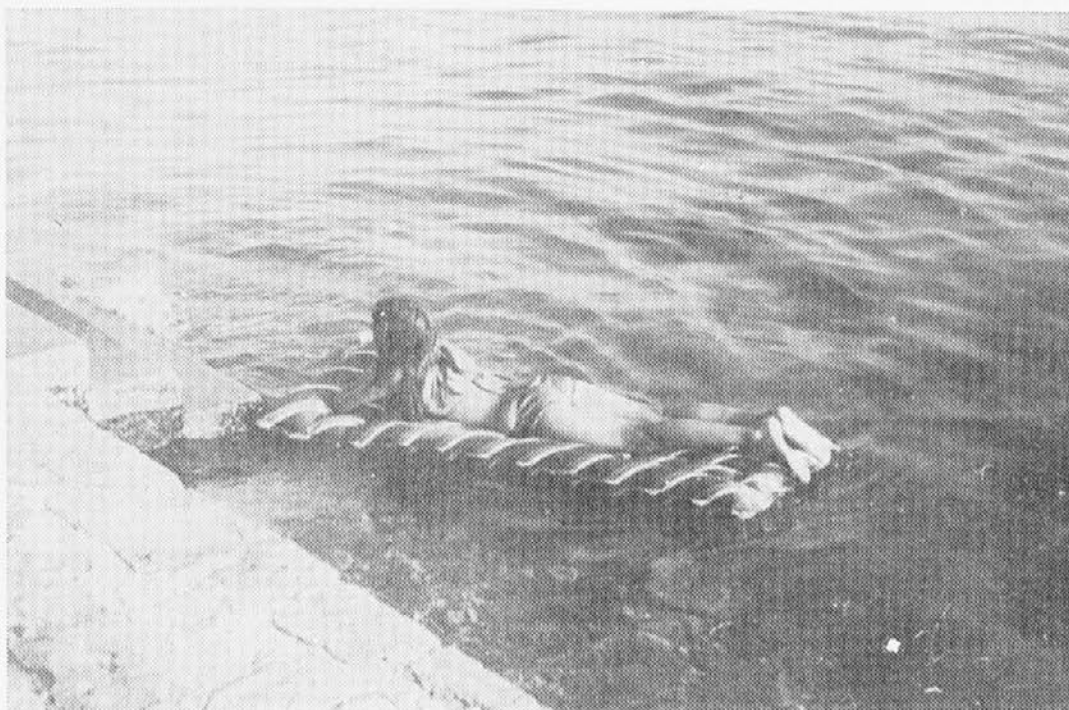
Vodstvo OO ZSMS je uspešno sodelovalo z občinsko konferenco ZSMS na Ravnah in s konferenco mladih v izobraževanju. Veliko dela je posvetilo tudi uveljavljanju zakona o usmerjenem izobraževanju, novi organizaciji centra in usmeritvam, ki bodo delovale v našem centru, ter referendumu za nov statut šole.

Učenci — mladi komunisti so bili skupno z mentorji zadolženi za delo posameznih oddelčnih skupnosti in za delo OO ZSMS.

IZOBRAŽEVANJE OB DELU IN FUNKCIONALNO IZOBRAŽEVANJE

V šolskem letu 1980/81 smo imeli v šolskem centru naslednje oddelke ob delu:

— strojno tehnično šolo s	45 učenci
— metalurško tehnično šolo s	35 učenci
— metalurško delovodsko šolo v Štorah z	20 učenci
— delovodsko šolo na Ravnah	
• strojnikov z	42 učenci
• metalurgov s	5 učenci
— poklicno šolo (september — januar)	
• kovinarjev z	18 učenci
• metalurgov z	8 učenci

Spomin na vroče dni

— poklicno šolo (februar — avgust)

- kovinarjev z 12 učenci
- metalurgov s 5 učenci

Skupno se je ob delu izobraževalo v rednih šolah 190 delavcev, od tega samo 6 delavk oziroma žensk.

Zaključne izpite je opravilo 71 delavcev, od tega 5 žensk.

Poklicna kovinarska in metalurška šola

— **metalurgi:**

1. Oder Branko — kovač
2. Pirtovšek Zlatko — valjar
3. Rečnik Peter — ročni kalupar

— **kovinarji:**

4. Bezgovšek Franc — ključavničar
5. Breznik Anton — brusilec
6. Hartman Jože — ključavničar
7. Konečnik Mira — strugar
8. Korat Miroslav — ključavničar
9. Krajnc Konrad — ključavničar
10. Makan Emil — skoblar
11. Ošlak Branko — rezkalec
12. Plimon Janez — ključavničar
13. Pušnik Pavel — ključavničar
14. Razdevšek Leopold — brusilec
15. Tamše Mihael — rezkalec
16. Vrhnjak Janez — rezkalec
17. Pajnik Peter — ključavničar
18. Pisar Anton — strugar
19. Hladnik Adolf — ključavničar

STROJNA TEHNIŠKA ŠOLA

1. Studenčnik Danica
2. Golob Irena
3. Hutinski Štefan
4. Iršič Peter
5. Jehart Bojan
6. Jurač Davorin
7. Kert Janez
8. Lipovnik Alojz
9. Miklavc Janez
10. Mori Marija
11. Mozgan Ivan
12. Mravljak Jože
13. Pandev Beno
14. Paradiž Ivan
15. Paradiž Jožica
16. Pečolar Janko
17. Penec Srečko
18. Piko Mirko
19. Potočnik Franc
20. Pušnik Emil
21. Pušnik Franc
22. Roglič Vladimir
23. Sagnik Franc

24. Serafini Maks
25. Šmon Danilo
26. Štalekar Božo
27. Štrekel Štefan
28. Šuler Jože
29. Zabel Ivan
30. Zapušek Franc
31. Zorman Franc
32. Zelodec Jože

METALURSKA DELOVODSKA ŠOLA V STORAH

— **dislocirani oddelek**

1. Bračko Danijel
2. Dornik Alojz
3. Denjiz Rakot
4. Dečman Viljem
5. Gajšek Branko
6. Hrovat Ivan
7. Inkrat Anton
8. Koprivc Primož
9. Kamenik Alojz
10. Kostajnshek Stanislav
11. Kovač Miran
12. Pajek Miroslav
13. Plahuta Milan
14. Radmanovič Nikola
15. Sebič Leopold
16. Šket Alojz
17. Šlatan Jožef
18. Tacer Ladislav
19. Užman Ivan
20. Vreže Jožef

Šolski center Ravne je v šolskem letu 1980/81 organiziral v okviru funkcionalnega izobraževanja 71 različnih tečajev za potrebe železarne Ravne in OZD v naši regiji in zunaj nje. V te oblike usposabljanja je bilo vključenih 1548 delavcev. Opravljenih pa je bilo 3836 pedagoških ur.

DELO SVETA ŠOLSKEGA CENTRA

Svet šolskega centra je bil na novo izvoljen v začetku leta 1981. Konstituiral pa se je 24. februarja 1981.

Sestavljajo ga tri delegacije:

- delegacija uporabnikov,
- delegacija učencev in
- delegacija delavcev.

Za predsednika sveta je bil izvoljen inž. Koloman Vrečič, za namestnika pa prof. Tatjana Triplat.

Svet centra in zbor delavcev sta v tem letu opravila veliko delo v zvezi s pripravami na usmerjeno izobraževanje in z uvajanjem novih usmeritev, ki delujejo v centru od 1. 9. 1981 v

Alojz Osojnik

Pešem

Med hribi, v gorovju visokem
Objeta je vas v dolini;
Jasno je jutro v globokem.

Reka tu Meža skoz teče,
Odpira si pot na odprto;
Jemlje rudar si načrte,
Svinc v Žerjavu še teče.
Tod se turizem spreha,
Na vrh tudi žičnica vleče,
Izbira za vsakega prava.

Koroška dežela je lepa,
Rosa srebrna v soncu,
Ako je vas tam na koncu;
Jesen al' pomlad — do veka.

skladu z zakonom o usmerjenem izobraževanju. Delavci, učenci in svet šole so sprejeli nov statut. Komisija za sprejem novincev pri svetu šole pa je sprejela naslednje število učencev — novincev v I. razred v posamezne usmeritve:

a) kovinarska: srednji program:

$$159 + 46 = 205 \text{ učencev}$$

b) metalurška: srednji program:

$$25 + 6 = 31 \text{ učencev}$$

— skrajšani program: $19 + 0 = 19$ učencev

c) naravoslovno-matematična

srednji program: $23 + 38 = 61$ učencev

č) pedagoška: — srednji program:

$$11 + 86 = 97 \text{ učencev}$$

Skupaj $237 + 176 = 413$ učencev

Skupaj z oddelki 2., 3. in 4. letnika je vpisanih v šolskem letu 1981/82 naslednje število mladih:

a) kovinarska usmeritev (poklicna in STŠ): 556 učencev, ki so razporejeni v 18 oddelkov;

b) metalurška usmeritev: 69 učencev, ki so razporejeni v 3 oddelke;

c) naravoslovno-matematična usmeritev + splošna gimnazija: 357 učencev, ki so razporejeni v 11 oddelkov;

č) pedagoška usmeritev + gimnazija pedagoške smeri: 244 učencev, ki so razporejeni v 10 oddelkov.

V vse usmeritve je vključenih 1226 učencev, ki so razporejeni v 42 oddelkov.

Delavci centra in svet šole so se skupaj s predstavniki družbenopolitičnih organizacij, skupščine in izvršnega sveta občine Ravne na Koroškem in železarne Ravne zelo zavzeli, da smo začeli graditi prizidek k stavbi gimnazije. Graditi smo ga pričeli v mesecu maju 1981 in načrtujemo, da bo zgrajen januarja 1982. leta. V prizidku bo 8 specialnih učilnic (za biologijo, kemijo, fiziko . . .) in šolska kuhinja z jedilnico. Vsa dela potekajo doslej v skladu s terminskim načrtom. Ko bo dograjen prizidek, bomo lahko (razen izjem) imeli pouk za vse učence v dopoldanski izmeni. Popoldne pa bodo prostori na razpolago izobraževanju odraslih, ki ga organizira šolski center delavska univerza.

V skladu z zakonom o usmerjenem izobraževanju in s statutom šole bo šolski center dobil novo ime, in to: SREDNJA ŠOLA TEHNIŠKO-NARAVOSLOVNE IN PEDAGOŠKE USMERITVE RAVNE NA KOROŠKEM. Novo ime bomo začeli uporabljati po zaključeni registraciji na sodišču v Mariboru.

Ze sedaj vabimo na Koroški maraton

Rok Gorenšek

Sto let Slovenskih hranilnic in posojilnic

Slovensko združno hranilništvo in posojilništvo se je že pred več kot 100 leti začelo v Ljutomeru in drugod po slovenskem Štajerskem in na slovenskem Koroškem. Toda prva slovenska napredna, liberalna združna hranilnica in posojilnica je bila ustanovljena v Celju leta 1881. Tisto leto je v takratni avstroogrski državi izšel tudi prvi zakon o hranilništvu in posojilništvu. S tem je takratno hranilništvo in posojilništvo dobilo zakonito osnovo in s tem zeleno luč za še hitrejši razvoj in razmah. Zaradi ustanovitve prve napredne združne hranilnice in posojilnice tudi letos praznujemo uradno 100-letnico združnega hranilništva in posojilništva v Sloveniji. Ker pa je imelo in ima tudi še danes združno hranilništvo in posojilništvo prav pri nas na Koroškem zaradi naših specifičnih razmer še poseben pomen in temu primerne velike uspehe, je prav in potrebno, da o tem nekaj povemo in s tem otmemo pozabi.

SLOVENSKE ZADRUŽNE HRANILNICE IN POSOJILNICE — STOLETNA TRADICIJA NA KOROŠKEM

Že 10 let na območju naših treh dolin, Mežiške, Mislinjske in Dravske, obstaja in uspešno deluje Koroška združna hranilnica. S svojo hranilno kreditno službo v sestavi Koroške kmetijske zadruge Slovenj Gradec in s svojimi enotami v Dravogradu, na Prevaljah, v Slovenj Gradcu, Šentilju pod Turjakom, v Vuzenici, Radljah in Ožbaltu ob Dravi je postala v zadnjih nekaj letih zelo pomemben dejavnik v kmetijstvu in kmetijskem združništvu. S svojim delovanjem, z zbiranjem finančnih sredstev kmečkega prebivalstva v obliki hranilnih vlog in z dajanjem ugodnih lastnih, družbenih in mednarodnih bančnih kreditov oziroma posojil je postala nepogrešljiv del našega vsakdanjega kmetijskega in združnega življenja. Z dajanjem ugodnih posojil za nakup kmetijske mehanizacije za posodobitev in modernizacijo naših predvsem hribovskih-višinskih kmetij je precej zaustavila propadanje le-teh in nenehni beg mladih v dolino, v druge poklice. Veliko je že storila v teh desetih letih svojega obstoja. Še veliko več pa bo treba v prihodnje storiti za to, da bodo naši prelepi obmejni kraji, naše hribovske kmetije in zaselki ostali živi in naseljeni. Da se bodo razvijali in pospešeno napredovali, ne pa nazadovali ter propadali kakor doslej.

Ko torej skromno proslavljamo 10. obletnico ustanovitve in obstoja Koroške združne hranilnice v Slovenj Gradcu, vemo in se zavedamo, da je nastala in obstaja predvsem zato, da rešuje našega kmeta, naše kmetije pred sodobnim propadanjem. Pred propadanjem, ki ga je prinesel s seboj novi čas. Čas tehnike, čas velikanskih sprememb na vseh ravneh našega življenja. Zato naši hranilnici ob desetletnici pristrčno čestitamo z željo, da bi tudi v prihodnje prav tako dobro in še bolje poslovala za srečo, obstanek in napre-

dek našega kmetijstva, kmetijskega združništva in naših kmečkih ljudi.

Celotno slovensko združno hranilništvo in posojilništvo pa letos praznuje in proslavlja še veliko večji in lepši jubilej: sto let ustanovitve prve slovenske združne hranilnice in posojilnice. Ustanovljena je bila leta 1881 v Celju, na pobudo bratov Vošnjak. Že naslednje leto, to je leta 1882, je bila ustanovljena druga slovenska združna hranilnica in posojilnica v Šentjakobu v Rožu na slovenskem Koroškem. Ustanavljanje združnih hranilnic in posojilnic na Slovenskem je bilo v tistih časih predvsem narodno obrambnega značaja. Politični, nacionalistični in ekonomski pritisk Nemcev v tedanji avstroogrski monarhiji na politično, narodno in gospodarsko šibkejšo Slovence je bil vedno močnejši in brezobzirnejši. Nemci so s pomočjo svojih organizacij Heimwehr, Südmarschulverein in svojih hranilnic in posojilnic (Reifeisen kasse) neprestano pritiskali na Slovence. Zadolževali so jih, kupovali od njih zemljo, kmetije; te so nato prodajali nemškim priseljencem in svojim somišljenikom. Tako so ustvarjali ugodne možnosti za svojo raznarodovalno velikonemško politiko proti Slovincem. Končni cilj te politike pa je bil popolno ponemčenje dežele, vse do Jadranskega morja. Zato ni čudno, da so pričeli narodno zavedni Slovenci ustanavljati svoje hranilnice in posojilnice, ki so jim bile v pomoč, da so se lahko čedalje močneje in z uspehom postavljali po robu nemškemu gospodarskemu in nacionalnemu pritisku.

Prav zato pa tudi ni prav nič čudno, da so se slovenske združne hranilnice in posojilnice tako hitro razširile prav po Koroškem in Štajerskem, ker je bil tam nemški pritisk pač najmočnejši. Tako je bila že leta 1888 ustanovljena slovenska hranilnica in posojilnica v takratnem nemškem spodnjem Dravogradu. Sledile so ji slovenske hranilnice in posojilnice v Črni in na Prevaljah leta 1891, v Šentilju pod Turjakom leta 1900, v Slovenj Gradcu leta 1903 in v Vuzenici leta 1905. Vse so bile ustanovljene iz narodno obrambnih razlogov.

Celovški slovenski časopis »Mir« z dne 30. listopada 1893. leta, ki so mi ga ljubeznivo posodili v študijski knjižnici, kjer ga hranijo, piše: 1892. leta je bilo v Sloveniji 61 slovenskih združnih hranilnic in posojilnic. Od tega jih je bilo:

na Koroškem	17
na Spodnjem štajerskem	21
na Kranjskem	14
na Primorskem	9

Vse skupaj so imele takrat 830 udov (članov), samo koroške slovenske hranilnice in posojilnice pa so imele takrat 3.523.079 goldinarjev premoženja.

»Mir« z dne 14. prosinca 1911. leta pa piše:

Slovenskih združnih hranilnic in posojilnic je na Koroškem že 41. Poslujejo že 29 let, od leta 1892, ko je bila ustanovljena prva Koroška slovenska hranilnica in posojilnica v Šentjakobu v Rožu, ki je bila tudi kot dru-

»Snežilo je zares — ni bilo šale«

ga ustanovljena v Sloveniji.« Zanimivo je, da so bile združne hranilnice in posojilnice v okolici Celja in na Kranjskem takrat v rokah liberalcev. Združene pa so bile te hranilnice kot »Hranilnice in posojilnice zveze slovenskih zadrug v Ljubljani«. Zdržne hranilnice in posojilnice, ki so bile v rokah klerikalcev, pa so bile takrat združene kot »Hranilnice in posojilnice slovenske združne zveze Ljubljana«. V Ljubljani je tiste čase obstajal na trgovski šoli tudi poseben oddelek, kjer so se šolali kadri za združno in hranilno posojilniško službo.

Zanimiva je tudi ustanovitev najstarejše hranilnice in posojilnice na našem ožjem območju — v Dravogradu. Po pripovedovanju Alojza Kogelnika, p. d. Klančnika iz Podklanca pri Dravogradu, dolgoletnega odbornika dravogradske hranilnice in posojilnice, ter Ludvika Kotnika, p. d. Juga z Dobrij, ki je bil celih 22 let tajnik te hranilnice, so dravogradske hranilnico in posojilnico leta 1888 ustanovili: dravogradski kaplan Rous in kmeta Franc Kogelnik, p. d. Klančnik iz Podklanca, ter Dominik Kotnik, p. d. Županc z Dobrij pri Ravnah na Koroškem. Tem in še drugim se je kmalu pridružil tudi kmet Lenart Kuhar, p. d. Lužnik iz Podgore pri Kotljah. Hranilnico in posojilnico so v Dravogradu ustanovili zato, ker so Nemci hoteli načrtno ponemčiti ves levi breg Drave od Labota (Lavamunda) do Radelj. Zato je bila takrat v

Dravogradu dovoljena samo nemška šola, drugod pa so bile šole dvojezične. Nemci so ponujali denar in zadolževali kmete na Ojstrici. Odkupovali so od njih zemljo in posestva. Da so jim jih ljudje rajši prodajali, so sklepali pogodbe tako, da je posestvo pripadlo nemški hranilnici šele po smrti prodajalca. Do smrti je lahko z družino živel na prodanem gruntu, ni mu bilo treba skrbeti za poslopja niti plačevati dajatev, zato so bila mnoga posestva in kmetije do kraja uničene. Slovenska hranilnica in posojilnica je temu početju Nemcev v Dravogradu naredila kar konec. Zanimivo je tudi to, da je nemška hranilnica in posojilnica, četudi je bila starejša in je uživala vso podporo oblasti, kmalu po ustanovitvi slovenske propadla in bankrotirala. Ko je gospa Gönitzer prodala leta 1902 slovenskim združnim voditeljem hišo na najlepšem mestu v trgu, tam, kjer je bila pozneje hranilnica in posojilnica, so dravogradske Nemci zagnali strašanski vik in krik. Gospo Gönitzer so poskušali prepričati zlepa in zgrda, da bi pogodbo razdrila in preklicala. Bilo pa je vse zaman, kupčija je bila polnomočna. Vse pa je bilo storjeno v popolni tajnosti, drugače bi bili Nemci nakup hiše gotovo preprečili. Odborniki slovenske hranilnice in posojilnice so morali nekaj časa hoditi na seje in sestanke v Dravogradu s spremstvom, ker so jih Nemci ovirali in fizično napadali.

Celovski »Mir« piše v 9. številki dne 10. maja 1890. leta:

»17. marca je bil občni zbor hranilnice in posojilnice Dravograd. Ustanovljena je bila 1888. leta. Šteje 180 udov. Preteklo leto je imela 40.000 goldinarjev prometa, 300 goldinarjev rezervnega sklada in 60 goldinarjev čistega dobička.

Slovenska hranilnica in posojilnica na Prevaljah je bila ustanovljena 1881. leta in je imela še isto leto 37.737 goldinarjev denarnega prometa.«

»Mir« z dne 10. marca 1894. leta pa piše:

»Občni zbor slovenske hranilnice in posojilnice na Prevaljah, udov 229, vplačanih deležev 1136 goldinarjev. Letnega prometa: 69.901 goldinar in 90,5 krone. Danih posojil: 16.586 goldinarjev in 68 kron.«

Slovenska hranilnica in posojilnica Šentilj pod Turjakom. Po pripovedovanju Ivana Tovšaka, ki dela v tej hranilnici in posojilnici že od leta 1924 pa do danes, je bila ustanovljena iz narodno obrambnih potreb leta 1900. Poslovala je vseskozi do današnjega dne in praznuje v sklopu Koroške hranilnice in posojilnice Slovenj Gradec svojo 80-letnico.

Hranilnica in posojilnica v Šentilju je poslovala tudi med okupacijo. Nemci so jo po zasedbi leta 1941 preimenovali v Reifeisenkasse, jo od začetka kontrolirali, pozneje pa je poslovala čisto samostojno, saj se Nemci zaradi partizanov niso upali prihajati na kontrolo v Šentilj.

V predvojni Jugoslaviji je hranilnica in posojilnica v Šentilju morala obračunavati kmečko zaščito, obveznice, ki jih je za to dajala Agrarna banka Jugoslavije. To delo je bilo težavno in zamudno. Hranilnica je takrat razpolagala z 2.500.000 dinarji hranilnih vlog. Obrestna mera je bila tedaj za hranilne vloge 4,5 %, za posojila pa 6 %. Po končani drugi svetovni vojni se je ta hranilnica in posojilnica preimenovala v Krajevno hranilnico in posojilnico, oziroma v kreditni odsek kmetijske zadruge Šentilj pod Turjakom.

Slovenska hranilnica in posojilnica Slovenj Gradec je bila po pripovedovanju upokojenega župnika Šimna Kotnika iz Podgorce, ustanovljena leta 1903 prav tako iz narodno obrambnih in gospodarskih potreb Slovencev v Slovenj Gradcu. On jo je vodil od leta 1920 do 1924. Nato pa je delal v njenem odboru vse do dneva, ko so jo Nemci leta 1941 ukinili.

Slovenska hranilnica in posojilnica Vuzenica je bila — po pripovedovanju Viktorja Mravljaka, p. d. Vošnerja s Primoža nad Vuzenico — ustanovljena leta 1905 tudi iz narodno obrambnih potreb. Reševala je slovenske kmetije pred nemško raznarodovalno organizacijo Súdmarkverein. Njeni ustanovitelji so bili: kmet Janez Mravljak s Primoža, Jakob Verdnik iz Dravč, Alojz Grubelnik iz Šentjanža nad Vuzenico, dr. Pregl, zdravnik iz Vuzenice, Simon Viher, nadučitelj iz Vuzenice, Anton Mravljak, gostilničar iz Vuzenice, Ivan Kričej, p. d. Kuhelnik, kmet iz Vuzenice, Emil Mravljak iz Vuzenice. V predvojni Jugoslaviji je hranilnico in posojilnico v Vuzenici vse do leta 1941, ko so jo ukinili Nemci, vodil Viktor Mravljak s Primoža nad Vuzenico. Veliko sta delala tudi Jože Prohart, p. d. Cank iz Šentjanža, ter Jože Mravljak, profesor, ki je opravljal tajniške in blagajniške posle od leta 1919 do 1941.

Delovanje v slovenskih združnih hranilnicah in posojilnicah je v stoletjih od ustanov-

Drevored

vitve prve leta 1881 v Sloveniji, pri nas na Koroškem pa od leta 1888, ko je bila ustanovljena dravograjška, je prav gotovo zahtevalo veliko mero truda, požrtvovalnosti pa tudi znanja in poguma vseh, ki so pri tem sodelovali. Nikoli ne bomo zagotovo zvedeli, koliko je bilo žrtvovanega časa, koliko opravljenih peš poti za to plemenito delo. Zvrstile so se generacije hranilničarjev in posojilničarjev, zvestih, predanih mož, ki so vedeli, kaj hočejo in za kaj se borijo. Naj jih nekaj naštejemo:

Klančnika — Franc in Alojz Kogelnik iz Podklanca; Kotniki z Dobrij pri Ravnah na Koroškem; Dominik Kotnik, starejši in mlajši, p. d. Županc, Luka in Ludvik Kotnik, p. d. Jug; Stogli iz Boštjana, kaplan Rous, prošt Volbenk Serajnik, črneški župnik Josip Rozman, Konc z Viča, Boštjan Verneker iz Libelič, Pajenk z Viča, p. d. Kobalt iz Dobrave, Ivan Pepevnik z Viča, Jakob Hren z Ojstrice, Lenart, Ivan in Voranc Kuhar, Beno Kotnik iz Podkrajja pri Kotljah, Tovšak Ivan iz Šentilja pod Turjakom, Simon Kotnik iz Podgorce, dekan Riepl s Prevalj, Anton Gams, p. d. Lenart iz Starega trga pri Slovenj Gradcu.

Sedanjo Koroško kmetijsko zadružno hranilnico in posojilnico s sedežem v Slovenj Gradcu uspešno vodi enajstčlanski izvršilni odbor, ki ga tačas sestavljajo:

ing. Vlado Gorenšek iz TZO »TRATA« Prevalje kot predsednik,

Ivan Čas, kmet iz Turiške vasi pri Slovenj Gradcu,

Milan Goršek, kmet iz Šentjana pri Dravogradu,

inž. Branko Preglav iz TZO »ODOR« Dravograd,

Lojzka Vrhovnik iz TOZD »MESNINA« Dravograd,

Peter Rezar, kmet s Tolstega vrha pri Ravnah na Koroškem,

Božo Kovač, kmet iz Radelj ob Dravi,

Alojz Ledinek, kmet iz Ribnice na Pohorju, Magda Priteržnik, uslužbenka KKZ Slovenj Gradec,

Srečko Erjavec iz Ožbalta ob Dravi,

Dominik Zakršnik, kmet iz Doliča, TZO »LEDINA« Slovenj Gradec.

Najvišji organ hranilnice in posojilnice pa predstavlja zbor delegatov, ki šteje 30 članov. Vsako enoto v zboru enakopravno zastopajo po trije člani-delegati. Sedanji predsednik zbora delegatov je kmet in znani predvojni zadružnik Ivan Čas, p. d. Marovšek, iz Turiške vasi pri Slovenj Gradcu.

Poslovanje pa uspešno vodi in opravlja štiričlanski delovni kolektiv pod vodstvom neumornega poslovodnega organa hranilnice in posojilnice Slavka Slemnika, glavnega računovodje Koroške kmetijske zadruge, ki pa se v svojem prostem času ukvarja tudi s kmetijstvom.

Takšna je na kratko preteklost slovenskega združnega hranilništva in posojilništva na Koroškem. 93 let je minilo od ustanovitve prve združne hranilnice in posojilnice v Dravogradu. Težka in dolga, polna težav in bojov, vzponov in padcev so bila ta leta. Kar dve svetovni vihuri sta med tem pretresli svet. Raszajala je gospodarska kriza in še bi lahko našteval. Nekaj pa je še vedno ostalo in še vedno drži. Geslo: »V slogi je moč, v skupnosti je pomoč«. To geslo je še vedno aktu-

alno. In če so bile ustanovljene naše prve slovenske združne hranilnice in posojilnice v prvi vrsti zato, da so reševale slovenski narod in naše ljudi pred potujčenjem in raznarodovanjem, tako bodo tudi sedanje združne hranilnice in posojilnice še naprej imele nalogo reševati in pomagati slovenskemu narodu, predvsem pa slovenskemu kmečkemu človeku, da bo ostal na svoji zemlji, četudi visoko na hribu. Da bo kos zahtevam novega časa. Da se bo lahko spoprijel z vsemi nalogami in zahtevami, ki jih postavlja predenj ta novi čas, čas tehnike. Da se bo spoprijel z vsem kot enak z enakim, oborožen z znanjem in tehnično opremljen. Potem bo obstal in bo v tem boju zmagal.

Viri:

Študijska knjižnica Ravne, »MIR«, časopis koroških Slovencev v Avstroogrski

Koroški fužinar, Ravne na Koroškem

Alojz Kogelnik, p. d. Klančnik, Podklanc pri Dravogradu

Ludvik Kotnik, p. d. Jug, Dobrije pri Ravnah na Koroškem

Ivan Tovšak, p. d. Čas, Šentilj pod Turjakom

Simon Kotnik, župnik, Podgorca pri Slovenj Gradcu

K Ošvenu

Viktor Mravljak, p. d. Vošner, Primož nad Vuzenico

inž. Ivan Uršič, direktor Koroške kmetijske zadruge Slovenj Gradec

Tone Potočnik

Poslovanje banke v tričetrtletju 1981

V gospodarstvu naše regije, kakor tudi v banki, so se po sprejetju letošnjega plana v mnogočem spremenile razmere, pogoji in predpisi, ki so vplivali na uresničevanje programov. Nedokončane investicije, ki še ne dajejo ekonomskega efekta, močan porast terjatev v vrednostnih papirjih, vrednostno povečanje zalog ter neugodna zunanjetrgovinska gibanja v primerjavi s planskimi zadolžitvami so bili vzroki, ki so se v gospodarstvu odražali v slabi likvidnosti, neposredno pa so vplivali na resno in zelo zaostreno likvidnost in finančno situacijo v naši banki. Posledice v tako grobih obrisih nakazane problematike in sprememb v gospodarstvu in banki so bile:

— padec žiralnega denarja v organizacijah združenega dela kljub visoki stopnji inflacije

— povečanje povpraševanja in potreb po likvidnih sredstvih v organizacijah združenega dela

— visoko likvidnostno zadolževanje banke

— problem prilagajanja kreditno monetarni politiki z vidika strukture in limitiranja naložb, ki imajo svoj vpliv pri kratkoročni in dolgoročni politiki banke.

Konkretizacija tega stanja je nenormalno stanje kratkoročnih sredstev organizacij združenega dela gospodarskih dejavnosti v preteklem obdobju. Po planu bi se ta sredstva morala v devetih mesecih povečati za približno 180 milijonov dinarjev, dejansko pa so se zmanjšala za približno 93 milijonov di-

narjev, tako da je znašal izpad sredstev okoli 273 milijonov dinarjev. Pomembnejše so porasla dolgoročna sredstva, in to od planskih 45 milijonov na 226 milijonov dinarjev, vendar velik del tudi na račun porasta kratkoročnih naložb. Enako so porasla tudi ostala sredstva družbene dejavnosti, družbenopolitičnih skupnosti in bank. Analiza stanja žiralnega denarja prikazuje padec denarja od 1,3 mlrd dinarjev na 1,1 mlrd. dinarjev, kar je edinstveno v primerjavi s gibanjem žiralnega denarja v zadnjih petih letih, ko je bil iz leta v leto dosegan porast, nikakor pa ne padec kot letos.

Ta izpad sredstev smo morali kompenzirati z najemanjem dragih kreditov pri drugih bankah. Likvidnostno zadolževanje pri Narodni banki, Združeni banki in nekaterih temeljnih bankah ter pri Borzi denarja v Beogradu je ostala edina alternativa za kolikor toliko normalno poslovanje članic naše banke in banke same. To likvidnostno zadolževanje je ob koncu tega obdobja že presežilo 300 milijonov dinarjev, medtem ko smo v letu 1980 najeli le za okoli 100 milijonov dinarjev likvidnostnih kreditov.

Takšno likvidnostno in finančno situacijo so v preteklem obdobju poleg strokovne službe in poslovodnega odbora sproti spremljali tudi izvršilni in kreditni odbor, ter se obračali tudi na članice banke, da bi bolj skrbele za to lastno likvidnost. Učinkovitih rezultatov ni bilo, temveč se je problematika še poglobljala. V zadnjem času je likvid-

Ali ga bo to zimo tudi toliko

nostno-finančno situacijo Temeljne koroške banke obravnaval tudi poslovodni odbor Ljubljanske banke — Združene banke; na 21. seji pa še posebej problemsko izvršilni odbor Temeljne koroške banke. Obravnavali in sprejeli so nekatere ukrepe za vsaj delno sanacijo stanja.

V okviru kreditno monetarne politike in obveznosti za leto 1981 je banka morala in tudi izvrševala tekoče obveznosti po sklenjenih kreditnih pogodbah, pa tudi po vseh dogovorih, samoupravnih sporazumih in odlokih, tako za normalno poslovanje članic banke kakor tudi širšega združevanja sredstev in izvajanja selektivnega kreditiranja predvsem v zvezi z izvozom.

Zaradi dokaj široke investicijske fronte, sprejete na podlagi različnih prioritet in močnega povpraševanja po bančnih sredstvih za tekoče poslovanje, je bilo oteženo izpolnjevanje nalog kreditno monetarne politike, tako v gibanju kakor tudi v strukturi plasmanov. Ob koncu tretjega kvartala je ugotovljeno doseganje omejevanih naložb z 19 % namesto predpisanih 14,5 %, za kar je morala banka iskati limit pri drugih bankah.

Še bolj kritično pa je bilo doseganje strukture naložb zaradi precejšnjih prenesenih obveznosti iz prejšnjega srednjeročnega obdobja in prevelikega usmerjanja kratkoročnih sredstev v dolgoročne naložbe v tem obdobju. Dosežena struktura ob koncu tretjega kvartala je znašala 62:38, s tem, da mora biti doseženo razmerje ob koncu leta 1981 70:30, do konca junija 1982 pa 75:25 v korist kratkoročnih naložb. Ker ne kaže, da se bo struktura naložb kmalu izboljšala, je ostal problem ročnosti naložb in sredstev poleg likvidnosti centralni problem banke, ki pa ga je možno odpraviti le s sanacijo likvidnosti banke in z zmanjšanjem uporabe kratkoročnih sredstev za dolgoročne naložbe, in to z odločnim omejevanjem dolgoročnih naložb iz kratkoročnih sredstev banke.

DOLGOROČNE NALOŽBE

V preteklem srednjeročnem obdobju je bil zelo močno angažiran bančni potencial pri financiranju razvojnih projektov svojih članic. Tako je moglo biti v letu 1981 poleg pogodbenih obveznosti za

nove investicijske naložbe odmerjenih le 45 milijonov dinarjev. Na tako velik obseg prevzetih obveznosti so vsekakor vplivale tudi velike prekoračitve pri realizaciji projektov črne metalurgije, ki trenutno bremenijo le potencial Temeljne koroške banke, kljub temu, da so bili osnovni programi podprti tudi z združenimi sredstvi.

Zaradi neadekvatnega doseganja ciljev investicijske politike, usklajevanja in izvajanja dogovora o temeljih družbenega plana SR Slovenije in družbenih planov koroških občin ter zagotavljanja pogojev za družbeno učinkovitejše investiranje, v skladu s kriteriji za spreminjanje gospodarske strukture, je bil v mesecu juliju sprejet republiški dogovor o družbeni in strokovni aktivnosti na področju investicij in ustanovljena komisija za oceno investicij. Glavna in temeljna dejavnost komisije je dajanje mnenj o družbeno-ekonomski upravičenosti investicijskih zasnov in programov, in to z vidika uresničevanja temeljnih ciljev družbenega plana SRS in dogovora o njegovih temeljih, planskih dokumentov koroških občin ter dogovora o skupnih usmeritvah za temelje plana koroških občin. Temeljna koroška banka pri tem dogovoru aktivno sodeluje in tudi omogoča uspešno delovanje komisije v okviru sprejetega dogovora in poslovnika o delu.

Na osnovi mnogih razprav o naši gospodarski situaciji na predsedstvu SFRJ in SRS kakor tudi na 90. seji predsedstva CK ZKS, izvršnega sveta skupščine SRS in ostalih družbenopolitičnih in gospodarskih usmeritev je bil za uresničevanje stabilizacijskih nalog na 20. seji izvršilnega odbora Temeljne koroške banke dne 29. 7. 1981 sprejet paket ukrepov za uresničevanje nalog planov bank za leto 1981, ki ga je predlagal izvršilni odbor združene banke, in predlog stališč, ki se naj vgradi v srednjeročni plan 1981—1985. Sklepi so se nanašali na tekoče in investicijsko poslovanje, ekonomske odnose s tujino, politiko obrestnih mer, likvidnostnega položaja bank in kreditno monetarnega usmerjanja dolgoročnih naložb, med katerimi je prvenstvena usmeritev v kreditiranje naložb iz treh osnovnih usmeritev, t. j. za povečanje izvoza blaga in storitev na konvertibilno področje,

povečanje primarne proizvodnje hrane in zagotavljanje nujnih energetskih virov.

KRATKOROČNE NALOŽBE

Gibanje kratkoročnih naložb močno presega načrtovano gibanje — v devetih mesecih je že za 81 % prekoračilo letni plan. To je posledica izredno slabe likvidnosti velikega dela članic naše banke in hkrati rezultat želje po prilagajanju novo predpisani, t. j. zaostreni strukturi naložb banke. Ob tem pa so selektivni krediti (izvoz, priprava, kmetijstvo, serijska) 30. 9. 1981 znašali 1.005 milijonov dinarjev, kar predstavlja v primerjavi z 31. 12. 1980 več kakor 100% povečanje.

Kreditiranju izvoza in pripravi blaga za izvoz je banka posvečala izredno pozornost in je sproti reševala vse tovrstne zahtevke, kar naj bi nadaljevala tudi v prihodnje. Velik promet je izkazoval tudi eskont menic iz blagovnega prometa, ki je znašal v 9 mesecih 1.312 milijonov din, kar je 126 % več kot v enakem obdobju lanskega leta. Od tega zneska je odpadlo približno 80 % na pridobitev sredstev za izplačilo osebnega dohodka.

Naložbe za stanovanjske in komunalne zadeve so do 30. 9. 1981 za 5 % presegle letni plan in predstavljajo 21 % povečanje glede na stanje 31. 12. 1980. V zadnjem času je opaziti močnejše nihanje porabe zaradi neadekvatne dinamike gradnje družbenih stanovanj. Pri kreditiranju individualne gradnje stanovanjskih objektov je opazno odstopanje glede na plan in razpoložljiva sredstva — krediti so za 107 % preseglji plan. Največji vpliv je imelo izvajanje sprejetega sporazuma med bankami v Jugoslaviji v lanskem letu in še v januarju letošnjega leta, po katerem so banke odobravale kredite na podlagi dinarske protivrednosti za prodane konvertibilne valute v razmerju 1:4. Nadplansko najemanje in uporaba kreditov sta se med letom stalno uravnavala in umirjala s spreminjanjem pogojev za pridobivanje kreditov. V preteklem obdobju so močno porasle tudi kratkoročne stanovanjske naložbe, ki so bile odobrene za izboljšanje strukture plasmanov.

V preteklem obdobju smo si močno prizadevali za urejanje samoupravnih družbenih odnosov v stanovanjskem gospodarstvu, kakor določa družbeni dogovor. Zboru banke smo predlagali, da bi ustanovili poslovno enoto za stanovanjsko in komunalno poslovanje.

Za poslovanje koroškega gospodarstva na področju ekonomskih odnosov s tujino so bila značilna enaka gibanja in ugotovitve kakor veljajo za gospodarstvo Slovenije. Planirani izvoz blaga in storitev v devetih mesecih letošnjega leta ni bil dosežen. Zaradi takšnih neugodnih gibanj imajo organizacije združenega dela večje težave z uvozom repromateriala in opreme.

Zaradi manjših prilivov deviz od izvoza blaga in storitev se je v letu 1981 v primerjavi z letom poprej poslabšala tudi devizna likvidnost banke, kljub temu pa je banka v tem času sproti in brez zastojev poravnava obveznosti članic banke do tujine. Ker v SFRJ ni urejeno vprašanje zagotavljanja deviznih sredstev za pokrivanje kreditnih obveznosti članic banke do tujine in torej ni možen nakup na deviznem tržišču za tovrstne obveznosti, je morala tudi Temeljna koroška banka devizne kreditne obveznosti članic banke pokrивati s tekočimi rednimi deviznimi prilivi, za kar pa je prejela le dinarsko kritje.

NALOŽBE PREBIVALSTVU

Pomembno so se povečali krediti za stanovanjsko gradnjo in za potrebe drobnega gospodarstva, medtem ko je potrošniško kreditiranje v prvem polletju zaradi neugodnih pogojev upadlo. V letošnjem drugem polletju je bilo na novo uvedeno kreditiranje na podlagi prodaje deviznih sredstev občanov v razmerju 1:2, da bi se izboljšala splošna devizna situacija v državi. Ta nova oblika kreditiranja nadomešča izpad potrošniških kreditov v prvem polletju letošnjega leta, v zadnjem času pa povzroča tudi močnejše prekoracevanje za te namene planiranih zneskov. Na osnovi navedenih oblik kreditiranja je bilo v letošnjem letu odkupljenih za 660.500 dolarjev deviznih sredstev.

Uresničevanje letošnjega plana banke poteka torej v precejšnjem delu v planiranih proporcijah in dinamiki. Nastopajo pa novi ne-

predvideni elementi, ki se v kvantitativnem smislu izražajo kot velik izpad kratkoročnih sredstev gospodarstva in bistveno poslabšanje likvidnosti tudi banke same. Po kvalitativni strani so pa medtem nastopile omejitve investicijskih sredstev, izražene z drugačno strukturo plasmanov. To vse banke, zlasti pa Temeljno koroško banko, ki je v prejšnjih letih z dolgoročnimi krediti omogočala mnoge, tudi velike, vendar v veliki večini samo prednostne investicije, postavlja pred nalogo, da to strukturo intenzivno usklajuje in uskladi v prihodnjem obdobju.

Reševanje omenjene situacije je izraženo v izdelanem in obravnavanem predlogu usmeritev in ukrepov, ki jih je izvršilni odbor Temeljne koroške banke na 21. seji dne 7. oktobra 1981 sprejel, zbor banke pa je na svojem zasedanju dne 21. 10. 1981 z njimi soglašal in to zato, ker bodo izboljšali likvidnostni in finančni položaj banke.

začeli drug za drugim dremati. Ob premikanju otrdelih udov in dremanju smo okrog 8. ure zjutraj prispeli v Beograd. V restavraciji na postaji smo se okrepčali. Janezova prva skrb je bila priskrbeti rezervacijo in vozne karte na znameniti progji Beograd—Bar. Toda, žal, rezervacij ni bilo mogoče dobiti. Imeli smo srečo, da smo našli prazen kupe, v katerega smo zložili našo prtljago. Komaj smo se dobro namestili, že je prišla skupina, ki je imela ta kupe rezerviran. Po krajšem prerekanju smo morali vso našo prtljago spraviti kar na hodnik. Medtem se je vlak napolnil do zadnjega kotička. Gora naše prtljage je bila seveda ovira za potnike, ki so hodili po vlaku gor in dol in iskali prostor. Mi smo se morali sprizniti s tem, da smo pač stali kakih 6 ur vožnje do postaje Mojkovac. V kompoziciji je bil na srečo tudi jedilni vagon. V njem je bilo dovolj prostora, pa še pijačo si lahko dobil. Med vso vožnjo je stalno eden dežural pri opremi, ostali smo se pač zadrževali okrog šanka, ne preveč jezni. Po nekajurni vožnji smo bili zbrani večinoma sami Slovenci in potrdili smo tradicijo, da ga pač radi damo na zob.

Vožnja po tej progji je res čudovita, saj je znana po lepi pokrajini in številnih predorih. Teh so najbolj veseli parčki, saj se v temi marsikaj dogodi. Videl sem presenečen obraz, ki je v svoji vnemi spregledal, da je predora že konec.

Na končno postajo našega potovanja smo prispeli ob 17. uri. Vas Mojkovac ima le nekaj hiš in bife z zelo toplim pivom. Ob čakanju na taksi smo napisali kartice, toda, žal, pošte ni bilo, tako da sem kartico prinesel kar domov. Po enournem čakanju smo dobili prevoz — ludo in fiča. Predstavljajte si, kako smo se peljali v dveh avtomobilih z vso našo prtljago — bili smo kot sardelice v konzervi. Po lepi, še kar široki in zelo ovinkasti cesti skoraj brez prometa smo prispeli po eni uri vožnje na začetek našega potovanja po Tari. Že med vožnjo po cesti smo videli globoko pod nami v kanjonih zelo zelo lepo in čisto reko Taro. Takoj, ko smo iztovorili prtljago,

A. Čepelnik

S čolnom po Tari in Drini

Lepe doživljaje vsak rad pove svojim prijateljem in znancem, zato vam bom tudi jaz opisal, kako smo preživeli nekaj dni na čolnu v kanjonih reke Tare in Drine.

Na razpis počitniške zveze Slovenije, ki je bil objavljen v naših tozdih, smo se prijavili Milan, Martin in jaz. Razpis je bil skromen. Morda nas je privlačil zato, ker nosimo v sebi željo po neznanem. Že nekaj let sem si želel, da bi šel na ribolov v južne kraje, kjer so reke še čiste. Iz razpisa je bilo razvidno, da je glavni namen potovanja spust s čolnom po reki Tari z možnostjo ribolova. Po živahnih razpravah, kakšno opremo vzeti s seboj, da je bo kar najmanj, je končno le prišel čas odhoda.

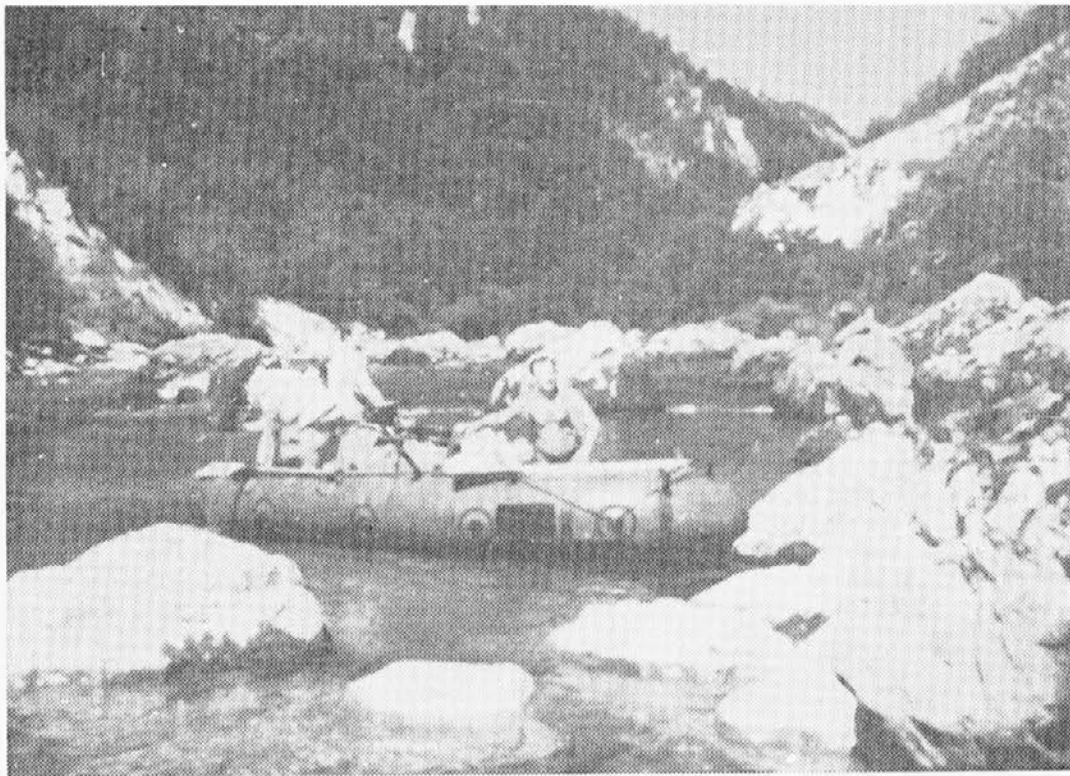
V petek, nekaj po 17. uri, smo naložili v katrco vso svojo prtljago in odražjali v Ljubljano na železniško postajo. Z vodičem smo bili dogovorjeni, da se dobimo pred pisarno za informacije ob 21. uri. Odhod vlaka je bil ob 21.40. Takrat pa so nastopile prve težave. Na dogovorjenem mestu ni bilo nikogar. Dogovorili smo se, da bo eden dežural pred pisarno, druga dva pa sta iskala ostale tri člane odprave. Težava je bila v tem, da nismo vedeli, koga in kje naj iščemo, ker se nismo poznali. Gledali smo, če ima kdo približno takšno opremo, kakršna je potrebna za tako potovanje. Le deset minut pred odhodom vlaka sem končno opazil človeka, ki se mi je zdel primerno otovorjen za tako pot. Res je bil pravi. Takoj smo vstopili v vlak in že smo se peljali proti Beogradu. Šele takrat smo se utegnili predstaviti. Vodja skupine je bil Janez, ostala dva člana pa Marjan in njegovo dekle Majda. Malo sem se razburil, zakaj ga ni bilo na dogovorjeno mesto, pa je dejal, da je pozabil, kako sva bila zmenjena. Bilo mu je nerodno in tudi sam je bil nervozen, pa je dejal — slab začetek — dober konec, kar je v tem primeru res držalo.

Do Beograda smo imeli rezerviran kupe, v katerega smo komaj spravili celo goro

prtljage. Vsak je imel precej zajeten nahrbtnik, Janez pa seveda vso ostalo opremo: gumijast čoln, vesla, leseno dno za čoln, dva plastična soda, veliko črpalko za čoln, tri šotore, gorilnik, posodo za kuhanje, hrano za vso skupino za nekajdnevno potovanje po povsem nenaseljenih krajih. Začuden smo si ogledovali velika plastična soda, pa nam je Janez pojasnil, da je na Tari precej brzic in velikih valov (role jih je imenoval), tako da čoln dostikrat zalije voda. Sodi so edina možnost, da oprema ostane v njej suha. Ob Janezovem pripovedovanju o vožnji in potovanju po Tari, ki jo je že večkrat prevozil, so nam ure hitro minevale. Okrog polnoči smo

Prvi dotik s Taro

Voda okrog in v čolnu

smo vsi pohiteli k vodi, da se od blizu prepričamo, kako je čista in tudi kar prijetno topla za kopanje. Milan, Marjan in Majda so se res ohladili v globokih tolmunih, Janez se je lotil pripravljajanja večerje, z Martinom pa sva šla poskusiti ribiško srečo, da bi bilo kaj za večerjo. Na mirni gladini se je videlo, da ribe pobirajo muhe. Po prvih metih sem ugotovil, da je rib kar precej, tudi prijem je bil, toda, žal, sami mali lipani. Po slabih uri lova nas je poklical Janez k izdatni večerji — pasulj. To je bilo kosilo in večerja obenem. Po večerji sva šla z Martinom zopet preizkusiti srečo in znanje. Proti večeru so res pričeli prijemati večji komadi, tako da sem le dobil dva merska lipana in tudi Martin se je prismetjal z enim, še lepši mu je pa ušel, kot je pač pri ribičih navada. Za priboljšek smo jih spekli v folijo zavite in z vinom zalite. Medtem ko sva midva pecala, so ostali postavili šotore. Za spanje še nismo bili razpoloženi, zato smo posedli okrog ognja, in skoraj do polnoči je ob prijetnem kramljanju krožila tudi zajetna plastična kanta z vinom. Tako smo preživeli prvi večer v popolni samoti in tišini, le rahla pesem se je čula iz naših ust. Zavedali smo se, da nas čaka naslednji dan naporno veslanje, zato smo zlezli v spalne vreče in prijetno zaspali.

Malo po šestih uri me je zbudilo ropotanje avtomobila in glasno govorjenje. Ko sem zlezal iz šotora, se je naš vodja pogovarjal z moškimi v nekakšni lovski obleki z voki tokijem v roki. Pravkar je javljal, da je na svojem delovnem mestu in, da je skupina turistov prespala na tem kraju. Mislil je seveda nas. V pogovoru nam je povedal, da je to nacionalni park, on pa opravlja tu delo čuvaja. Neprijetno nas je presenetil, ko je rekel, da moramo plačati 300 dinarjev za osebo na dan, če hočemo s čolnom po Tari. Po krajšem prerekanju smo uvideli, da moramo pač plačati, saj je imel uradni blok za račune. Toliko smo ga pa le prepričali, da smo plačali samo za en dan.

Medtem je Majda pripravila zajtrk za vse — pasteto, sir, salamo in čaj. Morali smo se

dobro okrepčati, saj smo nameravali potovati ves dan do okrog šeste ure zvečer. Po zajtrku smo napihnil čoln, ki je bil dolg okrog 5 m in 1,5 m širok. Vso opremo, ki naj bi ostala suha, smo spravili v sode, nahrbtnike pa v velike plastične vreče — ta pa vsaj pri meni ni opravila svojega namena. Zvečer sem ugotovil, da je vrečka puščala in več kot polovica obleke v nahrbtniku je bila mokra.

Jutro je bilo zelo lepo, sončno in brez vetra. Obetalo se nam je prijetno potovanje. Med pripravami sem pustil zunaj palico za ribolov, misleč, da med vožnjo poskusim srečo. Ko je to opazil čuvaj, me je prijazno, a energično opozoril, da je ribolov v nacionalnem parku prepovedan, to pa je bilo približno 5 km vodne poti. Tako je ribolov moral počakati do večera. Med vožnjo sem ugotovil, da itak ne bi mogel loviti. Muharjenje na čolnu ni bilo možno, plenkariti pa ni imelo smisla, ker so v tem delu Tare le lipani. Končno smo spravili vso opremo v čoln, jo dobro privezali in ob pol devetih uri smo bili pripravljani za odhod. Bilo je tako toplo, da smo bili vsi v kopalnikih. Že po prvih zavesljajih je Janez ugotovil, da se bomo dobro ujemali, čeprav nobeden ni imel veliko izkušenj. Nekaj sto metrov je bila voda mirno tekoča, potem pa smo slišali v daljavi nekakšno šumenje, kot da bi vozil vlak. Janez nam je povedal, da se bližamo prvim srednje velikim brzicam brez večjih valov (rol). Mislili smo, da nam nekaj časa ne bo treba veslati, pa nas je Janez opozoril, da moramo še bolj veslati, da bomo hitrejši od vodnega toka, ker le tako lahko držimo pravo smer vožnje. Prve brzice so nas malo poškrpale, kar pa je bilo prijetno, saj sta nas sončna pripeka in veslanje precej ogrela.

Že takoj na začetku vožnje so se pričele dvigati na vsaki strani reke skoraj navpične stene, visoke tudi po več sto metrov. Cesta se je odcepila čisto v drugo smer, tako da smo bili v popolni divjini. Janez nam je pojasnil, da dva dni ne bomo videli drugega živega bitja kot ribe v vodi. Na vsakem bregu je bilo veliko manjših pritokov, ki so veči-

noma kot slapovi padali iz različnih višin v strugo reke. Kadar je bil tok miren, smo se ohladili v vodi in malo zaplavali, potem pa spet v čoln in vesla v roke. Po dobrih dveh urah vožnje smo zopet slišali v daljavi glasno šumenje. Janez nam je povedal, da se bližamo eni večjih brzic. Opozoril nas je, naj si vsak najde oporo z nogami na dnu čolna in da moramo čim hitreje veslati in držati smer čolna po sredini toka. To nam je uspelo vse do največje role, ki je bila visoka dva metra. V trenutku sem bil pod vodo in na svojih nogah sem občutil precejšnjo težo. Ko se je voda razpršila, sem zagledal na dnu čolna Martina, kako zajema zrak, ves presenečen, kako ga je lahko voda odnesla čisto na drugi konec čolna. Ker ni bilo več enakomernega veslanja, je začelo čoln zanašati. Kljub trudu ostalih treh veslačev je čoln obrnilo počez. Dobro, da ni bilo pred nami še kake večje role, saj je bilo nevarno, da nas obrne. Več kot polovica čolna je bila napolnjena z vodo.

Reka se je umirila in lahko smo pristali v majhnem zalivu. Z Majdo sva morala izprazniti vodo iz čolna. Med to neprostovoljno prho sva namreč midva počivala. Veslali so vedno štirje, dva pa sta zbirala nove moči in seveda postregla s cigaretami in pijačo. Po tej dogodivščini smo si privoščili vsak eno konzervo piva, prijetno ohlajenega v vodi. Piva smo imeli bolj malo, pa smo ga hranili za posebne priložnosti. Medtem, ko sva praznila čoln, smo zbadali Martina, zakaj se je tako hitro preselil s prednjega dela čolna na dno. Janez ga je potolažil, da je to šele začetek in da bo verjetno tudi kdo drug kaj podobnega doživel. Prijetno razpoloženi smo nadaljevali pot in občudovali pokrajino. Opazili smo v skalo izklesano pot in po nekaj sto metrih most na zajlah, ki pa je bil ves razpadel in neuporaben. Na zajli je bilo obešeno celo drevo. Po tem smo lahko sklepali, kako naraste voda, saj so bile zajle kakih šest metrov nad gladino. Na drugi strani mostu je bila zopet v steno izklesana steza, ki se je izgubljala proti vrhu. Prevozili smo še nekaj brzic, pri katerih nam je srce malo hitreje utripalo, kaj posebnega pa nismo doživeli. Okrog 4. ure nam je vsem začelo neprijetno zavijati v trebuhu, pa tudi sonce je vedno bolj poredko doseglo dno kanjona. Zato smo se začeli ogledovati za primernim mestom za taborjenje. Okrog petih smo se ustavili ob bregu, kjer je bilo nekaj metrov ravnine, saj je bilo v navpični steni tak prostor težko najti. Potegnili smo čoln na suho in takoj pričeli pripravljati hrano. Začuden sem pogledal Janeza, ko je zajel vodo v posodo kar iz reke in jo postavil na ogenj. Videli smo res, kako je voda čista, toda nisem si mislil, da jo bomo uporabljali tudi za kuhanje. Pri tem sem pomislil, koliko ljudi bi bilo srečnih, ko bi imeli tako čisto pitno vodo. Ta dan smo prepotovali okrog 70 km in na vsej poti res ni bilo nobenih naselij, tako da vode res nihče ne more onesnažiti. Razmišljal sem o tem, da je le malo vodá v naši državi in verjetno v Evropi še tako čistih, da bi se je brez premišljanja napil. Hrana je bila hitro pripravljena. Kot smo že izmenično veslali, smo tudi jedli tačo. Imeli smo namreč samo tri žlice. Korošci jih pač nismo vzeli s seboj. Delali smo tako kot nekoč partizani, ko je ena cigareta krožila od ust do ust. Tako smo si mi podajali žlico iz roke v roko. Po večerji sva z Martinom zopet šla na ribolov. Prijem je bil kar pogost, toda

kaj večjega dolgo ni bilo. Ko se je že mračilo, pa sem dobil tri kar lepe lipane. Tudi Martin je prinesel dva. Milan ni imel s seboj muharice, zato ni lovil. Bil pa je določen za čiščenje rib. Ob obujanju doživetij in razmišljanju, kaj nas še čaka, je večer hitro minil. Korošci smo se odločili, da ne bomo postavljali šotorov, ker bomo spali kar na prostem. Oblečen v trenirko sem prijetno zaspal na spalni vreči. Okrog polnoči pa se je toliko ohladilo, da sem zlezal v vrečo. Prebudili smo se okrog šeste ure. Sonce je sijalo šele do polovice kanjona, zato smo še nekaj časa ostali v prijetno toplih spalnih vrečah. Prvi se je pojavil na planem Janez, ker je bil pač vodja in kuhar obenem in je zato moral prvi vstati. Medtem ko smo se najedli in spravili opremo v čoln, je sonce doseglo dno kanjona. Zopet se nam je obetal sončen dan, zato smo spravili obleko lepo na varno in ostali samo v kopalnih. Prevozili smo le nekaj kilometrov, ko nas je Janez opozoril na precej dolge brzice in povedal, da je med njimi tudi velika rola. Kmalu smo zaslišali nam že znano šumenje, ki smo ga imenovali brzi vlak, če pa je bilo šumenje manjše, smo rekli, da prihaja čiro (ozkotirni vlak). Opremili smo se z rešilnimi pasovi, ki smo jih sneli, kadar dalj časa ni bilo nevarnih brzic, da nas je sonce lahko bolj enakomerno obarvalo. Do približno polovice brzic je šlo vse v redu, tam pa se je struga precej zožila, kar naenkrat smo zagledali pred seboj močan padec vode in takoj zatem največje valove, kar smo jih do tedaj prevozili, saj je bil prvi visok nad dva metra. Tega smo imeli priložnost z nervozo občudovati dalj časa, kajti le nekaj metrov pred njim smo se nehote usidrili na veliki skalni, ki smo jo spregledali, ker se je čez njo prelivala voda. Obtičali smo na tej skalni in se nemočno s čolnom vred zibali na njej. Kar precej časa smo porabili, da smo se spravili v skale. Še enkrat se je pokazalo, da je imel Janez prav, ko nam je naročal, da moramo v brzice peljati hitreje od vode. Že prvi val je dvignil prednji del čolna z neverjetno hitrostjo. Ko smo mi padali v globino, je zadnji del kar izstrelilo v zrak, še više pa je odletel Marjan. Medtem ko je bil on v zraku, je čoln odneslo naprej, Marjan pa je padel v vodo v istem položaju, kot je prej sedel na robu čolna. Po Martinovem pripovedovanju, ki takrat ni veslal in je vse najbolje videl, je bil Marjan ravno tako hitro zopet v čolnu, kot ga je vrglo iz njega. Bil je res zelo priseben in se je menda še med padanjem v vodo prijel vrvi, ki je bila napeljana okrog čolna. Naslednji val mu je pomagal, da je tako hitro zlezal nazaj v čoln. Ko sem v tej naglici utegnih pogledati nazaj, je že zopet veslal, čeprav malo prestrašen, pa vendar čil in zdrav, samo ves moker. Mokri smo bili tudi mi vsi, čoln pa je bil poln vode, zato smo morali čim prej ustaviti in ga izprazniti. Zopet je bilo dosti zbadanja in smeha. Marjan je nekaj časa molčal, potem pa preroško rekel: »Menda ja nisem zadnji!« Takrat si Milan gotovo ni mislil, da je on na vrsti. Nadaljevali smo vožnjo in ni minilo pol ure, ko smo zapeljali v ne preveč veliko rolo malo bolj od strani. Največji val ga je zalil s tako silo, da se ni mogel obdržati na svojem mestu. Znašel se je tam kot pred njim Martin, na dnu čolna. Najbolj zanimivo je bilo to, da se ni mogel pobrati. Noge so se mu zapletle med deske na dnu čolna, in šele ko smo prišli iz brzice,

mu je Martin pomagal. Zopet je bila priložnost za zbadanje in smeh. Pravo presenečenje za nas je bilo, ko smo naenkrat zagledali v vodi dva moška v adamovih kostimih. Na hitro smo lahko izmenjali nekaj besed. Zvedeli smo, da sta Nemca in da potujeta s kanujem po reki. Še srečno vožnjo smo si zaželeli in že smo bili za ovinkom. Čez nekaj časa nam je Janez povedal, da se bližamo sotočju Tare in Pive. Od tam naprej pa se reka imenuje Drina. Značilnost reke Pive je, da je zelo mrzla, pravo nasprotje Tare. Do sotočja je Tara po količini vode le malo manjša od Drave, Drina pa jo prekaša. Ko smo preizkušali temperaturno razliko vode z rokami ni nogami, nam je veselje do kopanja med vožnjo splahnelo. Pa tudi vreme se je poslabšalo, začeli so se zbirati črni oblaki, ki so obetali dež. Kanjon se je razširil v prijetno dolino, vendar še vedno nenaseljeno. Bilo je že pozno popoldne, zato smo se začeli ozirati za primernim prostorom za prenočitev. Po dveh dneh miru in tišine, razen šumenja vode, smo zopet zaslišali brnenje avtomobila nekje više v hribih. Ob bregu smo zagledali tri otroke in nekaj obdelane zemlje, zato smo se takoj odločili, da pristajamo in se utaborimo. Začudili smo se mi, še bolj pa otroci, ki so zbežali za grmovje, kot da bi zagledali marsovce. Skrili so se za grmovje in nas opazovali, ko pa so videli, da pristajamo, so se pomaknili še više v hrib. Ko smo pristali, si je Milan takoj hotel ogledati okolico. Malo više je videl žensko, ki je pasla kravo. Podal se je k njej, jo ogovoril in vprašal, če lahko dobimo mleka. Pa mu še odgovorila ni, samo vstran se je obračala. Medtem sva prišla tja tudi Martin in jaz. Na vprašanje, kje je gazda, je samo pokazala z roko. Podali smo se v to smer in prišli do majhne hiše. Sprejel nas je mlad, prijazen gospodar. Opravičil se je, da nam ne more kdovekaj prodati, dobili smo le dva litra mleka in nekaj sliv. V pogovoru smo zvedeli, da se vozi na delo vsak dan 90 km daleč, kar traja na njihovih cestah 3 ure na eno stran. Po krajšem pogovoru smo se poslovili in se vrnili nazaj v tabor. Tudi otroci so se ojunčili in se nam približali. Ko smo začeli pri-

pravljati ogenj, so kar pridno nosili drva. Ob prijetnem ognju smo si posušili mokro obleko in povečerjali. Postavili smo vse tri šotore, zlezli vanje in takoj zaspali. Jutro nas je zopet pozdravilo sončno in toplo, zato smo kar hitro pospravili tabor in se odpeljali že ob osmi uri. Ta dan nas je čakala precej dolga tura. Nameravali smo priti do Goražda. Ta del potovanja je bil približno enak ostalemu, s to razliko, da se je pokrajina precej spremenila. Vozili smo po precej hitrem toku, toda brez večjih brzic. Obala se ni več dvigala tako strmo kot ob Tari. Pokrajina je postala bolj domača in manj divja. Ob bregu smo videli vedno več domačinov, ki so nas rado vedno opazovali in nas pozdravljali. Malo pred Fočo smo opazili nekakšno pristanišče. Janez nam je povedal, da od tod vozijo splavi turiste do Goražda. Tok reke je kar primeren za to, saj ni več večjih brzic in tudi plitvin ni. V Foči smo pristali malo pred mostom. Na obali in na mostu se je nabralo kar precej gledalcev. Saj ni čudno, ko pa smo imeli tako natovorjen čoln, posebno pozornost pa so zbužali plastični sodi. Ko smo zapuščali čoln, so nas spraševali, od kod in kam, in rade volje smo jim odgovarjali. Potem smo še mi vprašali, kje lahko dobimo kaj za pod zob. Prijazno so nam svetovali restavracijo kar na drugi strani mostu. Privoščili smo si na ražnju pečeno jagnje. Nobenemu ni bilo žal, kakor je bila porcija velika, tako je bila cena nizka. Po telefonu sem se oglasil domačim in povedal, da pridemo domov en dan pozneje, da ne bi bilo nepotrebnih skrbi. Na hitro smo si ogledali mesto, in ker ni bilo toliko časa, da bi našli kaj zanimivega, smo se zopet podali na pot. Prepotovali smo še približno 20 km. Dobro pečeno jagnje nam je zbudilo apetit, zato smo se domislili, da bi se utaborili v bližini kake kmetije, kjer bi lahko kupili jagnje in ga sami spekli na ražnju. Vendar smo delali račun brez krčmarja, kajti zadnje kilometre vožnje se nam je že obetala nevihta. Na hitro smo se morali usidrati na prvem primernem prostoru. Potegnili smo čoln čisto iz vode, ga dobro privezali, da ne bi ostali brez njega, če bi voda narasla. Najprej smo postavili šotore, da bi

Če čoln zalije voda

V ozadju eden redkih mostov čez Taro

imeli streho nad glavo, če bi začelo deževati. Medtem so se oblaki malo razredčili, tako da vsaj zaenkrat ni bilo bojzani za dež. Jagnje sta šla iskat Milan in Martin. Kar blizu je bila kmetija, toda, žal, niso imeli ovac. Vrnila sta se le z mlekom in potolažili smo se, da bo morda zajtrk boljši. Pripravili smo si večerjo kot navadno, za priboljšek smo si spekli hrenovke na žaru, ki jih je Janez kupil v Foči. Pozneje smo bili veseli, da nismo dobili jagnjeta in ga pričeli peči. Nekajkrat je zablisalo in zagrmelo, potem pa se je ulilo, da smo se komaj utegnili skriti v šotore. Takoj ko sem zlezal v šotor, sem začutil nekaj ogletega na dnu. Čudil sem se, saj je šotor stal na travi, pa tudi ko sem ga postavljaj, sem očistil vse pod njim. Pričel sem glasno robantiti, takrat pa sem zaslišal iz sosednjega šotora pritajen smeh. Dobro sta mi jo zagodla Milan in Martin, še posebno zato, ker je lilo kot iz škafa in ni bilo nič kaj prijetno zlesti iz šotora in čistiti dno. Porabil sem precej časa, da sem od znotraj potisnil precejšnjo količino kamenja izpod ležišča. Še preden sem bil gotov, je Milan začel šteti: ena in čez nekaj časa dve in zmeraj bolj hitro. Rekel sem mu, če ne more spati, mora šteti ovce tiho, ne pa na glas. Odgovoril je, da ne šteje ovac, temveč dežne kaplje, ki so počasi postale kar cel curek. Imela sta res bolj slab šotor, malo sta bila pa sama kriva, ker nista dovolj nategnila vrvi okrog šotora. Zjutraj smo videli, da res nista pretiravala, saj sta imela spalne vreče od nog navzgor do polovice čisto mokre. V šotoru pa je bilo nekaj centimetrov vode pri nogah; še dobro, da je teren malo visel, sicer bi ležala cela v vodi. Kaže, da je dno bolj držalo vodo kot pa streha. Potolažil sem ju, da je le bolj mehko ležati v vodi kot na kamenju, kot sta namenila meni. Milan je povedal, da je bilo v začetku res malo mrzlo, ko pa se je voda ogrela se je pa kar dobro spalo. Zjutraj je nehala deževati, vendar se je precej ohladilo. Voda je tudi precej narasla in celo kalna je bila. Zakurili smo in vsaj delno posušili, kar je bilo mokrega. Nič preveč nas ni vleklo v čoln in na vodo ob takem vremenu, lepše je bilo sedeti ob ognju. Vendar druge izbire ni bilo, čakalo nas je namreč še 20 km vožnje do Višegrada. Zadnji dan vožnje smo pričeli ne preveč razpoloženi in oblečeni v vetrovke in nepremočljive hlače. Janez je

povedal, da nas čaka še ena kratka brzica s precej veliko rolo. Vest smo sprejeli zelo hladno, saj nobenemu ni bilo do tuširanja ob takem vremenu. Kar nekam mrzlično smo čakali, kako jo bomo prevozili. Rolo-valove smo že od daleč zagledali in bili so res veliki, posebno, ker je voda narastla. Na vrsti za tuširanje sem bil jaz, ker sem sedel spredaj na čolnu. Zavozili smo v rolo malo od strani, tako da je bil največji val na moji strani. Dovesedno zalil me je. V trenutku sem bil moker od nog do glave. Bil sem kriv sam, ker sem pozabil zapreti zadrgo, tako da mi je voda stekla pod vetrovko in po vsem telesu prav do čevljev. Seveda sem bil sedaj jaz tarča za zbadanje in smeh, meni pa ni bilo prijetno. Ko se je voda umirila, sem se preoblekel in bil sem zopet suh. Tok se je potem umiril, tako da smo morali kar precej veslati, da smo prišli do predvidenega časa v Višegrad. Oblaki so se razredčili in sonce nas je pričelo prijetno greti, kar je meni še posebej prijalo. Opoldne smo prispeli na konec naše vodne poti. Prevozili smo približno 240 km z višinsko razliko 450 m. Hitro smo spravili vso opremo do ceste, težko je bilo dobiti prevoz za opremo do avtobusne postaje. Medtem ko je Janez iskal prevoz, smo ostali z nosili nahrbtnike in manjše stvari. Končno je Janez dobil avto in zapeljali smo še čoln in plastične sode na postajo. Vozov-

nice do Sarajeva smo sicer dobili, toda zopet smo morali stati dobre tri ure vožnje. Druge izbire nismo imeli, ker je bil to zadnji avtobus do Sarajeva. Ko je sprevodnik zagledal goro naše prtljage, je začudeno dejal: »O bože, šta ljudi sve vuku sa sobom na put!« Z malo truda smo le spravili vse v prtljažnik in odpeljali ob 16.30. Že po nekaj kilometrih vožnje smo se peljali čez most, pod katerim sem dopoldne doživel obilni vodni krst. Ko smo od zgoraj gledali valove, sem premišljeval, da mi najbrž nihče ne bi verjel, če bi mu dejal, da smo se tam vozili s čolnom. Kmalu smo se odcepili od struge in se strmo dvigovali, nato smo precej časa vozili po visoki planoti. Ko smo se začeli spuščati, smo pred seboj zagledali luči Sarajeva. Čez dve uri smo imeli vlak do Ljubljane, pa še rezervacijo smo na srečo dobili. Poslovili smo se od Majde in Marjana, ker sta onadva odpotovala naprej na morje. Spravili smo prtljago v kupe in se udobno namestili, tako da smo pot do Ljubljane lahko kar prijetno prespali. Še zadnji stisk roke našemu vodji Janezu, z željo, da bi se še kdaj srečali ob podobnih doživetjih.

Vsi trije Korošci smo bili ob koncu našega potovanja enakega mišljenja, da ni vse dopust na morju, ampak je prijetno tudi drugod širom naše lepe domovine.

Rok Gorenšek

Hotuljski gasilci so tekmovali v Nemčiji

Po sklepu Mednarodnega komiteja za varstvo pred požarom in razvoj gasilstva, CTIF, je bilo veliko 7. mednarodno športno tekmovanje gasilcev letos od 19. do 27. julija v lepem mestu Böblingenu v Zvezni republiki Nemčiji. Istočasno je bil tam tudi 8. mednarodni gasilski simpozij.

Mednarodni gasilski komite se je odločil, da bodo gasilska tekmovanja v letu 1981 prav v

Böblingenu prvenstveno zato, ker to lepo mesto v zvezni deželi Baden-Württemberg razpolaga z vsemi za to potrebnimi objekti in športnimi napravami.

Mesto Böblingen šteje kakih 41.000 prebivalcev. Leži 13 km jugozahodno od deželnega glavnega mesta Stuttgarta, mesta, ki so ga baje — po nemških virih — ustanovili neki hrvaški grofje ter so ga imenovali Studen grad, kar po-

Naša zastava

meni hladen ali mrzel grad. Verjetno zaradi ostrega, živega podnebja, po katerem je Stuttgart še danes znan.

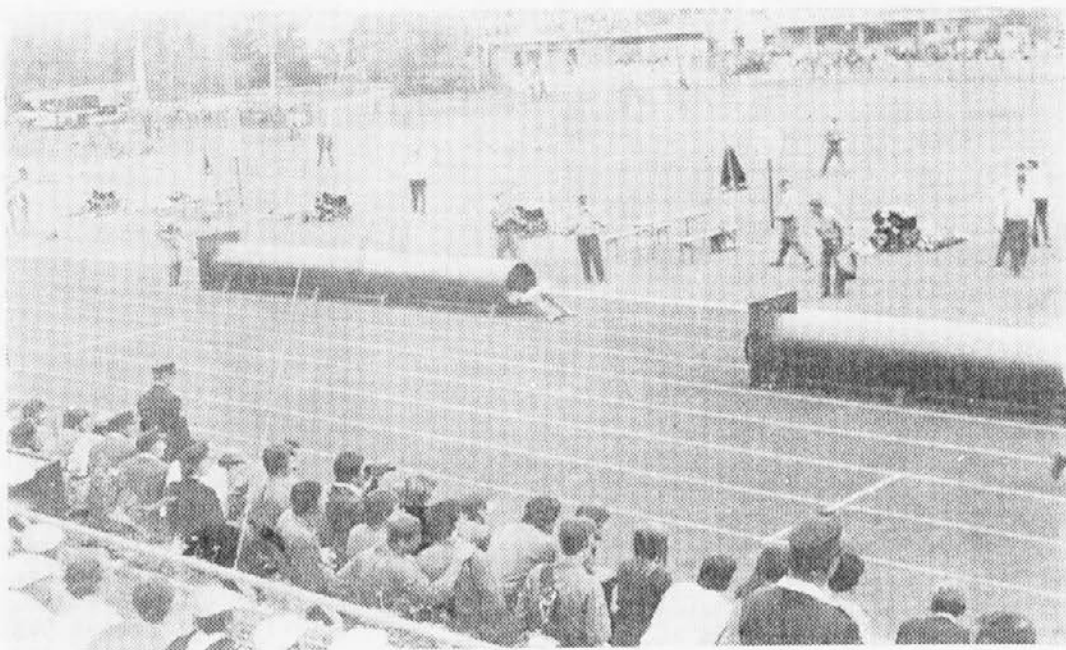
Mesto Böblingen si je predvsem v zadnjih 30 letih zunaj in znotraj Nemčije pridobilo ime. To pa zaradi industrije in trgovine, ki je tam izredno razvita in se še razvija. Iz skromnih začetkov je v teh tridesetih letih postalo cvetoče srednje veliko mesto. Med zadnjo vojno je bilo skoraj popolnoma razrušeno. Ob koncu vojne je v njem prebivalo komaj kakih 10.000 prebivalcev. Da se je tako razvilo, se ima v prvi vrsti zahvaliti daljnovidni politiki mestne uprave, ki je podpirala gradnjo industrije in razvoj obrtništva ter trgovine. Tudi ugodna lega in razvite prometne zveze so pripomogle k razvoju. Böblingen leži namreč ob avtocestah München, Stuttgart, Frankfurt in Stuttgart—Švica. Od velikega letališča Stuttgart—Echterdingen je oddaljeno komaj kakih 15 minut vožnje z avtomobilom. Na železniški postaji Böblingen se vsak dan ustavijo br-zovlaki, ki vozijo v Stuttgart, Švico, Italijo.

Razen trgovine, obrtniške dejavnosti, dela na domu in industrije, opazi obiskovalec najprej predvsem čudovito lepo pokrajino. Böblingen leži namreč na robu naravnega parka »Schönbuch«. Blizu pa je tudi čudoviti Schwartzwald, pogorje, poraslo z mogočnimi gozdovi, kjer izvira Donava. V mestu človeka najprej razveseli pogled na stari mestni del, kjer dominira mestna katedrala na Schlosbergu. Prav po sredini mesta se širi zelena, z drevjem porasčena cona, po obeh bregovih jezer, ki ležita sredi mesta. Ta zeleni pas se razteza vse od novega širokopotezno zgrajenega trgovskega nakupovalnega centra in kolodvora, mimo kongresne dvorane do športnega centra in tabora, kjer so bili nastanjeni moški tekmovalci, vse do gozdov na jugu in vzhodu mesta. Naj povem, da je trgovski nakupovalni center skoraj tako velik, kot če bi vse slovenske Name postavil na eno mesto. Čistoča mesta, njegova urejenost, zunanji videz hiš in tovarn ter drugih objektov so na višku. Skratka, povsod vladata nemški red in disciplina, povsod je vidna solidna in odlična organizacija.

V to mesto so 18. julija odpotovali naši hotuljski tekmovalci pod vodstvom svojega trenerja, ki je duša vsega, Mirka Nagliča. Ob slovesu smo se od njih skromno poslovili s tiho željo, da bi se vrnilo uspešni. Odpotovali so najprej v Ljubljano. Peljali so jih prevaljski gasilci, kajti GD Kotlje samo še ne premore za tako pot primerne vozila. V Ljubljani so se priključili reprezentanci Jugoslavije. Po »političnem« šolanju in prenočitvi v kadetnici v Tacnu so naslednji dan s tekmovalnimi ekipami iz drugih republik in iz Slovenije v dveh zveznih avtobusih odpotovali v Böblingen.

Po prihodu v Böblingen so jih takoj namestili v taborišče za tekmovalce, se razume, moške posebej in ženske posebej. Skupaj z našimi so namestili ekipo Luksemburžanov. Z njimi so se Hotuljci takoj spoprijateljili, Luksemburžani pa so tudi takoj ugotovili, da spadajo naši skoraj v sam vrh tekmovalnih ekip. Občudovali so jih brez zavisti, jim čestitali in jim nekega dne po zelo naporinem in uspešnem treningu napisali na tablo »Pozdrav Rdečim levom«.

Ves teden od ponedeljka do petka, ko je bila otvoritvena slovesnost in so se začela uradna tekmovalna, je bil izpolnjen z naporinim treningom, ki je bil še hujši zato, ker so morali trenirati s popolnoma novim in neznanim orodjem, uporabljati ključke, ki jih poprej še videli niso itd. Pri tem so Hotuljcem veliko pomagali avstrijski tovariši Grossraminga na Zgornjem Avstrijskem. Ti so bili celo tako ljubeznivi, da so našim poso-

»Hitro skozi cev«

dili svoje orodje za trening. Odstopili pa so jim za trening tudi pet minut svojega časa, vsak dan. Zanimivo je, da so prav ti ljubeznivi fantje, po muhavosti žreba, tekli skupaj z našimi štafeto, ki je bila za naše tako uspešna, da so bili v štafeti za celi dve sekundi pred vsemi ekipami, za fante iz Grossraminga pa tako usodna, da je moral eden njihovih tekmovalcev v bolnišnico, ker si je pri padcu zlomil ključnico, ekipa kot celota pa je daleč zaostala.

Program je poleg treninga obsegal tudi druge točke, ogled mesta in njegovih znamenitosti, razne prireditve in predavanja itd. Najzanimivejši je bil za Hotuljce vsekakor obisk pri gasilcih mesta Ulm ob Donavi. Mesto Ulm je znano po tem, da ima tamkajšnja katedrala najvišji stolp v Evropi.

Hotuljski gasilci, so bili torej gostje gasilcev iz Ulma. Ta obisk je naredil na vse zelo globok vtis. Videli so, kako je organizirano sodobno, moderno gasilstvo. Predvsem pa so videli novo orodje in najmodernejšo gasilsko opremo, predvsem gasilska terenska vozila najnovjših Magirusovih konstrukcij. Še več, imeli so priložnost in možnost, da so na posebnem preizkusnem poligonu, ki ga uporabljajo za preizkušanje takih vozil, tudi sami preizkusili vozila v vožnji. Vse to, je bilo za naše fante enkratno doživetje.

Življenju v taboru so se kmalu privadili. Težje pa je bilo s hrano, ta jim ni in ni šla v slast, pa tudi dovolj je ni bilo, razen piva, ki ga je bilo po pet nemških mark za liter, kolikor si hotel. Sreča, da žive v Nemčiji in tudi v Böblingenu naši zdomeci. Tako so naši kmalu »zvohali« v samem centru odlično restavracijo, ki sta jo vodila dva brata, Hrvata. Tja so potem hodili na domačo hrano, ki je pripomogla, da so vzdržali.

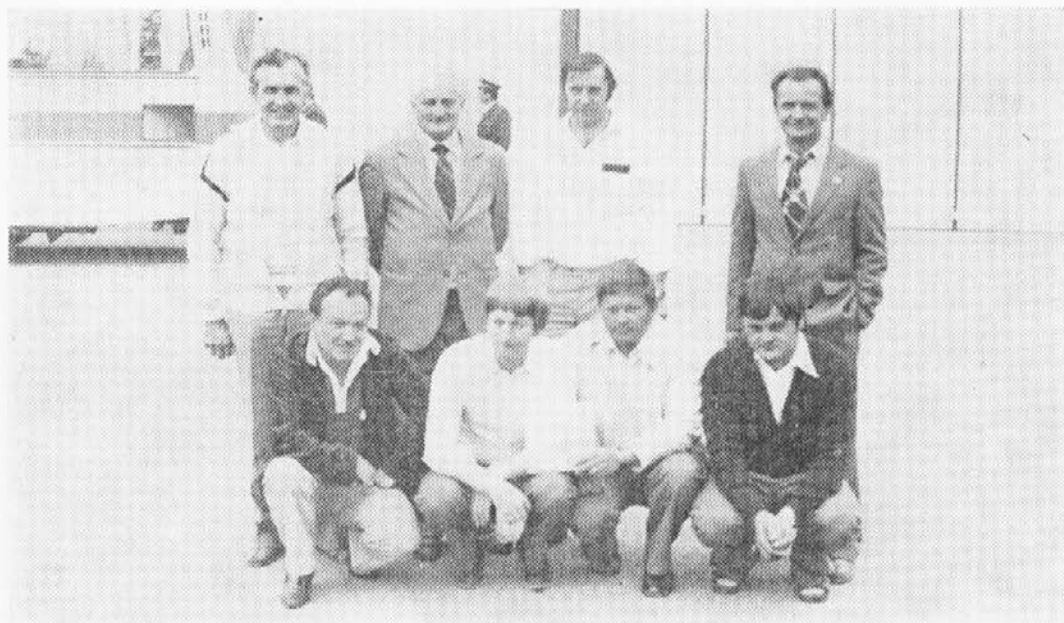
Iz Kotelj je odpotovala v četrtek zvečer, tako, da je ob pol sedmih prestopila državno mejo na Viču pri Dravogradu, skupina navijačev. V skupini so bili: blagajnik Peter Jamer, ki je bil tudi šofer svojega renaulta, Tone Svečko, tajnik, Rado Skobir, rezervni tekmovalac, Stanko Kotnik, rezervni tekmovalac, ter pisec teh vrstic. Z nami vred so takrat prestopili državno mejo, tudi s svojim osebnim avtomobilom, Lah, Krauzer, Jaka iz Črne, Hočevar in Kotnik.

Prišel je tudi avtobus gasilcev iz Celja pod vodstvom Sintočnika; ti so bili zares na naši strani, saj so tudi na odločilnem tekmovalju navijali za naše.

Vozili smo se skoraj devet ur. Cesta je bila povsod odlična, od Celovca do našega cilja smo se vozili po avtocesti, štiriprasovnici. Naš Peter se je izkazal za odličnega voznika. Urejenost cest, tu mislim na razna obvestila za voznike, je tako v Avstriji kot v Nemčiji odlična. Mislim pa, da imajo Nemci to še boljše urejeno kot Avstrijci. Posebno zanimivi so bili v Nemčiji daleč vidni modri napisi, ki so označevali izvoz z avtoceste na stransko pot ali pa v ob cesti ležeči kraj. »AUSFART« je pisalo na taki opozorilni tabli. Ker je Tone zadaj večkrat zakinkal in utihnil, se je to prenašalo tudi name in celo na šoferja Petra. Meni seveda ni preostalo drugega, kot, da sem opozarjal. Opozarjal pa sem tako, da sem takoj ko smo pripeljali do takega opozorilnega napisa, glasno zaklical: »AUSFART«, takrat pa sta postala budna in sposobna za nadaljnjo vožnjo. Toda vsaka »dobrota je tudi sirota«, pravi že star pregovor. In to je držalo tudi v tem primeru. Tone in Peter sta namreč nenadoma sklenila, da ju moram opozoriti čisto na vsako tako opozorilo ob cesti. Gorje, če sem na to pozabil, takoj sta me »obtožila« spanja in me kaznovala s plačilom litra piva, seveda šele na cilju. Še več, ko sta od daleč zagledala tisti poslej zame usodni »AUSFART«, ki ga je bilo treba na vsak način napovedati, sta me poskušala na vse mogoče načine prevariti in zapeljati, da bi pozabil napovedati opozorilo in bi moral plačati kazen za pivo. Tako sta, ko smo se bližali takemu opozorilu pričela pripovedovati mastne vice, ali pa sta me, zavajala, da bi pogledal na drugo stran ceste, kjer je videti letališče, ženske ali kaj drugega. Zato sem moral biti ves čas preklemano buden, onadva pa tudi. To je trajalo tudi vso pot nazaj do jugoslovanske meje na Holmcu, ko smo se vračali. Pa recite, če dobrota, zares ni sirota.

Tako smo zgodaj zjutraj v petek, 24. julija 1981, tudi mi srečno prispeli v Böblingen. Tu so nas takoj namestili v športni center, kjer smo imeli hrano in prenočišče. Spali smo na železnih vojaških posteljah, ki sta bili po dve skupaj, ena nad drugo. Žimnica je bila iz penaste gume, debeline 10 cm, k temu pa je vsak dobil še: prt, prešito odejo, prevleko za odejo in blazino, vse iz papirja. Bilo je lahko, zelo toplo, po uporabi pa se zavrže, oziroma vrne v papirnico v predelavo. Praktično, ni kaj reči.

V petek je bila ob 9. uri na mestnem stadionu, ki je bil za to veliko prireditev obnovljen, otvo-

Spremljevalci ekipe

ritvena slovesnost. Bil je čudovit pogled na tekmovalne desetine, na moštva iz 18 držav v paradnem sestavu. Najprej je prišla tabla z imenom države, za njo zastavonoša z zastavo svoje države, zadaj pa gasilci v paradnem koraku. Vreme je bilo lepo, bila je prava gasilska olimpiada. Solze ponosa so nam stopile v oči, ko smo zagledali jugoslovansko zastavo in za njo naše gasilce in gasilke. Bili so lepi, zares lepe so naše uniforme, pa tudi korak naših je bil strumen. Nemci so sicer največ ploskali svojim, pa Avstrijcem, Švicarjem, Luksemburžanom, Vzhodnim Nemcem in Rusom. Slednjim morda zato, ker se jih še najbrž dobro spominjajo iz zadnje vojne. Tudi našim so ploskali. Slišati pa je bilo tudi besede: »Schau mal an, die Partisanen Kommen!« Po slovesni otvoritvi, ko so se zvrstili vsi mogoči govorniki, od Francoza, predsednika mednarodnega komiteja, do predstavnikov in ministrov nemške zvezne vlade in deželne vlade Baden-Württemberg, se je začel najpomembnejši del, uradno tekmovanje. Naši so tekmovali v skupini 99 ekip. Žensk je bilo samo osem ekip. Torej so z mestom, ki so ga naši dosegli, premagali kar 93 do 95 vrhunsko izvežbanih ekip. Naši so imeli za hrbtom, to se pravi, tekmovali so pred njimi, tudi svoje večne nasprotnike Begunčane, kar je še nekoliko stopnjevalo nervozo pred nastopom. Vajo so naši izvedli sicer nekoliko prepočasno, bili so zaradi novega orodja preveč previdni, toda izvedli so jo brez napake. Pri štafeti pa so naravnost zablesteli, bili so absolutni prvaki, za dve sekundi so bili boljši od vseh drugih. Pri štafeti je bil prehod skozi osemmetrski rov najzanimivejši. Vedno sta nastopali po dve ekipi skupaj. Rov je bil nameščen tik pod slavnostno tribuno. Kdor se je pravilno vrgel v rov, je priletel skozi in se speljal še nekaj metrov po travi naprej. Kdor pa je pogrešil, ta se ni mogel izmotati iz rova, slišati je bilo le ropotanje, in dragocene sekunde so šle. Naši so nastopili skupaj z Avstrijci. Od kraja so bili enakovredni, tudi skok v rov in skozi sta oba tekmovalca opravila skoraj istočasno, šele proti koncu teka, na gredi, je naš tekmovalec prehitel Avstrijca. Naš je gladko skočil z grede in teklen naprej, Avstrijec pa je padel in si zlomil ključnico. Bilo je zares prav dramatično, tako za tekmovalce, še huje pa za nas, ki smo vso reč gledali s tribune.

Profesionalci, Rusi, Vzhodni Nemci, Italijani, Madžari, Čehi, Poljaki, naši, za vse, ki so nastopali, niti na vem, pa so napadali stolp. Z lestvami so se vzpenjali po zunanji steni od okna do

okna na vrh. Tu so bili Rusi in Vzhodni Nemci neprekosljivi mojstri. Osvojili in delili so si tudi prvo mesto v tej disciplini. 12 sekund je potreboval najhitrejši Rus, da je bil na vrhu, medtem ko so nekateri potrebovali tudi po 36 do 40 sekund.

Rusi so imeli še eno zanimivost. To je bil njihov zastavonoša, ki je držal in nesel zastavo veskozi, dokler je trajala slovesnost in slavnostni mimohod, ter pozneje na paradi, v stegnjeni roki. Niti za trenutek je ni povsili. Ko smo po tekmovanju že vedeli, da smo prvaki Jugoslavije, smo tudi vedeli, da bo na zaključni slovesnosti jugoslovanski zastavonoša Hotuljec, naš Štefan Gorenšek. Zato mi je Štefan rekel: »Ko bom jutri jaz ponesel našo zastavo okrog stadiona, jo bom nesel prav tako kot tisti Rus.« In res jo je ponosno nesel v stegnjeni roki, toda veskozi je le ni mogel držati. Mi pa smo vpili s tribune: »Štefan, stegni roko, drži zastavo.« Imeli smo solzne oči, zakaj prizora, ko pred tolikimi gledalci z vseh strani Evrope naš rojak nosi državno zastavo, zares ne vidiš kmalu. To je enkratno doživljanje. Občutki se ne dajo popisati.

Slovesen sprejem hotuljskih gasilcev

Naj še omenim, kdo je osvojil prva mesta. Prvi so bili Južni Tirolci (Süd Tirol), predstavniki avstrijske manjšine v Italiji. Nastopali so v italijanskih uniformah, pod italijansko zastavo, vendar so imeli na rokavih v nemščini Süd Tirol, korakali pa so deset metrov za Italijani, pod nemško komando.

Druga je bila ekipa iz Nemčije, tretja ekipa iz Avstrije. Četrto, peto in šesto mesto pa si delimo Hotuljci, Nemci in Avstrijci.

Pri ženskah so postale svetovne prvakinje naše gasilke iz Kaštel Sučurca v Dalmaciji, gasilke Sirela-Bjelovar, tudi iz Hrvatske, pa so osvojili tretje mesto.

Po zaključni slovesnosti se je razvila po mestu veličastna parada gasilcev. V paradi so poleg vseh nastopajočih držav nastopali tudi gasilci iz Zahodne Nemčije, ki so prikazali stare uniforme, gasilce na konjih, stare prapore, na mnogih je pisalo dvestoletnica, ali 150-letnica, 175-letnica itd. Sledila je parada sodobne gasilske tehnike. (Bilo je 60 skupin vozil, po tri navštric.) Mi smo si ogledali še parado, nato pa smo krenili na pot proti domu, da pripravimo našim slavnostni sprejem. Ekipa se je vrnila domov šele v ponedeljek z zveznim avtobusom do Celja. V Celje so zopet šli ponjo prevaljski gasilci.

Uspeh naših gasilcev je bil lep in enkratno. Za svoj nastop so prejeli zlato značko, vsak tekmovalec posebno, ekipa in društvo pa zlato plaketo. Obdržali so si za spomin tudi državno zastavo, ki so jo ponosno nosili v Nemčiji.

Uspeh je toliko večji, ker so ga dosegli čisto sami. Od vodstva, tako republiškega kot zveznega, skoraj niso imeli nobene podpore. Eni so se sukali bolj okoli Begunj in drugih, drugi pa okoli ekip iz drugih republik. Le Celjani, s Sintočnikom na čelu, so bili z našimi Hotuljci, se zanimali zanje in zanje tudi navijali.

V torek, 29. julija 1981, smo našim fantom v Kotljah pred gasilskim domom priredili slovesen sprejem. Hvala občinski gasilski zvezi, krajevni skupnosti Kotlje, občini in drugim organizacijam ter domačinom, ki so se slovesnega sprejema številno udeležili.

Na sprejemu je tekmovalce toplo pozdravil predsednik gasilskega društva v Kotljah in avtor tega prispevka. V imenu vseh hotuljskih gasilcev se jim je zahvalil za uspešen nastop na mednarodnem tekmovanju in za to, ker so ime

Kotelj ponesli v svet — izgovarjali so ga v svetovnih jezikih in v jezikih vseh ekip, ki so sodelovale. Predstavljali pa so tudi občino Ravne, Slovenijo in celotno Jugoslavijo.

»Skupno je v Böblingenu nastopilo 127 tekmovalnih desetih z nad 1500 tekmovalci,« je navedel Rok Gorenšek in nadaljeval: »Premagali ste 94 (od 99) vrhunsko izvežbanih tekmovalnih desetih iz 18 držav in osvojili peto mesto. Dosegli ste 408 točk ter zlato kolajno. S tem pa ste postali tudi prvaki Jugoslavije in Slovenije.«

Dalje je govornik tekmovalcem položil na srce: »Nikoli ne pozabite, da so bili vaši uspehi doseženi le z vašo veliko voljo, s trdim, zavestnim dolgoletnim delom in naporom ter samoodrekanjem. Skupno delo, tovarištvo in disciplina vsakega izmed vas ter desetine kot celote so omogočile ta veliki uspeh. Od pionirja, mladince do člana vas je vodila težavna pot uspehov in neuspehov, da se je na 7. mednarodnem tekmovalju gasilcev končala s takim uspehom.«

Spoznali ste veselje uspehov in zmag, pa tudi grenkobo poraza. Spoznali ste tudi to, da le trdna volja in trdo, zagrizeno delo ter disciplina končno rodijo sadove. Spoznali ste, da so tudi v drugih državah samo ljudje. Spoznali ste, da se da tudi še tako pripravljene in izvežbane ase premagati, če je le volja za zmago takšna, kot je bila vaša.«

Govornik se je nato zahvalil vsem, ki so hotuljskim gasilcem pomagali, da so se lahko pri-

pravljali in udeležili tekmovanja. To so bili: Gasilska zveza Jugoslavije in Slovenije, Občinska gasilska zveza Ravne na Koroškem, SIS za varstvo pred požari občine Ravne, krajevna skupnost Kotle. Železarna Ravne, Inštalater Prevalje in Nama Ravne so omogočili tekmovalcem plačan dopust. Pri izdaji almanaha so pomagali: Franc Boštjan iz železarne Ravne, tozdi Lesne na Ravnah, Prevaljah, v Črni in Mušeniku, Koroška kmetijska zadruga in druge organizacije ter posamezniki, predvsem nekateri člani upravnega odbora Gasilskega društva Kotle ter Karel Polanc, predsednik KS Kotle.

Se posebej se je Gorenšek zahvalil za trud in požrtvovalnost članom tekmovalne desetine, ki so jo sestavljali: mentor in poveljnik Mirko Naglič, desetar Mirko Gerdej, prvi vodar in zastavonoša Stefan Gorenšek, drugi vodar Drago Rožen, prvi napadalec Jože Kotnik, drugi napadalec Ernest Srebot, prvi cevar Rudi Brezovnik, drugi cevar Branko Jamnik, sel Marjan Rožen, strojnik Zoran Sedar. Z desetino sta se pripravljala tudi Rado Skobir in Stanko Kotnik, vendar kot rezervi nista tekmovala.

Ob koncu je govornik povedal, da bo 8. mednarodno gasilsko tekmovanje leta 1985 v Avstriji. »Tam bo treba braniti doseženo. Do tedaj pa bo treba vzgojiti mlajše tekmovalce, kajti mnogi, ki ste tekmovali sedaj, tedaj ne boste več. Zato pa naj bo vaša naloga, da do takrat vzgojite mlade tekmovalce, predane gasilce,« je uspešnim tekmovalcem nazadnje še naročil Rok Gorenšek.

tu in naprej čez »hotuljski podn«, dol proti vasi, je drla voda čez polja in travnike. Odnášala je z njih zemljo in zorala globoke struge. Od jezera do Meže so po dolini ležali kupi mrtvih rib. Čudovito lepih postrvi. Poplavljeni so bili vsi mlini in žage po dolini. V velikih mlinih, takih, ki so mleli tudi za druge: Žerjavljem, Matevževem, Nadovškem, Puškaričevem, Okrogovskem in Dulskem, je narasla voda odnesla in odplavila vso zmloto moko in žito, pripeljano za mletev. Ob vsej škodi je bila sreča, da človeških žrtev ni bilo. Toliko in tako so o tej katastrofi, ki je nekoč zadela Kotle, vedeli povedati najstarejši Hotuljci.

Sedaj pa moram povedati še, zakaj se je izlilo jezero. Ivarčko jezero je bilo namreč po odteku velikega jezera med Ravnami in Prevaljami edino naravno jezero v Mežiški dolini.

Ravenski grofje so Ivarčko jezero uporabljali za rejo in razplod žlahtnih rib, predvsem postrvi. Da je bilo to res, pričajo velike, sicer zelo redke postrvi. Te postrvi so se obdržale v izviri na dnu jezera, tudi po odteku vode, skoraj do današnjih dni. Izviri so bili namreč zelo globoke navpične luknje na dnu jezera, iz katerih je pritekala čista, hladna voda. Iz teh podzemnih skrivališč so prihajale ribe, navadno ponoči po kakem deževju, ko je bila voda narasla. Vrniti se pa zaradi plitve vode niso mogle. Takrat jih je bilo mogoče uloviti.

Kakor je bilo že rečeno, je bilo Ivarčko z jezerom vred grofovsko last. Šele, ko se je moj dedek Lenart Kuhar, ki je bil lastnik Tonijevega posestva pod Kozarnico in Črnim vrhom, priženil k Vužniku, je na prigravarjanje grofa, ki je želel zaokrožiti svojo posest v planini, zamenjal Tonijevo za Ivarčko. To je storil zato, ker mu je bilo Ivarčko posestvo zelo »pri roki«, saj je na severni strani Vužnikov gozd segal skoraj čisto do jezera. Voda, ki je odtekala takrat iz jezera po globači skozi Vužnikov gozd, pa mu je prišla prav za pogon mlina in kmetijskih strojev, slamo-reznice, mlatilnice in drugih. Če se vprašamo še, kaj je napotilo takratnega Ivarškega grofovskega najemnika, da je sklenil jezero

Rok Gorenšek

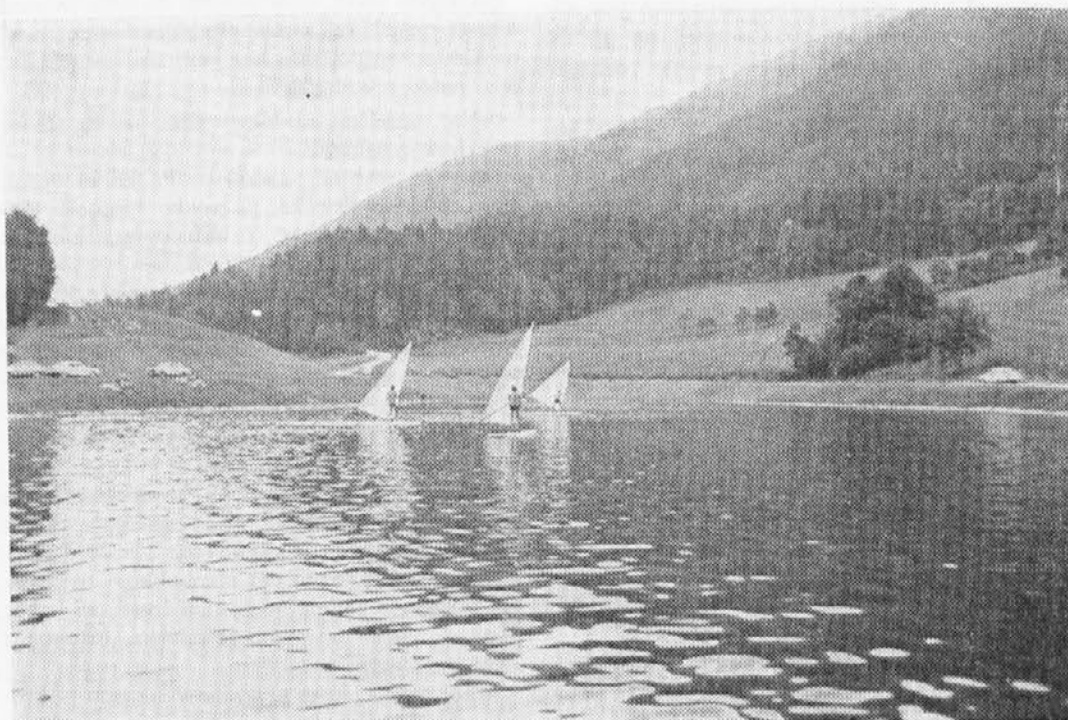
Ivarčko jezero

»No, tak, nocoj sem ga pa spravil!« je dejal nekoč pred mnogimi leti, neke temne, viharne poletne noči svoji ženi, potem ko se je pozno ponoči, ves premočen, vrnil domov, tedanji Ivarčnik. Bil je najemnik tedaj grofovskega Ivarškega posestva v Podgori pod košato Uršljo goro nad Kotlejmi. Zanj pozneje tako usodne besede je nepremišljeno izgovoril, medtem ko se je hitel slačiti, da bi brž legel k ženi v toplo posteljo. Besede so se nanašale na jezero, ležeče v prijazni kotlini pod bregom, na katerem še danes stoji Ivarčka domačija.

Zunaj je tisto noč divjalo strahovito neurje. Veter je lomil in ruval drevesa. Strele so parale nebo, po katerem so se podili nizki, črni oblaki. Slepeči bliski so grozljivo razsvetljevali črnino noči s svojo rdečeoranžno, rumeno in zeleno svetlobo. Z neba je kakor iz »škafa« lil gost dež, pomešan s točo. Narasli studenci, potočki in potoki so bučeč tekli po bregih v dolino. Šumenje in bobnenje naraslih voda se je mešalo s tuljenjem in zavijanjem vetra, grmenjem groma v eno samo pošastno bučanje podivjanih naravnih sil. Odmev, ki se je odbijal od okoliških vrhov in gora, je še postoterial grozote noči.

Tisto noč je zadela Podgoro, Kotle, spodnji Prežihov vrh in spodnje Brdinje, vse tja dol do izliva voda izpod Uršlje gore v Mežo, pod Dulskim mlinom, in še naprej proti Dobrijem in Dravogradu, strašna nesreča. Voda ni narasla ponoči le zaradi neurja, ker se je nad Podgoro »utrgava magva« (utrgal oblak). Pač pa je za kratek čas silovito narasla predvsem zato, ker se je tisto noč izpraznilo in

odteklo za dolga leta tudi Ivarčko jezero v Podgori. Narasla in razbesnela voda je ponoči divjala, rušila in odnašala vse pred seboj. Podirala je drevje, poplavljala hiše in hleve, odnašala mostove, ceste in živali. Opustošenje, ki se je naslednjega dne zjutraj, ko je zopet posijalo sonce, nudilo očem, je bilo nepopisno. Pri Vužniku, Pavšerju in Svetne-

Ivarčko jezero je vedno bolj urejeno

»Roštilj«

spodkopati in sprazniti, bo pravi odgovor najbrž treba poiskati v dejstvu, da po jutrih, tudi še danes večkrat nad jezerom dolgo leži mokra megla, ki je hudo škodovala žitu. Povzročala je rjo in s tem slabe pridelke. Zato je najemnik takrat jezero sovražil in ga je skušal uničiti. Lotil se ga je tam, kjer je bil na sredini jezera na severni strani naravni odtok proti Vužniku. Počasi, noč za nočjo je kopal in širil odtok, dokler mu strahovito neurje in narasle vode tiste temne, viharne noči niso pripomogle k uspehu. Toda, ni imel sreče! Ni se dolgo veselil svojega uspeha. Grofje so nekaj sumili in začela se je preiskava. Od kraja mu niso mogli ničesar dokazati. Usodne pa so zanj postale besede, ki jih je tisto viharo noč, ko se je ves moker vrnil v hišo, medtem ko se je razpravljaj, da bi legel v posteljo k ženi, nepremišljeno izgovoril. Rekel je namreč: »No, tak, nocoj sem ga pa spravil!«. Te besede pa so slišali otroci, in ko so jih žandarji povprašali po tem in onem, jim je eden od otrok povedal, kaj je tisto noč atej rekel, ko se je pozno ponoči vrnil ves moker domov. Spoznali so ga za krivega in ga obsodili na dolga leta težkega zapora.

Takšna je zgodovina Ivarčkega jezera po ustnem izročilu, po pripovedovanju starih, že rajnih Hotuljcev.

Novjšo pa že sami poznamo. Jezero je bilo dolga leta prazno — brez vode. Šele, ko je v stari Jugoslaviji moj stric Anton Kuhar prodal Ivarčki grunt sosedu Rožanku, je ta jezero zaprl, vodo pa preusmeril v potok, na katerem je takrat imel že svojo električno centralo. S tem je povečal moč svoje elektrarne, prizadel pa je sosedu Vužnika, ki je vodo iz jezera poprej vsa leta uporabljal za pogon svojega mlina in gospodarskih strojev.

Med Rožankovo in Vužnikovo hišo je tako nekaj let tlel tih spor, vse do povojnih časov, ko so bile vse domačije v Podgori elektrificirane in priključene na javno električno omrežje.

Ivarčko jezero nekateri imenujejo tudi »Bobrovo jezero«. Zgodovina tega imena je zelo kratka. To ime so mu dali Skavti iz Črne, ki so v letih 1937—1938 taborili ob jezeru med

poletnimi počitnicami. Tedaj je bilo jezero že zopet polno vode. Takrat je bilo napravljenih nekaj prav uspelih fotografij jezera, ki so bi-

Leopold Budna

Kramljanje z Bico pod staro uro

»Lepo, lepo, moj doktor, lepo si držal besedo, ko si mi obljubil, da se kmalu spet oglasiš. Nikar se ne izgovarjaj, da imaš preveč dela. Jaz pa tolikokrat sama s seboj čenčarim, pa te ni, da bi te kaj povprašala. Saj vidiš, da ne bom več dolgo živela, radovedna pa sem tako, kot se za stare mamice spodobi.«

Toda ta Bicina slaba volja ni prava slaba volja, je le nekak malce grenak odziv na to, da me že kar nekaj tednov ni bilo pri njej.

»In kaj vas je, Bica, tako mučilo te dni?«

»Da boš vedel, moj doktor, da sem se med tem časom skoraj zapila. Prebolevala sem neki prehlad ali gripo, sam bog vedi, kaj mi je bilo, tebe pa od nikoder!«

»No, mene res ni bilo, vidim pa, da ste se tudi lepo pozdravili.«

»Seveda sem se pozdravila. Pa ko bi vedel, kako. Malo aspirinčka, pa veliko šnopska. Seveda, tebe nič ne moti, če sem postala medtem kronični alkoholik.«

»Glavno, da ste zopet zdravi, tisto o kroničnem alkoholizmu je pa precej zapletena stvar. Ne postaneš kar tako hitro kronični alkoholik.«

»Ravno zaradi tega sem te toliko čakala, da bi zvedela, kdo je pravzaprav kronični alkoholik, pa tudi več stvari o tem našem ljubem alkoholu.«

»Res je, da je danes alkoholizem ena najbolj razširjenih in pogostnih oblik zasvojenosti. Po zadnjih statistikah je menda v Jugoslaviji približno 900.000 kroničnih alkoholikov, to je takih, ki brez alkohola ne morejo živeti, ali kakor pravimo, da so od alkohola odvisni, oziroma z alkoholom zasvojeni.«

»Moj doktor, koga pravzaprav štejemo za kroničnega alkoholika?«

»Navsezadnje, Bica, je to še težko vprašanje.

le povečane in izobešene v čakalnicah železniške postaje na Prevaljah. Nosile so napise: »Motiv z Bobrovega jezera pod Uršljo goro«.

Toliko o preteklosti Ivarčkega jezera. In kakšna bo njegova prihodnost?

Prav gotovo bo lepša in bogatejša od preteklosti. Če se bodo izpolnili načrti ravenških železarjev, in ne dvomimo, da se bodo vsem stabilizacijam navkljub, bo prihodnost Ivarčkega jezera čudovita. Tu je zamišljen in raste, le prepočasi, se nam zdi, novi rekreacijski center. Center, ki smo si ga leta in leta na tihem želeli, ki bo služil ravenškim železarjem, uršljegorskimi drvarjem in Kotljam, — novim in starim Hotuljcem.

Služil bo vse večjim potrebam in zahtevam vedno številnejšega prebivalstva urbanih krajev naše ožje in širše koroške pokrajine.

Tu pod Goro si bodo nabirali novih moči v naravi, na soncu, svežem zraku in vodi delovni ljudje iz tovarn ter drugih ustanov.

Sem bo prihajala mladina. Prihajali pa bodo prav gotovo tudi ljudje iz Slovenije in bratskih republik in tudi iz zamejstva.

Z namenom, da se naužijejo lepote tega podgorskega sveta, da bodo kos vedno hitrejšemu tempu, vedno zahtevnejšemu življenjskemu utripu našega časa.

V različnih knjigah različno piše. Še najbolj pa bo držalo takole, da še zdaleč ni alkoholik vsak, kdor pije alkohol. Nekateri pravijo, da je alkoholik tisti, ki noben dan ne zdrži, da ne bi pil več ali manj alkohola. Se pravi, da je že odvisen od pitja alkohola, oziroma, da je zasvojen, da brez njega noben dan ne more preživeti. Drugi zopet pravijo, da je alkoholik tisti, ki že navsezgodaj seže po kozarčku, običajno žganega, potem pa ves ljubi dan nadaljuje s tem seganjem po kozarčkih, dokler se povsem ne opijani. Skratka, brez alkohola ne more živeti. In naša država je glede količine popitih alkoholnih pijač na prebivalca — kar 12 litrov čistega alkohola letno — med prvimi na svetu. Zato seveda ni čudno, da je pri nas alkoholizem velik problem. V Sloveniji je menda kar 15 odstotkov odraslih moških že alkoholikov, še enkrat toliko pa jih je na poti. Seveda so posledice alkoholizma zato za nas porazne. Za ilustracijo naj omenim, da alkoholizem skrajša človeku življenje v poprečju za 15 do 20 let, seveda pač odvisno od tega, kdaj začne alkoholik na veliko piti. Velik odstotek invalidsko upokojenih oseb je alkoholikov. Pod vplivom alkohola se zgodi velik odstotek prometnih nesreč, kaznivih dejanj pa tudi samomorov. In če še omenim, da v Jugoslaviji izgubimo v proizvodnji zaradi alkoholizma na leto več kot 22 milijonov delovnih dni, da zdravljenje alkoholizma in njegovih posledic stane družbo naravnost neverjetne vsote denarja in da končno trpi v naši državi posredno zaradi alkoholizma več kot 3 milijone ljudi, kamor so seveda šteti tudi člani alkoholikove družine, potem bo tudi nama jasno, kako velik problem je alkoholizem za neko družbo.«

»Tako si me prestrašil, da se kozarčka niti ne dotaknem več.«

»Sploh vas nisem mislil prestrašiti. Naj povem, da zopet statistike govorijo o tem, da pa tisti ljudje, ki zmerno pijejo alkoholne pijače, živijo kakih šest do osem let dalj kot večni polni abstinenti.«

»No, seveda, sedaj si me pa še bolj zmedel. Saj sem sicer dostikrat slišala o nekem zmernem pitju alkohola, pa tudi narodna pesem poje, da le po pameti ga pijmo, da pameti ne izgubimo. To je vse lepo in prav, sem pa dostikrat že koga vprašala, kaj pomeni to tvoje zmerno pitje alkohola, pa mi tega do sedaj nihče ni vedel povedati. Ali je to, da se ga nasekaš enkrat na teden ali enkrat na mesec, ali samo tu in tam, ali pa, da ga skrivaj stisneš kak kozarček, pa da tega drugi ne opazijo?«

»Težko je opredeliti, kaj je to zmerno pitje alkohola. Nekateri vzgojitelji in zdravniki prisegajo, da je že vsak kozarec alkohola lahko poguben. Mogoče imajo v določenih primerih prav, vendar zaenkrat le obstaja še nekako splošno mišljenje, da tudi dnevno kak kozarček vina, pa tudi tam od 2 do 3 dl dnevno ni še noben alkoholizem, če seveda lahko brez teh dveh ali treh kozarcev zdržiš brez kakršnekoli muke.«

»Ampak, če takole vsak dan popiješ dva do tri dl vina, ali ni nevarnost, da iz teh dnevnih treh kozarčkov nastane pet in sedem in deset in še in še?«

»Ta nevarnost seveda obstaja. Vendar, v tistem trenutku, ko sta ti dva ali trije kozarci premalo, ko ti je vino začelo dišati bolj, kot je to potrebno, je treba takoj tudi s tema dvema in tremi kozarčki prekiniti.«

»Lepo povedano, da je treba takoj prekiniti. Kaj pa, če tisti tega ne more več doseči?«

»No, običajno živi v okolju, ko ga na to kdo opozori. Iz prakse pa tudi vemo, da cel kup ljudi lepo zmerno pije alkohol, pa le niso kronični alkoholiki oziroma zasvojeni od alkohola. Če ga nimajo, ga tudi ne pogrešajo.«

»Moj doktor, če se ga nekdo napije do nezavesti čisto slučajno, ali je ta že tudi alkoholik?«

»Ne, to imamo za bolezenski trenutni opoj. To je težko stanje pijanosti, pri katerem pride do znižanja zavesti, do nemira, do napadalnosti, lahko pa tudi vse do nezavesti. Do takega trenutnega opoja pride dostikrat v življenju, predvsem pa ga srečamo pri ljudeh, pri katerih je odpornost proti alkoholu zmanjšana zaradi raznih možganskih okvar. Za kroničnega alkoholika je značilno, da je z alkoholom zasvojen, da brez njega ne more vzdržati noben dan, da začne telesno, duševno pa tudi socialno propadati. Sam se iz tega ne more več izvleči, potrebno je zdravljenje v posebnih ustanovah. Če tak alkoholik običajno za en sam dan prekine s pitjem, pride do abstinencijske krize. Tak človek postane izredno nemiren, izgubi spanec, ima močnejši glavobol, čuti bolečine po vsem telesu, ima prebavne motnje, pride do krčev, predvsem pa do alkoholnega bledeža, ali, kot to imenujemo, do alkoholnega delirija. V tem bledežu ima lahko tudi bolj ali manj mučne vidne halucinacije. To je stanje, v katerem vidi neresnične stvari, največ v obliki majhnih živalic, kot so bele miške, mravlje, bolhe, pa tudi v obliki raznih pošasti. Ima pa skoraj vsak alkoholik svoj način zmedenosti in svoj način abstinencijskih kriz ter svoj način duševnega, telesnega in socialnega propada.«

»V neki televizijski oddaji so govorili o delta alkoholiku. Kaj to pomeni? Ali tak človek pije kakšno posebno pijačo? Sploh je danes povsod slišati toliko tez, da mi preprosti ljudje marsičesa enostavno ne razumemo in nam vse tisto učeno pisanje nič ne pomaga.«

Koroški obraz

»No, delta alkoholiki ne pijejo nobene posebne alkoholne pijače, ki bi se imenovala delta. Bom to zadevo nekoliko obrazložil. Za primer bom vzel šolske otroke, ki jih delimo mogoče v slabe, zadostne, dobre, prav dobre in odlične. Za alkoholike pa imamo posebno razporeditev, ki jih zopet delimo v posebne skupine. Samo da teh skupin ne označujemo v prvo, drugo, tretjo itd., pač pa jih devamo v grupe in namesto z A, B, C jih označujemo po starogrški abecedi. Tako so: alfa (A) alkoholiki tisti, ki sicer pijejo več kot običajno, vendar pri njih še ne pride do izgube kontrole nad popito tekočino, pa če abstinirajo, tudi nimajo kakšnih posebnih težav.

Beta (B) alkoholiki so naslednja težavna skupina. Pri njih že opazimo prve telesne komplikacije, kot je vnetje živcev, vnetje želodčne sluznice, jetrna ciroza, vendar še nimajo bistvenih fizičnih in psihičnih simptomov odvisnosti od alkohola. Če nenadoma opustijo pitje, še ne pride do abstinencijskih težav.

Gama (G) alkoholiki so pa že precej težje vrste alkoholiki. Nimajo več kontrole nad popito količino alkohola, v abstinenci pa se abstinencijski simptomi kažejo v milejši obliki.

Sedaj sva pri takoimenovanih delta alkoholiki (D); ti alkoholiki pa so fizično in psihično že povsem odvisni od alkohola. Nimajo več kontrole nad pitjem, če pa prenehajo piti, se pojavijo pri njih hudi abstinencijski simptomi.

No, končno so z nama še epsilon (E) alkoholiki, ti pa so zanimivi in sestavljajo posebno skupino. Za to skupino je značilno, da pijejo alko-

hol kampanjsko. Potem lahko vzdržijo kak mesec brez alkohola ali pa pijejo samo zmerno, nenadoma pa zopet, brez vidnega vzroka, začnejo popivati, tedaj pijejo zagnano ves dan in nekaj dni zapored. Učeno imenujemo ta pojav dipso-manijo.«

»No, sedaj vidim, kako je le potrebno, da se vsa stvar bolj preprosto obrazloži. Prej si naštel, menda vse, kako alkoholizem narašča. Kaj misliš, kaj človeka pripelje v ta nesrečni alkoholizem?«

»Bica, mislim, da je ravno toliko vzrokov, kolikor je alkoholikov. Po raznih knjigah in revijah in učbenikih sicer skušamo nekako te vzroke poenotiti, vendar, vsak alkoholik ve povedati neko svojo določeno vzročno zgodbo. No, te zgodbe so včasih resnične, včasih pa precej privlačne za lase.

Omenil bom samo nekaj tako imenovanih vzrokov oziroma razlag, ki osvetljujejo vzročnost odvisnosti od alkohola.

Precejšnjo vlogo igrajo fiziološki faktorji. Sem spadajo ljudje, ki alkohola dobesedno ne prenašajo, imajo neko motnjo v presnovi alkohola, so lahko dedno obremenjeni, bi lahko rekli, da pijejo nekako brez vzroka, pa tudi, da alkohola sploh ne prenašajo.

Vsekakor važnejšo vlogo pa imajo socialni dejavniki. Precejšnjega pomena so zlasti pivske navade in kakem okolju, odnos družbe do alkoholiziranih oseb in alkoholikov in dostopnost alkoholnih pijač. Moram poudariti, da je bil nekoč alkoholizem posledica revščine, danes pa je bolj posledica blaginje, zato tudi z višjimi cena-

Iz male šole

mi pitja oziroma nakupovanja alkoholnih pijač ne moremo zatreti.

Med druge socialne dejavnike, ki pospešujejo alkoholizem, je treba šteti tudi preseljevanje prebivalstva, industrializacijo dežele, odtujene odnose med ljudmi, številne konfliktna situacije v družini in na delovnih mestih ter podobno. Marsikdaj odločilno vpliva tudi alkoholizem staršev. Posebej je treba poudariti, da je skoraj 80 odstotkov alkoholikov iz družin, v katerih je eden od ožjih članov družine alkoholik. Posebno se zasvojijo fantje, saj znaša razmerje med moškimi in ženskimi alkoholiki nekako 7:1. Ker pa se hočejo ženske v zadnjem času povsem izenačiti z moškimi, pa se tudi že ta podatek ruši. Z naraščanjem števila moških alkoholikov se tudi pridno večja število žensk alkoholikov.»

»Sem že dolgo na svetu, pa vendar poznam tudi precej alkoholikov, predvsem moških, seveda, ki so izhajali iz povsem dobrih in, kot smo včasih rekli, poštenih družin. Kaj misliš, kaj pa je te ljudi poglano v alkoholizem?«

»Ponovno moram poudariti, da je vzrokov ravno toliko, kolikor je alkoholikov. Nisva pa še omenila psiholoških vzrokov alkoholizma. O tem se da pravzaprav veliko debatirati, diskutirati, prepirati, biti pametnejši od drugih in podobno. V prirojenih značajih in osebnostih so včasih velike napake, kot so lahko napake tudi pri nekem stroju, pa če je bil izdelan še v tako znani in dobri tovarni. Verjetno imajo taki alkoholiki že pred začetkom zasvojenosti nekatere skupne osebne značilnosti, kot je negotovost, večno občutje krivde, samokaznovalni nagibi, občutek manjvrednosti, občutljivost, pretirana želja po izkazovanju samega sebe, pretirano pričakovanje od življenja, lagodnost, duševna osamljenost in čustvena nezrelost. Pa dostikrat tudi v tako imenovanih zglednih in vzornih družinah le ni vse tako urejeno in zgledno. Ko se nekoliko odgrnejo zavese takih zglednih družin, lahko vidimo v njih izrazito težke in žalostne drame družinskega življenja; še zdaleč ni vse zlato, kar se sveti. Prevelik lov staršev za zemeljskimi dobrinami, premalo časa za čustveni odnos staršev do otrok, medsebojni družinski prepiri; zane-marjena vzgoja, neurejeni odnosi med staršema, stalne napetosti med otrokom in očetom, napetosti med materjo in otrokom, skratka, cel kup

je vzrokov, da se že v mladi osebnosti nabere toliko nezaupanja do samega sebe, neznanja pre-magovanja težav, pa najdejo taki — običajno mladi ljudje — olajšavo v alkoholiziranih stanjih. To lahko imenujemo tudi pobeg iz realnega življenja v lažno sanjsko blaženost alkoholizma, v njegovo zasvojenost ter predčasno duševno in telesno propadanje.«

»Veš kaj, moj doktor, zanima me, zaradi česa pa alkoholiki potem umirajo?«

»Umirajo, kot sem že omenil, tudi 10 do 20 let preje, kot bi bilo potrebno. Pa zopet vsi ne umirajo od istega vzroka oziroma zaradi istega obolenja oziroma iste smrti. Cel kup alkoholikov nekega dne spozna na tak ali na drug način, da imajo svoje življenje povsem zavoženo. Svojih odločitev ne morejo več pravilno ocenjevati, naenkrat ne vidijo nobenega izhoda več, takim duševnim stiskam sledi običajno samomor. Zaradi vinjenosti in nepravilne kontrole svoje sposobnosti se lahko alkoholik tudi v vinjenem stanju vsede za volan in povzroči prometno nesrečo, kjer izgubi svoje življenje. Lahko je med peči in ne zna preceniti varnosti prehoda čez cesto, pa pride do nesreče. Ali pa pade v majavem stanju s kakega delavskega odra ali pade pod kak stroj, mu na kaki strmini spodsne in se pobije oziroma utone, ali pa tudi kje zatava in v kakšnih mrzlih nočeh zmrzne. No, to bi bili nekaki duševni vzroki za njihov žalostni konec.

Med telesnimi vzroki pa je tudi čedalje bolj izraženo telesno propadanje alkoholika. Alkoholik izgubi apetit, ima stalne težave s prebavo, ima stalne bolečine zaradi vnetij živcev, pa zbija klin s klinom, se pravi, da te težave, ki so povzročene zaradi alkoholizma, zopet utaplja v alkoholu. Najbolj znana pa je jetrna ciroza, kjer gre za posebno vrsto obolenja jeter. Jetera postanejo trda, niso več sposobna opravljati svojih tisočeri-h funkcij, zato organizem propada, v jetrih pride do pretočnih motenj, v trebuhu se začne nabirati vodenika, zaradi pretočnih motenj si kri išče nove poti, razširjajo se dovodne žile k srcu, predvsem v požiralniku, končno umrejo taki ljudje ali zaradi popolne izstradanosti, odpovedi jeter ali pa izkrvavijo iz razširjenih žil v požiralniku.«

»Tako si me prestrašil, moj doktor, da se ne bom upala niti pomisliti več na kakršnokoli šilce

žganja, ki pa včasih, zlasti pri gripah, tako lepo pogreje dušo in telo.«

»Bica, mislim, da je pri tem načinu življenja, ki ga živite vi, in pri tej starosti, ves strah odveč. Sploh je tudi v svetovnem merilu zelo problematično nakazovati samo slabe lastnosti alkohola. Veliko črnila je bilo pretočenega in veliko besed je bilo izrečenih na račun tako imenovanega prvega kozarca. So nekateri vneti zagovorniki alkoholne abstinence, ki se zaklinjajo, da je vsemu alkoholizmu kriv prav ta prvi kozareček. Taki pobudniki vztrajajo kategorično v izjavah: nobenega prvega kozarca, nobene alkoholne pijače nikoli in nikjer. Vendar to nekako s praktičnim življenjem ne gre skupaj. Res je mogoče, da je tisti prvi kozarec in občutek, ki ga zlasti mlad človek doživi ob tem, tudi že njegov katastrofalni vzrok za nadaljnji alkoholizem. Vemo pa, da tega v praktičnem življenju pravzaprav ni mogoče izvesti. Ljudje po širnem svetu si znajo na tak ali drugačen način pripraviti alkoholne pijače, pa tudi vemo, da še ni vsak alkoholik, ki zauživa alkohol.«

»Kako bi pa bilo, če bi država prepovedala prodajanje alkoholnih pijač?«

»To je, draga Bica, pihanje proti vetru. Amerikanci so to že poizkusili. Bili so prepričani, da bodo s prepovedjo pitja in prodajanja alkoholnih pijač v Ameriki izkoreninili alkoholizem. To je bila doba prohibicije. Propadla je. Odgovor na to je bil, nekoliko pretirano povedano, da so se zaradi teh prepovedi oziroma prohibicije vsi Amerikanci lotili pridobivanja — na ta ali oni način — alkoholnih pijač. Verjetno bi bilo pri nas podobno. Po vsej verjetnosti ne gre v račun z realnim življenjem, da bi čez noč posekali vse vinograde, podrli vse sadno drevje, uničili hmeljske nasade, da omenim tako samo najvažnejše vire pridobivanja alkohola. Pa četudi ne čez noč, mislim, da tudi v doglednih desetletjih to enostavno za celotno človeško družbo ne bi bilo izvedljivo. Določene tradicije pitja alkoholnih pijač so tako tesno povezane z vsakdanjim življenjem, da si stoozdostne abstinence enostavno ni mogoče zamišljati. Sem že omenil, da so ljudje pili iz revščine, pa pijejo sedaj še tudi, ko se je standard precej spremenil. Določene verske sekte sicer prepovedujejo pitje alkohola, tudi določene narodnosti, vendar vejo vsi ti ljudje točno povedati, kako je, kadar si v vinjenem stanju.«

»Ampak nekaj bi pa le bilo treba napraviti, saj sam praviš, moj doktor, da alkoholizem narašča in prinaša s seboj le precejšnje zlo, ki se iz dneva v dan stopnjuje.«

»Točno! Vendar se verjetno še nikjer na svetu, tudi naša družba ne, niso dokopali do idealnih prijemov, s katerim bi se alkoholizem zaježil. Izredno velik problem je to, zlasti pri današnji mladini. Podatki, ki sem jih našel v knjigi Zdravstvena vzgoja št. 1 Dopolne delavske univerze, govorijo, da je alkoholizem med mladino v porastu. Citiram nekaj podatkov: kakih 20 odstotkov šolarjev, starih 15 let, je bilo že enkrat opitih. Med učenci 8. razreda osemletke pa skoraj ni več učenca, ki ni poskusil ene ali več alkoholnih pijač. Med 18-letniki je kar 25 odstotkov fantov in 10 odstotkov deklet, ki so bili pijani desetkrat in več v letu dni. Pri 20 letih je takih fantov že 49 odstotkov in 24 odstotkov deklet. Izredno zanimivo je, da je vsak deseti med njimi sicer zaskrbljen nad svojim pitjem, že ve, da to ni v redu, vendar se alkoholu ne more več povsem odreči.

No, pri anketah vzročnosti alkoholizma med mladino so našli naslednje pokazatelje: 15 odstotkov mladih ljudi pije, da bi pozabili skrbi,

da si vsilijo poguma, da si omilijo svojo osamljenost. Precej več fantov kot deklet pa pije zato, da bi delovali odraslo, da bi s tem pridobili nekoliko večji ugled zlasti pri dekletih, pa tudi med sovrstniki. Zanimivo je tudi, da so vsi poznejši alkoholiki dobili običajno prvi kozarec iz rok staršev. Ankete pripovedujejo, da je polovica otrok v osnovni šoli že videla pijanega očeta. Predvsem alkoholizirani starši, pa tudi sicer nealkoholizirani, mogoče prepogosto dovolijo otrokom občasno pitje ob hrani ali pa ob posebnih svečanih priložnostih, do popivanja svojih otrok so preveč popustljivi. Pri tem je vpliv očeta na pitje otrok večji kot vpliv matere. Večji je vpliv očeta na hčerko kot na sina. Prevelike žepnine so velika skušnjava, da jo otroci zapravijo za alkohol. Kajti kolikor večja je žepnina, toliko večja je baje tudi verjetnost, da bo otrok kupil za ta denar alkoholne pijače.

»Ko sva že ravno pri žepninah, kako je s to stvarjo. Ali so žepnine pametne ali ne? Ko smo bili mi mladi, žepnine pravzaprav nismo poznali.«

»No, ta nesrečna žepnina nama je zmešala štreto. Tudi tu so mnenja staršev pa tudi vzgojiteljev precej različna. Nekateri so odločno proti žepnini, drugi so odločno za žepnino, vsak od teh pa zagovarja svoj prav in je pripravljen, za ta svoj prav dati roko v ogenj. Osebnost se pridružujem tistim, ki pravijo, da je določena žepnina koristna in potrebna. Da pa je treba imeti kritični nadzor nad to žepnino. Ne gre tu za policijsko zasliševanje vsakega dinarja, kam je izginil, ampak je treba nekako otroka navaditi, da zna sam preudarno ravnati z denarjem. Res pa je tudi, da tega vsak ne zna. Vendar je najbrž doba, ko se moraš po dobrih in slabih izkušnjah dokopati do svoje osebnosti. Vsekakor mislim, da prevelike žepnine nikakor niso v prid otrokom, zelo zelo skromne pa zbuja izreden občutek manjvrednosti pa tudi mladostne zagrenjenosti. Razumljivo pa je, da je socialni prerez prebivalstva tak, da nekateri starši lahko nudijo otrokom večjo žepnino, drugi pa manjšo. Tako je bilo, je in bo vedno na svetu.«

»Pa če se vrneva k naši ljubi mladini?«

»Je zaskrbljujoče in še kako! Danes se je med mladimi zelo razpasla razvada, da pijejo alkohol ob vseh mogočih priložnostih. Vse to so lahko razni izjemni dogodki, jubileji, prazniki, plesi, domače zabave in izleti. Danes se dekleta sama nekoliko manj opijajo v svoji družbi, kot pa pijejo fantje, kadar so v svojih fantovskih družbah. V skupni družbi pa nekako oba spola tekmujeta, kdo bo več popil. Opaža se tudi, da fantje popijejo manj, če dobijo svojo partnerico, običajno bi radi pred njo skrili svojo alkoholno razvado. Posebno zaskrbljujoče je odnos starejših pa tudi mladih do opitih otrok oziroma sošolcev in sošolk. S tem verjetno veliko grešimo in greši tudi vsa družba.«

»Torej, kako si že rekel, tiste prohibicije ali policije ne, kajne? Kako pa potem?«

»Ne vem jaz, pa ne vejo še bolj učeni ljudje od mene, kako je prav. Vsi vemo, da je bolezen bolje preprečevati kot pa zdraviti. Kajti, če se alkoholna bolezen enkrat že pojavi, je zdravljenje ne samo precej drago, tudi uspeh zdravljenja je zelo problematičen.«

Sodobni strokovnjaki so na splošno, ne sicer vsi, ampak večina, takega mišljenja:

Ker so družine alkoholikov glavno leglo alkoholizma, je zdravljenje alkoholikov eden izmed prepotrebniških ukrepov.

Problem alkoholizma je treba pokazati v pravi luči. O alkoholu se naj ne govori samo kot o

neki stvari, ki je zelo dobra in prijetna, pa tudi ne kot o samem bav bavu. Današnja mladina je zelo kritična, pa na pridigarske prikaze nekega problema ne da praktično nič. Potreben je torej sistematičen pouk o alkoholizmu ter prosvetljevanje ljudi v zvezi z alkoholizmom.

Potrebna je prepoved reklamiranja kakršnihkoli alkoholnih pijač. Če kdo, potem pač alkohol ne potrebuje nobene reklame.

Družba mora zaostri odgovornost posameznika za lastno zdravje in socialno blaginjo družine, prav tako pa tudi njegovo družbeno odgovornost. Tukaj smo običajno preširokogrudni, zelo radi pogledamo skozi prste, vendar s tem delamo slabo uslugo sebi, drugim, predvsem pa naši mladini.

Še vedno imamo precej strpen odnos do vinjenih oseb, zlasti do vinjene mladine, ki se včasih v svoji vinjenosti obnaša preveč objestno.

Izboljšati je treba naše prehrabne navade, vsekakor bi morali opustiti marsikatero grdo navado, npr: nisem imel časa kaj pojesti, sem popil 2 dl vina, pa je šlo delo naprej.«

»Dejal si, moj doktor, da je zdravljenje alkoholika težavno. Ali še drži tisto, da se pijanec spreobrne, ko se v jamo zvrne?«

»No, tisto je tako, da vsa stvar popolnoma brezupna ni. Seveda pa tega pregovora le še nismo dali v muzej. Vsekakor omenimo, da je kronični alkoholik bolnik, zato je potreben — kot vsak bolnik — tudi zdravljenja. Kot se pa iščejo razna zdravila in razni prijemi za zdravljenje drugih bolezni, tako se še vedno iščejo najboljši prijemi in zdravila za zdravljenje alkoholikov. Verjetno z današnjim načinom zdravljenja še nismo na zeleni veji. Zdravljenje alkoholizma je zelo zapleteno, bolnik sam, brez tuje pomoči, običajno ne more opustiti alkoholnih pijač. Pri zdravljenju alkoholika se mora vključiti v pomoč zdravljenemu alkoholiku vsa družina. Začetno zdravljenje običajno poteka v bolnici. Nato pa se nadaljuje v klubih zdravljenih alkoholikov. V klub se vključi oseba takoj, ko je zdravljenje v bolnici končano. Klub zdravljenih alkoholikov je nekaka terapevtska skupina, ki šteje kakih 50 članov zdravljenih alkoholikov in temelji na vzajemni pomoči strokovnjakov, članov kluba, njihovih svojcev in vseh drugih, ki so voljni in lahko kakorkoli pomagajo zdravljenecem ohraniti ab-

Terezija Jaser

Pod lipo

*Pred mojo domačijo
lipa zelena stoji,
v njeno okrilje se podam,
kadar žalost me teži,
njej razkrijem vse težave in gorje,
pa spet veselo je srce.*

*Lipa je ozelenela,
vsa se s cvetjem je odela,
pod njo stari oče moj sedi,
tobak v pipo tlači si.*

*Ko tako on pipico kadi,
misli mu hitijo v mlade dni;
pod to lipo poljubljal je dekle,
ki mu že dolga leta zvesta žena je.*

*Tudi takrat je lipa zelenela
in omamljajoče je dehtela,
a časa za lipo takrat ni imel
do ušes zaljubljeni fantič vesel.*

*Ko zrela leta so prišla,
v njemu je potešena ljubezni sla,
rad sedi pod lipo, ko cveti,
da nauži njene se moči.*

*Kadar njega in mene več ne bo
bo lipa še naprej šumela in cvetela,
zelenela bo za drugi mladi rod.*

stinenco ter krepiti njihovo osebno in socialno rast. Predvsem pa, zdravljeni alkoholik ne sme nikoli več pokusiti alkohola, sicer je običajno ves trud zaman. Podobno kot pri kadilcu, ki zdrži kako leto brez cigaret, pa mu ponujena cigareta v družbi in ne samo ponujena, tudi pokajena, običajno vzbudi nekdanjo strast in slast po nikotinu, tako alkoholiku po alkoholu.«

»Je na našem, koroškem koncu, tudi kak klub zdravljenih alkoholikov?«

»O, je! V Dravogradu. Ampak se opleta menda s tisočeri težavami.«

V Portorožu je bilo letos več železarjev kot lani

Viktor Levovnik

Kako imajo moji otroci lepe, bele hiše

Obiskal sem starko v domu za ostarele, sede-la je na klopci v parku, naslanjala se na palico, ki je vedikedar bila urezana. Ruta ji je zlezla na čelo. Ob sebi na klopci je imela košarico, v njej je bila knjiga.

Dolgo sem strmел v prijazni obraz starke. Gu-be na obrazu so kazale razore trpljenja in številno let.

Da je ne bi zbehal, sem se ji počasi bližal. Pesek je zaškripal, dvignila je glavo se mi namahnila že kot staremu znancu. »O, vi ste. Kako sem vesela, da me obiščete. Tako mi je dolgčas. Saj mi tukaj v domu ne gre slabo, lepo skrbijo za nas. Nič nam ne manjka. Vendar, te stene, ta tuja okna nas mnoge tako ločijo od topline domačega ognjišča. Veste, kako je hudo, ko postaneš od svojih pozabljen, obiščete te le bežno, in silno se jim mudi, kakor da s starim človekom ni več prijetno kramljati. Jaz bi pa tako rada še imela te moje otroke pri sebi, vse tako nebojgljene, kot so bili nekoč, ko so se me držali za krilo, in klicali: 'Mama, lačen sem!'

In kako sem bila takrat srečna! Mož v tovarni ni veliko zaslužil pa sva se oba trudila od ranega jutra do poznega večera, da sva jih preživljala. Vi še ne veste, kako težko je bilo življenje v stari Jugoslaviji. Nihče te ni vprašal, kako živiš, samo da so kapitalisti imeli vsega dovolj, revež pa, če si moral poginiti kraj ceste, se nihče zate ni pobrigal.

»Ja, ljubi moj doktor, kje pa težav ni. Sicer tisoč težav naenkrat je res preveč. Pa, če bo kdaj kaka akcija, da temu klubu pomore, bi pa še jaz dala kak svoj dinarček v ta namen.«

»Ampak, Bica, poglejva, koliko je že ura. Vi pa se hudujete, če me ni. Če pa pridem, me pa tako dolgo zadržite.«

»Tu se ne da nič pomagati. Saj me poznaš, to je običajna ženska radovednost. Nimam več dosti življenja pred sabo, pa moram še marsikaj zvedeti, preden se odpravim k Barbari.«

»O Barbari pa čisto tiho! Gripo ste lepo preboleli, zdravili ste se sicer precej po svoje, vendar, dokler po svoje gre, je še kar dobro. Ko se začne vmešavati v tako zadevo zdravnik, je stvar že bolj zapletena. Sicer pa, moram kar vstati in pobegniti, kajti sicer me do polnoči ne bo domov.«

»Pa bi ga ti poizkusil eno šilce, zunaj je precej hladno.«

»Joj, zelo rad, Bica, ampak vozim. Če česa, potem se moramo vozniki držati pravila: Če voziš, ne pij!«

»Stalno imaš kake izgovore. Drugič pa pridi peš!«

»Če bo od tiste slivovke še kaj ostalo, pa ob prvi priliki pridem magari tudi peš. Nocoj pa, Bica, lep pozdrav, če vas pa napade zopet kaka teta gripa, pa ne bi opravili z njo z aspirini in s tistim vašim šilcem, me pa pokličite.«

»O, ti grdavš, ti!«

Pa me že vzame noč.

Pripomba: precej podatkov in misli je vzetih iz knjige: Zdravstvena vzgoja 1, izdala Dopisna delavska univerza Univerzum, Ljubljana, 1981.

Midva s Tončem sva gledala, da najini štirje otroci niso bili lačni, čeravno sva sama velikokrat bila. Pozneje je nastala vojna. Mož je šel v partizane. In je tudi padel. Ostala sem sama z otroki. Na mene so gledali kakor na garjevo ovco. Nihče me ni maral, redki so bili, ko so mi kaj dali. In s trpljenjem sem dočkala dan osvoboditve.

Moji otroci so odšli od mene. Prosila sem najmlajšega, Petricka, naj vsaj on ostane pri meni. Pa moje prošnje niso nič zalegle. Vlekla ga je tujina, vedno mi je pravil: 'Mama, počakala boš, ko se vrnem s kupom denarja, bova odkupila to kajžo in jo preuredila. Jaz se bom oženil in vidve z ženo bosta skupaj kramljali. Videla boš, mama, kako nam bo lepo.'

Saj veste, mati sem. Verjela sem mu, da bo tako. Odšel je in pisal mi je, da je dobil delo v veliki tovarni, kjer lepo zasluži, da niti ne bo toliko časa delal — vrnil se bo prej.

Ali za mene je prišel tisti črni dan, ko je pismonoša prinesel telegram, da se je moj sin smrtno ponesrečil. Takrat se mi je v srce naselila bolečina, kot se vsaki materi ob izgubi otroka. Tavalala sem kot v omotici, dokler se mrliški avto s tujo registracijo ni pojavil pred mojo kajžo. Dva moška sta izstopila, se mi približala, eden je govoril po naše, mi izrazil sožalje, me tolažil s praznimi besedami, da je pač takšna usoda, vendar — moj otrok je bil mrtev.

Pozneje so prihajali sosedje, ga poškopili, nekateri so me tolažili, in so odhajali. Jaz pa sem postajala sama. Prišli so tudi drugi moji otroci, eden je bil že inženir, hčerka učiteljica, prišel je tudi Mitja iz Ljubljane, pripeljal se je z velikim avtom. Ne vem, zdel se mi je tako tuj. Njegova žena, saj ne rečem, da do mene ni prijazna, vendar, občutek imam, da jo je sram me prijete pod roko. Pa čeravno je tudi sama mati. Niti moji vnučki niso smeli biti nekaj časa ob meni, da bi mi vsaj otroci s svojim čebljanjem krajšali čas.

Petricka smo pokopali. Odšli so vsi trije moji otroci nazaj v mesta. Ostala sem sama. Redila sem kravico, da mi je dajala mleko. Ko je češ-

nja ob vrtu dozorela, so prišli moji otroci z družinami. Kako veselo je bilo takrat, ko so moji vnučki plezali na češnjo, lomili veje, jih metali na tla. Kakšen vrišč je bil ta dan, kakšen praznik za mene.

Vi ne veste, kako sem si te nebojgljene kuštravčke želela vsaj en dan imeti ob sebi. Prosila sem moje otroke, vsaj čez nedeljo mi jih pustite, in moji vnučki so sami prosili svoje starše, naj ostanejo pri babici. Vendar, našel se je izgovor, da gredo na izlete, in še ne vem kaj vse, nobeden mojih otrok pa ni rekel — vzemimo babico s seboj. Za mene ni bilo nikoli prostora.

Ostala sem ponovno sama s svojo bolečino. Otroci so me bolj redko obiskovali. Srečna sem bila, če sem vsaj za god ali za praznike dobila kakšno kartico. Njihova pisma sem ob večerih večkrat prebiralala, mislila sem na te moje otroke, ki imajo lepe, bele hiše, z velikimi okni, ki so polna rož. O, kako bi rada vsaj pri vsakem enkrat zalivala rože. Kako bi rada vsaj enkrat gledala skozi ta velika okna. Opazovala bi vrvež mestnega prometa, kako bi bila srečna, tako pa...

Ko sem postajala vsak dan bolj slaba, ko nisem več mogla krmiti kravice, mi jo je odvezel sosed, češ, daj jo meni, jaz ti bom dajal mleko, do tvoje smrti. Kaj sem hotela, pristala sem na ta predlog. In res, ne smem reči, vsak dan sem dobila po dva litra mleka. Tako so mi minevala leta v tej moji kolibi. Spominjam se, bila je nedelja, prišli so vsi moji otroci, nekam zadržani. Vsedli so se v kuhinji na stole, se ozirali po že črni izbi, in najstarejši je rekel: 'Dovoli, mama, da razložim naš obisk. Stara si že in vsi smo daleč od tebe, s teboj bo vsak dan teže. Sklenili smo, da boš šla v dom za ostarele.' Vztrepetala sem, izdabila v solzah: 'Torej ste me prodali? A ne smem v tej koči, kjer ste vsi zagledali luč sveta, tudi umreti, saj dolgo itak več ne bom. Pa se vam tako mudi?'

'Ne, mama, ne razumi nas napačno, nihče ne misli na smrt, želimo ti le, da ne bi zmrzovala v tej dimnici.' 'A tako!' sem vzklopela, 'sedaj je ta

Za dedijev osemdeseti rojstni dan

dom za vas dimnica, prej pa ni bil, ko ste odrasli, ali niso ravno v tem domu skriti vsi spomini vaše mladosti? Ste mar že vse pozabili?

Otroci moji, ki ste sedaj učeni, povejte, ali nobeden od vas nima zgrajene izbe, pa naj bo še tako majhna, da bi vzel k sebi svojo mater? Se me sramujete, da me gonite proč od sebe?

Vem, moja beseda jih je vznemirila, pričeli so se izgovarjati: 'Veš, mama, jaz bi te vzel, pa se komaj tiščimo, in v sprejemni sobi ne moreš ležati, otroci morajo imeti svoje sobe, da se lahko učijo.' Hčerka je rekla: 'Mama, imam kabinet, kjer popravljam šolske naloge, in mož ima silno rad svoj mir.' Torej se bojite, da bi vam prinesla nemir. Ne, ne bom se selila k nobenemu, pa čeravno vem, da me nobeden niti čez praznike ne bo povabil k sebi ali čez nedeljo. Vem, stara sem in betežna. In vdala sem se, šla sem v ta dom, kjer sem že tretje leto.

Milan Vošank

SLIKE

Takole dati list papirja v pisalni stroj, je verjetno za vsakega pisca posebno doživetje. Začetek novega dogajanja. Izliva čustev, ki so jih nakopičili dogodki preteklih dni. Potešitev energije, ki tolče po duši človeka in hoče na plan. Je tudi nekakšen obred, vsaj zame, ki prinese poleg veselja, tudi že strah pred neuspehom, bojazen pred zastrupljajočo besedno igro, ki te hoče zapeljati in kar ji na koncu, ko odložiš, odložim, pisanje, nedvomno vedno uspe. Ko si, sem, potešen — razočaran ali presrečen. Prazen ali poln novih čustev in presenetljive moči za nova dejanja. Prepričan v svoj uspeh, v svojo moč, talent in znanje. Vsekakor pa je najlepše potem, ko ti prijatelj, takole ob pitju piva, izreče nekaj besed o tvojih stvarkih, četudi kritičnih, samo da so iskrene.

Medtem ko se izgubljam v besedni poplavi tega lista, se mi utrne misel, da jaz že ne bi mogel biti pravi pisatelj, stroj, ki brez prestanka z veliko domišljije snuje in meče na trg potiskane zvezke. Preveč sem človek navdiha. Preveč dolgo vsaka zgodba raste v meni. Vse do drevesa mora zrasti, ozeleneti ali pa strohniti in izginiti v pozabo. V stvarkih, verzih, glasbi, na slikah iščem in vidim samo tisto, kar resnično obstaja. Kar se da občutiti, kar vzbudi v meni čustva. Samo tako snov lahko spravim v okvir, v pripoved. Znanstvena fantastika, romani namišljene sreče, naivno slikarstvo, zmontirani efekti tehnike ... vse to mi je tuje.

Večkrat polistam po svojih zgodbah: teh, ki so dospele do svojih strani v časopisih, in onih, ki so mi ostale v mapah. Prijetno se je takole vračati v sebe. Podoživljati, čeprav morda le bežno, delček zapisanega življenja. Berem te svoje stvaritve, ocenjujem, koliko je v njih slabega in dobrega. Nobene umetnosti ne znam odkriti v nekaterih svojih spisih; valovit travnik so, ki ga je ravno zaradi tega težko pokositi. Puščam ga usodi, da se bo počasi zarasel z grmovjem in izgubil. Ampak, nekatere; ledinske, te kosim vedno znova in znova, leto za letom. Svoje najlepše spise, te, polne nenadnega navdiha, še in še jemljem v roke. Lepo teče branje skozi vrstice ... To mi daje smisel, da znova sedem za stroj in udarjam po tipkah. Veselje je v

»Kaj pa, vas obiščejo otroci?« Globok vzdih se ji je izvil iz prsi: »Sin, ki je inženir, pride večasih za pol ure in vedno sam. Ima že skoraj odraslo hčerko, ki pa ne pozna svoje babice. Ne veste, kako bi rada enkrat te moje vnučke pritisnila na srce, jim povedala, da jih imam rada, čeravno vseh ne poznam. Mogoče bi oni znali razumeti, kako si njihova babica želi vsaj en dan gledati skozi velika okna njihove bele hiše. Pa vem, da so moje želje zaman.

Pokopali me bodo in če bodo tako poredko obiskovali moj grob, ga bo kmalu zarasla trava in plevel, in njihova mama bo čisto pozabljena.

Solze so ji polzele po licu, po tem uvelom, pozno jesenskem licu. Zamislil sem se, koliko je takšnih mamic, ki so prodane od otrok. Lepi, beli domovi bi marsikdaj bili še srečnejši, če bi odmev babic v njih ne bil zavržen kot smet na cesti.

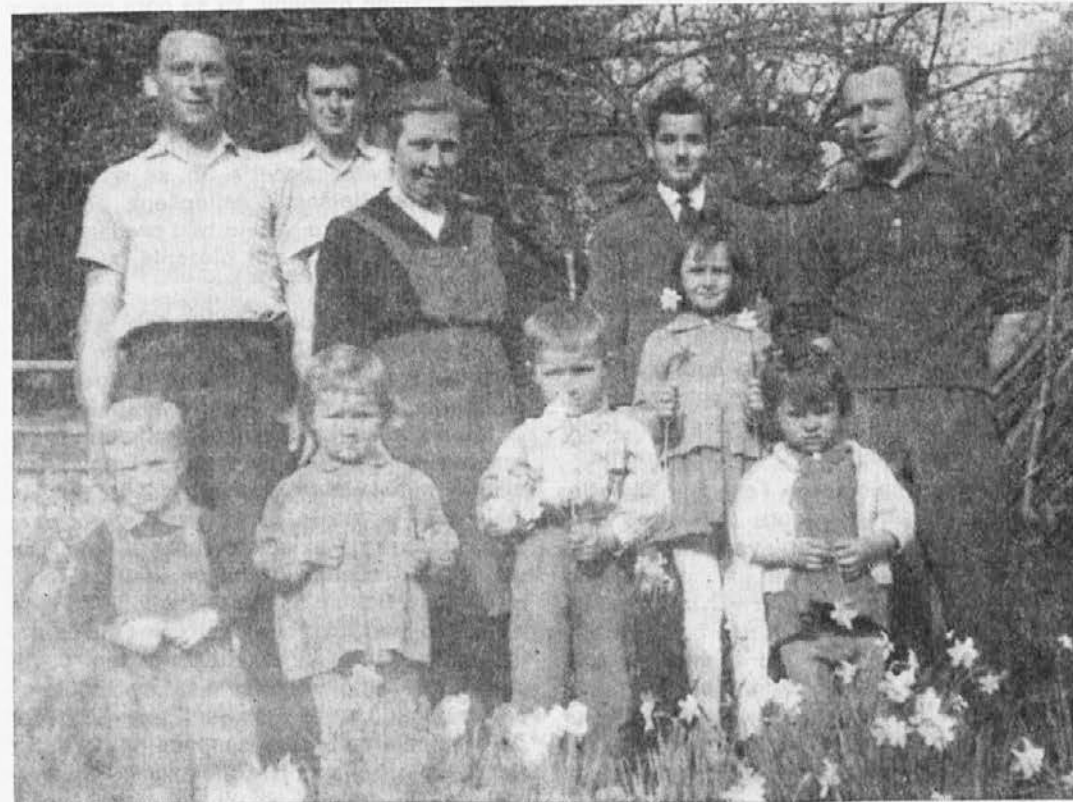
jetno zasanjanost, se mi zdi kakor orgelska glasba: zdaj divja, do zadnje note zapolnjena z mogočnimi harmonijami, pa spet kakor odsekana, utišana, revnejša, oddaljena, komaj slišna in že nabita s pričakovanjem, ko že slutim, kako bo znova grmeče zadonela. Sebastian Bach, veliki skladatelj preteklosti, je znal tako udarjati po orgelskih tipkah. Spominjam se, kako sem večkrat postal pred stolno cerkvijo v Ljubljani, ko so mojstri vadili njegova dela. Vse svetišče in še del okolice, vse je bilo ena sama muzika. Podobna čustva me spreletavajo ob poslušanju plošč Mika Offielda, Angleža, vsestranskega glasbenika modernega rocka. Največ pa je tega v naravi.

Trgava sadeže. Zase, tiste najlepše, najbolj trde, pa mečeva v posodo. Za ženske in otroke doma.

Gozd: drevesa, grmi, borovničevje, strmina, mir, mogočnost ... me vse bolj objema. Vse bolj hoče vame, in rad to sprejemam: odmaknjenost, že kar divjino.

Travniki okrog domačije ob košati lipi, vrh razglednega hriba, na zahodnem delu Brdinj, niso nikjer prestmi. Seno in otavo lahko pospravimo z njih s stroji. Le nekaj je močvirnatih grabnov in kratkih strmin, kjer se mora po starem. Pa tiste senožeti niso odveč, kar prijeto je še zavihetati preprosto leseno orodje.

Kosim. Kosa in motor ropotata, trdo moram držati tresoča ročaja stroja. Kosilnica je že stara, pa se kar dobro drži. Prva mehanizacija naše kmetije je in zato se je drže lepi spomini. Dobro se še spomnim tistega dne, ko so jo pripeljali čez mejo. Od Blažaja v Pliberku. Šli smo jo čakati v dolino, na postajo. Slovesen trenutek je bil, čeprav se ga tedaj nismo znali zavedati. Le da je prišel stroj k hiši. Da se je nekaj spremenilo, nekaj, kar je bilo že nujno. In potrebno, moralo je priti. Nakup traktorja je bil še vedno dogodek, ki je tisti dan naredil še svetlejši. Ampak dan kosilnice sem si najbolj zapomnil.

Naša babica

Kmalu leži vsa trava na veliki ledini. Očeta, ki s koso kosi robove, skrbe oblaki za Peco in Uršljo goro. Vendar se ne zgodi ničesar, prežene jih severni veter in pozno popoldne gremo na spodnjo ledino, kjer je otava že suha. Sedaj zaropotata traktor in obračalnik. Potem obračalnik zamenjamo za velike železne vile, ki hitro požirajo vase krmo. Nekaj voženj do doma, do svišli, in za ta dan je končano.

Počitnice. Dopustniški dnevi — mesto, služba, vse je sedaj nekje daleč.

Za Brinjevo goro, onkraj doline, zahaja sonce. Rdeče zahaja. Vse obzorje je rdeče. Barva sili visoko v nebo, do redkih temnih oblakov, dokler se ne razredči v sivini nastajajočega mraka, ki počasi pada navzdol, prekrije najprej prašno hrupno tovarniško dolino, nato zajame še gozdnate hribe in gore, da vse bolj postajajo nezanimive temne gmote, dokler se na nebu ne odražajo samo še valoviti grebeni. Rdeča barva zahodnika vztraja najdalj. Zapihajo prijetno hladni poletni vetrovi. Noč. Glasno zašumi lipa, pri-tegnejo ji še sosednja manjša drevesa. Železarna ropota naprej: kovaška kladiva, obločne elektro peči. Povsod veliko luči. Vsa dolina je ena sama poplava umetne svetlobe, ene same svetleče verige. Uršlja gora, obdana z vencem zvezd, je kakor varuhinja vsega pod seboj, tako je veličastna.

Oglašja se živina. Prašiči so še glasnejši. Nato ugasnejo luči in vse utihne. Kmetija se pripravlja na spanje, le skozi majhna okna stare hiše še dolgo v noč sili svetloba.

Žena in hčerka še spita, ko odhajam. Nočem ju buditi, tiho poberem nahrbtnik in ju s pogledom pozdravim. Z Rokom in Ireno grem v gore, plezat v severno steno male Raduhe.

Sli smo po poznanih, kolikokrat že prepotovanih, poteh. Z avtomobilom do Črne in nato po dolini osamljenih bajt in kmetij, po Bistri, do grebena, kjer se združijo ceste in steze, kjer bregovi na drugi strani padajo na Štajersko, proti Solčavi ter Logarski dolini. Nadaljujemo še do zadnjega, najvišjega kmeta — Bukovnika. Tu se nam odpre razgled, ki se mi ne bo nikdar izbrisal iz spomina. Pred nami nema skalnata mogočnost, kakšna umetnina kiparja narave: vse ostenje Raduhe. Lepota, hladna na videz, a za gornika nenehno vabljiva. Razbiti greben, grabni, melišča, navpične stene, jase, police, grmi zelenega borovja; pozimi je vse to belo. Onstran doline pa gozdnata Olševa. Proti zahodu Ojstrica, Planjava, Rinke, Skuta. In karavanška Obir ter Košuta. Daleč v ozadju, v jutranjih meglicah, vrh Triglava s sosesčino.

Po prijetni stezi gremo do opuščenih pastirskih stanov in pašnikov planine Grohat, do kočje in naprej navzgor pod steno. Irena ostane spodaj, kasneje bo prišla za nama.

Že je nad nama ostenje. Tesnobno občutje, polno spoštovanja do gore in srečno, ker sem znova tu, v svetu svoje alpinistične mladosti, gre skozi mene in me vse bolj prevzema, dokler se ves ne vživim v gorski svet, v dobro znani občutek pričakovanja vzpenjanja po steni. Pridejo spomini na premnoga plezanja, v vseh letnih časih. Na noči spodaj v koči. Kolikokrat smo bili, včasih tudi sam, na pobočjih te gore. Nepozabno, neminljivo je to, vsa ta doživetja: strme stene in življenje v njih, smučine, šepetanja noči, šepeti na pogradih, pričakovanja novega dne

in obenem strah prve zarje — ali tesnoba pred plezanjem, ki nato v steni izgine. Hrumenja viharjev, plazov, neznan, skrivnostni kriki narave. Večno hrepenenje. Zato se moram vsaj enkrat na leto vračati sem, sedaj, ko ni več toliko časa kot v dobrih starih študentovskih letih.

Greva do skrajnega zahodnega dela stene, pod škrbino Durce, kjer je najbolj strma, kjer so ponekod že prvi metri previsni. Nadeneva plezalno opremo ter se pričneva, menjajoč se v vodstvu, počasi vzpenjati po pečini. Začel sem prvi — široka poč, previs s klinom, znova poč, globina pod mano se veča, kamnita ozka polica. Na njej, pripet v dva klina, varujem Roka, ki nato nad mano nadaljuje naravnost navzgor po plateh z drobnimi oprimki, čez previse in na koncu, preden se izteče vrv, ki naju veže in za katero skrbi, da je vedno pravočasno vpeta v varnostni klin, po zaviti zajedi. Po študentski smeri plezava. Skala je trdna in polna rogljev, samo izredno navpična. Nato nad prijateljem, ki si stojišče uredi na dnu manjše luknje, zaplezam v močno razčlenjeno zajedo, ki se nenadoma konča pod črno streho. Moram v desno, pod klini, zelo dobrodošlimi za boljše počutje, zabitimi v zunanji rob stropa, in zatem čez previs, najtežjo oviro na tej poti. Zgoraj so potem čudovite plošče, polne drobnih oprimkov, radost plezanja. Dvigam se, stena pod mano previsno pada naravnost na melišče — kakšna zračnost — ničesar ni vmes. Poln sem moči in veselja. V meni je silno čustvo, ko je ves svet izginil iz misli, ko se moram ves, z dušo in telesom, podrediti skali. Goro, steno, vzpon, vzpenjanje, doživljam z vso radostjo. Le na trenutke počivam ter se razgledujem po zeleni okolici, kolikor pač lahko. Še najbolje vidim tja na Peco onkraj Koprivne. Tudi Rok doživlja goro in steno po svoje, skupno je vzpenjanje, vez s soplezalcem-prijateljem, ko popušča vrv in si z glasnim vpitjem izmenjavava redke besede.

Povzpnem se na izrazit razgleden raz. Soplezalec mi sledi in zatem nad mano po velikih luskah izpleza v lažje pečevje. Na rušnatem vršnem grebenu, ko se gora prevesi v valovite poraščene strmali proti Savinjski dolini, naju čaka Irena. Posedimo na soncu. Prijetno je, takole po vzponu, sprostiti v sebi vso napetost, pozabiti na trenutke strahu ali tesnobe nad prepadi, ki pa so vendarle del plezalčevega početja, in se spominjati samo najsvetlejšega, najlepšega. Tistega, kar prej v skali, ko je bilo telo predano iskanju prehodov in omami plezanja, nisi utegnil doživljati.

Oziram se po dolinah, po gozdnatih slemenih Smrekovca. Znova se odločimo za plezanje. V troje. Sestopimo pod steno in vse se ponovi, samo da je Zagorčeva smer, ki se je lotimo, nekoliko drugačna, bolj zaprta, čeprav zračna. Zajeda s težavnim vstopnim previsom, nato globok kamin, plošče, luknja, malo lažje skale in že smo pod grebenom, čez katerega se sklanjajo rušnate veje. Dovolj bo, si rečemo, pozna se nam še rahla utrujenost. Rok se še vseeno odloči, da teče na veliko Raduho. Tako za trening in da poišče nekaj starih klinov, ki jih je tam pustil pozimi. Z Ireno pričneva sestopati. Vsenaokrog tišina. Gorski mir. Sami vrhovi, kamor se ozreš. Barva belega apnenca se preliva z zelenjem ruševja in redkih macesnovih osamelcev. Po dolinah se vleče poletna sopara. V škrbinah in sedlih se oglašajo vetrovi,

nekje v daljavi se sliši pozvanjanje ovčjih zvoncev. Lepo je v gorah, rečem. Lepo, mi pritrdi Irena. Iz meglic, izza mnogih grebenov, se v daljavi dviguje kopasta Uršlja gora. Potem se skrrije za robove, ko greva vedno niže.

Noč je že, ko se poslovimo pri nas doma na dvorišču. Srečno, še posebej zaželimo Roku. Samo beseda, vendar se mi zdi dovolj, več od mene ne potrebuje za spremstvo v Himalajo. Septembra gredo tja, odpravica šestih slovenskih fantov.

Pozneje z ženo stojiva na dvorišču. Pokažem ji z roko na hribovje med Uršljo goro in Peco — tam zadaj, tam vmes, je Raduha.

Ignac Zdovc

Na izletu s šolarji

Krožek NOB in krožek Rdečega križa na šoli Miloša Ledineka v Črni na Koroškem že več let uspešno organizirata zbiranje odpadnega papirja ter steklenic. Pri tem sodelujejo vsi učenci na šoli. Sredstva, ki jih tako zberejo, pa porabijo za izlete v kraje, znane iz NOB in podobno. Lani so šli na izlet v Cerkljo in partizansko bolnico Franja, letos pa so se popeljali z avtobusom na Pohorje. V ponedeljek, 8. junija, so se najprej ustavili v Frankolovem. K dvema spomenikom so položili cvetje in prižgali sveče.

Na tem mestu je 3. 2. 1945 skupina borcev Bračičeve brigade iz zasede napadla nacistično kolono. Pri tem je bil smrtno zadet tudi okrožni vodja in deželni svetnik v Celju Toni Dormejster.

Nato so nacisti 12. 2. 1945 ob glavni cesti pri Stranica na jablane obesili 100 talcev iz celjskega piskra, mariborskih in trboveljskih zaporov. Med njimi so bili ujeti partizani in aktivisti OF. Žrtve so s kamioni pripeljali na kraj zločina. Trupla so pustili viseti na vejah jablan več ko eno uro. Nato so jih morali zaporniki sneti in pokopati v že izkopano jamo. Na tem mestu stojita dva spomenika ob cesti, ki pelje iz Celja v Maribor in potnikom pričata o tem grozodejskem zločinu.

Iz Frankolovega so nadaljevali pot skozi Slovenske Konjice in Oplotnico in naprej na Pohorje. V bližini Oplotnice so si učenci ogledali kamnoseško tovarno, nato so se povzpeli na Osankarico.

Osankarica je poznana daleč po svetu po junaških bojih Pohorskega bataljona. Tu je v zimi 1942—1943 padel celoten Pohorski bataljon, 68 borcev in bork. Več ko dve uri je bataljon kljuboval več tisoč Nemcem. Danes stojijo spomeniki na mestih, kjer so po tej borbi ležali mrtvi borci. Mine so uničile partizanske bunkerje, borci so se hoteli prebiti, toda odpor Nemcev je bil prehud.

Tu so poleg očeta Šarha padli njegovi mladoletni sinovi Lojze, Vanček in Pepček. Njih slike in slike celotnega padlega bataljona so si učenci iz Črne ogledali v muzeju na Osankarici.

Na ta izlet so učenci iz Črne povabili predsednika RK in enega borca iz Črne.

V imenu borčevske organizacije sem spremljal izletnike jaz. Pri spomenikih

Z upanjem v prihodnost

(Ob krajevnem prazniku KS Leše)

Na Lešah praznujejo svoj krajevni praznik 22. julija, ob dnevu vstaje slovenskega naroda, v spomin na dan pred štiridesetimi leti, ko je »okupator odvzel pravico do človeka vrednega življenja napredno mislečim fantom tega kraja, od katerih se štirje niso več vrnili,« kakor je v slavnostnem govoru na proslavi, ki ga v povzetkih objavljamo, povedal Gregor Burjak in nadaljeval, da »živijo med nami le njihova imena, vklesana v skromen, toda trden kamen, na katerem ne smejo nikoli zbledeti.«

S tem so se Leše pridružile vstaji slovenskega naroda že na začetku. »Kdo ve,« se sprašuje govornik, »kaj bi danes predstavljali slovenski in jugoslovanski narodi in narodnosti, če se takrat pod vodstvom komunistične partije in njenega nad vse modrega vodje Tita ne bi z orožjem v roki uprli okupatorju in stopili v socialistično revolucijo.«

Velike spremembe po vojni lahko dojemajo le tisti, ki so živeli že tudi pred njo. Njihova dolžnost je, da prenašajo na mladino svoje izkušnje iz krvavih bojev ter začetkov obnove naše porušene domovine. »Dovolj je,« je poudaril Burjak, »če se spomnimo in obvezemo uresničiti Kardelejevo misel, da si človek ustvarja srečo le sam s svojim delom kot član skupnosti. Možnosti za to je dovolj. Treba jih je le spoznati ter temeljito in pametno izkoristiti v vsaki občini in v vsakem kraju.

Naša revolucija ni končana; danes se nadaljuje bitka za uresničitev in spoštovanje socialističnega načela, da vsak po svojih sposobnostih prispeva svoj delež v boju proti vsemu, kar ta načela izpodkopava in izkrivlja.«

Zatem se je govornik ozrl na povojno dogajanje na Lešah. Ugotovil je, da se je kraj razvijal, vendar počasi. Napredek je bil hitrejši prva leta po vojni, potem pa se je v vseh pogledih ustavil. Potrošniška miselnost ljudi še danes otežuje delo v krajevni samoupravi. Da bi dosegli hitrejši razvoj kraja, bi se morali take miselnosti otresti.

Predvsem nekdanj bogato kulturno življenje je na Lešah v preteklih letih skoraj povsem zamrlo. Zdaj si mladi prizadevajo, da bi ga znova poživili. Govornik je izrazil upanje, da jim bo to uspelo, posebno še, če

bodo v novem vzgojnovarstvenem zavodu pridobili tudi prostor za kulturno in družabno življenje. V kraju že deluje kulturno umetniško društvo, ki pa bi potrebovalo pomoč tudi od drugod.

Telesna kultura na Lešah je nekje sredi poti. Društvo za telesno vzgojo in rekreacijo »Partizan« marljivo dela, primanjkuje pa mu vzgojnih kadrov in sredstev. Za silo so uredili nogometno igrišče, vendar mu še veliko manjka. Mladi s pridom uporabljajo odbojgarsko igrišče, ki so ga zgradili s skupnimi močmi in s solidarnostjo.

Lešani radi prispevajo sredstva za napredek svojega kraja in s pomočjo samoupravnih skupnosti in organizacij združenega dela v občini so dosegli v zadnjem obdobju že več delovnih zmag. V letih 1979-80 so uredili prometno obračališče in asfaltirali več cestišč v vasi in položili nekaj deset metrov kanalizacije; letos so uredili cesto k Novim bajtam, napeljujejo pa tudi novo telefonsko linijo s Prevalj — omogočala bo 80 priključkov. To bo velika pridobitev za krajevno skupnost, predvsem pa za oddaljene kmetije, posebej na Platu. Pobudo za napeljavo je dala temeljna organizacija za kooperacijo Ravne.

Vodstvo krajevne skupnosti Leše si prizadeva, da bi uresničili potrebe in želje krajanov, vendar je do popolnih zmag str-

Pri delu

ma pot. Le redkokje gre vse po načrtani poti, mnogih ovir in težav pa smo krivi sami, je poudaril govornik.

Lešanom želimo, da bi znali ohraniti doseganje pridobitve in da bi v prihodnje — trdno povezani v svoji krajevni skupnosti — še z večjim elanom gradili svoj kraj!

Ignac Zdovc

Srečanje vojaških invalidov občine Ravne na Koroškem

V nedeljo, 30. avgusta, je bilo peto srečanje vojaških invalidov občine Ravne. Tokrat so srečanje pripravili invalidi iz Črne, in sicer v Javorju pri Počelu in Klavžu. Prvi del srečanja je potekal pred spominsko ploščo pri kmetu Počelu, kjer so fašisti, oblečeni v partizane, 12. avgusta 1944 pobili med žetvijo pšenice tri domačine iz Počelove hiše in dve Modrejevi dekleti, ki sta k Počelu prišli žet pšenico.

Ivan Hercog je udeležencem srečanja na široko razložil borbo partizanov v zgornji Mežiški dolini. Med drugim je dejal: Kjer so borbe in zmage, tam so tudi žrtve. O dogodku pri Počelu v Javorju je povedal:

»Na kmetiji pri Počelu so v miru in ubranosti živeli. Stara dva — dedi Ožbi in babica Lenčka — ter mladi par, gospodar Ožbi z ženo Faniko, ki je prav tedaj povila zdrava dvojčka. Srečna mati je ležala še v porodniški postelji.

Dne 10. avgusta 1944, bilo je v četrtek, so se v Javorju pojavili raztrganci — tako so tem preoblečenim fašistom pravili na Koro-

škem. Klatili so se od kmetije do kmetije in se izdajali za partizane. Košakov oče Polda jih ni prepoznal in jim je dejal: 'Vam, ki ste fejš fantje, rad dam vsega, kar imam, onim zelencem (imel je v mislih policiste) pa ne dam ničesar.' Zategadelj so čez nekaj dni izselili Košakovega očeta v Dachau, od koder se ni več vrnil.

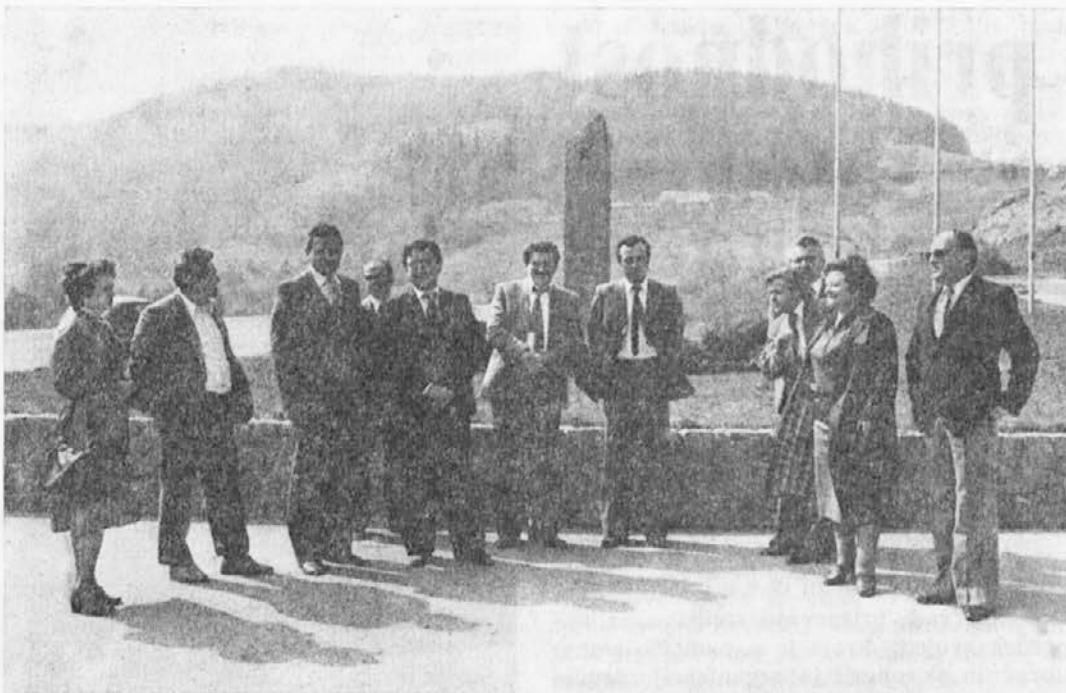
Ti raztrganci so napravili tabor v gozdu nad Počelovimi njivami, nekaj pa se jih je utaborilo pri kmetu Klavžu. Tu so se zadrževali dva dni, si tam kuhali, ter se obnašali kot partizani. Po hrano so hodili k vsem kmetom, tudi k Počelu. Dedi Ožbi jih je vedno gostoljubno obdaril s kruhom in domačim moštom, prepričan, da so bili partizani. Kmalu pa so domačinom in soseski postali sumljivi. Čudno so se obnašali in niso iskali stikov z domačimi političnimi delavci in terenci. Med javorsko sosesko je bila stara lepa navada, da so si sosedje pomagali ob košnji in žetvi. Dedi Ožbi Počel in takrat že pokojni sosed Modrej sta bila brata. V soboto, 12. avgusta 1944, sta prišli k Počelu žet od Mo-

sem jim opisal dogodke, na katere nas le-ti spominjajo.

Na Osankarici pred spomenikom pa je učencem govoril njihov ravnatelj Alojz Germ.

Ko so se učenci vrnili v Črno, so obljubili, da bodo še naprej pridno zbirali papir in drugi odpadni material, da si bodo v prihodnjem letu spet lahko privoščili podoban izlet.

Borci iz Črne pozdravljamo dejanje mladih iz Črne, priporočamo pa tudi drugim šolam v občini Ravne in v Sloveniji, naj sledijo učencem iz šole Miloša Ledineka.

Člani delegacij iz SR Črne gore in SR Slovenije s predstavniki občine Ravne pred spomenikom na Poljani

dreja dve žanjici. Modrejeva hčerka Pavla in mlada Modrejeva gospodinja. Ko sta se žanjici bližali k Počelu, sta opazili od Maligija navzgor prihajati dva partizana. Spoznali sta ju, pa sta jima z rokami dajali znamenja, naj se takoj umakneta. Nato sta pohiteli proti Počelovi hiši. Raztrganci so opazili njuno obnašanje. Opazili so tudi bežeča dva partizana in takoj začeli streljati. Partizana sta srečno pobegnila na varno, čeprav je bil eden ranjen. Ker raztrganci niso mogli uničiti teh dveh partizanov, so napadli Počelovo družino.

Bliskovito so obkolili hišo. Z orožjem v rokah, pripravljenim na strel, so vdrli v hišo, pričeli pretepati starega Počelovega dedija Ožbija in ga zvelkli na gorico. Tudi žanjici od Modreja so preteпали in pognali iz hiše. Odjeknili so strelji in prve tri žrtve so padle. Raztrganci so se ponovno vrnili v hišo z namenom, da jo požgejo. Mlado gospodinja, mater z novorojenčkoma, so pustili v porodniški sobi. Iz Javorja — iz magdalenske smeri — pa se je začelo streljanje. Prestrašeni raztrganci so se odločili za umik. Med begom so z ročno granato ubili še Počelovo babico in mladega gospodarja. Pet trupel je ležalo na Počelovi gorici in črna zavesa je obdala vse poštene Javorce in Črnjane.

Svojci in sosede so žrtve smeli položiti na mrtvaški oder šele v nedeljo zvečer. V ponedeljek je bil v Črni pogreb in pet mrtvaških krst se je pomikalo v žalostnem sprevedu iz Javorja proti Črni. Številni sorodniki, sosede in pošteni ljudje so se udeležili pogreba.

Vojaški invalidi iz občine Ravne so pred spominsko ploščo na Počelovi hiši položili venec in oktet TRO s Prevalj je zapel nekaj partizanskih pesmi. Najmlajši iz šole v Javorju pa so pod vodstvom mentorice Grabnarjeve izvedli lep program.

Udeležence srečanja v Javorju so pozdravili: predsednik komisije za VI Zdravko Jamar, predsednik OO ZZB NOV Ravne Ivan

Močnik in predsednik krajevnega združenja VI Ignac Zdovc.

Srečanje se je nadaljevalo pri kmetu Klavžu v Javorju, kjer so si vsi udeleženci opomogli ob dobri kapljici in zakuski. Tu ni manjkalo ne petja ne harmonike in staro in mlado se je vrtelo daleč tja v noč.

Viktor Levovnik

ČASTNO JE BITI ZVEST PODJETJU

Ljudje smo različni, kot so različna dela, ki jih opravljamo. Težška dela terjajo mnogo truda in znoja. Vendar, če se znaš predati delu, najdeš v njem najzvestejšega prijatelja. Koliko ljudi je ravno delo razbremenilo težkih misli, skrbi. Ob delu lahko človek pozabi nase. Delo je slehernemu človeku zvest, tih sopotnik, ki ga spremlja vse tja do groba.

V delu človek pozabi na težave. Mož umrle žene mi je dejal: Veš, ostal sem sam z nedoraslimi otroki. Včasih je tako hudo, da skoraj obupujem, odkar mi je umrla žena. V tej nedopovedljivi bolesti pričnem kaj delati, in pri delu pozabim nase.

Marsikdo se zaposli kot mladenič, dela do vojaščine in po odsluženem vojaškem roku se vrne med svoje. Ponovno pristopi k svoji veliki družini, katere član je. Ostane deset, dvajset, trideset let. Prepričan sem, da takšen delavec lahko s ponosom reče: To smo mi ustvarili, v tem delu je tudi moja moč, so moja mlada leta — kot pečat zvestobe!

Vprašam vas, sodelavci: Ali ni to lepo, ali ni ta beseda — zvestoba — nekaj častnega? In ko stopaš v zasluženi pokoj, si srečen, ker si s svojim delom toliko dal skupnosti. Morda je oko nekoliko rosnó, ko se spomniš na mlada leta, kje so že, kam so se tako hitro iztekla! Mlad fant si prijel za delo, bojeval si se z njim. Kje so že oni starejši sodelavci, ki so te uvažali v delo. Mnogih že ni več. Živijo pa

v tebi. Zakaj? Ker so te naučili neko delo opravljati.

Moramo priznati, da se je včasih veliko več fizično delalo. Naj samo navedem primer: Koliko rude in železa so morali delavci zmetati z lopato v SM ali elektro peč. Kako je bilo treba nalagati na lopar in ga porivati v peč — vse dokler ni bila zalozena! V valjarni so morali delavci, ki so se imenovali tekači, celih osem ur vleči s kleščami vroče trakove okroglega ali ploščatega železa in ga nalagati na kup. Kaj pa danes? Stroj dela namesto delavca, treba je samo znati z njim ravnati-upravljati. Kje so bila včasih takšna zaščitna sredstva, kot jih uporabljamo danes? Včasih so imeli obute večinoma kožnate natikače (Handfleke) in lesene čevlje.

Danes se delavcu nudi druga možnost, ki pa je, žal, mnogi ne izkoristijo. Vse premalo se takšni zavedajo, da škodujejo sami sebi.

Ker sem že sam čez 30 let v železarni Ravne, se počutim, kakor doma med svojimi; kogar koli srečam, vem, da je član moje in jaz njegove družine. Lepo je, ko spremljaš življenje sodelavcev, ki si jih poznal že pred 30 leti in vidiš, kako napredujejo, kako prevzemajo dela od prejšnjih sodelavcev.

Nisem edini, ki sem postal invalid, in ponosen sem, da železarna Ravne skrbi za invalide bolj kot katero koli podjetje. Vsi invalidi smo tega veseli. Naša želja je, da bi še naprej kovali jeklo tovarštva in plemenitosti!

Srce pa me zaboli, ko slišim, kako mnogi mladi delavci že pri najmanjšem naporu popuščajo in odhajajo, češ, kaj se bom znojil, saj mi ni treba. Večkrat opaziš koga, ki zdravje kar žari iz njega, ali, žal, delati se mu ne ljubi. Sram naj bo takšne mehkužneže, vse premalo poznajo delo svojih predhodnikov, ki so veliko bolj trpeli, a so se zavedali, da je treba našo domovino zgraditi, da je treba našemu narodu ustvariti srečno bodočnost in zdržali so vse težke napore.

Vprašam se, kaj bi storili taki mehkužneži, ko bi se morali vsak dan 24 km in več voziti na delo s kolesom, kakor smo se mnogi vozili v mojem času. Mnogi si nismo mogli kupiti zračnic. Na kolo smo nadeli kar tako imenovane polne gume, povili z žico in je šlo. Jaz sem se vozil štiri leta tako. Ko te je na cesti zalotila nevihta, sneg, burja, da si še imel karambol, takrat smo temu rekli: gumi defekt. Cesta še ni bila asfaltirana, kot je danes. In Malgajev klanec te je kar dvakrat pozdravil. Ko sem prišel od vojakov, smo hodili tudi čez hribe. Spominjam se delavca, ki smo ga klicali Krajcer, delal je v valjarni. Še danes ga vidim: Nosil je nahrbtnik, v žepu pa večkrat kar cel kuhan krompir, ki je bil poslatica med potjo.

Pot nas je vodila mimo Modrija, Mufa in Mraka, takrat si že bil na Koroškem Zelovcu in si šel na Brunarjevo lipo in pri Osjandru si prišel na Ravne. Tudi mi nismo klonili, zavedali smo se, da je naša domovina še v gradnji, treba se je žrtvovati.

A danes, če se zgodi, da moraš stati v avtobusu, je že nerganje. Avtobusi nas z vseh koncev in krajev vozijo na delo, in to varno. Prej si od vožnje s kolesom (ali peš čez hribe) prišel ves zbit na delo. Danes bi morali delo bolj spoštovati!

Kar bom sedajle povedal, bodo morda mnogi imeli za zastarele besede: Če te muči lenoba ali ne veš, kaj, napoti se v kakšno bolnico med težke, neozdravljive bolnike. Marsikje boš slišal vzdih: »O, ko bi še enkrat ozdravel, nobeno delo bi mi ne bilo pretežko.«

Poznam 97 let staro mamico. Obiskal sem jo na domu, cepila je drva in mi je nasmejana dejala: »Veste, samo tega se

bojim, ko ne bom mogla več delati, kako bom takrat nesrečna.« Ganjen sem postal ob takšni ljubezni do dela. Zato vam kličem, mladi sodelavci, ki iz vas izžarevajo sreča in zdravje in mladost! Nikar ne odlašajte, ne pustite se, da vas zavede malomarnost, spoprimate se z zvestim prijateljem delom in zavedajte se: Delo prinaša mir, srečo, krepi telo in duha. Torej, delu čast in oblast!

Kristi Močilnik

Moja otroška leta

V družini nas je bilo 13 otrok, delal pa je samo oče — pri visoki peči (martinovki) v železarni Ravne. Zaslužil je zelo malo, otroškega dodatka ni nikoli dobil, in tako so me pri sedmih letih, hodil sem v prvi razred osnovne šole, poslali služiti.

Bil je mrzel jesenski dan, ko je prišel pome mladi mož. Najprej sta se z očetom dolgo pogovarjala, nato je oče stopil k meni in mi rekel: »Kristi, ti boš šel zraven tega gospoda, za pastirja boš, pa saj ti bo dobro, lačen tudi ne boš.« Na njegovo vprašanje: »Ali boš šel?« sem samo prikimal, saj nisem vedel, kakšno življenje me čaka v novem domu. Mama mi je pripravila nekaj perila, saj veliko ga nisem imel. Stlačil sem ga v šolsko torbo in se na hitro poslovil od domačih. Mama je jokala.

Dolgo sva hodila, preden sva prispela do velike kmetije. »No, sedaj sva pa doma, po domače pa se reče pri Zabrniku, da boš vedel,« mi pove mladi mož in že sva vstopila v veliko kuhinjo. Pri štedilniku je stala starejša ženska, za mizo pa je sedel gospodar. Mladi mož, ki je bil sin tega gospodarja, se je obrnil k njemu in rekel: »No, pa sem ga prignal.« »Pa tako majhnega pobiča si prignal!« se je takoj oglasila gospodinja, njegova mati. Še spočiti se nisem utegnil, ko me je gospodinja odpeljala v hlev in me vprašala: »Znaš molsti krave? Pa svinje boš krmil in posodo pomival. Gospodarju boš tudi pomagal, kar bo treba!«

Ladica Mirček

Kje si, oče

Matjaž se je vrnil od vojakov. Spet se je zaposlil v »fabriki«.

Tih in skromen odhaja na delo. Molčeč je. Nikoli ni zaklenjene shrambe pri njegovih krušni mami. Vse, prav vse delijo z njim.

Njega pa se tako pogosto oprime otožnost. »Ko bi imel očeta, ko bi imel dom ob starših, ko bi ga poklicali — moj Matjaž — naš Matjažek.« Njihov — samo njihov, mamin, očetov ...

Kakšen neki je njegov oče. Zakaj ga ne prizna za svojega sina. Saj mu kot dete vendar ni mogel nič žalega storiti.

Široke so vrste delavcev v ravenski tovarni, ko odhaja z dela jutranje izmene. Med

In tako so tekli dnevi in leta. Vsak dan sem pomolzel 7 krav, in ko sem šel v šolo, sem moral mimogrede odnesti mleko na oddaljene Prevalje. Večkrat sem šel domov pogledat na domače in težko so me pregovorili, da sem se vrnil k Zabrniku.

Najbolj mi je ostal v spominu dogodek, ko sva z gospodarjem branala njivo. Delala sva že dobrih pet ur, postal sem zmučen in lačen, in tako sem začel tuhtati, kako bi lahko odšel domov. Po dolgem premišljevanju sem se spomnil gospodarjeve pripovedi, da se krave zelo bojijo neke hude muhe. Spustil sem brano na tla in previdno, da me gospodar ne bi opazil, stopil h kravjim zadnjim nogam. Ko sem spustil tisti kratki BZZZZ iz ust, so krave podivjale. Divjale so po njivi sem ter tja, in ko jih je gospodar končno pomiril, brane ni bilo več.

V hudem dirjanju se je namreč vsa raztrgala in polomila. Tako sva se z gospodarjem, ki ni nikdar izvedel, zakaj so krave pobesnele, odpravila domov.

Še veliko je takih dogodkov, veselih in žalostnih. Naj dodam še to, da sem služil pri Zabrniku v Šentanelu polnih sedem let, in ko sem po sedmih letih prišel nazaj domov na Breznico, sem pomagal očetu furati, dokler se nisem zaposlil kot rezkalec v TRO Prevalje.

Sedaj živim z družino na Prevaljah in sem zaposlen v železarni Ravne v tozdu industrijski noži.

njimi drobi Matjaž. Drobčen fant. Skromnost diha iz vse postave.

Tako kot on, odhaja iz neke koroške tovarne tudi njegova mama. Kdaj pa kdaj ga povabi k sebi. Pri mami živijo bratci, sestrice. Ima jih rada. Tudi njega.

On ne more k njej. Je v krizi mladoletnega človeka. Vsak mlad človek mora to mladostno krizo nekako preiti. Nekaterim to uspe prejš, drugim pozneje. Tudi vsi mladostniki, ki živijo ob starših, doživljajo krizo mladih let. Razmišljajo in iščejo odgovore na stotine vprašanj, ki si nanje zaradi neizkušenosti še ne znajo odgovoriti. Matjaževe misli pa

se sučejo v krogu: starši — mama — oče — otrok.

»Ko bi samo skorjico kruha mogel nuditi svojemu otroku, bi mu vendar povedal, da sem mu oče ...« boleče razmišlja Matjaž.

Koliko bolečin se zajeda v to skorjico kruha, ko je očka zavrnel otroke ...

Mlado bitje si, Matjaž. Odženi težke misli. Glej krušno mamo, radi te imajo. Poglej njih kretnje, kako težavni so njihovi koraki. Vso družino imajo radi. Tudi tebe. Veseli se vsega kar ti življenje ponuja. Pazi na zdravje. Vse življenje je še pred tabo. Bolj ko človek odrašča, manj so mu misli temne. Uči se spoznavati okolico krog sebe. Seži po knjigah, ki so namenjene mladim. Nekoč si boš ustvaril dom. Znal ga boš bolj ceniti od tistih, ki ničesar ne pogrešajo. Tudi mamo boš vzljubil. Saj ti je dala življenje. Tudi ona je bila v krizi, ko je bila mladoletna. Za dekleta je še veliko več nevarnosti v tistih letih.

Prišel bo trenutek, ko boš mami rekel — mama, moja mama. Tudi očka se zna oglašiti.

Takrat boš ti, Matjaž, že tudi atek. In takrat bo dolina tvoje mladosti bolj lepa, ker bo v njej spomin tvojih — vsekakor lepih — mladih let. Spomin na pot v ravensko železarno.

Tam spodaj pa se dvigajo dimniki visoko pod nebo. Rjavkast dim odnaša veter nad strehami mladega mesta.

Veter odnaša dim in skrbi številnih delavcev v fabriškem trušču. Z dimom odhajajo tudi dnevi, leta in najlepša doba — mladost.

Marija Hriberšek

Sredi črnih sanj

Sredi črnih sanj
in tihih solza
me je mali poklical:
— Kako sem le mogla
pozabiti nanj?

»Sam sem skuhal večerjo
za vse tri.
Zdaj pa v shrambi
ničesar več ni.

Vse čaka nate, mama:
posode nisem pomil,
črnilo sem ti po prtju polil.«

Par očk se boleče je vame uprlo —
kodrasta glavica cvet je povešen.
O zlati otrok, kje je konec skrbi?

Saj bom kmalu doma ...
Zdaj bom še bolj skrbela —
— samo še dva dni
pa vas spet bom objela.

Franc Razgoršek st.

Marija Hriberšek

Domači kolovrat

Oj, spet je mračen dan,
ko se človek zbudi zaspan.
Povsod te trga in boli
in čudno ti srce drhti.

Mnog daljni spomin
se taja iz mojih globin.

Videla sem spet: kolovrat ob peči
mama poganja — vsa trudna
in z vajeno roko
tam povosno boža;
rada sledim njeni pesmi — pol budna.

Skoz okenca mala
je luna sijala.
Pokrajina zunaj
že davno je spala.

Vsa kodelja v hipu
je bela postala
in izba je sladko
po lanu dišala.

Brnel je kolovrat
ob medli svečavi,
a mamini prsti
so snuli še dolgo
in nizali s kodelje
v mehki vezavi.

Zunaj je stiskal mraz,
rože ledene
počasi so luni zakrile obraz.

Na peči topli smo ležali
in tiho v noč prisluškovali,
kako skoz nje roke pretaka se čas;
v polsnu smo zaznavali
materin glas.

In zdaj spet mamu čujem peti
in vidim zmučeno sedeti,
zravnano tam ob krušni peči,
kolovrat čujem spet vrteti.

Ni plava v dolini nobena več njiva,
kolovrat ves prašen pod streho počiva.
Postala sem, kakor on, stara in siva.
Trlice so dali v mestni muzej,
terišče ob vodi — še veš zanj, povej?

Nocoj se bom s tisto rjuho pokrila,
ki mama zánjo je prejo naredila.
Nocoj se mi zdi, da je ona med nami
in čujem spet njo, ki nas s pesmijo drami.

Utrinki iz 1. svetovne vojne

Prisega

V letu 1917 sem dopolnil sedemnajst let in že v februarju sem moral iti na nabor v Velikovec. Hotuljci smo se tja zapeljali z vlakom.

Po naboru smo morali vsi, ki smo bili potrjeni, čakati na prisego. Hotuljci in še nekateri drugi smo rekli, da ne znamo dobro nemško. Častnik nas je začel zmerjati, češ, v nemško šolo ste hodili, pa se niste nič naučili. Najprej so prisegli v nemščini, šele potem smo prišli na vrsto mi, Vindišarji. Če kateri ni pravilno držal roke ali ni razločno ponavljal besed prisege, ga je žandar sunil s puškinim kopitom v hrbet.

Na fronti

Po dveh mesecih vežbanja so me že poslali na soško fronto. Dodelili so me k bateriji gorskih havbic. Najprej smo bili v Bateh pri Čepovanu. Tam smo skoraj imeli nesrečo, ko je granata kar v cevi eksplodirala. Na srečo je bronasta cev vzdržala pritisk in se je samo napela kakor sodček piva. Zamenjali smo jo z novo, jekleno cevjo.

Kmalu smo bili premeščeni na Sveto goro. Topove smo morali razstaviti in samotež zvl-

či na pobočje gore. Tam smo kopali jarke in pripravili položaje za havbice, nakar so nas Slovence premestili v drugo linijo h konjem. Vsak je dobil po dva majhna konjiča (bosanska ali gališka) in z njimi smo nosili strelivo na položaje.

Nekoč sem sredi razpetin nad Grgarjem srečal cel štab oficirjev, sam feldmaršal Barojević, komandant soške fronte je bil z njimi. Kmalu po našem srečanju je privršala čez goro težka granata. Zagrmelo je tako silno, da sem skoraj oglušel. Še zdaj se mi zdi čudno, kako so Italijani zvedeli za visoki obisk — morda je bila vmes izdaja.

Dopisovala sva si z Antonom Zdovcem, Rožankovim, pa sem pošto prejel isti dan, kot jo je oddal. Podčastnik mi je povedal, kje je. Bil je tako blizu, da sem ga lahko šel obiskat. Zlahka sem ga našel, še menažo sem dobil pri njih. Povedal sem mu, da zelo slabo slišim. Svetoval mi je, naj grem k zdravniku.

Ubogal sem ga. Ker sem imel tudi kilo, me je doktor poslal v bolnico na Češko. Tako sem se za dva meseca rešil fronte.

Mici Kotnikova

Pozdrav iz črnega avtomobila

Bil je sončen poletni dan. Avgust v letu 1942. Vse jutro sem pričakovala, da bom smela iti na Leše v trgovino. Predvsem sem si želela jagodove marmelade (kupovali smo na karte). Margarina in marmelada sta se mi zdeli čudovito dobri. Domače marmelade nismo imeli. Za časa stare Jugoslavije si pač nihče v hiši ni upal pomisliti, da bi kupil marmelado.

Stati je bilo treba v vrsti, da je trgovka porezala karte. Bilo je zamudno. Dolgo, dolgo stanje ob pultu. Trgovina na Lešah je bila v današnji Lukijevi gostilni. Z okna (v današnji posebni šoli) se je videlo na cesto in do stare šole.

Pa nekdo med čakajočimi reče: »Lej, že grejo.« Vsa natrpana vrsta ob pultu se zdre nja k oknu. Tudi škarje v roki trgovke Štefke Žnideršič — okrogle ženice — so obstale. Po klancu je pripeljal črn osebni avto. V njem je bil pobi z Razgorškovim očetom. Pred trgovino avto obstane. Čez nekaj trenutkov priteče dol po klancu Razgorškova mama, suha, priletna ženica. Prinesla je zaviti kruh ali pogačo v velikosti pekača. Omot so vzeli v avto. Videti je bilo, da nekaj govori med sabo. Na vsem lepem prileti zaviti kruh pri drugih vratih ven in se zakotali po prašni cesti. Med letom mu papir odpade. Razgorškova mama se opoteče za kruhom. Zavije ga v predpasnik. Medtem pripelje po klancu drugi avto. Ta je odpeljal Gustija Kopmajerjevega. Pred trgovino napravi velik lok. Ko se je avto v loku usmerjal in zavijal na cesto, ki pelje na Prevalje, je ujeti Gusti rahlo dvignil roko. Roka je bila bela kot je bil blede obraz mladega leškega

fanta. Komaj opazno je zganil z roko, ko je avto počasi vozil mimo okna trgovskega lokala. Štefka je jokala, njena roka je bila dvignjena, da bi mu pomahala. Pa je tako čudno obstala v zraku, ko da ga je poškopila z »žegnano vodo«.

Ni mogla nadaljeviti z rezanjem kart. Drhtela je po vsem telesu. Gusti, ki so ga pravkar odpeljali, je bil prodajalec v leški trgovini.

Skoraj vsi domačini so odšli domov. »Saj lahko jutri pridem,« so tiho dejali in odšli. Ostali sva sami s trgovko — Žnideršičevo. Pomalem se je umirila. Solze pa so ji kar same polzele po licu. Nadajala mi je reči, napisane na listku. Tudi dvoje steklenic marmelade je položila na pult. Plačala sem in odšla.

Steklenice z marmelado pa so dolgo ostale zaprte. Dvignjena bela roka v zadnji zamahljaj se mi je v spominu spet in spet prikazovala. Mladeniča poprej nisem poznala. Pozneje sem spoznala njegove starše, brata in sestro. Kompmajerjev oče Poldi je bil dobrovoljček. Opravljal je posel mrliškega kurirja na Lešah.

Spominjam se Gustijeve sestre Francke. Drobena otroka Rezko in Draga je pustila pri materi. Sama pa je med vojno služila pri Ravnjaku. Ni je več. Bolezen jo je zlomila. Ni več Franckinih bratov Nantija in Lojza. Iz rodbine sta ostala le Franckin sin Drago in pa Rezika, ki bo v mesecu maju praznovala

grozno bolečo obletnico vdovstva. Kot sta bila drobna dvojčka Drago in Rezka, tako drobni sta Rezkini sirotici. Breme skrbstva za družino je obviselo na ramenih bolehnih mame Rezike.

Pred dvema letoma mi je prav na pokopališču lepo svetoval — izkušen in po marljivosti znan zidar — kakšno gradivo naj kupim za hišo in koliko ga potrebujem. Tja pod les je uprl oči, ko je računal količino zidakov za vmesne stene, za dimnike in tako dalje.

Komaj se je opotekajoča Rezika držala pokonci v tistem majskem popoldnevu. Pod koreninami mladih brez je poslednji prostor skrbnega in dobrega Krajcarjevega Štefija. Fantek in Brigita pa sta še prav takšna, kot je mala Rezika za hip zletela k mami Francki na Ravnjakovo.

Močno prehlajeni Štefij je odšel na šiht, ko bi moral v posteljo.

Ves Rezikin trud je bil zaman. Skozi dolge tedne njegove boleznij je vzdržala, sama vsa bolehnata. Kurje juhe mu je nosila od doma v bolnico.

Močan prehlad in za njim pljučnica je zloмила pridnega delavca v železarni in zidarja na mnogih — mnogih leških zidarskih odrih.

»Ni bilo prav, da je ubogal in šel na šiht,« se ljudje upravičeno kregajo na odredbo: »Na delo!«

Mehke veje zelenih brez pobožajo Štefijevo mamo — Krajcerjevo babico.

Breze šumijo z lističi, ko se pod njimi sklanja Brigita, da prižge atiju svečko. Lističi breze ujamejo Rezikino solzo.

Ob nji sta drobna otroka, ki potrebujeata atijevo ljubezen.

Ko v juniju in juliju zorijo jagode, se znova spomnim obeh steklenic jagodove marmelade. Še vedno vidim tisto belo roko, ki je Lešanom zadnjič pomahala izza avtomobilske šipe.

Po 36 letih je vasica Leše po številu prebivalcev znatno močnejša.

Na avtobusni postaji je ob prihodu avtobusa vedno mnogo ljudi. Postaja je na dvorišču pred Lukijevo gostilno. Tam, kjer z roko blede je pomahal...

Skoraj vedno zaseden avtobus vozi mimo Bračuna. V vozu je mnogo brezskrbnih ljudi, ki v vožnji uživajo. Gustijevo pot pa je bila drugačna.

Naša žalost

Cesta je terjala življenje našega sošolca in prijatelja Janeza Gostenčnika. Od njega smo se poslovili 14. septembra 1981.

Kdo bi sredi brezskrbnosti pomislil na smrt?

Kdo bi nežni mladosti lahko napovedal tako nenaden in neusmiljen konec?

Janez Gostenčnik

Tako naravno nujno se nam je zdelo, da mora sleherni izmed nas doseči vse življenjske postaje; da mora živeti polno, bogato življenje; da mora nekaj doseči, se razdajati drugim in se na koncu utrujeno oddahnuti ob spoznanju, da je odgovoril na najtežja vprašanja svojega časa.

Naše misli in želje so hitele proti soncu; včasih je bila učilnica pretesna za vse prešernosti in glasen smeh. Sredi nas vseh so se smejale tudi Janezove oči. Nemirna navihanost je neprestano sijala iz njih. Potem pa, tako iznenada... Tisto jutro, ki se je prebudilo z jesenskim soncem, pa ga je oblak grozljive resnice obzidal z mračno tišino...

O mladost, sedaj ne moreš k soncu! Prestreljene so tvoje peruti. Pa na toliko koncev sveta bi še morali skupaj poleteti! Toľiko veselih zvezdnih utrinkov bi nas lahko še čakalo! In toľiko težkih nalog bi lahko še rešili! Toľiko bi lahko še skupaj doživeli!

Sedaj bi ti, dragi prijatelj, morali vsi, ki smo živeli in delali s teboj, reči nekaj za slovo. Pa nam bolečina pritiska na srce in naše začudene oči ne vidijo svetlobe dneva. Danes še ne... In vsi vemo: Ko bomo čez mesec in nekaj dni prišli na tvoj prerani grob prižgat svečko, bomo prišli z bridkim občutkom, da smo si vse premalo utegnili povedati...

Učenci 8. b razreda
OŠ Koroški jeklarji
Ravne na Koroškem

Ignac Zdovec

Petričevi mami v slovo

Petričeva mama

V sredo, 12. avgusta, so se krajani Javorja, Črne in drugih krajev zadnjič poslovili od partizanske matere Marije Petrič iz Javorja.

Pred 82. leti ji je v Jazbini zasvetila luč življenja v številni Mazijevi družini. Ni ji še bilo 20 let, ko se je spoznala s korajznim kmečkim fantom Alojzjem Petričem in se z njim poročila na borno kmetijo k Petriču v Jazbini. V zakonu sta imela pet otrok, ki sta jim na bornih njivah in odorih v strmi Jazbini pridelovala vsakdanji kruhek. Gosposki oderuhi so vsak dan stali na vratih in terjali davek ter cerkveni del od kmečkega pridelka. Mnogokrat pa niti sami niso imeli dovolj jesti.

Leta 1941, ko je okupator zavzel našo domovino, je prevzela Petričevo hišo temna slutnja, da tujec ne bo prinesel v deželo nič dobrega. Že poletu leta 1942 so se pri

Petriču v Jazbini oglasili prvi partizani in od takrat skoraj ni bilo dneva, da Petričeva mama ne bi nahranila nekaj lačnih ust borcev. Pozno jeseni, 7. novembra 1943, je bila pri Petriču 1. koroška četa. Nemci so pridrveli in napadli Petričevo domačijo. Partizani so k sreči pobegnili, toda smrtno je bila zadeta hčerka Micka in je še tisti dan podlegla ranam v črnski bolnici. Hiša in gospodarsko poslopje sta v tej bitki zgoreli do tal. Hčerka Nežka je ranjena pobegnila in med begom jo je že naslednji dan ujela policija iz Črne.

Na dan pogreba hčerke Micke so gestapovci Petričevega očeta, mater Micko in ranjeno hčerko Nežko aretirali na pokopališču ter jih odpeljali v celovške zapore. Tam so vso Petričevo družino strašno mučili in ker niso ničesar priznali, so očeta poslali v taborišče Dachau, mater in hčerko Nežko pa v žensko taborišče Rawensbrück. V teh taboriščih smrti so, navajeni trpljenja, vsi dočakali dan svobode, in ko so se vrnili v domovino, doma niso več imeli. Ostal jim je le še kup kamenja, poraščen s koprivami. Črnska občina jim je podelila drugo kmetijo, pri Kumpriju, in tam sta prebivala vse do smrti. Njuni otroci so se radi zatekali k njima. Tudi koroški prvoborci — Matjaž, Marjetka, Drago in drugi — so Petričeve radi obiskovali. Danes pa gospodarji na tej kmetiji Petričeva hčerka Gelca s svojimi že odraslimi otroki.

Številni borci, prijatelji, svojci in drugi so Petričevo mamo pospremili k zadnjemu počitku na pokopališče v Črno, tja, kjer sta pokopana njen mož Alojz in hčerka Micka. Številni venci so dokazali, kako ljubeča je bila Petričeva mama. Zadnji nagovor pred odprtim grobom pa je vtisnil v spomin vsem udeležencem pogreba: Tukaj počivajo samorastniki iz Jazbine, ki jih je kalilo čudežno življenje.

Vresovcu Ivanu Arnoldu v slovo

Dve utvi sta prileteli
v jezero pod skalni grad,
tam plavata mirno po vodi,
veslata v kristalni hlad.

Tiho sta odleteli dve utvi od nas. Poleteli sta v dalje, od koder ju ne bo več nazaj. Ivo in pesem njegova.

Tišina in bol kljuvata v srcih staršev, dekleta, brata, v srcih vseh svojcev in prijateljev. Tudi v srcih vresovcev.

Pesem mu je bila zvesta spremljevalka vse mladosti. Kdor pa ljubi pesem, ta ne more nositi v sebi zla, je le prijatelj, tovariš. In tudi naš Ivo je bil tak.

S pesmijo si je vedril osnovnošolska leta, pesem ga je spremljala skozi gimnazijo do študentovskih let, kjer je zopet prepeval v Akademskem pevskem zboru Vinko Vodopivec. Po vrnitvi iz Ljubljane je s pesmijo na ustih stopil v Vresove vrste in šest let z nami prepeval.

Sedaj sta odleteli dve utvi — Ivo in pesem njegova. V daljo, da ju ne vidimo in

ne slišimo več. Za njima je ostal le molk in bolečina. — Na polici njegove sobe bodo ostala spominska priznanja: bronasto Galusovo odličje, Prežihov spominek in Vresova plaketa. Spominjala bodo na njegovo pevsko dejavnost. V srcih pevskih prijateljev pa bo še dalje zvenela njegova pesem. Prisluhnil bomo pesmi utve iz dalje — tiha bo njegova pesem, a glasen bo njen odmev v nas. Saj so pevska srca uglašena tako.

Utihnil je pevec, a pesem živi.

Naj današnja pesem olajša bol staršem, dekletu in bratu, vsem nam. Naj bo današnja pesem zahvala zboru in društva Svobode s Prevalj za Ivov delež kulturi, naj bo naša poslednja pesem fantovska popotnica in uspavanka za tihi sen na blazini vresja, ki ga Ivo polagamo prijatelji v rani grob.

Jaz gledam skoz okno dve utvi
in v meni utriplje srce.
Zamišljen v dneve pretekle
vzdihujem in točim solze.

Roku Brezniku v spomin

Rok je bil rojen 11. 8. 1910 v Gradičah v današnji Avstriji. Ko mu je bilo tri leta, se je s starši preselil za zmeraj v Mežiško dolino. Ni še dopolnil štirih let, ko mu je umrla mati. Oče se je zaposlil v rudniku Mežica ter se čez nekaj časa vnovič poročil. Rok je bil za pastirja na Strojni pri svoji teti. Skoraj pet let je pasel krave in ovce in v tem času ga je le malokdaj obiskal kdo od njegovih. Po devetem letu ga je oče vzel k sebi v Mežico, kjer pa je ostal le malo časa. Mačcha mu ni bila preveč naklonjena, saj je moral vstajati že ob treh zjutraj in hoditi na rudniški nasip nabirat drva. Roka je oče zopet dal za pastirja k mačhah materi. Do šestnajstega leta je pasel in doživel nešteto težkih trenutkov. Šestnajst let star je dobil priložnostno zaposlitev, ki pa je trajala le eno leto. Pomagal je graditi vodovod v Mežici. Bil je zelo slaboten in izčrpan, zato je imel velike težave pri delu. Sedemnajst let star je šel na kmete v Zgornjo Jamnico. Delal je kot gozdni delavec, opravljal pa je tudi razna druga dela. Rok je bil priden, postal pa je tudi močnejši, saj je imel več hrane kot poprej. Leta 1932 je odšel služiti rok v Prizren. Bil je dober vojak in je dobil tudi nekaj priznanj. Po odsluženju roka se je vrnil v Mežico. Umril mu je oče in mu zapustil prazno mesto v rudniku Mežica. Rok je z veliko vnemo poprijel za delo in nič mu ni bilo preteško. Teško delo v rudniku je Rok opravljal nadvse vestno in sodelavci vedo povedati, da je bil korenina, ki si mu težko našel primerjavo.

Leta 1938 se je poročil z Jožico Stropnik. Z veliko volje in zanosa sta si ustvarila dom na mestu, kjer je stala stara kajža, last njegovega očeta. Rok je svojemu očetu namreč obljubil, da bo težko kupljeno kajžo tudi obdržal in obnovil. V zakonu se jima je rodilo deset otrok. Dva sta v rani mladosti umrla, osem pa jih je ostalo in z njima delilo vse dobro in slabo.

Številna družina ni mogla živeti v hiši, ki je postala pretesna pa tudi podirati se je začela. Jo-

žica in Rok sta se morala odločiti za gradnjo nove, večje hiše. Seveda so nastali strašanski problemi, saj je Rok delal sam, denarja tako skoraj da ni ostalo. Rok in Jožica sta iskala vse mogoče rešitve. On je šel v rudnik, žena in otroci pa so ob treh zjutraj hodili nabirat borovnice, ki so jih samo v enem letu nabrali nad dve toni, za kar so prejeli tudi nagrado. Vsi skupaj so kopali tudi staro železo v nasipu zapuščenega Leškega rudnika ter ga prodajali na odpad. Ves denar, ki je prišel iz teh virov, je bil namenjen za gradnjo hiše.

Tu pa se tudi začena pot, ki za Roka in njegovo družino ni bila človeška in vsakdo, ki je to opazoval, je rekel: to je nečloveško. Ves material za hišo so Rok in družina znosili na hrbitih in v starih piskrih na glavah v strmi breg, od koder ni bilo ceste, temveč samo ozka serpentinasta steza. Razen tega je bila družina večkrat lačna kot sita. Rok je celih šestnajst let hodil peš v osem km oddaljeni rudnik na delo in največkrat moker po isti poti nazaj domov, kjer pa ga je zopet čakalo delo. Kruh, ki ga je nesel s sabo za malico, je velikokrat prinesel nazaj domov svojim otrokom.

Ta leta so bila za Roka zelo težka, tako da se je v njem začelo počasi rušiti vse, najbolj pa utrujeno srce.

Kako je Rok vse to zmogel, bi človek težko rekel; morala je biti to velika ljubezen do družine in do družbe.

Če pogledamo še drugo stran njegovega življenja, bi lahko povedali to: Rok je imel veliko voljo do samoizobraževanja. Ker mlad ni imel nobenih možnosti, je to iskal v poznejših letih. Napravil je kvalifikacijo ob delu. Pisal je spise ipd. Učil se je tuje jezike kot samouk. Prebral je nad deset tisoč knjig. Bil je pravi leksikon, in če ga je kdo vprašal o čemer koli, mu je znal povedati. To je bila njegova edina zabava v življenju. Nikdar ni imel dopusta, saj za to tudi ni

bilo časa in sredstev. Njegovi sodelavci in vsi, ki so ga poznali, vedo o njem povedati le najlepše. Na delovnem mestu je bil zelo cenjen, saj je bil nadvse priden, s svojimi nasveti pa je nakazal mnoge rešitve za izboljšanje dela.

Rok je bil zelo plemenit človek. Po srcu dober kot kruh, priden kot mrvlja. Življenje mu skorajda ni nudilo lepih trenutkov, razen osem zdravih otrok, za katere je veliko žrtvoval. Vesele je zanj je bilo tudi to, da so se vsi otroci izučili in uživajo boljši kruh, kot ga je imel sam. Težko najdeš primernih besed, da bi Roka lahko opisal v vsem, kar je bil, kar je dobrega storil in dobrega zapustil.

Umril je v 72. letu starosti. Kruta bolezen mu ni dala, da bi lahko mirno preživel jesen življenja. Na njegovi zadnji poti ga je spremljala velika množica sorodnikov, prijateljev in znancev. Morda najlepše in pravšnje besede je ob njegovem zadnjem slovesu na pokopališču sv. Barbare izrekel njegov sodelavec Miklavžina iz Rudarjevega pri Crni: »Mnogim velikim ljudem postavljajo spomenike, Rok si ga je postavil sam na Zagradu št. 6!« Njegov spomenik je hiša, ki stoji kot dokaz njegove marljivosti, pridnosti in poštenosti. V spomin nanj pa bodo, vedno znova obujali njegovi otroci, vnuki in pravnuki, ter vsi, ki so ga poznali. Naša družba in vse družbe na svetu si morajo takšnih ljudi samo želeči.

Ob koncu bi lahko izrekel verze, ki jih je Josip Stritar izrekel ob Jenkovem grobu, so pa primerni tudi za Roka:

»Dom, ki gorel si zanj.
Goste so krile temine,
Jasnega dneva ti ni zlati oznanjal še zar.«

Fotografije so prispevali: Gvido Pavlič, Danilo Škofič, Rudolf Ludvik, Zlatka Strgar, Franc Rotar, Boris Florjančič, Zvonko Robar, Franc Kamnik, Janez Mrdavšič, OŠ Franja Goloba, Rok Gorenšek, Broman, Adolf Čepelnik, Podričnik in foto arhiv KF, naslovno fotografijo je prispeval Danilo Škofič

Listnica uredništva: zaradi splošne štednje bo v bodoče tudi Koroški fužinar tanjši. Vse avtorje neobjavljenih člankov obveščamo, da bomo njihove članke trajne veljave objavili v naslednjih številkah Koroškega fužinarja.

Hvala za razumevanje.

Za vsebino člankov s tematiko iz NOB odgovarja občinski odbor ZZB Ravne na Koroškem.

Izdaja delavski svet železarne Ravne. Ureja uredniški odbor: Silva Breznik, Jože Kert, Fanika Korošec, Rudi Mlinar, Jože Šater, Mitja Šipek, Maks Večko, Dušan Vodeb in Jože Žunec. Glavni in odgovorni urednik: Jože Šater. Telefon 861 131, interni 497. Lektor Marija Potočnik. Tiska ČGP Večer, Maribor. V svetu Koroškega fužinarja so poleg članov uredniškega odbora tudi: Stanko Bodner, Jurij Glavica, Ivan Leitinger, Filip Jelen, Marija Kolar, Ladislav Kuček, Janez Mrdavšič, Franc Rotar in Ivan Zunko.

Glasilo je po 7. točki prvega odstavka 36. člena zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Uradni list SFRJ, št. 33/72) in mnenju sekretariata za informacije SRS, 421/72 prosto plačila prometnega davka.